

Magyar Református Nevelés

XI. évfolyam I. szám

A tartalomból

Kerekes Szabolcs

A tinédzsermunka közösségépítés nem pedig alkalmak

Dr. Hézsér Gábor

A pubertáskor jellemzői és a konfirmáció lehetőségei

Uzsalyné Dr. Pécsi Rita

Mit tehet és tegyen egy nevelő,
ha valóban formálni akarja a személyiséget?

Sőreg Norbert

„Vizuális világ” – Konfirmáció és szemléltetés

Szászi Andrea

Községépítő/községteremtő játékok serdülőkorban

Miklya Luzsányi Mónika – Miklya Zsolt

Gyülekezeti ludotéka – Társasjáték és községteremtés

Lazsádi Ákos

A zene az kell, avagy az énektanítás szempontjai

Cs. Szabó Sándor

Fiatalok, egyház, dráma és néhány gondolat

Orsolics Zoltán Zénó

Divatirányzatok, kihívások és veszélyek
a mai fiatalok közösségeiben

Szontágh Szabolcs

Virtuális vagy valóság?!

Bölcshöldi András

Levél Violetának

MAGYAR REFORMÁTUS NEVELÉS

református pedagógiai folyóirat

Megjelenik évente 4 szám.

ISSN: 1585-7565

Kiadja a Református Pedagógiai Intézet (RPI)

1146 Budapest, Abonyi u. 21.

www.refpedi.hu

Felelős kiadó: *Márkus Gábor*

Főszerkesztő: *Márkus Gábor*

Szerkesztő: *Dr. Pompor Zoltán*

Műszaki szerkesztő: *Szécsi Sándor*

Elérhetőségek:

Postacím: 1440 Budapest 70., Pf.: 5.

Tel./Fax: 06-1-351-9842

E-mail: mrn@refpedi.sulinet.hu

Tervezés és tördelés:

Tibographia Stúdió

Tel.: 06-1-250-3564

Nyomdai munkálatok:

Csurgói Nyomda Kft.

**A kiadványban található képeket a tanulmányok szerzői
(Kerekes Szabolcs, Lazsádi Ákos és Orsolics Zoltán Zénó) bocsátották a rendelkezésünkre.
A címlapon látható fénykép Kalocsai Richárd munkája.**

A X. évfolyam számait a kiadó elérhetőségein lehet megrendelni.

A 2009. évi számok ára 462 Ft/pld.

Korábbi példányok korlátozott számban kaphatóak 168 Ft / db áron.

A szerzők és a szerkesztőség álláspontja egyes kérdésekben eltérhet.

Észrevételeiket, cikkeiket szeretettel várjuk!

A kiadó RPI működését az Oktatási Minisztérium
és a Magyarországi Református Egyház Zsinata támogatja

Megjelenik a magyar református nevelés 481. tanévében.

Üdvözllet az olvasónak!

Fiatalok az egyházban... Vannak?! Legyenek! De hogyan vannak jelen? Kik ők és hogyan szólíthatók meg? Mit tehet a pedagógus, a lelkész, a katechéta (vallástanár vagy hit- és erkölcsstanoktató), az ifjúsági vezető, ha kapcsolatba kerül kamaszokkal, ifjakkal – gyülekezeten kívül és belül? Mindezt annak a tudatában, hogy látjuk és tapasztaljuk: mindennapi valóságunk kettős képet mutat. Szeretjük és várjuk a fiatalokat egyházunkban: oktatási intézményeinkben és egyházközsegeinkben – mégis, sok-sok gyülekezetben egyre kevesebb a fiatal, és néha a vezető úgy érzi, hogy olyan nehéz megtalálni velük a közös hangot. Mert nem mindig egyszerű szót érteni azzal a kamasszal, aki a világot kizárva, fülhallgatóval a fülében sétálva és élve jelzi: kell a zene. Miközben jelzi azt is, hogy egy biztonságos világot keres, amit éppen az általa ismert, szeretett zene ad meg neki. Vagy éppen az aktuális (néha a felnőtt által nem is értett) divat szerint öltözik és viselkedik, és keresi a csoportot, a közösséget, ahol elfogadják, ahol önmaga lehet és ahol személyisége autonóm módon formálódhat. Új generáció, új szokások, új élmények – melyeket a velük foglalkozó vezetőnek (legyen az lelkész, tanár vagy ifjúsági munkás) tanulnia kell. Élményeket cserélve ráébredhetünk: lehet és szabad egymástól tanulni – akár szakmai háttértudást mélyíteni, akár gyakorlati tapasztalatot, ötletet kapni a mindennapi munkához. Hála legyen Istennek azért, hogy vannak ilyen szakmai napok, konferenciák és egyéb rendezvények református egyházunkban!

A *Konfi+* konferencia (2010. augusztus 22-25., Berekfürdő) ilyen szakmai tapasztalatszerzési lehetőség. A MRE Ifjúsági Irodája (vezetője: Dr. Siba Balázs, zsinati ifjúsági tanácsos), profiljába beleillő módon a 2010. évre a konfirmációs korosztályról (13-15 évesek) szóló, több napos szakmai műhelyt készít elő, ahol elméleti/gyakorlati szakemberektől és egymástól való tanulásra nyílik lehetőség kb. 150 fő részvételével. A közel három és fél napos konferencia programját, előadóit és résztvevőit végignézve izgalmas, élvezetes és tanulságos szakmai találkozót ígérkezik a Kárpát-medence magyarságának résztvevőivel. Katechéták, lelkészek, ifjúsági vezetők, keresztyén kiadók és alapítványok képviselői, elismert pedagógiai, pszichológiai/pasztorálpszichológiai szakemberek hozzák kérdéseiket, gondolataikat, tapasztalataikat, hogy a jelenlévők gazdagodjanak, és új lendületet, ötleteket, bátorságot kapjanak hazatérve saját munkájuk folytatásához.

A szó elszáll, az írás viszont megmarad. Régi tapasztalat ez, amelyet a Magyar Református Nevelés e tematikus kiadványa is szeretne hasznosítani. Éppen ezért gondoltuk, hogy készüljön egy tematikus szám, amely a *Konfi+* konferencián elhangzó néhány téma háttéranyagait gyűjti össze? Igaz, hogy a többnapos találkozót elsősorban a konfirmandus korosztályról szól, de miért ne lehetnének ezek a háttéranyagok hasznosak, érdekesek akár pedagógusok számára is?! Ez a kiadvány a kamaszokról szól, koruk és korunk néhány tipikus jellemzőjéről, és arról, hogy mi minden lehet fontos és hasznos szempont a velük való közös gondolkodásban, munkában.

Köszönet számunk szerzőinek, akik a nyári hőség, a nyaralások és pihenések időszakában is szántak erőt, energiát és időt a cikkek elkészítésére!

Budapest, 2010. július 28.

Szászi Andrea

A tinédzsermunka közösségépítés, nem pedig alkalmak

KEREKES SZABOLCS

Körülbelül 10 éves koromban váltam tudatos ateistává. 14 évesen a családi reformátusság miatt kötelező jelleggel bedugtak egy csoportba konfirmálni. Nem is tudtam, mit jelent ez a szó! Úgy vettem ki, hogy meg kell tanulni bizonyos szövegeket és imákat, és utána levizgázunk. Szégyelltem, hogy ott kellett ülnöm, ezen a hívő butaságon. Nem figyeltem, de nem is kérdezett senki. Az egyetlen mód, ahogy ellen mertem állni, az volt, hogy amikor imádkoztak, nem tettem össze a kezemet az asztal alatt. Nem voltam pimasz, nagyhangú, a hosszú buszúton tanulgattam a számomra teljesen érthetetlen mondatokat. Egy hónap múlva már semmire sem emlékeztem. Csak a „konfingpongozás” oldotta a keserűségemet.

Tisztán emlékszem arra az őszinte igazságéhségre, ami ezeket az éveket jellemezte. Böröndszám olvastam a könyveket: Dosztojevskijt és Rejtő Jenőt, Tolsztojt és Asimovot. Buddhista filozófia és sci-fi, kalandregény és dráma: minden érdekelt. Ha a lelkész kimondott volna egyetlen kérdést, amin én gondolkoztam... A kérdések, amiket feltett, nem érdekelték, ezért a válaszok sem. Nem az én kérdéseim voltak. Egy kamasz nem tudja megfogalmazni a kérdéseit. Ne várjuk tőle! Nekünk kell visszaemlékezni a tini-fájdalmainkra, figyelni és megérteni a csoportunkat, és kimondani számukra a kérdéseiket.

NE TANÍTSUK MEG A KÉPMUTATÁST!

Tíz évvel később, már lobogó hívőként kaptam egy tinicsoportot: keresztény vezetők félrenevelt gyerekeit. Kirándulással kezdtük. Ahogy beértünk az erdőbe, hívtam őket, hogy másszanak fel egy klassz fára. Meg se mozdultak persze. Felugrottam az alsó gallyra, és felmástrom a tetejéig.

A hegycsúcson megkérdeztem: *Milyen félelmek és ismeretlen érzések ébrednek benned, amikor a végtelenbe tekintesz éjszaka vagy egy hegycsúcsról? Mit jelenthet az, hogy végtelen...* Elmeséltem, hogy én hogyan rettegtem és csodálkoztam 14 évesen éjszakánként – megkapták az őszinteség alaphangját, és szentséges csendben mondták el a saját érzéseiket. Nyitott kérdéseket tegyünk fel, amikre nincs egyetlen „helyes” válasz. Ha kimondtuk egy kérdését – ne válaszoljuk meg! Tudják maguktól is: *Szerintetek? Amikor tini voltam, akkor én így gondoltam... Szerintetek mit válaszolna erre Jézus, ha ma élne... Igen, igen, és még? És még?*

A szülők azzal jöttek egy hét múlva, hogy a tinik otthon elmesélték, hogy fára tud másszni az új tinivezető. És látták a szemükben az izgalmat: mikor lesz már a következő bármi. Nyáron tábort szerveztem nekik, ahol mind megtértek, de valami megdöbbenő módon: felhívás nélkül, maguktól.

Nem vagytok gyerekek: nem is foglak úgy kezelni titeket. Felnöttek sem vagytok még: hanem TINIK! Nekem a kamaszkor volt a legizgalmasabb és legfájdalmasabb kaland az életemben!

Soha ne használjunk szlogeneket, közhelyeket. Ne adjunk könnyű válaszokat. Fejezzük ki a saját vajúdásunkat, tökéletlenségünket.

Amikor a gyerekeim kamaszok voltak, időnként szenvedtem a ruházatukon. A választuk mindig az volt: de Papa, te hippi voltál! Hát elfogadtam őket így, sőt elmentem velük ruhát válogatni, vásárolni. Az ő stílusukban, ami nekik tetszett.

Elmentem a tinicsapattal és a gyerekeimmel is megnézni a tinik számára legizgalmasabbak filmeket. Utána átbeszélgettük – igazi életkérdéseket vet fel a leggagyibb film is. Mikor rájöttek, hogy ezekről a kérdésekről is beszél a Biblia, elkezdtek olvasni. Ne kényszerítsük át őket a mi keresztény (felnőtt) kultúránkba, hanem vigyük be Jézust az ő világukba. Legyünk ott velük, mint Jézus Máté házában.

Nem szórakozni jártam velük a moziba. Tudtam, hogy meg szeretnék nézni ezeket a filmeket, vagy meg is néznék titokban. A tinik gyorsan megtanulják, hogyan kell *viselkedni* a gyülekezetben. Vágynak az elfogadásra.

KÖZÖSSÉG: A LEGHATÉKONYABB FORMÁLÓ ESZKÖZÜNK

Tinédzser koromban RENGETEG félelemmel küszködtem. Nem értettem, ki vagyok. A testem változott, és undorodtam attól, akit a tükörben láttam. Nem akartam szőrösödni. Szégyelltem magamat mindenhol. Nem akartam felnőtt lenni. Éreztem, hogy sokkal boldogabb a gyerekvilág, mint a felnőtteké. Nem értettem, hogyan kell viselkedni a felnőttek között, a lányok között, a nagyképű, idősebb kamaszok között. Ugyanakkor vágytam rá, hogy legyek VALAKI. Kiemelkedjek a társaim közül, elfogadjanak, felnézzenek rám, és nehogy megalázzanak...

Nem tudtam, hogy ezek mind érzelmek, amiket át kellene beszélgetnem valakivel. Nem értettem, mi történik bennem, miért viselkedek furán a váratlan helyzetekben, miért érzem magamat kevesebbnek, miért próbálok magamhoz ragadni a szót a tinik között, és miért nem tudok megmukkanni egy lány előtt. Tartoznom kellett egy csoporthoz, ami elfogad, amibe beleolvadhatok, amiben erősnek érzem magamat, ami biztonságot nyújt, ami identitást ad. A tinik felszabadultan élik meg önmagukat a számukra otthont adó tini csoportban.

MIÉRT LESZ KULTURÁLT CSALÁDOK JÓL TANULÓ GYEREKEIBŐL KÁBÍTÓSZEREZŐ BANDATAG?

Egy olyan korszakban élünk, amikor minden igazság relatívává vált. Kultúránk kigúnyolja bármely *egyetlen igazság* hirdetőjét. Félelmetes és nevetséges. A 20. század tudomány-kavalkádjá világossá tette, hogy a világ mérhetetlenül bonyolultabb, mint azt a 19. században hittük. Nem a tudás az emberiség szabadító istene. Kezd átokká válni. Például a környezetszennyezés: a természetet megmérgeztük a tudományunkkal. Elkorcsosulás: a tudásból kivirágzott fogyasztói kultúra életidegen, embertelenné mocskol. Nincs biztos jövő!

A tudományos alapigazságok a 20. században rendszeresen összeomlottak és újraépültek. A fizika, biológia, orvostudomány, neveléstudomány, társadalomtudomány. Az egyetlen igaz társadalmat hirdető kommunizmus százmilliók rémálom-börtönévé lett. A kamasz olyan világban növekedik fel, ahol ezeket az érzéseket sugározza belé a TV, az Oscar-díjas filmek és a felsőoktatás elbizonytalanodó tanárai.

Szüksége van a saját közösségére. Egy olyan tinicsapatra, amely befogadja, elfogadja, ahol jól érzi magát. Azonosul ennek a csapatnak a hitével és identitásával. A világ körülöttem érthetetlenül omladozik, nem tudom, ki vagyok, kell egy csapat, amihez tartozom. Nem baj, ha nem tökéletes.

A gyülekezetbe nem a közösség miatt jönnek a tinik! Csak a szüleik miatt. Ezeknek a kamaszoknak egymástól eltérő az ízlése, más-más zenei stílust szeretnek, máshogyan öltözködnek, különböző iskolába járnak. Általában nincs semmi közös bennük, legfeljebb egy-két barát. Nem vonzó tehát, nem közösség a számukra a tini csoport. Gyakran utálják is egymást. Pedig ez lenne a leghatékonyabb formáló eszközünk.

A mi feladatunk, hogy megeremtsük azt a vonzó közösséget, ami a gyülekezetben természetes módon nem létezik. A közösségteremtésre több lehetőségünk van. A jól működő gyülekezeti tinicsoportok mögött Magyarországon sokféle tartalom áll: zenekar, drámacsoport, modern és népzenei táncsoport, cserkész jellegű csoport, bábegyüttes, a szeretetszolgálat különböző formái, táborok, ifjúsági találkozók. Ezek nemcsak összetartó erőt jelentenek, hanem önmagukban is személyiségformáló hatással vannak a tinikre. És ők ahelyett, hogy eltűnnének a gyülekezetből, a barátaikat is elhozzák.

A TINÉDZSERMUNKA KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS NEM PEDIG ALKALMAK

Két lányom több keresztény tini-hiphopcsoporthoz tartozott 12-18 éves korukban. Például a Király Küldöttei. Szolgáltak, evangelizáltak gyereketthonban, öregotthonban, kórházban, színházban, az utcán a kis programjaikkal. A próbákon mindig volt játék, uzsonna, próba, ima és igetanulmányozás. Felnöttes komolysággal vettek részt. Később már vezetők lettek, és tudatosan tanították a fiatalabbakat a Biblia tinédzser üzeneteire. Mindkettő mélyen hívő és aktívan szolgáló életet él azóta is.

A csoportvezetőnek a helyi tinik adottságaira építve kell kialakítania a számukra vonzó közösségi tartalmat. Ha van több zenei képességű fiatal, hajrá, csináljunk zenekart!

Aki nem tud zenélni, az énekel vagy rázza a csörgőt. Imádkozunk együtt a hiányzó hangszerekért, és meg is érkeznek! Alig várják az újabb próbát és az első koncertet.

Idősebb kamaszok számára a szeretetszolgálat kiemelkedően közösség- és lélekformáló. A találkozás a megtörtséggel, szegénységgel alapjaiban változtatja meg a vágyaikat.

Az egyik nagy-kamasz csoportommal fél évig otthontalanok között szolgáltunk. A tiniórára 50-100 zsömlével, felvágottal, salátával érkezünk. Az ígéről beszélgetve, imádkozva vágtuk, kentük, csomagoltuk a szendvicseket. Utána kettesével kimentünk az utcákra, terekre szétosztani. Mindenki megvásárolhatta az útvonalát.

Eleinte félve, szinte csak odadozták a szendvicset és elszaladtak. Büdös, koszos, nem embernek látszó otthontalanok, mocskos takarókon fekvő, a kezük, lábuk tele sebekkel.

Hétről-hétre mentünk, mindegyik páros ugyanazon az útvonalon, ugyanazokhoz az emberekhez. Lassan megismerték egymást, elkezdtek óvatosan ismerkedni. Az egyik tiniórán Jézus példázatáról beszélgettünk, a Máté 25-ből. *Éheztem és ennem adtatok, szomjaztam és innom adtatok... Kivel tettük? Ha megtettétek eggyel is a legkisebbek közül, én voltam az, akinek adtatok...* Az Ige felolvasása után Úrvacsorát vettünk. Jézussal találkoztál ma az Úrvacsorában. Ő önmagát adta neked. Mikor kimegyünk, Jézussal fogsz találkozni az otthontalanokban. Imádkozunk értük... És ők imádkoztak, név szerint a bácsikért, nénikért, akiket etettek.

Ettől fogva nem félték tőlük. Sokszor leültek beszélgetni velük a pokrócukra, alujárólépcsőre. Nem bántotta őket a bűz, sem a járókelők értetlen tekintete. Felajánlottak imádságot a sorsukért, egészségükért.

Utánanéztünk, hol fürödhetnek, moshatnak ingyen. Mit kell tenni a bepenészedett körmökkel, hol van orvosi ellátás az otthontalanok számára. Meghallgatták az életsorsukat: hogyan lett egy ugyanolyan kamaszból,

mint ők: beteg, magányos, otthontalan. A szeretetközösség Istennel és egymással legmélyebb ismeret, amit átadhatunk.

Eljött velünk néhány nem keresztény osztálytársuk is, amikor meséltek erről a gimiben. Ők is kenték a kenyeret, hallgatták a beszélgetést az Ígéről, és meghajtották a fejüket, amikor imádkoztunk. Lányomnak sok gimnáziumi társa tért meg ezekben az években. Közösség lettünk, mert volt egy cél, amiért együtt küzdöttünk.

Egy másik, vegyes életkorú tini csapattal Kárpátaljára jártunk nyaranta tábor tartani egy falu számára. Az összes gyereknek. Az iskola padjain aludtunk a bogarak miatt, hajnalban az arcomat ellepték a legyek. A vécé néhány lyuk volt egy betonüregben. Senkit sem érdekelt (na jó, a felnőtteknek kellemetlen volt). Lelkesen imádkoztak, énekeltek, mosogattak, fociztak – és látták, ahogy Isten megérinti a kamaszokat. Láttam tiniket hajnalban felkelni, hogy imádkozzanak. Közösség voltunk, mert volt egy cél, amiért együtt küzdöttünk.

A közösség egy feneketlen tó, amit bármilyen lelki tartalom betölthet. Ássuk meg ezt a tavat, és imádkozzunk, hogy Isten betöltse hittel és szeretettel. Be fogja tölteni, túl fog áradni.

A pubertáskor jellemzői és a konfirmáció lehetőségei (Elméleti és gyakorlati pasztorálszichológiai szempontok)

DR. HÉZSER GÁBOR

I. KI VAGYOK? – A KONFIRMANDUS CSOPORT VEZETŐJE

A kérdés csak első pillanatra tűnik meglepőnek. Azért áll első helyen, mert aki pubertáskorú fiatalokkal dolgozik, annak először önmagával, személyes és szakmai identitásával kell tisztában lennie ahhoz, hogy ezzel a kaotikusnak tűnő korosztállyal felelősségteljesen dolgozni tudjon.

A nagy tapasztalattal rendelkező kollégák bizonyára jól tudják, hogy egy-egy konfirmandus csoport számára az, hogy „ki vagyok?”, azt gyakran csak később, a konfirmációs időszak lezárása után, vagy évekkel később tudja meg az ember. Ilyenkor derül ki, hogy ki is voltam *valójában*.

Olyan élményekre gondolok itt, amikor egy volt konfirmandussal újra találkozva egy ilyen bevezető mondat hangzik el: „nem is tetszik tudni, hogy mit tetszett jelenteni nekem/a lányunknak/a fiunknak...”

Kinek tartanak...

Kezdjük az önmagunkról való tájékozódást azzal, hogy visszajelzéseket gyűjtünk:

A leggyakrabban kapott visszajelzések		
A fiúktól	<ul style="list-style-type: none">•••	Ha ezeket összegzem, akkor a fiúk számára elsősorban vagyok.
A lányoktól	<ul style="list-style-type: none">•••	Ha ezeket összegzem, akkor a lányok számára elsősorban vagyok.
A fiúk szüleitől	<ul style="list-style-type: none">•••	Ha ezeket összegzem, akkor a fiúk szülei számára elsősorban vagyok.
A lányok szüleitől	<ul style="list-style-type: none">•••	Ha ezeket összegzem, akkor a lányok szülei számára elsősorban vagyok.

Érdeemes felülvizsgálni, hogy az így nyert külső kép – amilyenek általában eddig látták a konfirmandusaink – változik-e a jelenlegi konfirmandus csoportra nézve. Erről úgy tájékozódhatunk, ha egy konfirmandus találkozón, kellő bevezetés után, megkérjük a csoport tagjait, hogy írják össze, „ki vagyok én nektek” és „mit várnátok, hogy ki legyek”.

Ki vagyok én nektek?	Mit várnátok, hogy ki legyek

Az így kapott anyag arról is tájékoztat, hogy milyen elvárásai vannak *ennek* a konkrét csoportnak velem szemben. Jó az így nyert információkat abból a szempontból is megvizsgálni, hogy mi az, amit elsősorban fiúk, mi az, amit elsősorban a lányok várnak el és hol ismerhetők fel közös elvárások.

Lányok elvárásai	Fiúk elvárásai	Egyező elvárások
1		
2		
3		
4		
5		

További kérdések, szempontok:

- Kinek tartom magam, ki akarok lenni?
- Erősségeim?
- Mire kell vigyáznom, mint vezető?

2. MIT AKAROK? – MIT JELENT A KONFIRMÁCIÓ SZÁMOMRA?

- Egyháztagságra nevelés? – Legyen majd jó református egyháztag?
- Hítre nevelés? – Legyen majd öntudatos hite?
- A hittel való élésre nevelés? – Tudja használni a mindennapjaiban a hitét, és tudjon bánni a kétségeivel.

3. KICSODA A KONFIRMANDUS? – A PUBERTÁSKOR JELLEMZŐI

A konfirmandus: pubertáskorban lévő fiatal. Ez alól a fejlődési szakasz alól a konfirmációs időszak sem jelent felmentést.

Általános jellemzők

Olyan időszakban él, amelynek *mottója* ez lehet: „egyszerűen másnak kell lenni, mint a felnőttek”. Így írja ezt le egy 15 éves fiatal¹:

„A szüleire mostanában egyáltalán nincs tekintettel az ember. Nem fontolgatunk, mérlegelünk, hanem kereken kimondjuk, amit gondolunk, tekintet nélkül arra, hogy az másokra hogy hat. Egyszerűen spontán reagálunk, agresszíven vagy túláradó kedvességgel. Úgy érezzük, a felnőttek mindig félreértenek minket és sohasem vesznek komolyan. Ezért van az, hogy bármit is mondanak, az ember azonnal az ellenkezőjét állítja – még akkor is, ha azzal tulajdonképpen egyetértene –, mert így adódik végre egy alkalom, hogy véleményt nyilvánítsunk.

Mindig másnak kell lennünk, mint amit a felnőttek elvárnának. Ettől nagynak és önállóan érezzük magunkat, és elviselhetőbbé válik, hogy mindig úgy érezzük, a felnőttek gyerekként kezelnek, és nem veszik észre, mennyire nagyok vagyunk.

De ha a szülők egyszerre csak több szabadságot engednek meg, akkor már egyáltalán nem érezzük magunkat olyan nagynak és önállóan.

A szülőknek is tanulniuk kell ebben az időszakban. Észre kell venniük, hogy lassan felnőttes leszünk, meg hogy a közöttük és a baráti körünk, a klikkjeink között ingadozunk.

Az embert egyrészt büntudat gyötri, hogy elhagyja a szüleit, meg elutasítja őket, mivel sokkal jobban vonzza a baráti kör, a klikk, mint a családi otthon...”

Találó, őszinte jellemrajz. Bepillantást nyújt a gyermekkorból a felnőtté válás felé vezető életszakaszba. Egy olyan fejlődési folyamat indul meg ilyenkor, amelynek alapvető jellemzői a következők²:

- elbizonytalanodás,
- ön-kétségek,
- negatív életérzés és önérzet,
- ön-leértékelés,
- általános elégedetlenség,
- az aktivitás és passzivitás közötti váratlan váltások,
- meggondolatlan, vakmerő akciók.

Egy, az átmeneti krízisekhez tartozó fejlődési szakasz jellemzői ezek a tulajdonságok. Nem a fiatal döntötte el tehát, hogy *ő most így akar élni*, hanem most ilyen, mert él.

A konfirmációra felkészítés szempontjából fontos ezt tényként elfogadni: nem neveltlenségről, jellemhibákról van szó, hanem arról, hogy el kell fogadnia a fiatalnak, a családnak, a gyülekezetnek és a lelkésznek, hogy a további fejlődés szempontjából mindegyikük számára most szükség van. Ez az elfogadás, egyáltalán nem könnyű feladat, de annál keresztyénibb...

1 Egy 15 éves fiatal a korosztályáról. Schmitz, G., *Überlegungen zur Selbstmordgefährdung im Jugendalter*. In: Rethlein, Chr., *Selbsttötung – ein Hilferuf? Gymnasialpädagogische Materialstelle*. Erlangen, 1984.

2 Fend, H., *Vom Kind zum Jugendlichen. Der Übergang und seine Risiken. Entwicklungs-Psychologie in der Adoleszenz in der Moderne, Bd. I*. 1990.

A pubertás szakasz csak felületesen szemlélve tekinthető a *lázadás* idejének. Valójában egy sokkal összetettebb folyamat zajlik le: ***abhoz, hogy valójában önmagára találjon a gyermek, „szabad pályára” van szüksége, az addigi szülői, családi útjelzőket határon kívül kell helyeznie, legalább is átmenetileg. Pszichológiailag értelmezve egy dekonstrukciós folyamatra van szükség abhoz, hogy az önálló személyiség kiépülhessen. Egészséges fejlődés esetén aztán ebbe az újba integrálódik a régi, a szülői-családi értékrendszer.***

Elgondolkodtató egy lehetséges *biblikus asszociáció*: az új bort nem jó régi tömlőbe tölteni...

Meddig tart?

Általános érvényű mérce nincs, a kezdetet a nemi érés elérése jelzi. Közismert, hogy a lányok általában 1-2 évvel korábban „érnek”, mint a fiúk, de náluk a pubertás folyamat sokkal individuálisabb formában jelenik meg. Érdekes felismerés viszont³, hogy a fizikailag fejlettebb gyerekek, általában a lelki-szellemi fejlődésben is megelőzik kortársaikat! Nagy általánosságban a pubertás ideje a 13-17. életév közé tehető.

A fő téma az identitás: „ki vagyok én?”

Sokkal könnyebb választ találni a fordított kérdésre: ki *voltam* eddig? – a szülők, a család gyermeke. Az önállósulás vezető út kérdései:

- „Ki vagyok én?”,
- „*Ki/milyen* szeretnék lenni?”,
- „*Kinek/milyennek* látnak engem mások?”

A keresés átmenetileg elbizonytalanít. Ehhez járul, hogy a pubertáló gyerekek új szerep- és feladatköröket is vállalnia kell, ami növeli az elbizonytalanodást.

Milyen összefüggésekben jelentkezik a keresés és a hozzá kapcsolódó bizonytalanság?

A SZEMÉLYISÉG-SPECIFIKUS KÜLSŐSÉGEK KERESÉSE

Megkezdődik az öltözködéssel, a hajviselettel, a magatartási formákkal való tudatos kísérletezés. A felnőttek aktuális divatja annyiban irányadó, hogy „azt biztos, hogy nem akarom”. Eddig a szülők öltöztették a gyereket, most a saját stílusát keresi. Ez, felnőtt szemmel nézve, sokszor ízléstelen, alkalmatlan *produktumokhoz* és családi vitákhoz vezet. De mivel keresésről, kipróbálásról van szó, rövid idő múlva a tegnap még gyönyörűnek tartott frizura vagy ruha viselete holnap már elképzelhetetlen...

3 Baacke, D., *Die 13 bis 18 Jährigen*. München, 1979, 44.

AZ ÉRZELMEK KIFEJEZÉSÉNEK KERESÉSE

Hogy hogyan szabad, illik, helyes *örülni, szeretni, haragudni, szomorkodni* azt eddig a családi illemkódex és az uralkodó társadalmi konvenciók írták elő és kényszerítették rá a gyerekekre. Mindkettőt a felnőttek sokszor inkább megszokásból gyakorolják, semmint meggyőződésből: „így kell viselkedni...”. Ebben a korban a felnövekvő gyerek ezeket a megkérdőjelezhetetlen konvenciókat megkérdőjelezi. Annál is inkább, mert érzékeny, gyorsabban felismeri, ha a viselkedési formák ellentétbe kerülnek a mögöttük rejlő érzelmekkel, ha pl. *nem illik* kimutatni az elégedetlenséget, az igazságtalanság feletti felháborodást, vagy nem illik megfontolatlan-spontánnak lenni.

A keresés a kontrollálatlan agresszió és a túlaradó érzelmesség között ingadozik. Az érzelmi élet hullámzó, látszólag kiszámíthatatlan.

AZ EDDIGI BIOGRÁFIA FELDOLGOZÁSA

Most jut el a pubertáló gyerek először odáig, hogy tudatosan végigtekintszen eddigi életén. Keresi, hogy mik voltak abban a fejlődését döntően befolyásoló élmények, tapasztalatok, milyen külső befolyások érték. Így próbálja meg szétválasztani azt, ami „sajátja”, és ami „idegen” alakuló személyiségében.

A család, ha egyáltalán vállalkozik rá, csak részleges segítséget tud nyújtani ehhez az elengedhetetlenül fontos feldolgozáshoz. A szülők, a testvérek *részei* az eddigi biográfiának, emlékeik *személyesen befolyásolt* emlékek. Ezt megérzi a pubertáló gyerek, és gyakran durva elutasítással reagál a családtagok által nyújtott magyarázatokra. *Őnálló* véleményalkotásra törekszik, nem akarja átvenni – mint korábban – mások látásmódját.

Az eddigi biográfia feldolgozásában döntő szerepet vállalhat a konfirmációi előkészítés: megfelelő metodikával, közösségben *védett teret* nyújthat az élettörténet feldolgozásához és újra értékeléséhez. A jól vezetett csoport maga gondoskodik arról, hogy az értékelés kiegyensúlyozott, őszinte és egyéni legyen.

A SZEMÉLYISÉG ÚJRA SZERVEZŐDÉSE

a) Általános jellemzők

A korai gyerekkor egyik jellemzője az volt, hogy a gyermekben még nem fejlődött ki a realitáshoz való kiegyensúlyozott kapcsolat.⁴ A pubertáskor ebben az összefüggésben regressziót jelent: visszatérést erre a korábbi fejlődési szintre. Sokszor azért tartják a felnőttek *annyira gyerekesnek* ebben a korban a fiatalt, mert „*úgy viselkedik, mintha óvodás lenne...*”

Valójában a határok, képességek, egyéni lehetőségek mértékének – nagy lelki megrázkódtatásoktól kísért – keresése folyik. A folyamat jellemzői például:

- a képességek túlbecsülése,
- onnipotens elképzelések,

⁴ Az ún. szubjektum-objektum kapcsolat, ahogyan a mélypszichológia nevezi, nem kapcsolódott a realitáshoz.

- álmodozás,
- misztikára való hajlam,
- idolk keresése (sztárok imádata),
- a tudat- és érzelmvilág határainak kiterjesztése (drogok kipróbálása, extrém zenehallgatás),
- extrém mértékű sportolás,
- extravagancia, a konvencionálistól eltérő viselkedésmód,
- világnézeti, vallási kísérletezések.

b) A nevelési stílus befolyása a személyiségfejlődésre

Valamennyi jellemző közös eleme: *a próbálkozás, kipróbálás*. A kipróbálás tilalma lehetetlenné teszi a személyiség fejlődést.

Ha ezt a környezet, család, iskola, egyházi nevelés valamilyen módszerrel teljességgel megakadályozza, akkor a gyerekből nem olyan ember lesz, akit Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtett, hanem olyan, amilyennek a szülők, a környezet formálta! A környezettől ez beleérző és józan toleranciát kíván meg. Ez akkor valósulhat meg leginkább, ha megbíznak a gyerekekben, a teremtési rendhez tartozó fejlődésben. Ez nem minden felett szemet hunyást, egy ún. laissez faire beállítottságot jelent, hanem a keresés fontosságának és átmenetiségének megértését és elfogadását. Annak vállalását, hogy az ember-teremtés nem a felnőttek hatáskörébe tartozik. Az ő részük a személyiség-fejlődés alakulásában a feltételek biztosítása, a nehézségek elismerése és a valóságos veszélyektől való óvás. Ezeknek a feltételeknek a teljesüléséhez józan, érett, felnőtt személyiség szükséges, amely különbséget tud tenni a valóságos veszélyeztetettség és a saját nyugalom érdeke között.

A magát kipróbálni nem tudó fiatalból *túlalkalmazkodó* felnőtt válhat. Nem alakul ki benne a kritika, az önkritika képessége, gondolkodásmódját nem a mérlegelt, differenciált véleményalkotás, hanem a fekete-fehér, barát-ellenség jelenség jellemzi. A vizsgálatok szerint ez a fejlődési deficit vezet el a politikai és vallási radikalizmushoz, az agresszíven szélsőséges beállítottsághoz.

A másik véglet, a mindent megengedő, normál kontrollt nem biztosító nevelés a keresés állandósulásához vezet.

Szabadság csak ott van, ahol határok vannak! Ha a mindent kipróbáló fiatal nem talál határookra, akkor a próbálkozás válik személyiségnek és élet-beállítottságának centrumává, így nem alakulhat ki megállapodott személyiség, hanem a kikísérletező élet-beállítottsággá válik. Felnőttkorban ez pl. sorozatos foglalkozás-váltást, a páros kapcsolatok váltakozását, a világnézeti ingadozást stb. eredményezheti.

c) Fokozott érzékenység a társadalomban, a közéletben, az egyházban és gyülekezetben tapasztalt ellentmondások iránt

A konfirmációra való felkészítés: *nevelés az életre*. Függetlenül attól, hogy valláspedagógiai minősége jó-e vagy rossz, maradandó nyomot hagy a fiatalokban. Miért? A pubertáskort

nemcsak az érzelmi felkavarodottság, az érzelmek kaotikus hullámmása jellemzi, hanem miként az ilyen pszichikai állapotban (ún. átmeneti krízisben) lévő embernél, felnőttél és gyereknél mindig, az átlagosnál jóval intenzívebb *szenzibilitás*. Az érintettek csalhatatlanul *érezkelik* a társadalmi, közéleti, így gyülekezeti és egyházi életben jelentkező ellentmondásokat, diszharmóniát!⁵

A konfirmandus-munka számára ez azt jelenti, hogy elegendő teret kell, hogy kapjon abban a konfirmandusok által gyakorolt társadalom-, egyház- és gyülekezetkritika. A cél nem apologetika, hanem a megjobbító változásért való reális és személyes felelősségvállalás! A vezetőtől ez megkívánja viszont, hogy az egyház, gyülekezet iránti jogos kritikát ne vegye személye elleni támadásnak, hanem segítse a differenciált véleményalkotást és a személyes változtatási lehetőségek megtalálását.

A *jogos* elégedetlenség *konstruktív* kifejezésének elsajátításához hosszú út vezet, alapos gyakorlást és tanulást igényel. Ebben a konfirmációs munka, ha ezt tudatosan és pedagógiailag megalapozottan gyakorolja, értékes segítséget nyújthat. Ha ezt teszi, akkor nem csak a konfirmandusok kommunikációs készséget fejleszti...

A pubertáskori lázadás, vak lázongás során szerzett tapasztalat az előkészítője a felnőttkori konstruktívan kritikus életgyakorlatnak. Magyarországon gyakran tapasztalható „úgysem lehet semmit sem tenni” depresszív színezetű beállítottság, ami nemcsak az ország, az egyház épülése szempontjából is kontraproduktív, hanem idővel, depresszív alaphangulatot kelt az emberben. A fiataloknál ez – a pubertáskorhoz kötött fejlődési jelenségként, átmenetileg – a „mit érdekel, mi közöm hozzá...” formában jelenik meg. Ez fontos, első lépés az elégedetlenség érett kezelése felé:

- differenciáltan megfogalmazni, tudni, mivel vagyok elégedetlen,
- különbséget tenni a – jelenleg – megváltoztathatatlan és változtatható között,
- és reális, körülhatárolt egyéni aktivitást megtervezni és megvalósítani.

d) A világnézet diffúz alakulása

A konfirmandusokkal folytatott munka világnézetileg kötött és elkötelezett. A fejlődési szakasz követelménye viszont az, hogy a pubertáskorban lévő fiatal *kiélhesse* Istenről, az emberről, a világról és önmagáról nyert képének káoszát. A kipróbáláshoz hozzá tartozik az egymással összeegyeztethetetlen szemléletek, meggyőződések közötti gyors váltás, ami ma abszolút elfogadott, az holnap már a múlté lehet. Úgy tűnik, ellentétes, összeegyeztethetetlen igények ütköznek össze.

A konfirmandus munka – amit ma is általában *oktatásként* definiálnak – egy kész életszemléletet akar közvetíteni.⁶ Ez két különböző, de nem feltétlenül kívánatos eredményhez vezethet:

5 A szakirodalomban eltérő vélemény alakult arról, hogy a fiatalok az ilyen társadalmi-közéleti ellentmondásokat általában tudatosan értelmezik-e. Abban viszont egyetértenek a kutatók, hogy mindenképpen érzékelik, és érzelmileg reagálnak a diszharmóniára! V.ö. H-J. Fraas, *Man muß einfach anders sein – Prozesse der Pubertät*. In: R. Riess, *Die verletzlichen Jahre. Handbuch zur Beratung und Seelsorge an Kindern und Jugendlichen*. Gütersloh, 1993, 83kk.

6 V.ö. a pubertáskor vallásosságáról szóló részzel.

- A konfirmandus ezt *tananyagként* sajátítja el, de – mivel mindent, ami a „felnőtt világból” ered – valójában elutasítja. Ez a benső *kikonfirmálódás* egyik lehetősége, amit aztán később az egyháztól való formális eltávolodás követ.
- A konfirmandus – a fejlődési szakaszra jellemző – átmeneti vallási rajongással reagál, ami aztán, a pubertáskor lejártaival a vallásosság elvesztéséhez vezet.

A konfirmációra való előkészítésnek *nem* célja az *érett* vallási identitás elérése. Annál kevésbé, mivel a személyes identitást már-már nem lezárult egészként értelmezi a pszichológia, hanem olyan folyamatnak tartja, melynek lényege *az egész életen át történő*, gazdagodó alakulás. Az „érett személyiség” korábbi elképzelését az állandóan és folyamatosan fejlődő személyiség képlete váltotta fel.⁷

Az identitás fejlődésének tudatos, személyes gondozása ma döntő fontosságú. Meggyőzően bizonyítja a szakirodalom⁸, hogy ha ez nem történik meg, hanem egy – látszólag – spontán folyamat uralkodik el, akkor egy ún. *patchwork-identitás* alakul ki. Egymással alapvetően összeegyeztethetetlen szemléletek, nézetek, értelmezési rendszerekből összeálló tarka-barka gyűjtemény, amely elkápráztat, de önellentmondásai miatt egyrészt képtelen „zsinórmértéket” nyújtani az életben való személyes eligazodáshoz, másrészt, mivel az elemek összeválogatása egyénileg tetszőleges, lehetetlenné teszi a másokkal való, mélyebb kommunikációt, és olyan helyzetet teremt, mint amikor különböző nyelveket beszélők akarnak beszélgetésbe kezdeni egymással. Így az egymástól való tanulás, az eszme-csere lehetetlenné válik. Abban pedig mind a *communio sanctorum* (szent közösség) elengedhetetlenségét hirdető teológia, mind a támogató (szociális-) közösség (coping-rendszer) nélkülözhetetlenség kimutató pszichológia egyet ért, hogy ezek a személyiségfejlődésének elengedhetetlen elemei.

4. A KONFIRMÁCIÓ A CSALÁD ASPEKTUSÁBÓL

A konfirmációra olyan időpontban kerül sor, amikor a család addig megszokott működését a pubertás-folyamat alaposan megváltoztatja. A gyermekkort lassan elhagyó bakfis és kamasz igénye a családtól való távolodás, a nagyobb szabadság. Szüksége van rá, hogy az eddiginél önállóbban próbálhassa ki magát az életben. Ez mind az ő, mind a család számára nehéz időszak. Nemcsak napjainkban, hanem ősidők óta. Ezért alakultak ki ezen a fordulóponton a változást támogató, közösségi rítusok.

A konfirmáció ünnepe ezekre az archaikus gyökerekre nyúlik vissza, az ősi kultúrák óta mindenhol felfedezhető ún. átmeneti rítusokra. Ezek célja és feladata:

- segíteni az átalakulással járó feszültségek feldolgozását,
- a búcsút a lezárulás felé közeledő életszakasztól,
- és az elindulást az újba.
- Ünneplés keretében nyújtva ezeket nyilvánosan tudatosítani és elfogadottá nyilvánítani.

⁷ Hanusch, R., *Pubertät und Glaube*. In: Das baugerüst 4/1989, 310kk; Ziehe, T., *Pubertät und Narzismus*. Frankfurt/M., 1975.

⁸ Pl. Ferchhoff, W., *Jugend und Jugendforschung – Jugendkulturen unter der Lupe der Wissenschaft*. In: Deutsche Jugend 3/1991, 103 kk.

Az utóbbi évtizedben a rendszerszemléletű családterápia is felfedezte, hogy a rítusok az egyéni és a közösségi, így a családi életben nélkülözhetetlenek.⁹

Amerikai családterapeuták például régóta konzekvensen motiválják klienseiket az életszakaszok közötti átmenethez kapcsolódó egyházi-vallási rítusok gyakorlására. Tapasztalatuk az, hogy ennek *spontán terápiás* hatása *is* van! A kliensek szívesen veszik igénybe ezeket a lehetőségeket, ami az ember alapvető rítusigényének tudható be. Különösen abban az életszakaszban, amelyre a konfirmáció esik, van szükség a rítusok nyújtotta krízismegoldási formákra.

A család-lelkigondozás is lassan átveszi ezeket a lehetőségeket. A rendszerszemléletű családterápia felismerései alapján dolgozta ki J. Hermelink¹⁰ a *családközpontú konfirmáció* elméletét. A pasztorálpszichológia ezzel jelentős hozzájárulást nyújt az eddig tárgyalt konfirmáció-elméletekhez: a vizsgálódó tájékozódás középpontjában már nem *elsősorban* (gyakran kizárólag) a célszemély, a fiatal áll, hanem a közvetlen közösség, a család. Ezzel automatikusan kapcsolódik a korábbi rítuselmélethez, amely a rítus egyik lényeges ismérvét abban látja, hogy *nem* tesz különbséget *aktív* („szereplők”) és *passzív* („nézők”) között¹¹. A következőkben összefoglalóan ismertetjük Hermelink megfontolásait.

A káosz – a fejlődés segítője

Kamaszgyerekes családok sokszor panaszkodnak arról, hogy milyen kaotikus állapotok uralkodnak, ha pubertáskorba kerül a gyermek. Érthető, hogy a felnőttek számára nehezen elviselhető és kezelhető ez az időszak, a gyermek fejlődése szempontjából ugyanakkor életbe vágó fontosságú ennek kiélése. Miért?

A fejlődés azt jelenti, hogy az addigi, megszokott életgyakorlat *modifikációra* szorul. Változik az érték- és normarendszer, az emberközi kapcsolatok formája és minősége, és a mindennapi élet szervezését biztosító szabályok. Természetes, nyilvánvalónak tűnő folyamat ez – elméletileg. A gyakorlatban általában nem ilyen egyszerű a helyzet, a változás nem automatikusan indul meg, hanem egy indító impulzusra van szüksége. A fennálló, begyakorolt és természetessé vált addigi rendnek fel kell adni addigi „egyeduralmi és örökkévaló” igényét. Ez általában nem történik zökkenésmentesen. A jelentkező új életelemekeket az egyén és a közösség *először zavarként* érzékeli és értékeli. Ez a magyarázata annak, hogy a pubertáló gyermeket a (családi) környezet „problematikusnak”, „nehezen kezelhetőnek”, „neveletlennek” tartja. Valójában ezek a negatívnak ítélt jelenségek, az így kialakuló kisebb-nagyobb krízisek fontos funkciót töltenek be: felhívják a figyelmet arra,

9 B. Carter, *The Family Life Cycle. A Framework for Family Therapy*. New York, 1980. McGoldrick, *Mourning Rituals. How Culture Shapes the Experience of Loss*. In: The Family Therapy Networker 10. E. Imber-Black, *Ritus for Our Times*. New York, 1992. (Németül: *Vertrauen und Geborgenheit. Familienrituale und alte Bräuche neu entdecken*, Econ-Vlg., 1993.) D. Cohen, *The Circle of Life: Rituals from the Human Family Album*. San Francisco, 1990. N. Kircher, *Familienfest von A-Z*. Freiburg 1992.

10 J. Hermelink, *Die Konfirmation als Ritual „heilsamer Verstörung”, Systemische Sichtweisen auf die Kasualliturgie*. In: Wege zum Menschen 53. évf. (2001), 481kk.

11 Részletesen kifejtve: Hézszer Gábor, *Az istentisztelet pasztorálpszichológiája*. Budapest, 2004. A konfirmáció és a konfirmációs istentisztelet pasztorálpszichológiai szempontjai c. fejezetben

hogy a „régiek” elmúlóban vannak és sok új kialakítására van szükség. Megzavarodik a fennálló életrend. A szaknyelv a status quo *pertubációjáról* beszél.

A *pertubáció* ([lat.] - megzavarás) a családterápiában olyan folyamatot jelent, amelynek során pl. a családi normák, szabályok már nem felelnek meg az aktuális igényeknek, a fejlődés (a gyermekek növekedése) ezeket *megzavarja*, és új szervező rendszer kialakítását vezeti be. A fogalom tehát *konstruktív*¹² jelentésű, hasonlóan a krízis pasztorálpszichológiai értelmezéséhez!¹³

A rendszerszemléletű családterápia nem helyezi hatályaon kívül a korábbi, célszemély központú, ezért individuális fejlődéseméleteket, hanem kiegészíti azokat egy új vonatkozással: a *család életkörének* jelenségével.¹⁴

Ennek lényege az, hogy a családi életben bekövetkező minden minőségi változás – mint pl. az első gyermek születése, amikor a *házaspárból szülő-pár* is lesz, a beiskolázás stb. – ún. *természetes krízissel* jár. Ilyenkor a családi élet, a családi normák átszervezésére van szükség. A krízisek nem azt jelentik, hogy addig, vagy jelenleg a család „rosszul működne”, hanem azt, hogy él és fejlődik, hogy új életszakasz köszönt rá. A krízis első szakasza a *káosz*: ami addig működött, az most nem segíti a család életét. Új szabályok, formák, szemléletek *megteremtésére* van szükség.

A teológus a teremtés-teológiából ismeri, hogy a káosz, a *tohu-va-bohu*, nem negatív tartalmú, hanem a teremtés-folyamat kiindulópontja... A konfirmandusokkal dolgozó egyházi szakembernek a pubertás-krízist és a vele járó káoszt is ebben kategóriában kell értelmeznie.

A pubertáskor, mint a család életkörében jelentkező természetes krízis a következőkben jellemezhető:

1. A gyermek egyre gyakrabban „*lép ki*” a családból, és így mind nagyobb rádiuszú mozgáskörben szerez a fejlődéséhez fontos tapasztalatokat. Az individuális szemlélet¹⁵ ezeket a kísérleteket, amelyek hasonló vagy más korúakkal eddig ismeretlen találkozásokhoz vezetnek, próba-identifikációnak nevezi – „mi lenne, ha olyan lennék, mint azok?!”
2. A családdinamika, az egész csalárendszeret érintő kölcsönhatásokban gondolkodva, a *kilépés* mellett hasonló jelentőséget tulajdonít az „*ismétlődő visszatérésnek*”. A fiatalok intenzív kapcsolatot teremtenek a környezetnek – a család számára gyakran eddig ismeretlen – köreivel. Ez azt jelenti, hogy a családközösségnek új témákkal is foglalkoznia kell. A családterápia¹⁶ ezért nevezi a pubertásokat a „*család és a külső közönség közötti követnek*”.
3. Az „*expedíciós útjaikról*” hazahozzák az újonnan szerzett benyomásait. Ezeknek feldolgozása, megbeszélése a családdal esetenként radikálisan megkérdőjelezheti

12 J. Hermelink, *Die Konfirmation als Ritual „heilsamer Verstörung”, Systemische Sichtweisen auf die Kasualiturgie*. In: Wege zum Menschen 53. évf. (2001), 490.

13 A krízis – R. Riess megállapítása szerint – az a fejlődés, az érés ideje (*Krisen sind Zeiten des Reifens*).

14 Vö. Hézszer Gábor, *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kálvin Kiadó, Budapest, 1990, 260kk.

15 Például E. H. Erikson fejlődésemélete (Vö. Hézszer G., *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kálvin Kiadó, Budapest, 1990. 66kk).

16 N. G. Preto, *Transformation of the family System in Adolescence*. In: Carter al., *The Chancing Family Life Cycle*, Boston, 1989, 261 (ambassador between home and community).

a család szervezeti formáját és értékrendszerét¹⁷, – „miért van ez nálunk így, ha a barátomnál másként van?” – Ez, esetenként, a család *ideológiai és életszervezési struktúrájának megzavarodásához (pertubáció)* vezethet.

4. Ha a család *több generációval* él együtt, például a nagyszülőkkel, akkor generációs-specifikus érték- és értelmezérendszerük összeütközéséhez is vezethetnek ezek a kérdések. Az ilyen élményfeldolgozó beszélgetések során gyorsan kitűnhet, a generációk normarendszerét alapvető különbséget jellemzik, a családi értékharmonia eddig csak látszat volt, azért állt fenn, mert alaposabban senki sem kérdezett rá. A gyermek kérdése hirtelen felszínre hoz(hat) ellentétes nézeteket.
5. A statisztikai adatok szerint a klasszikus családforma Európa szerte már nem az egyetlen formáció, az újrarázódott, ún. vegyes-családok száma jelentős, sok helyen már meghaladta az előbbieket. Ez azt jelenti, hogy a konfirmáción mint családi ünnepen az elvált szülők (és nagyszülők) is megjelen(het)nek, vagy a házasságukat felbontott keresztszülők is ott vannak. Az ilyen újra találkozások nem problémamentesek, nehéz kérdések elé állítják az érintetteket – meg kell-e hívni az elvált szülőt a közös ebédre, vagy az külön ünnepel, előbb vagy később a gyermekével?
6. A család, akarva-akaratlanul, destabilizálódik. A konfirmációs előkészületnek lehetőséget és *empatikus formát* kell találnia arra, hogy ezekkel a nehézségekkel bánni tudjon. Ismét komoly lelkigondozói kompetenciára van szükség ebben az összefüggésben is! A lehetséges eljárás mód keresése, kidolgozása a lelkészértekezletek, a kollegiális szupervízió lényeges eleme lehet.

A családon belüli kapcsolatok

A szülőkhöz, családhoz való viszony alakulása

A pubertáció folyamatának lényege és célja: a *szülőktől, a családi közösségtől való leválás*. A szülők, a gyermekkor „csodált félistenei”, elvesztik megkérdőjelezhetetlen nimbuszukat. Ebben a korban alakul ki (J. Piaget szerint) végérvényesen az ún. *formális gondolkodás képessége*. Lehetővé válik az aktuálisan átélt élmények utólagos átgondolása, reflektálása. A gyermek már tud összehasonlítani, „előre gondolkodni” és tervezni.

Összehasonlítás

Képessé válik arra, hogy szüleit, családját a kortársaiéval összevesse. A saját szülők és a saját család ilyenkor rendszerint sokkal rosszabbnak, kibírhatatlanabbnak bizonyul, mint másoké. Ez új momentum. A gyermekkorban eddig a saját család, a saját dolgok voltak a „legjobbak”. Erre utalnak a gyerekkori versengések: kinek van a legnagyobb családja...

¹⁷ Az ún. szabályok és értékrendek jelentőségéhez család önszervezési folyamatában ld. Hézsér Gábor, *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kálvin Kiadó, Budapest, 1990, 280kk.

Az összehasonlítás növeli az érzékenységet a család elégtelenségei, az abban jelentkező ellentmondások, igazságtalanságok iránt. Ezek felismerése és tudatosulása először nem egy, a korábbi idealizált családképnél reálisabb és így őszintébb és igazságosabb szemlélet kialakulásához vezet, hanem *csalódottságot* vált ki. Az ilyen minőségű csalódottsággal járó fájdalmat nehéz elviselni. Ezért gyakran a csalódást okozók ellen forduló (és könnyebben elviselhető) *agresszió* alakul ki. Az agresszió egészséges megjelenési formájában a szülők ellen irányul, problematikusabb, ha a gyermek azt maga ellen irányítja.

A kutatás ebben az önmaga ellen forduló agresszióban (ún. autóagresszió) fedezi fel ma a pubertáskori anorexia (étvágytalanság, az egészséget súlyosan veszélyeztető lesoványodás) alapvető okát.¹⁸ Ezért bármennyire terhes is a szülők számára az ellenük irányuló, pubertáskori agresszió elviselése, annak elfojtása súlyosan veszélyezteteti gyermekük testi-lelki egészségét! Annál is inkább, mert az agresszió erőszakos tiltása ugyancsak az anorexia kialakulásának lehetőségét fokozza. A gyermekkorban nemi erőszakot átélt pszichoterápiás páciensek rendszeresen beszámolnak arról, hogy anorektikus éhezéssel kezdték el önmagukat büntetni az elszenvedett erőszakért.

Leválás

A pubertáskor valamint a gyerekek ekkor megjelenő magatartása a szülőkben sok félelmet vált ki, pl. hogy „semmi sem lesz belőle, ha így folytatja”, hogy szenvedélybetegségek, erőszak áldozatává vagy bűnözővé válik, hogy közlekedési baleset éri stb. Ezek reális, megalapozott félelmek. Gyakran tükrözik a gyerekek tudattalan, vagy tudatos, de ki nem mondott félelmeit. Ha a szülő erre ráérez, akkor félelme, érthető módon, hatványozódik.

Hogyan bánhatnak a felnőttek ezzel a félelem-halmazódással?

Általánosságban a realitás elvhez igazodó, differenciált eljárás javasolt:

- Mennyiben reális egy-egy konkrét veszélyeztetettségre irányuló félelmem?
- Mikor kezdem „a falra festeni az ördögöt?”
- Mennyire reálisan ítélem meg a gyerekem helyzetmegoldó képességét?
- Mennyiben kerülnek felszínre *most* az én egykori (pubertáskori), más kontextusban kialakult félelmeim?
- Mennyire reálisan értékelem az eddigi, közvetlen tapasztalatokat?
- Lehet, hogy a gyerekem jobban tud vigyázni magára a maga módján, mint képzeltem?
- Mennyire tudok bízni az isteni gondviselésben (abban a bizonyos „örangyal-jelenségben”...) *is most?*

Ha a féltés *irreálisan el túlzottá* válik, akkor az ugyan érthető, de komoly veszélyt jelenthet a gyerek további fejlődése szempontjából. Az archaikus átmeneti rítusok egyik központi eleme a *próbatétel*. A népmesék, mítoszok bőséges anyagot nyújtanak ehhez. Az

18 H-J. Fraas, *Man muß einfach anders sein*. In: R. Riess, *Die verletzlichen Jahre*. Gütersloh, 1993, 86.

ilyen közvetlen, személyes pubertáskori tapasztalatszerzés nemcsak vakmerő kalandvágy, hanem fejlődési szükséglet.

Ha a felnőttek legszívesebben őrangyalként állandóan ott lebegnének gyermekük felett, vagy egy toronyszobába zárnák a „gonosz világ” veszélyei elől, akkor ezzel jót akarva bár, de alaposan megnehezítik, hogy elvégezze a fejlődési szakasz megkívánta feladatát: önmaga egyre inkább önállósuló kipróbálását. Azt, hogy hogyan tud ő megbirkózni a lépten-nyomon jelentkező veszélyekkel, és hogyan tud segítséget igénybe venni.

A szülőben benne élő, túlkompensáló féltésnek egy további, mélyebb gyökere is lehet. Nem szívesen vesszük ezt *tudatosan* tudomásul. De ez a feltétele annak, hogy józanul tudjunk bánni vele. Az ok egy gyakori érzelmi-értelmi félreérés: a *leválást végleges és örökre szóló elszakadásnak tartják!* Normális, a kísérletezésnek helyet biztosítani tudó fejlődés nem ebbe az irányba vezet. Ennek a felismertetése a gyülekezeti szülő-munkában és a szülők lelkigondozásában fontos szerepet kell, hogy kapjon!

Hogy alakult ki ez a félreértés? Részben a nem egészen pontos és negatív érzelmeket kiváltó kifejezés szuggesztív hatása miatt. „Leválás” helyett helyesebb lenne a köznyelvben a kapcsolat alapvető *átalakulásáról, minőség-változásáról* beszélni. A folyamat és a jelen-ség lényege: a pubertáskorig a szülők egyoldalúan definiálták a szülő-gyerek kapcsolatot. Ők határozták meg, hogy az milyen legyen. Az önállósuló gyermeknek ezt a *kapcsolati konstrukciót* először *dekonstruálnia* kell ahhoz, hogy megkereshesse a *sámára* megfelelő, hozzá illő kapcsolatformát. Csak ha ez megtörténhet és megtörtént, válik lehetségessé egy *konszenzuális*, szülőknak és gyermeknek egyaránt megfelelő kapcsolat létrejötte. Ez később, a pubertáskor végén, a fiatalkorban alakul ki.

Így meglehetősen hosszú időn át mindketten, a szülők és a gyerek is, *kapcsolati bizonytalanságban* élnek – „alig értik meg egymást”. A szülőknél ez érthetően, félelmet vált ki: „örökre elvesztem a gyerekeket”. Ez az abszolutizálás nem segíti a *konszolidációt*. A fejlődés érdekében kívánatos kapcsolati definíció ez lehet: „kapcsolatunk, átmenetileg, kaotikus, a szoros közelség és az elérhetetlen távolság váltogatják egymást...” Azért történik ez most így, hogy majd kialakulhasson az a közelség-távolság, amely a felnőtt/felnőtt gyermekeknél ideális. A lelkigondozói segítség célja itt az átmenetiség, a káosz konstruktív érelmének tudatosítása, támogatás az „elviselhetetlen elviselésére”.

A szülők magatartása – fejlődés akadályozója vagy segítője

Az, hogy a szülők hogyan reagálnak pubertáló gyermekükre, nagyrészt a családban addig kialakult nevelési stílustól függ.

A szigorúság vagy engedékenység inkább egy jóval mélyebb tartalom kifejeződési formája. A szokásos magyarázatok – „azért vagyunk szigorúak, hogy ember legyen majd belőle”, vagy „mindent megadunk neki, hogy könnyebb élete legyen...” – nem tükrözik az igazi motivációt. Hogy valójában mi is az igazi szándék, arra jobban utalnak olyan szülői kijelentések, mint „mindent megtettünk érte, lehetne egy kicsit hálásabb is...” Itt

már nyilvánvalóbbá válik a *kapcsolati aspektus*. A szülők által elvárt, a felnőtt gyermekekre, a jövőre vonatkoztatott, kapcsolati forma alapvetően három variációban jelenik meg.¹⁹

1) AZ ELSŐ KAPCSOLATI FORMA AZ ÚN. KÖTŐDÉS.

A *kötődésre* törekvő szülők elviselhetetlennek *érik* (anélkül, hogy ez tudatosná válna bennük), hogy gyermekük a maga útját járva eltávolodhat tőlük. Gyakran a házassági kapcsolatban fennálló problémák vannak a háttérben, mint házaspár nem tudnak (már) „mit kezdeni magukkal”, a párkapcsolatukat a szülőség, a gyerek iránti (túl)gondoskodás tartja egyben. Ezért *mindent megadó kényeztetéssel* kötik magukhoz a gyereket. Ez olyan *örök hála* érzését alakíthatja ki abban, amely lehetetlenné teszi az eltávolodást azoktól, akik „mindent megtettek érte...” Az önállósulás, a kapcsolat *nagykorúvá válása* így lehetetlenné válik. A gyereket felnőtt korban is az a kérdés irányítja, hogy „mit kell tennem, mivé kell lennem, hogy a szülőknek örömet szerezzek”. Így nem a maga életét éli, hanem szülői vágyak megvalósítója lesz. A benső konfliktus – „nem tudom a magam életét élni” – gyakran vezethet autóagresszióhoz és depresszióhoz. A kötődésre törekvő nevelés mögött általában a szülők érzelmi igénye rejlik.

2) A MÁSODIK KAPCSOLATI FORMA AZ ÚN. DELEGÁCIÓ.

A *delegáló* szülők akkor és annyiban „engedik szabadjára” gyereküket, amennyiben az előre meghatározott feladatok elvégzésére, célok megvalósítására törekszik. Így az ún. kettős kötés (double bind) tipikus esete alakul ki: szabadon engedlek, hogy azt csináld, amit én akarok. Az ilyen delegációk vonatkozhatnak pl.

- A szülők szociális kapcsolati igényeinek kielégítésére („ne te menj a barátaidhoz, hanem hozd ide őket, hogy ne legyen olyan unalmasan egyhangú a mi [szülői] életünk...”).
- A pályaválasztásra („ugyanazt a pályát válaszd, mint én”, vagy „azt a pályát válaszd, amelyet – annak idején – én szerettem volna választani”, „te teljesítsd teljesületlen vágyaimat...”).

Ha a delegációk ellentétesek (pl. más foglalkozásválasztást vár el az apa, mint az anya), ekkor ez *ún. lojalitás-konfliktushoz* vezet, a gyerek nem tudja, hogy hogyan engedelmessé válhat az egyik elvárásnak úgy, hogy a másikban ne váltson ki csalódást.

A „te legyél a bizalmasom/egyetlen barátom/igaz társam” – kapcsolati forma főleg kronifikálódott házassági krízisek esetén lép fel, a gyerekből társpótlék lesz. Itt is egyrészt *lojalitás-konfliktus* lép fel a gyereknél („hogy szeressem mind a kettőt?”), másrészt megnehezíti vagy lehetetlenné teszi a saját párkapcsolat természetes kialakulását („ha párt választok, akkor elviselhetetlen fájdalmat okozok anyámnak vagy apámnak, aki egyedül marad, vagy második helyre kerül, inkább egyedül maradok, vagy gondoskodom róla, hogy kapcsolataim ne sikerüljenek...”)

19 V.ö. H. Stierlin, *Eltern und Kinder. Das Drama von Trennung und Versöhnung im Jugendalter*. Stuttgart, 1980; Hézsér Gábor, *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kálvin Kiadó, Budapest, 1990, 255kk.

Mindkét esetben elsősorban nem az elvárásokat nem teljesítő, tehát „rossz”, „hálátlan” gyerek lelkigondozására van szükség, hanem a szülők igényelnek *kompetens* segítséget.

3) A HARMADIK KAPCSOLATI FORMA AZ ÚN. KITASZÍTÁS.

Ezt a „koraszülött önállósodásnak” is nevezhetnénk. Ilyenkor a szülők *serkentik és ösztönzik* a gyermeket az idő előtti önállóságra és függetlenségre. Ennek különböző oka lehet, pl. az, hogy a szülők büszkéek rá, hogy „már sokkal önállóbb a gyermekünk, mint a kortársai”. Az önállósulás itt nem mint természetes fejlődési folyamat jelenik meg, hanem mint *teljesítmény*.

További ok lehet, hogy a szülők egyoldalúan önmagukkal vannak elfoglalva, a maguk életét szeretnék élni, vagy a foglalkozásuknak akarnak élni, és ehhez *szabadságra* van szükségük.

A felnőttekhez való kapcsolat jelentősége – a családon kívül

A családon kívüli felnőtt-kapcsolatok jelentősége

Eddig a pubertáló gyerek családon belüli kapcsolatait („belkapcsolatait”) tekintettük át. Legalább ilyen jelentősek a fejlődés szempontjából a „külső kapcsolatok” is, a családhoz nem tartozó felnőttekhez való kapcsolat. Ilyenkor a serdülők szülői segítség és felügyelet nélkül, szerezhetnek tapasztalatot a felnőttekhez való kapcsolatuk terén.

Ezért igen nagy ebben a korban a tanároknak, a *konfirmandus csoportot vezetőknél*, mint „külső kapcsolati felnőtteknek” a jelentősége. Olyan „próbakapcsolatokat” tesznek lehetővé, amelyek hosszútávon továbbható kapcsolati mintákat alakítanak ki.

A konfirmandus csoport vezetője számára ez azt jelenti, hogy *lehetővé teszi* a konfirmandusai számára a „próbakapcsolatokat” és a kapcsolat-próbákat. A cél *nem* az ún. jólneveltség illemszabályainak *beidomítása*, hanem a személyes kapcsolati kompetencia kifejlesztése. Ez jelenti pl. a közelség-távolságtartás alakítását éppúgy, mint a konfliktusokkal, agresszióval *bánni tudást*. A „tanészköz” ehhez egyrészt a csoportvezetőhöz való kapcsolat, másrészt a csoporton belüli kapcsolatok. Ezek folyamatos reflektálást igényelnek. Mindenkinek, a serdülőkorúaknak különösen, szükségük van ún. külső *visszajelzések*re, információra arról, hogy hatnak másokra, felnőttekre és egykorúakra, férfiakra és nőkre. Az ilyen visszajelzések nem „leosztályozást” jelentenek – azért sem, mert ez alapvetően ellenkező a konfirmandus munka ethoszával. A cél egyrészt az *erősségek, személyes adottságok felismerése, tudatosítása*. Másrészt utalás arra, hogy hol tételvezethetőek fel a konfirmandusnál eddig még ki nem használt, konstruktív kapcsolat-alakítási lehetőségek. Ezért a visszajelzések struktúrája a következő: 1) mi az, ami „jól működik”, és 2) mit tudna kapcsolatalakításában még jobban csinálni.

Mi köze ennek a konfirmációra való felkészítéshez? (A teológiai alap)

Az így eljáró csoportvezetők ezzel alapvető teológiai- és hitmeggyőződéseket tesznek nemcsak érthetővé, hanem megtapasztalhatóvá:

- Azt, hogy az Evangélium arra indít, hogy az „éretlen, nevetlen, rossz, zavaró” gyermeket éppúgy, mint az egyéniségét az abszolút alkalmazkodásért feláldozó *túl jó* gyermeket *többre tartjuk, mint azok magukat*.²⁰ Mert ők még nem tudják, de mi igen, arra választattak ki, hogy Isten szeretett gyermekei legyenek, és hogy Krisztus már elfogadta őket.
- Az *ígéret szemével* kell ezért rájuk tekinteni, és az ígéreteset kell bennük felmutatni a csoportmunkának.
- Mivel Isten feltételhez nem kötött szeretete az Evangélium-hirdetés alapja, ennek kifejezésre kell jutnia a konfirmandus munkában is. A csoportvezető feladta – ha nem akarja átlépni a krisztológiai differencia áthághatatlan határait – *nem* lehet a *magvetés*. Feladta: a (Teremtő által az egyénbe) *elvetett mag, a csírázó vetés* gondozása, munkaeszköze nem az eke és az ásó, hanem az öntözőkanna.²¹

A családon kívüli felnőtt kapcsolat és a szülőkhöz való kapcsolat

A pubertáskor egyik alapjellemezője, mint láttuk, az összehasonlítás és az összehasonlító mérlegelés volt. Ez a fejlődéshez szükséges mechanizmus. Mivel a leválási folyamat a szülőkhöz való viszony alapvető átértékelést jelent és az eddigi kapcsolat *dekonstrukciójával kell*, hogy kezdődjön, a szülők ilyenkor általában a „rövidebbet húzzák”. A gyerekkori apa/anya idolk megdőlnék, helyükbe a rajongó csodálattal kezelt „sztárok” lépnek – átmene-tileg. A felületes szemlélet általában *moralizálja ezt a jelenséget, a gyerek „hálátlan”, „igaz-ságtalan” „szeretetlen”,* mert a szülőkre már nem irreális idealizálással, hanem (túlságosan) kritikus realitással tekint. Átmenetileg „mindenki jobb a szülőknél”. Ha a felnőttek ezt *emocionálisan (érzelmileg)* kezelik, akkor feszültség, konfliktus lép fel a szülők és a külső, nevelési feladatkörrel felruházott felnőttek között. A szülők könnyen megsértődnek, a nevelők minden nehézségért a „rossz szülői attitűdöket” okolják. Ez nem segíti a serdülők fejlődését, nekik most éppen *mintára* lenne szükségük ahhoz, hogy hogyan lehet ilyen *kapcsolati csapdákat* érett („felnőtt módon”) kezelni.

Pszichodinamikailag az ilyen jelenségeket *splittingnek*, megosztásnak, hasításnak, nevezzük. A moralizáló szemlélet ilyenkor találja úgy, hogy a „gyerek kijátszik minket

20 V.ö. B. Krause, *Auszug aus dem Schneckenhaus*. Aussaat-Vlg. Neukirchen-Vluyn, 1996, 38.

21 A XX. századi humanista pszichológia egyik legnagyobb alakja, C. Rogers fedezte fel, hogy a pszichoterápia sokkal eredményesebb, ha az emberben lévő „charizmak” aktiválására koncentrálnak, mintha a deficitekkel foglalkozik, irányzatára így ragadt rá az „öntözőkanna” szimbóluma. Először a terápiás lelkigondozás vette át ezt a szemléletet és gyakorlatot, később általánossá vált a korábban a – parainesis mellett elkötelezett, de kevés eredményre vezető általános – lelkigondozói gyakorlatban is. - Elsősorban azokból a teremtésteológiai és szoteriológiai okokból, melyekre fent utaltunk. C.Rogers és a teológia viszonyához V.ö. Hézsér Gábor, *A páspatori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Budapest 2002, 45kk.

egymás ellen”. A jelenségnek, mint láttuk, nem ez a gyökere, ezért lesznek hatástalanok a „kijátszás elleni” stratégiák.

A konfirmációs munka szempontjából ez azt jelenti, hogy elengedhetetlenül szükséges a csoportvezetők és a szülők közötti *folyamatos kommunikatív* kapcsolat.

1) Ennek első lépése a szülők bizalmának megszerzése.

A szülők fejében megfordul, hogy a gyerek „kibeszéli a családot”, vagy a csoportvezető „rosszat gondolhat rólunk, ha a gyerek ott...”. Ezek nem neurotikus túlzások, hanem reális feltételezések. A csoportvezető akkor nyeri meg a szülők bizalmát, ha *előzetesen* informálja őket arról, hogy a *splitting* nem erkölcsi véték, hanem az aktuális fejlődéshez tartozó – a felnőttek szempontjából nem kellemes – *természetes jelenség*.

Továbbá feltárja a szülők előtt, hogy ő mint csoportvezető, hogyan szokott ezzel a jeliséggel bánni, pl.

- a vonatkoztatási rendszer megváltoztatásának módszerének alkalmazásával²² („engem otthon semmibe vesznek...” – „hogyan tudnád a szüleidet segíteni abban, hogy fejzzek ki elismerésüket irántad, ahogyan te szeretnéd...”);
- vagy az érzelmi háttér felfedésével („nekem semmit sem engednek meg...” – „mit gondolsz, mit érezhetnek a szüleid, amikor megtiltanak valamit...”).

2) Folyamatos, kommunikatív kapcsolattartás.

A folyamatos kapcsolattartás egyaránt érdeke a csoportvezetőnek, a szülőknél és a konfirmandusnak. Így biztosítható, hogy ne induljon meg ebben a *hálózatos kapcsolatrendszerben* (is) egy *splitting*-folyamat. Az, ami kicsit emlékeztet arra, amit régebben – inkább ideológiai értelemben – „kettős nevelésnek” nevezünk. Jelen esetben az, hogy a gyermek kerüljön egymásnak ellentmondó befolyások, elvárások csapdájába.

A kapcsolattartás célja: a felismerések *egymást gazdagító* kicserélése. A csoportvezető főleg *csoport-környezetben* szerez tapasztalatokat a konfirmandussal, a szülők inkább diádikus (két személy közötti) síkon. A tapasztalatcsere: ideológiailag kötött! A konfirmációra készítő csoportmunka abban különbözik minden más személyiségformáló csoporttól, hogy a fent vázolt *teológiai alapon* történik. Ez meghatározza a szülőkhöz való kapcsolat tendenciáját is, ami azt jelenti, hogy *nem deficit-orientált*, hanem azokat a bizonyos *talentumokat* tartja annak, amit Isten a csoportvezetőre és a családra bízott, hogy gondozzák azokat.

A *gyakorlatban* ez azt jelenti, hogy a csoportvezető arról számol be, hogy

- milyen adottságokat, késégeket ismer fel a gyereknél,
- mikor, milyen feltételek mellett tudja ezeket különösen eredményesen alkalmazni,
- mikor, milyen feltételek mellett *sikerül (!)* ez még kevésbé,
- hogyan, mikor, milyen feltételek mellett jelentkeznek ezek az otthoni környezetben, tud-e a család ezekről.

²² Részletesen pl. Hézsér Gábor, *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Budapest 2002, 94kk.

- Milyen *talentumokat* ismer a család a gyereknél, amelyek eddig a csoportos közegben még nem tűntek fel, és hogyan tudná ezek kibontakozását a csoportvezető a konfirmandus csoportban segíteni?
- Mikor, milyen feltételek mellett mutatkozik meg a csoportban (pl. konfliktus- vagy konkurencia-szituációban), hogy a gyerek még nem talált rá megfelelő kapcsolatkezelő kompetenciára, és
- mit javasolnak a szülők, a gyerek *mely meglévő vagy lappangó talentumait* lenne érdemes ilyen helyzetekben mobilizálni?

A csoportvezető és a szülők közötti kommunikatív kapcsolat, a fent példákból kitűnik, *forrás-orientált*, a vetés növekedésének segítésére törekszik. Ennek a beállítottságnak egyik mottója ez: „rossz”, „tehetségtelen” gyerek nincs, de lehet, hogy senki sem vette még magának a fáradságot, hogy rácsodálkozzon *ennek* a gyerekeknek a talentumaira, hogy azokra ráébredje a gyereket.

A mottó pedig – röviden és köznapien fogalmazva – ez lehet: aki az ementáli sajtban csak a lyukakra koncentrál, éhes marad...

Nyilvánvaló, hogy a csoportvezetőtől ez az eljárás mód megköveteli

- hogy higgyen Isten ígéretében, hogy Ő senkit sem bocsátott talentumok nélkül az életbe.
- Az alapos és folyamatos *megfigyelőképesség* alkalmazását,
- a felismerések *regisztrálását*,
- és azt, hogy egyrészt felismeréseit meggyőzően tudja *verbalizálni*, szavakba foglalni, másrészt pedig mások felismeréseit érdeklődéssel és nyomon követendőnek tartsa.

AZ EGYKORÚAK ÚN. *PEER*-CSOPORTJAINAK JELENTŐSÉGE

A serdülőkorúak gyakran érzik magukat *félreértve* és ez az *elmagányosodás* érzését váltja ki. Ennek kompenzálására egyrészt intenzív baráti kapcsolatokat keresnek, másrészt a hasonló nehézségekkel küszködők *szolidáris közösségét*. A szaknyelv a pubertások ilyen csoportjait *peer-csoportnak*²³ nevezi, a köznyelvben a klikk, banda, haveri társaság stb. kifejezésekkel találkozunk.

A peer-csoport fajtái

A csoportok lehetnek spontán kialakult közösségek (ún. *informális csoportok*), ezek a klikkek, bandák, haveri társaságok.

Másik fajtájuk a valamilyen céllal – nevelés, oktatás, sport, késég-fejlesztés –, kialakított, szervezett és vezetett csoportok (ún. *formális csoportok*). Ebbe a kategóriába tartoznak az iskolai osztályok, szakkörök, sportegyesületek és a *konfirmandus csoport*.

²³ Peer [ang.]: eredetileg a társadalmilag egyenrangú főnemesek csoportközösségét jelentette, ma a szaknyelvben az egyenrangúak, hasonló korúak csoportközösségét is jelöli.

Amit a vezetett csoportok felelősei általában nem, vagy csak kevéssé vesznek figyelembe az az, hogy a fiatalok egyidejűleg mind formális, mind informális csoportok tagjai.

A rendszerszemlélet²⁴ hívja fel a figyelmet arra, hogy milyen komplex kölcsönhatások működnek az ilyen *hálózatokban*. A formális (pl. konfirmandus csoportban) fellépő „értelhetetlen” jelenségek mögött gyakran az informális csoportokban lejátszódó folyamatok fedezhetőek fel. Ezért a csoportvezetői gyakorlat számára ilyen esetben jól bevált módszer ennek feltárása pl. ilyen kérdésekkel: „Hogy van ez/csinálad ezt/bánsz ezzel más csoportban...?”, „Milyen tapasztalataid vannak/milyen reakciót vált ki ott, ha így viselkedsz...”, „Hogy tudnád ugyanazt elérni – másként – itt, ebben a csoportban?” stb.

A peer-csoport funkciója

1) A pubertáskorban a szülők *autoritásának* elismerése minimálisra csökken a serdülők szemében. Kifelé tájékozódnak, egyrészt így akarnak kikerülni a szülői tekintély hatásköréből, másrészt új, átmeneti tekintély-források után kutatnak. Ezeket a formális és informális peer-csoportokban találják meg pl. a valamivel idősebb csoporttagok személyében. A klikkek hamar kialakítanak egy csoport-specifikus normarendszert, ami az „institucionalizált tekintély” szerepét tölti be, ami *mindennél fontosabbá* válik.

A konfirmandus csoport szempontjából ez érdekes összefüggésre irányítja a csoportvezető figyelmét. Ha élet-norma rendszert akar közvetíteni, akkor erre két, de hatásában nem egyenértékű lehetőség nyílik:

- fáradozhat a csoportvezető maga azon, hogy a résztvevőknek egy keresztyén normarendszer konfesszionális megjelenési formáját próbálja átadni. Ismerve a pubertáskor működési mechanizmusát, a serdülők „életfeladata” jelenleg az, hogy mindent, ami felnőttektől jön, benső fenntartással vagy nyílt elutasítással fogadjanak. Ez nem a hitetlenség, hanem az egészséges fejlődés jele. Így a vezető fáradozása csak rész eredménnyel jár.
- A másik – csoportvezetésileg jóval igényesebb – lehetőség az, hogy a vezető arra törekszik, hogy a *csoport maga fedezze fel* ezeket és alakítsa ki, próbálja ki, a maga számára. Így mélyen meggyökerező *tapasztalatot* szereznek a résztvevők, amelynek alapján könnyen fel tudják fogni a valláseméleti összefüggéseket. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy pl. nem a káté kérdések lexikális elsajátítása áll első helyen, hanem annak érzékeltetése, hogy *mikor és hogyan* történik éppen a káté egy-egy kijelentése a csoportban!

Nem lebecsülendő ebben az összefüggésben az ún. külső *multiplikációs hatás* sem! A formális csoportokban – pl. konfirmandus csoportban – bekövetkező változások, a résztvevők személyiségének formálódása befolyással lesz az informális csoportokra is. Ez egyáltalán nem azt jelenti, hogy a befolyás messzemenően tervezhető vagy befolyásolható lenne. Ma már elegendő felismeréssel rendelkezünk ahhoz, hogy tudjuk, az egyes csoportok működése, még inkább a csoportok közötti kölcsönhatások olyan komplikált kölcsönhatásos folyamatok, amelyeket inkább észlelni, mint pontosan analizálni tudnánk. Teológiailag ehhez asszociálható a Szentlélek munkájának szuverenitása, missziológiailag

24 V.ö. Hézsér Gábor, *Miért? Rendszerszemlélet és lelkigondozói gyakorlat*. Kálvin Kiadó, Budapest, 1996.

pedig az az egyáltalán nem új felismerés, hogy az igazi missziót nem „csinálni” kell, hanem engedni, hogy történjék. Ezért szükségtelen és teológiailag megfontolandó, hogy kell-e, hogy egy konfirmandus csoport „missziói feladatot” kapjon, vagy helyesebb és hatékonyabb, ha a résztvevők megérik a beléjük vetett ilyen *hitet*.

2) A peer-csoportoktól azt is várják, hogy ebben a szolidáris közösségben kortársaiktól kapják meg azt a megértést és elismerést, amelyet otthon, a leválási krízis mechanizmusa miatt, még akkor sem tudnának teljességében elfogadni, ha azt a család nyújtaná is.

A konfirmandus csoport vezetője számára ezek az információk arra is utalnak, hogy milyen funkciók megvalósulásáról kell gondoskodnia.

- Az autoritás-keresésnél a legfontosabb – és legbefolyásosabb – személyek a *valamivel idősebb fiatalok*. Jelentőségük, befolyásuk *természetesebb*, mint a felnőtt csoportvezetőé. Az egyházi ifjúsági munka ezt már régen felfedezte és ezért pl. nyári táborozások vezetésébe intenzíven bevon idősebb fiatalokat is. A konfirmandus csoport esetében is modellként szolgálhat ez a gyakorlat.
- A serdülők a peer-csoporttól *megértést és elismerést* várnak, számukra itt van ezek legfontosabb forrása. Ez az elvárás és fejlődés meghatározta igény a konfirmandus csoportra is vonatkozik. A csoportvezető feladta, hogy támogassa – elsősorban a csoporttagok közötti – megértés és elismerés adás folyamatát.
- A fejlődést az segíti leginkább, ha a konfirmandusok *mindkét* szerepkörben tapasztalatot szerezhetnek: mint mind megértésre, elismerésre szorulóknak, mind másoknak megértést és elismerést nyújtok! Hogy e mögött milyen jelentős teológiai tartalom rejlik, nem kell részleteznünk.

A peer-csoport – az életkor legfontosabb szocializációs faktora

Ebben a fejlődési szakaszban, valamennyi vonatkozó tudományág megállapítása szerint, *a peer-csoport a legfontosabb szocializációs faktor!* A csoport vezetésétől függ, hogy ezt a *tényt* tudomásul véve ezt az elengedhetetlen funkciót segíti-e, vagy figyelmen kívül hagyva más, „fontosabb” célokra hivatkozva, vagy vezetői inkompetencia miatt, a fiatalokat és a csoportot magára hagyja.

A konfirmandus csoport: ilyen peer-csoport. Mivel a *communio, a koinonia* a keresztényen teológiában központi jelentőségű, a konfirmációra való felkészítés egyik – teológiailag is – legfontosabb eszköze a csoport kell, hogy legyen. A teológiai igény és a pszichikai szükséglet fedik egymást. Ezért a csoportra koncentráció nem luxus, hanem központi feladat.

Mi jellemzi a peer-csoportot?

Konformizmus-kényszer. Az ilyen csoportok, elsősorban informális megjelenési formájukban, *konformizmusra* irányuló hatást gyakorolnak tagjaikra.²⁵ Ez pl. a ruházatra (mi

²⁵ A kereskedelem ezt már régen felismerte és az ún. tinédzser-kultúrának megfelelő kínálatlalt és jelentős anyagi haszonnal kihasználja.

éppen a divat) éppúgy vonatkozik, mint a viselkedési formákra, zenei ízlésre és a nyelvhasználatra. Az életben való tájékozódáshoz nyújtanak, nem mindig pozitív, segítséget, most ők töltik be azt a funkciót, ami korábban a szülők hatáskörébe tartozott.

Ennek az azonosulási kényszernek és igénynek gyökerei ambivalensek: egyrészt kifejezi, szimbolizálja a csoporthoz való tartozást és ezzel hatékonyan – és alapvetően konstruktívan – ellensúlyozza a serdülőkorról járó mély, személyes bizonytalanságot, pótolja és elviselhetővé teszi az átmeneti individuális identitás zavart.

Másrészt csoport-öntudatot (csoport-identitást) biztosít. A csoportban biztosan erőnek érzi magát a pubertáló fiatal, és kölcsönösen jobb teljesítményre serkentik egymást (pl. a sportban, vagy közösen végzendő feladatok esetében).

A személyiségformáló hatás ambivalenciája. A szakirodalom a peer-csoport jelenségre a „szociális anyaméh” szimbólumot alkalmazza. Ezzel fejezik ki, hogy itt kiélhetik a serdülők a védettség, a közelség a felelősség-leadás iránti ún. regressziós igényeiket.²⁶ Ennyiben elengedhetetlen és – megfelelő mértékben – támogatandó jelenségről van szó.

A további fejlődés szempontjából viszont döntő, hogy a regresszió, az erős csoportfüggőség *átmeneti* jelleggel történik-e vagy állandósul. Ha a serdülő egyrészt nem élheti ki ezt az igényét, másrészt nem kap megfelelő (sem túl sok és így kényszerítő, sem túl kevés és így hátastalan) külső támogatást a személyes önállósuláshoz (az ún. individualizációhoz), akkor egy felnőtt életen át megragadhat ezen a fejlődési fokon. Akkor, ha az önálló, felelősségteljes és személyes döntésképeség nem, vagy csak részben alakul ki, a fiatalból önállótlan, magát másoknak, csoportoknak kiszolgáltató felnőtt válik.

Ez az összefüggés mind *társadalmi vonatkozásban*, mind az egyházi-gyülekezeti élet szempontjából igen jelentős: a demokratikus társadalmi formának alapja és lényege az, hogy tagjai egyaránt képesek önállóságra (kreativitás, kezdeményezőképeség, önálló alkotókészség) és önállóságuk nem mások iránti destruktív konkurenciához, hanem az azokkal való, összehangolható együttműködéshez vezet. Sok „félresikerült” élet drámája mögött ezt a hiányjelenséget fedezheti fel a lelkipogondozó. A zsinat-presbiteránus egyházformában pedig nem csak Bonhoeffer²⁷ óta tudjuk, hogy a gyülekezetek jó működésének feltétele a közösségekben és önfelelően hitét megélni tudó egyháztag. Az erre való felkészítés – helyesebben ennek megtapasztalása és begyakorlása – a konfirmációs év egyik elemi feladata.

Az hogy az átmeneti függőség „nagykorú” önállósodáshoz vezet-e erőteljesen függ attól, hogy a szülőcsalád a pubertáskor *előtti* időszakban (és nem a pubertás-kriszise idején!) ilyen irányba nevelte, szocializálta-e a gyereket.

A serdülők nem csak a csoportnormákhoz és viselkedésformákhoz igazodnak, hanem személyiségük alakításához *példaképeket* keresnek. Az ilyen „fejlődési segédeszköz” elengedhetetlen számukra. A példaképek, az *idolok* elsősorban a közvetlen környezetből

26 A regresszió egy már elért fejlődési szintről egy korábbira való, átmeneti és szükséges „visszaesést” jelenti. Nem káros, hanem a fejlődést, kriszisek elviselését szolgáló jelenségről van tehát szó, mint pl. a gyász esetében egyenesen kívánatos, hogy az „érett felnőtt”, átmenetileg, „tehetetlenné” váljék, mert így válik képessé arra, hogy minden energiáját a gyász terhének viselésére, feldolgozására fordítsa. A kriszismegoldás szempontjából tehát kontraproduktív, ha egy gyászolót azért csodál a környezete, mert „olyan erős”, vagyis nem mutatja ki a szükséges és átmeneti regresszió jeleit... Hasonló áll a pubertáskori kriszise is!

27 D. Bonhoeffer „*mündiges Christentum*” [nagykorú keresztyenség] elve és tana.

kerülnek ki, vagy a társadalmilag éppen leginkább elismert személyiségek közül, „olyan szeretnék lenni, mint te [a csoporttársam], mint a konfirmátor, valamelyik, éppen felkapott sztár”. A példaképen való tájékozódás ellentétes előjellel, de ugyanolyan erős hatással is működik, „olyan biztos, hogy nem akarok lenni, mint...!”

A konfirmandus munka szempontjából fontos az a – ma általánosan elfogadottnak tekinthető – felismerés, hogy a legintenzívebb befolyást az élő, főleg pedig a közvetlen kapcsolatban megtapasztalt személyek fejtik ki! Így a csoport felnőtt vezetői, az egyes csoporttársak stb. Ehhez képest a történelmi es egyháztörténeti kimagasló személyiségek példakép-funkciója gyengébb hatású.

Jó példa erre egy konfirmandus csoportban szerzett tapasztalat: a vezető felsorol néhány egyháztörténeti nagyságot és megkérdezi a csoportot, hogy ki kihez szeretne majd hasonlítani. Az egyik fiú Kálvint választja. A kérdésre, hogy miért akarna olyan lenni, mint ő, így válaszol: „mert olyan lehetett, mint a tiszteletes bácsi...”

Ugyancsak fontos a konfirmandus csoportmunka szempontjából a példakép-funkció fordított megjelenési formája is: minden résztvevőnek nem csak példaképre van szüksége, hanem ő maga is – és ez általában *nem* tudatosul – példakép.

A NEMI IDENTITÁS ÉS A NEMEK KÖZÖTTI KAPCSOLAT ALAKULÁSA

A teológia, a vallásgyakorlat és az ember testisége

Az egyházi vallásgyakorlat egyik nagy problémája az ember nemiségéhez való viszony. Csak a legújabb teológiai és főleg pasztorálpaszichológiai irodalom vállalkozik arra, hogy az embert testiségének, lelkiiségének és szellemiségének szétválaszthatatlan teremtési egységében értelmezze, és ezt konzekvensen kiterjessze teológiai szemléletére és vallásgyakorlatára. Úgy fogalmazhatunk, hogy a teológia kezdi felfedezni, hogy az embernek nem csak lelke, hanem teste is van, és hogy az éppúgy a teremtő munkájának ajándéka, mint a lélek. Érdekes például ebben az összefüggésben a spiritualitás, a vallás gyakorlásának vizsgálata, amely ráébred arra, hogy a spiritualitás, a ritualizálás mindig egyszerre kötődik a lélekhez és a testhez. Így állapítható meg, alapos kutatási eredményekkel alátámasztva, például az, hogy a testiséget figyelmen kívül hagyó, vagy egyenesen testiséget kárhozható kegyességi forma a keresztyénység „nagy kísértése”.²⁸ Talán könnyebben felismerné a teológia a testiség, a szexualitás emberhez tartozását, és jobban hozzá tudna segíteni ezek emberhez méltó alakításához, ha hajlandó lenne felismerni, mennyire integrált részei ezek a spiritualitásnak és a kegyességnek...²⁹

Felnőtt hívők számára talán meglepő, irritáló szemléletek ezek. Valószínűleg egyetértenek azonban azok, akik alapos tapasztalattal és mély beleérző képességgel rendelkeznek a pubertáskorúak lelkigondozásának terén, hogy – ez a kissé elvont megfogalmazás

28 M. Klessmann, I. Liebau, (Hg.), *Die Leiblichkeit ist das Ende der Werke Gottes*. Göttingen, 1977. továbbá: J. Sudbrack, In: *Wörterbuch der Pastoralanthropologie*, Göttingen, 1975, 1017., továbbá Vgl. H. J. Thilo, *Stachel*. Idézi K. Winkler, Seelsorge, Berlin, 1997.

29 G. Hartmann, *Lebensdeutung*. 81kk. Idézi K. Winkler, *Seelsorge*. Berlin, 1997.

– igen közel áll ahhoz, ami a serdülőket testiségükkel kapcsolatban egzisztenciálisan foglalkoztatja.

A konfirmandus munka számára mindebből két alapvető konzekvencia vonható le:

- A pubertáskor az ébredező nemiség szakasza. Ezért és ennyiben a testiség és a szexualitás a serdülők egyik központi témája.
- A velük dolgozó egyházi szakemberek ki kell, hogy alakítsák az alaposan és sok szempontúan végig gondolt, mind teológiailag, mind antropológiailag, mind pedig fejlődépszichológiailag megalapozott *személyes* álláspontjukat. Továbbá fel kell készülniük ennek az álláspontnak – a konfirmandus-korosztályhoz illő! – kommunikációs formájának megtalálására.

A pubertáskor és a szexualitás

Ha a serdülők legfőbb kérdése úgy fogalmazódott meg, hogy „ki vagyok én?”, akkor nyilvánvalóan egyik legfontosabb része ennek a kérdésnek az, hogy „mint lány”, „mint fiú” ill. „mint nő”, „mint férfi”.

A hormonrendszer megváltozása nem csak szomatikus jelenség, hanem kihat a pszichikumra is. Egy komplex, ambivalens folyamat indul el: az ébredező nemiséghez egyrészt kapcsolódik a „minél inkább már most felnőttnek lenni” vágy, másrészt az ismeretlentől való elbizonytalanodás és félelem: „igazán még elképzelni sem tudom, milyen is valójában felnőttnek lenni...” Ez pszichikai feszültséghez vezet. Átmenetileg az ellentmondásos kettség határozza meg a másik nemhez való kapcsolat formáját.

A kapcsolati távolság szabályozása

Valójában egy olyan *regulációs* folyamat tanúja lehet az alapos szemlélő, amely lehetővé teszi a kapcsolatbeli közelség-távolságnak a kultúrkör által megszabott és az individuális igényeknek megfelelő arányának összehangolását: ezért találkozunk olyan gyakran túlzott, de egyben távolságot is biztosító közeledés-kísérletekkel a serdülőknél.

A lányok például túlóltözködéssel, sminkkel hívják fel magukra a fiúk *eltúlzódó* figyelmét, hogy aztán közeledésüket – sokszor a kelleténél jóval energikusabban – utasítsák vissza.

A fiúk lekicsinylően, sértően szólítják meg a lányokat, és így eleve biztosítják nehogy – a szó szoros értelmében! – „komolyra forduljon a dolog”. A próbatanulás, a tapasztalati próba jelenségével találkozunk, amelyre szükség van, és amihez megfelelő kereteket kell, hogy kapjanak – a konfirmandusok is, ha nem akarjuk megfosztani őket attól, ami fejlődési szakaszuk egyik alapfeladata, a másik nemhez való *kiegyensúlyozott* kapcsolat kikísérletezésétől.

Különböző elvárások – az ún. kettős kötés formája

A kettős kötés (ún. double bind) olyan kapcsolati formát jelöl, amely két, egymásnak ellentmondó szándékot kapcsol össze.

A fiúknál ez abban jelentkezik, hogy a lányok egyrészt megigézik őket („nem tudják levenni a szemüket róluk”), másrészt „elvből” elutasítják őket („a lányokkal semmit sem lehet kezdeni...”). Ez a közös „meggyőződés” alakítja és tartja egyben a kamasz fiúk csoportjait, ami, átmenetileg, homoszexuális színezetű csoport-identitás kialakulásához vezet.³⁰

A lányok offenzívan közelednek a fiúkhoz. A pontos megfigyelés azonban hamarosan ráébredt, hogy céljuk nem intim kapcsolat létrehozása, hanem menekülés a szülőkhöz való kapcsolatból.³¹

Mindkét esetben a mozgató erő – elsősorban – nem heterogén kapcsolat kialakítása, hanem a saját testiségétől való elragadtatás, az *önmaguk kipróbálása*, az önmagukra való koncentráció, a másokra való hatásuk felmérése.

Az első erotikus vagy szexuális kapcsolatban önigazolást keresnek, ehhez azonban szükség van egy családon kívüli személyre. A kapcsolatok alapja ezért nem az egyenjogúság, a másik nem képviselőjére *statisztaként* van szükség az önmegtapasztaláshoz.

A generációk közötti félreértések abból adódnak, hogy a szülők, nevelők a serdülők szexualitását *felnőtt módon és formában* értelmezik.³² A pubertás szexualitás nem felnőtt szexualitás, hanem céljában és minőségében más, célja nem a faj fenntartása utódok nemzése által, hanem az önkipróbálás. A egyes pubertás csoportokban ez folyamatos feszültséghez vezet. Ugyanakkor éppen ez a feszültség, ez az önmaguk keresése a másik által, adja meg ezeknek a csoportoknak az energiáját.

A konfirmandus munka szempontjából ez azt jelenti, ha az erotika, a szexualitás jelensége és témája tabuvá válik, akkor a csoport elveszti éltető energiáját, unalmassá, étletelenné válik. Ez egyrészt a résztvevők érdektelenségéhez vezet, másrészt a vezetők is elvesztik munkakedvüket („ezzel a társasággal semmit sem lehet kezdeni...”). A kölcsönös frusztráció vagy agresszióba, vagy rezignációba csap át.

A perspektivikus hatás döntő lehet a hithez való későbbi viszonyra: a fiatalok itt *tapasztalják meg*, hogy a hit, a vallás valóban az aktuális, konkrét élethelyzethez kapcsolódik-e, vagy elvont, fellegekben járó, életidegen-e. Hogy a hit, a vallás, hozzájuk, életükhöz szól-e, vagy elvont tanrendszeré válik-e.

A szexualitás iránti társadalmi beállítottság változásának befolyása a serdülőkre

A 60-as évek óta Európa szerte a szexualitás iránti beállítottság liberalizálódott. Ez egyrészt ahhoz vezetett, hogy a nemek közötti kapcsolat *természetesebbé*, görcstelenebbé vált, az elnyomott szexualitás kialakította későbbi neurózisok száma örvendetesen csökkent. A szexualitás *emberszerűbbé* vált. Ami azonban emberszerű, az mindig ambivalens is.³³ A fejlődést elnyomó határok megszűnése egyrészt felszabadulást jelent, másrészt megnehezíti az új határkeresést, az eligazodást. A „kényszerzubbony” éppoly kevésbé teszi

30 A lányokkal szemben „begombolkozóan szemérmes” fiúk, ha egymás közt vannak, gátlástalanul és kihívóan bánnak például a meztelenségükkel.

31 Bizonyítja ezt, hogy a bizalmas beszélgetések egyik fő témája az, hogy mennyire szenvednek a szüleiktől...

32 Hasonló, a fejlődés szempontjából fatális félreértés ez, mint az, amikor a felnőttek a kisgyermeket nem gyerekként, hanem „kis felnőttként” kezelik.

33 Teológiaiilag az ember kettős természetének tana fejezi ezt ki.

lehetővé a természetes életvitelt, mint a „zubbonynélküliség”. A szexualitás megszabadult a „fenyegető rémség”, az „elkerülhetetlen kényszer”, a teremtésellenes bűn stigmájától. Ugyanakkor egyre inkább individualizálódott a forma és tartalom keresésének nehéz, de a személyiségfejlődés szempontjából elengedhetetlen feladata.

A média, a művészetek az utóbbi évtizedekben feloldották a tabukat, képet adnak arról, hogy mi mindent *lehet*, ennyiben felszabadítanak. De nem adnak eligazodást abban, hogy *mi, mikor, milyen formában* hasznos és életet segítő.

A konfirmandus oktatás számára ez hatalmas lehetőséget és komoly feladatot jelent: az egészségesen de-tabuizálódott beállítottság a szexualitással szemben, láttuk, individuális keresést, tájékozódást tesz szükségessé. Az egyéni tájékozódás konstruktív formája viszont a dialógikus, a nézetek, elképzelések, tapasztalatok és vágyak másokkal való *kicserélése*. Az egyéni véleményalkotáshoz szükség van a másokra, a csoportra.

A csoportvezetés számára ez nem könnyű kihívás. A feladata az, hogy úgy adjon, a *teljes* biblikus életre alapozó segítséget ehhez, hogy az ne uniformizáló, dogmatizáló kényszerként hasson, hanem az egyéni útkeresés segítőjévé váljék, személyes, feldolgozott és operacionalizálható³⁴ beállítottsággá.

Ehhez igazi támogatást csak azok a vezetők tudnak nyújtani, akik ezt az utat maguk is végigjárták, akik *nem elvont* – és ezért életidegen és kétséges – elveket akarnak rákényszeríteni a fiatalokra, hanem hitbeni bizalommal merik vállalni a másik keresésének kísérő támogatását. Módszertanilag és tartalmilag ez azt jelenti, hogy a konfirmandusok akkor kapnak jó segítséget a szexualitásban való eligazodáshoz, ha interdiszciplináris beszélgetőpartnerek állnak rendelkezésükre. Más tudományágak képviselőinek (pedagógusoknak, orvosoknak, szexuális tanácsadóknak) bevonása a téma feldolgozásába nem csak átfogó informálódást tesz lehetővé, hanem élő, gyakorlati példát is ad a serdülőknek arról, hogy a vallás nem ex-territoriális életterület, hanem dialógusképes és dialógusra utalt. A teológiaiailag jól felkészült és a tudománytató kommunikálni tudó csoportvezető az ilyen dialógusokat nem elbizonytalanítónak (ami gyakran apologetikus túlzásokhoz vezet) tekinti, hanem gazdagító lehetőségnek.

TALÁLKOZÁS A KERESZTYÉN TRADÍCIÓVAL

A társadalmi befolyás és az ún. pertubáció jelensége

A konfirmáció *szociális* jelentősége az európai változás után, az utóbbi évtizedben olyan alapvető változáson ment át, amelyet az egyházi gyakorlatnak és a felelősségteljes parókiális pásztori munkának, elsősorban nagyvárosi környezetben, nagy gondoskodással kell kezelnie.

A szocialista társadalmi forma idején, a szovjet érdekszféra államaiban élő egyházakban konfirmációra, kevés kivételtől eltekintve, olyan családok gyermekei jelentkeztek, amelyek tudatosan, gyakran jelentős rizikót vállalva, kötelezték el magukat vallásuk mellett.

³⁴ Operacionalizálható: az életgyakorlatban a teljes, saját, élet-, ember- és Istenképnek megfelelő megvalósítás.

A konfirmáció ekkor, automatikusan, a család hitvalló tradíciójába történő „bekonfirmálást” jelentette. A fiataalt még intenzívebben betagoalta családja ideológiai értékrendszerébe, ezzel stabilizálta a családközösséget.

Az 1990-es évek fordulata után ez a paradigma megváltozott. Igen nagy számban jelentkezett kereszttelésre, konfirmációra olyan fiatal, akinek családja továbbra is, nyíltan vagy burkoltan, ateista beállítottságú volt! A konfirmáció ilyen esetben *destabilizáló* hatású a családrendszerre.

Minél intenzívebb a konfirmációra való felkészülés, minél több teljesen új perspektíva nyílik meg a konfirmandus előtt, annál inkább növekszik a családon belüli ideológiai feszültség és a fiatalnak családtagjaitól való eltávolodása. Ez a folyamat nem támogatja, hanem megnehezíti a családtól való leválást, mert a gyermeknek aligha van esélye arra, hogy elnyerje nem hívó szüleitől az előző pontban elengedhetetlen fontosságúnak talált „tiszteletadó méltatást”!

Még jobban nehezíti a helyzetet az, hogy a pubertáló fiatal egyik alapjellemzője az, hogy verbális kifejezőképessége nem áll a legmagasabb szinten – a visszahúzóadás, az önmagát nehezen kifejezni tudás a fejlődési szakasz velejárója. Ezért túlterhelő és irreális az a nem ritka elvárás, hogy a „gyerek majd misszionálja a családot”. Ez nem a gyermek feladata, és nem illik a pozíciójához kapcsolódó aktuális funkciójához.

Nem hangsúlyozható eléggé: az ilyen gyermek konfirmációját vállaló lelkészre elengedhetetlen, és gyakran hosszadalmas, magas fokú család-lelkigondozói kompetenciát igénylő munka vár.³⁵ Ennek elhanyagolása: lelkigondozói műhiba! A konfirmáció sem vezethet a keresztyén szemlélet szerinti váláshoz – jelen esetben a szülők és a gyermek lelki szétválásához, a konfirmáció sem választja szét azt, „amit Isten egybeszerkesztett”.

A pubertáskor vallásformája

A serdülőkor vallásformája olyan sokrétű és ellentmondásos, mint maga az életszakasz.

A klasszikus fejlődés- és valláspszichológia egyetért abban, hogy azok a jelenségek, amelyeket differencialantul a *megettérés* kategóriájába sorol az egyházi gyakorlat, itt sem azonosítható minden további nélkül a hasonló, felnőtt kori kategóriával.³⁶ *Duo si faciunt idem, non est idem...*³⁷ – ezt a tényt a konfirmandus munkának nagyon komolyan kell vennie, ha valójában segítő kísérője akar lenni a pubertánsok hitfejlődésének.

Ezt az életszakaszt az általános, mindenre kiterjedő keresés és az ehhez kapcsolódó, kevésbé kontrollált nyitottság jellemezi. A fiatalokban még nem alakult a mérlegelő differenciálni tudás érett képessége, ezért védtelenül nyitottak minden befolyással szemben. Ugyanakkor a lelkesedő védtelenséggel szemben azzal védik magukat, hogy a fellángolások rövid életűek, amilyen gyorsan és intenzíven jöttek, úgy el is szállnak. Az átmeneti

35 A család lelkigondozásához ld. Hézsér Gábor, *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kálvin Kiadó, Budapest, 1990. család fejezetét és Hézsér Gábor, *Miért? Rendszerszemlélet és lelkigondozói gyakorlat*. Kálvin Kiadó, Budapest, 1996. vegyes család fejezetét

36 Hasonló differenciálásra van szükség itt is, mint a szexualitás értelmezésénél!

37 Ha ketten ugyanazt teszik, az már nem ugyanaz.

rajongás megjelenési formájával találkozunk gyakran mint a fejlődés szükséges, egészséges elemeként, és nem mint állhatatlansággal!

A rajongás és az „ateizmus” könnyed hirtelenséggel képesek egymást váltani ebben az időszakban. A vallásosság fejlődését kutató F. Oser³⁸ a pubertás idejét a harmadik fejlődési szakaszba helyezi. Felfedezi, hogy ennek konstruktív alkotó eleme az ún. átmeneti- és elbizonytalanodási ateizmus. Ennek kiélése teszi lehetővé a további fejlődést.

Más kutatók, pl. J. Fowler³⁹ úgy találják, hogy ebben a korszakban a csoportbefolyás alakítja szintetizálva és a konvenciókhoz igazodva a hitfejlődést. Érdemes megvizsgálni a pubertáskori megtérés-jelenségeknél, hogy az mennyiben a csoport-konvenciókhoz való igazodást jelenti, vagy mennyiben a „hitetlen” családközösséggel szembeni lázadás, másság kifejeződése. Ilyen esetben reaktív folyamatról van szó, amely ha a reakció maga feleslegessé válik, jelentőségét elveszti.

Mindkét, önmagában ellentétes folyamat közös gyökérre nyúlik vissza: reakció a primér (családi) vagy szekundér (peer-csoport) környezetre. De amit a fiatal átél – ilyen vagy olyan előjellel – az nem csak reakció, hanem mély felismerések sorozata is.

Család-, egyház- és társadalom-kritikája általában messzemenően *igaz*. Olyan diszsonanciákra hívja fel a figyelmünket, amelyekbe a felnőttek már belefásultak. Ezért az ilyen kritikákkal való nem foglalkozás igazságtalan, a fiatalat a vezetőkhöz való bizalmi kapcsolatot tönkre tévő. A vezető feladta itt is a differenciálás támogatásában áll, ami *rossz*, azt konstruktív kritika illeti, ami *jó*, azt elismerés.

A jó csoportvezetés tudatában van annak, hogy a pubertáskorhoz egyaránt hozzá tartozik a lelkesedés és az elutasítás, az „olyanná lenni akarás”, mint a szülők, felnőttek, és a nonkonformizmus iránti igény, „egészen más lenni, mint a szülők és a felnőttek”. Az ezt a hullámzó folyamatot természeti rendnek elfogadni tudó csoportvezetés nagy szolgálatot tesz a fiatalok hitfejlődésének: amikor a rajongás fázisa elmúlik, akkor az, ekként kezelve, nem a hittől való – ugyanolyan extrém – elforduláshoz, csalódáshoz, kiábránduláshoz vezet, hanem egy új, érettebb forma kialakulását teszi lehetővé.

Ehhez hozzá tartozik a rajongásos végletből a végletes kritikába átcsapó egyház- és valláskritika vállalása, differenciált megbeszélése, és nem a kényszerítően apologetizáló vezetői reakció.

A rajongó megtérés ellenformája a *hite-hagyás* jelensége. Ebben a korban a fejlődés feltétele, korábban láttuk, az ún. *dekonstrukció*. A gyermekkorból a szülőcsaládból, a gyülekezeti gyerekünkából hozott formák radikális trónfosztása, az isten-felnőttek és felnőtt-istenek alkonya...

A konfirmandus csoport vezetőinek ismét differenciált jelenség-értelmezésre van szükségük ahhoz, hogy ne szimptómákra, megjelenési formákra, hanem az azok mögött rejlő igazi tartalomra tudjanak reagálni.

Minél inkább a formalizmus, a megszokás, a kényszer benyomását keltette egy gyermekben korábban a szülőcsaládban, a gyermekgyülekezetben gyakorolt vallásforma, annál

38 F. Oser, P. Günder, *Der Mensch – Stufen seiner religiösen Entwicklung*, Gütersloh, 1996.

39 J. Fowler, *Glaubensentwicklung*. München, 1989.

offenzívebben fordul el attól serdülőkorban, annál agresszívben utasítja el azt. Mintegy most „visszafizet azért, amit rákényszerítettek”. Ilyen összefüggésben áll az ún. serdülőkori ateizmus⁴⁰, amelynek agresszivitása mögött *egyáltalán nem* a hittartalmakra való reagálás, azok racionális mérlegelése áll. A reakcióról arra irányul, ahogyan eddig, a felnőttek ezeket a tartalmakat *kezelték*. A csoportvezetők ezzel az istentiszteletre járás elleni lázadozás, a konvencionálissá vált kegyességi formák elutasításánál találkoznak.

Az elutasítás alapja és lényege tehát elsősorban (gyakran kizárólag) *affektív, érzelmi reakció a gyerekkori múltban megtapasztalt vallásformára!* Hogy a serdülőknek sikerül-e ezt a maguk számára felismerni, az átéltektől elszakadva életszerűbb, személyes hitformát találniuk, az attól függ elsősorban, hogy a konfirmandus vezetők az affektusokra, a jogosan kialakított *ellenérzések*re reagálnak-e, vagy racionális, hitértelmező válaszadásra törek-szenek. Az érzelmekre *értelmi* választ lehet adni, de akkor a válaszadás egy másik síkon történik, és a fiatalnak nincs arra esélye, hogy ellenéréseit rendezze, az „engem sosem értenek meg” érzése tovább manifesztálódik.

Az érzelmek vállalása, az elszenvedett feletti agresszió megengedése, az első elen-gedhetetlen lépés a hit-tudat kialakulásának útján. A búcsúvétel, az elszakadás a szülő-istenektől vezet el az *igaz* Istenhez való személyes, egyedi kapcsolathoz.

A pubertáskor központi vallás-témái

Minden életkornak megvannak a maga központi egzisztenciális témái. Ez egyaránt vonat-kozik az egyén személyiségfejlődésére és a családközösség életfolyamatára⁴¹, de a kettő nem mindig ugyanaz! Ezért gyakran összezavarodnak a központi témák, a serdülő egzisztenciá-lis kérdéseire a felnőttek a maguk életszakasz témaival válaszolnak, vagy nem válaszolnak, mert a saját témáikkal kell most megküzdeniük.

Az „élet értelmét” kereső pubertáns nehezen fog tudni a saját témájáról beszélgetésbe kezdeni a szüleivel akkor, amikor azok például egy kortárs barát hirtelen halálával konf-frontálódva az elmúlás témájával *kell*, hogy foglalkozzanak. Egzisztenciális téma ez is, de a serdülő számára, akinek aktuális feladata életének felépítése, *jelenleg* résztéma.

Ezért pótolhatatlan a konfirmandus peer-csoport jelentősége, mert itt a csoport élet-szakaszának központi témái állnak előtérben.

Igen nehéz, de személyesen alaposan megfontolandó *koncepcionális kérdés*, hogy meny-nyiben érdemes a konfirmációs munkában az életkortól idegen, későbbi életszakaszhoz tar-tozó egzisztenciális kérdésekkel foglalkozni. Érdemes ebben az összefüggésben a Tillich-i vallás-definícióból kiindulva feltenni a kérdést, mi az, ami őket, a konfirmandusokat *most feltétlenül foglalkoztatja*.⁴² Nem helyesebb, emberszerűbb-e arról gondoskodni, hogy kiala-kuljon a konfirmandusban a *készség és a képesség* arra, hogy merjen-tudjon majd egy életen át azzal foglalkozni, ami életkorából adódóan „feltétlenül érinti”?

40 D. Stoodt kifejezése.

41 V.ö. Hézszer Gábor, *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kálvin Kiadó, Budapest, 1990. 255. Valamint Hézszer Gábor, *Gondolatok a család lelkigondozásáról*. In: Embertárs, 2003/4. 6kk.

42 P. Tillich vallásdefiníciója szerint a vallás az, ami „feltétlenül érint” [*was uns unbedingt angeht...*].

A szakirodalom szerint a pubertáskor központi témái közé sorolandó például:

- „Ki vagyok?”
- „Kicsoda az ember?”
- „Mi határoz meg engem”
 - A „szívem szavát kövessem?”
 - „Tudja a kezem, mit kell tennie?”;
 - „Mennyit lehet az életből megérteni?”
 - „Mit tud nyújtani az élet értelmének keresése és mit nem?”⁴³
- „Miért több a kettő, mint az egy?” – A páros kapcsolat és annak határai.
- „Milyen képet alkossak a világról?”
- „Honnan van a gonosz?” – A theodicaea kérdése.
- „Mi az állandó, változhatatlan és mi az, ami feltartóztathatatlanul változik?”

Gyakorlati meggondolások

A sort hosszan folytathatnánk. A megfogalmazásból kitűnik, hogy nem törekszik „vallásos nyelvezetre”. Okkal. Az Evangélium *keresése*, az újszövetségi paradigma szerint az élet mindenkori nyelvén történik, és nem szorul szaknyelvre. Így valósulhat meg az, hogy az ember az életében, egzisztenciális kérdés-keresésében *fedezi fel* Istent mint annak immansens részét, a *hit-élet* nem az élet speciális dimenziójaként jelenik meg, hanem magában az életben.

Az életkoroz kötődő, mindenkire vonatkozó egzisztenciális kérdések, az élet *örök* igazságainak keresése mindig személyes formában történik, egy konkrét ember, a maga saját biográfiái alapján foglalkozik azokkal. Ezért az *általános hit-meggyőződések* ex katedra kijelentése általában csak kevés személyes hatással jár. A konfirmandus- és minden ilyen jellegű gyülekezeti munkának elengedhetetlen feltétele, ha nem egyszerűen pusztába kiáltott szó akar maradni, a személyes applikáció, az individuális feldolgozás. Hogyan jelenik meg *ez az én életemben?* Miben *különbözik* az én egyazon kérdésem a tiédétől? Mennyiben kell, hogy más legyen az én válasz-találásom, mint a tiéd ahhoz, hogy én én lehessenek és te te? A személyes dimenzió ilyenfajta féltetlen tiszteletben tartása a *személyes Isten-kapcsolat* megalapozásának feltétele és garanciája. Konszenzus – hitbeni – csak ott és akkor létezik, ahol disszenzus nemcsak lehetséges, hanem kívánatos és támogatott!

A kétségek nem a fejlődő hit ellenségei, hanem katalizátorai, az intenzív keresés segítői. A kétségekre, ha gyors válasz a reakció, akkor az nem eloszlatja a tépelődést, hanem elfojtja. Az egészséges kétségeskedés mechanizmusához hozzá tartozik, hogy ha azok nem lelki deficitként, hanem fragmentális ember-voltunkból adódó természetes tényezőkként jelennek meg és időt-teret kapnak ahhoz, hogy „kiérleljék” magukat, akkor önmaguk vezetnek el a személyes válaszokhoz, vagy elvesztik látszólagos jelentőségüket.⁴⁴

43 Ilyen és hasonló kérdéseket fogalmaz meg a „Hair” c. musical. Sikerének egyik „titka” éppen az, hogy nagyszerűen kifejezi egy generáció egzisztenciális kérdéseit.

44 Luther arra biztatta a félnék Melachtont, hogy „bűnőzz bátrabban és így higgy erősebben”, ez a mondat saját élettapasztalatán alapszik, a mi összefüggésünkben úgy jelentkezhethet, hogy kételkedj bátrabban...

A serdülőknek elsősorban megértő, őket a maguk teljes ambivalenciájában elfogadó és így beléjük és fejlődésükbe bizalmat vető útírtásra van szükségük. Így merhetik vállalni a szembenézést és a keresést egzisztenciális kérdéseiknél, és így találhatnak rá önmagukra, olyan önmagukra, amilyenek egyedül őket teremtette Isten ebbe a világba.

A kísérők „tanítása” a saját – ambivalenciára vonatkozó! – tapasztalataik rendelkezésre bocsátásában jelenhet meg legerőteljesebben. Ez teszi lehetővé az önmagával szembenézni merő, magát önkritikusan elfogadni tudó identitás kifejlődését. Nem a tökéletesség, hanem éppen ez a magát önkritikusan elfogadni tudó identitás kialakulása a cél, az önkritikusság a „jobbra fejlődés” biztosítója. A mai teológia⁴⁵ egyik érdekes felismerése az, hogy a klasszikus hitfogalmat messzemenően össze lehet kapcsolni az identitás fogalmával. Az identitásfejlődés mindig hitfejlődést jelent.

A (KONFIRMANDUS) CSOPORT VEZETÉSE

Mitől csoport egy csoport?

Csoport definíciója és a tervezhetőség kérdése

„A csoport, szemben a tömeggel, viszonylag kisebb számú, egymásra utalt és egymással kapcsolatba lépő résztvevők olyan strukturált, áttekinthető szociális képződménye, amelyben minden egyes tag egy bizonyos funkciót tölt be”.⁴⁶

Ebben a meghatározásban több, figyelemre méltó, a szokásos értelmezésen túlmutató szembontottal találkozunk:

- minden csoportban, mindig egymásra utaltak és egymással kapcsolatban állók a résztvevők,
- a csoport mindig strukturált,
- minden csoporttag mindig valamilyen funkciót tölt be abban.

A csoport, legkönnyebben a család-csoport esetében ismerhetjük fel, több és más, mint a résztvevők tulajdonságainak, képességeinek az egysége. Elterjedt hasonlat ennek érzékeltetésére az *emberi organizmus*, ami minőségileg több és más, mint az egyes szervek summája.

Az egymásra utaltság és az egymásra hatás (az ún. korreláció és interdependencia) magyarázza, hogy miért alig kiszámítható és meghatározó, hogy mi fog *valójában* történni egy csoportban. Ez vonatkozik a tanulási célú csoportra is, a legalaposabban előkészített óratervezés esetében számítható ki előre, hogy mi fog történni az *osztályközösségben*, vagy a konfirmandus csoportban. Ha a csoportvezető magát „tanítóként” értelmezi, aki (csak) ismereteket akar átadni a csoportnak, akkor nem is fogja érzékelni, hogy valójában *mi történik* a rábízott közösségben.

⁴⁵ A chicagói iskolából kiinduló tétel.

⁴⁶ D. Stollberg, *Seelsorge durch die Gruppe* Göttingen 1971. 19.

A csoport, mint minden élő rendszer önmagában működik⁴⁷

A kettő folyamatosan változó összjátékából adódik az az ún. *dinamikus egyensúly*, amitől a közösség olyan, amilyen.

A pubertáló gyerekes családban jól megfigyelhető ez: a serdülő változásra törekszik, a család a status quo fenntartására. Ha valamelyik állandó túlsúlyba kerül, akkor vagy a gyerek számára vesznek el a tájékozódását segítő határok, vagy a család válik működésképtelenné. A konfirmandus csoport szempontjából ez a következőket jelenti:

- a) A két ellentétes erő összjátékából adódik a csoport, a család, a közösség ún. *ön szabályozó képessége*. Ez a képesség mindig, minden csoportban megtalálható, más kérdés, hogy az a csoport választott céljának irányába mutat-e.
- b) A csoportvezetés feladta, hogy a csoport önszabályozó tendenciáját és a csoport-célt az összehangolja. A konfirmandus csoport szempontjából ez azt jelenti, hogy a vezetőknél fel kell tudniuk ismerni, hogy most éppen „merre tart” a csoport, és el kell dönteniük, hogy ez a tendencia mennyiben hozható összhangba az adott találkozóra korábban betervezett céllal. Ha ellentmondás tapasztalható, akkor a téma változtandó! (Ha a csoportban éppen a résztvevők önállósulási törekvése konstatálható – a csoport „széthúzó” tűnik –, akkor nem sok esély lesz ez alkalommal a „közösség” témájának feldolgozására. Az adekvát és aktuális téma: az önállóság, önfelelősség.)

Minden közösség, mindig része – alcsoportja – nagyobb közösségi rendszereknek, illetve minden csoport mindig az önmagán belül létező alrendszerek egysége.

Az ún. témacentrikus-interakciós csoportszemlélet⁴⁸ mutatta ki ezeket az összefüggéseket. A konfirmandus csoport szempontjából ez azt jelenti, hogy a csoportmunkát mindig befolyásolja az aktuálisan ható nagyobb közösség, pl. a helyi, országos vagy nemzetközi események (olimpia, katasztrófák a világban stb.).

Jó, ha a csoportvezetés felméri, a csoport működését akkor értjük meg jobban, ha figyelemmel vagyunk a csoporton belüli alcsoportokra, pl. a lányok és a fiúk, az elvált családban élők, az egykék, a legidősebb-, középső- és legfiatalabb gyermekek csoportjaira. Ezek egymásra hatnak és egymást meghatározzák.

Mit tehet és tegyen egy nevelő, ha valóban formálni akarja a személyiséget? UZSALYNÉ DR.PÉCSI RITA

„Miért vagy képtelen belátni...? Nem érted meg, fiam...? Nem veszed észre, hogy...? Hiába mondom a gyerekeknek..., mintha meg sem hallaná!” Halljuk és mondjuk nap, mint

47 Részletesen lásd ehhez Hézszer Gábor, *Miért? Rendszer szemlélet és lelkipozítói gyakorlat*. Kálvin Kiadó, Budapest, 1996. 16 kk.

48 Részletesen lásd ehhez Hézszer Gábor, *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kálvin Kiadó, Budapest, 1990. 103 kk.

nap. Mégis a leggyakoribb tapasztalat: mint a pusztába kiáltott szó... Aztán tehetetlenül tovább szajkózzuk az ismerős mondatokat, megbántjuk egymást, prédikálunk... s közben érezzük, hogy nem érjük el célunkat, nem tudunk megváltozni, és gyerekeinkre, növendékeinkre is mintha csak ideig-óráig tudnánk némi hatást gyakorolni. Vajon ennyi a szülői-nevelői hivatás? Panaszkodunk a rohanó és értékvesztett világra, a média káros befolyására, hitünk és környezetünk hitelét veszített vezetőire, de titkon reméljük, hogy lehet ezt jobban, hatékonyabban, „mesteribben” csinálni!

A nevelés = az egész személyiség formálása. Hogyan lehetséges ez?

Míg egyfelől öröndetes szellemi teljesítmények születnek, gyermekeink már diákéveik során több területen imponáló tájékozottságra tehetnek szert, addig egyre több szakmai fórumon merülnek föl az arányeltolódás mellékhatásai, a professzionális nevelés hálózatából évek múltán kikerült felnőtt személyiségek tipikus deficitjei. Nevezetesen az agresszivitás, az enervált közöny, az érzelmi deprimáltság, a szélsőségesen haszonelvű életszemlélet, a kudarcűrész alacsony szintje, az eltompult élményképesség, az atomjaira hulló egységes világméret nem eredményező ismerethalmaz stb. Karen Arnold – a bostoni egyetem pedagógiaprofesszora – középiskolai évfolyamelsők pályáját nyomon követve erről a tapasztalatról számol be: *„Abból, hogy valaki évfolyamelső, csak annyi következik, hogy az illető osztályzatok tekintetében kivételesen jól teljesít. Semmi nem derül ki arról, hogy hogyan viseli majd az élet viszontagságait. A beszűkült funkciójú iskola legfeljebb egy következő iskolafokozatra, de nem a morális és felnőtt életre való felkészítés színhelyévé vált.”*⁴⁹

Egyre kevesebb támaszt, kiegyensúlyozó funkciót tudnak vállalni a családok, akik maguk is szellemi-szociális-financiális egzisztenciaválsággal küzdenek. A jelenség ma már szinte közhelynek számít, bár az „elit”-tanulókkal foglalkozó iskolákban a viszonylag jó felszíni tanulmányi teljesítmények ideig-óráig eltakarják a tüneteket. Az egyik legsúlyosabb gondunk, hogy az iskolában tervszerűen fejlesztett IQ-érték *„...legjobb esetben is csak húsz százalékát teszi ki a sikert befolyásoló tényezőknek, nyolcvan százalék más erőkre vezethető vissza.”*⁵⁰

Vagy ugyanez Németh László megfogalmazásában: *„Nem igaz, hogy egy katona: egy csomó katonai ismeret, ügyesség, begyakorlottság. A katona: ember, s csak azon túl fegyverértő és fegyverforgató. Viselkedése a harctéren elsősorban emberségétől függ, s csak azután iskolázottságától: embersége elébb pótolja iskolázottsága hézagait, mint a katonai tudás az emberségét.”* (Németh László)

A teljes ember személyiségének kibontakoztatása, humán értékeinek életképessé erősítése a pedagógia legalapvetőbb hosszú távú célkitűzése. A jó ember és a jó szakember nevelésének eszménye, a társadalom számára is értékes, és egyénileg is eredményes, boldog élethez szükséges alapvető készségek kifejlesztése évszázadok óta nagy kihívás minden nevelő számára.

49 Daniel Goleman, *Érzelmi intelligencia*. Budapest, Háttér Kiadó, 1997. 60.

50 Uo.

Az alaklélektani kutatások azt mutatták ki, hogy ha a személyiség egészét akarjuk megváltoztatni, akkor nem elég a személyiség egyes részeit (pl. logikai képességet, megfigyelőképességet, koncentrációt stb.) képezni. Ettől az *egész* nem változik meg.

Akkor mitől várhatjuk az igazi fordulatot? A szummativitás törvénye szerint az alak – az egész – több, mint a részeinek összege. Az alak minőségi megváltozását pedig csak az alkotórészei közti kapcsolat formálásától várhatjuk. A személyiségrészek összekötő kapcsoláshoz kell nyúlni tehát, ha az egész személyiséget akarjuk formálni. De mi ez az összekötő kapocs?

A SZEMÉLYISÉG FORMÁLÁSÁNAK KULCSA: AZ ÉRZELMI HÁLÓ

1. Minden tettünket érzelmek kísérik

Bármilyen hatás ér bennünket, érzelmekkel reagálunk, még akkor is, ha ez nem tudatos. (pl. izzad a tenyerünk, kipirulunk stb.) Jól tudjuk, hogy az iskolai életben is nagy szerepet játszanak az érzelmek. Vagy egymásra hangolódik osztály és tanár, vagy elutasítják egymást. A közömbösségnél pedig még az ellenállás is jobb. Közömbösség esetén nem jöhet létre nevelés, és a tanítás is ugyancsak csekély hatásfokú. Nap, mint nap tapasztaljuk, hogy amíg az érzelmekhez nem tudunk hozzáférni, addig nem számíthatunk hatékony együttműködésre. Ugyanakkor, ha szereti a diák a tanárát, önmagát felülmúló teljesítményekre is képes! Miért van ez így?

2. Az érzelmek helye az idegrendszerben

Az érzelmek megszámlálhatatlan pályán, hálószerűen kötik össze az idegrendszer minden pontját, mindent mindennel – ismereteket, észleléseket, ösztönöket –, a tudatalattit a tudatossal stb. Erről nevezték el **érzelmi hálónak**, aminek vannak központi gócai ugyan, de egyetlen központban nem lokalizálható. Amely hatás ebbe az érzelmi hálóba bejut, mozgásba hozhatja az egész személyiséget, a viselkedést.

3. Az érzelmi intelligencia (EQ)

Mint az értelem, úgy az érzelem is sajátos, összetett adottság- és készségegyüttes. Az előzőt IQ-nak, az utóbbit EQ-nak (Emocionális Quotiens), érzelmi intelligenciának nevezzük.

4. Az adottságok

A személyiség legbelsőbb körét a biológiai-fizikai-idegi adottságok alkotják. Ezek a velünk született tulajdonságok kapcsolatban állnak a készségekkel, azok kibontakoztatását segíthetik, illetve gátolhatják, de nem predesztináló jelleggel. Kedvező adottságokból nem következik automatikusan a kedvező képességek kialakulása, s ugyanúgy fordítva sem: a nem kedvező adottságok távolról sem jelentenek egyértelmű akadályt a képességek kibontakozása számára. Ki ne hallott volna olyan esetről, amikor egy gyermek ragyogó

matematikai, zenei, atlétikai stb. adottságai ellenére csak nem lesz matematikus, zongorista vagy sportoló? Vagy éppen az ellenkezőjéről, amikor kevésbé jó adottságok, sőt néha fogyatékoságok ellenére mégis tudós, zenész, élsportoló válik valakiből. Ismerünk dado-gását legyőző szónokot, szájjal festő művészeket vagy az iskolában bukdácsoló világhírű felfedezőket is! Vajon mi az oka ennek a mindennapi tapasztalatnak?

5. A készségek

A készség/képesség fogalmán azokat a minden személyiségben föllelhető lehetőségeket, hajlandóságokat értjük, amelyek fejleszthetők, és a fejlesztés minőségétől függően különböző mértékben válnak teljessé. Jó hír tehát, hogy ez – az adottságokhoz mérten arányában is lényegesen nagyobb terület – fejleszthető. Már születésekor vannak az embernek potenciális képességei, amelyek folyamatos fejlődésre törekednek. Nagy felelősség azonban, hogy kiteljesedésük sajnos nem automatikus – mint például az ember biológiai érése –, hanem tudatos nevelői munkával lehet csak elérni. Ha ez elmarad, akkor a képességcsírák elsorvadnak, elhalnak!

6. A kognitív készségek (IQ)

Az ún. kognitív készségek a megismerésre vonatkoznak. Ez a tények, adatok, ismeretek megértését, logikus, elemző feldolgozását jelenti, azaz némi egyszerűsítéssel a jól ismert IQ területének mondható.

Ez az egész személyiség készségmezőinek csak kb. 20 %-át teszi ki, mégis az oktatási rendszerünk kb. 90 %-a ennek fejlesztését szolgálja. Sajnos sokszor még a művészeti nevelés is pl. énekórán a zeneszerzők szimfóniáinak címeit magoljuk, elemzünk, adatokat egyeztetünk, dolgozatot írunk, közben néha elhangzik egy dal...

AZ ÉRZELMI INTELLIGENCIA (EQ) KÉPZÉS-TERÜLETEI

Az EQ a személyiség készségeinek mintegy a 80 %-át teszi ki. A szervezett oktatás szintjén sajnos elmondhatjuk, hogy csupán véletlenszerűen fejlődnek, míg a szakmajellegű tantárgyi tudás információbősége évenként növekszik.

Pedig az EQ-készségek legfőbb szerepe, hogy hordozza a kognitív készségeket. Amint majd láthatjuk, itt dől el, hogy amit tudunk, azt mire fogjuk használni, vagy hogy egyáltalán alkotó módon tudjuk-e alkalmazni felhalmozott ismereteinket?

Megdöbbenő, de jellemző adalék, hogy a legújabb NAT (Nemzeti Alaptanterv) például kimondja, hogy az iskolák pedagógia programja eltekinthet a magatartás és szorgalom értékelésétől! Ha jól belegondolunk, ez azt jelenti, hogy eltekinthet attól, hogy emberileg is értékeljük a gyerekeket, ne csak kognitív készségeiket. És nem tiltakoztunk, talán meg sem lepődtünk! Lehet, hogy éppen azért, mert már megszoktuk? Vajon ugyanilyen „csendesén” be lehetett volna írni azt is, hogy az iskolák saját belátásuk szerint eltekinthetnek a matematika, vagy egyéb tantárgyak értékelésétől? Aligha.

Tekintsük át először nagy vonalakban, melyek az ilyen mostohán kezelt EQ készségterületei!

- **Az affektív készségek:** konkrét érzelmi készségek – pl. érzelmek felismerése, átérzése, képesség a megrendülésre, a felszabadult örömrre stb.
- **A konatív készségek:** az ún. felszólító, mozgósító erejű készségek. Pl. kíváncsiság, érdeklődés, motiváció, munkakedv, játékkedv stb.
- **A szociális készségek:** a személyközi, társas készségek. Pl. egymásra figyelés, kooperáció, kapcsolatteremtés, vezetés stb.

Fontos megjegyezni, hogy ezek mind *készségek*, tehát fejleszthetők. Ennek ellenére bizony számtalanszor úgy kezeljük őket, mintha adottságokról lenne szó! Vegyük csak egyszer magunkban sorra! „*Ez az ember olyan finom, érzékeny természetű/derűs, együtt érző! Jó vele együtt lenni!*” – vélekedünk. Vagy, ha tanítunk, szinte automatikusan azoknak a gyerekeknek magyarázunk, akik érdeklődve kísérik minden mozdulatunkat. „*Ők olyan nyitottak, fogékonyak mindenre! Bezzeg a többiek! Felölük fejen is állhatunk, akkor sem tudnak egy kicsit sem lelkесedni!*” Nem beszélve arról, ha valakit vezetőnek, vagy inkább csapattagnak könyvelünk el. Pedig mindenkiben megvan a lehetőség, hogy a vezetési, illetve az együttműködési készségeit kifejlessze. Sőt, igen nagy nevelői hiba, ha ezt nem segítjük elő! Hiszen mindenkinek szüksége lesz arra, hogy pl. egy családot, adott esetben egy munkacsoportot, vagy akár csak a háztartást, a saját ügyeit, idejét kézben tartsa, vezesse, és a csúcsvezető is csak abban az esetben boldogul otthon és a munkahelyén is, ha képes elfogadni mások véleményét, szolgálni a közösség akaratát, csapattagként lemondani saját elképzeléséről, időnként beállni a sorba.

HOGYAN NEVELHETŐ, FEJLESZTHETŐ AZ IQ ÉS AZ EQ?

Kulcsfontosságú felfedezés, hogy az értelmi intelligencia készségeit *másképpen* kell fejleszteni, mint az érzelmi intelligencia készségeit.

1. A kognitív készségek (IQ) fejlesztési módja: *magyarázat, megértés, belátás.*

Egyszeri megértés után nincs több kíváncsiság az emberben, hogy pl. meghallgassa a Pythagoras-tétel levezetését még egyszer. Amennyiben nem ad új információt egy következő magyarázat, érdektelenné, unalmassá válik a közlés.

2. Az érzelmi intelligencia fejlesztési módjai

Az EQ készségei magyarázattal, belátással, tehát kognitív módszerekkel NEM fejleszthetők. Pedig legtöbbször ezt gondoljuk és így is teszünk. Pl.: „Igazán jobban menne a matek, ha egy kicsit érdeklődőbb volnál!” De ki tudja magában az érdeklődést parancsra felszítani? „Nem veszed észre, hogy átgázolsz mindenkin? Legyél már kicsit együtt érzőbb!” stb. – hallani sokszor. Kognitív módszerekkel próbálunk érzelmi intelligencia

készségeket megtanítani gyermekeinknek. Ez az, amikor „prédikálunk”. „Hogy lehet így viselkedni, mikor már százszor megmondtam?” Kétszázszor is megmondhatjuk, mert az EQ készségek belátásos úton nem nevelhetők!

Az értelmi megvilágítás („Ez így nem jó. Tudod, ez így nagyon sokakat megbánt, így nem lehet viselkedni. Nem lehet csak úgy beszólni valakinek, tudod, ez olyan sértő stb.”) csak megerősíthető lehet, ha van már tapasztalati alap („Látod ennek ő nagyon örült, ezt így jól csináltad.”)

AKKOR HOGYAN LEHET FEJLESZTENI AZ EQ-S KÉSZSÉGEKET?

Átélt élménnyel, megélt mintával, tapasztalattal, alkotó tevékenységgel. Tehát **csak az érzelmi hálón keresztül** lehet ezeket a készségeket nevelni. Érzelmi megérintettség, átélt élmény nélkül nem tudnak fejlődni. Az érzelmi készségek formálása a mozgáskészségekéhez hasonlóan talán legjobban. Erről pedig mindannyian sok jól felidézhető tapasztalattal rendelkezünk. Az úszás mikéntjét sokáig magyarázhatom, ha a gyermek nem tapasztalhatja meg, és nem próbálhatja ki „igazi” vízben – méghozzá sokszor, újra, néha el-elmerülve –, akkor nem jut semmire. Vagy amikor a kisbaba járni tanul: édesanyja nem magyarázza neki, hogy hogyan kellene, azt sem mondja neki, hogy „*indulj, meglátod hasznos lesz! Az életnek tanulsz...*” Ehelyett mi történik?

1. Először is **sok jó mintát lát**. Mindenki, akit szeret, aki számít, jár! Ez vonzó, de emellett még a megfigyelés valós idegrendszeri tapasztalatokkal is jár. Az érzelmi tanulás során hatalmas jelentősége van a mintának. Mindenki keresi az érzelmi mintát, s ha egy gyerek a szülőktől csak magyarázatot kap, akkor az lesz számára a mérvadó, amihez később igazodni fog, amit esetleg a tv-ben látott, mert érzelmileg az érintette meg. Ez azért olyan lényeges, mert krízishelyzetben nem az értelem szerint döntünk, hanem a belénk ívódott minták szerint viselkedünk, reagálunk. („Mindenki úgy haragszik, mint az övéi” – szól a mondás, hacsak nem tanították meg utána sok más tapasztalattal másképp viselkedni, mert ezek az idegpályák átírhatók, de csak tapasztalattal.)

2. Nézzük, mi a folyamat következő láncszeme!

A mama elérhető, tehát nem túl távoli helyről kedvesen hívogatja a gyermeket: *gyere!* Már előre „*kinézi*” belőle a **teljesítményt**, s ha kell, **szinte észrevétlenül segít**.

3. A következő fokozat: a **sokszoros elesés**. Mégis, **minden kicsi sikert** óriási örvendezés, **bíztatás követ**: „*Nézd csak! Már jár a mi Józsikánk! Ügyes vagy, gyere! Sikerülni fog! Máris felhívjuk a Nagymamát! Nahát!* – És ugye egyszer sem mondjuk neki: „*Már ezerszer megmondtam, hogy állva kellene maradnod, hát nem érted? Figyelj oda! Egyensúlyozz!*”

4. Ezután nincs más hátra, mint a folyamatos **megerősítés**, a különböző „terepeken” szerzett **tapasztalatok által**.

AZ ÉRZELMI INTELLIGENCIA LEGFŐBB KÉSZSÉGCSOPORTJAI

Érzések azonosítása és megkülönböztetése magamban és mások érzéseit tekintve is. *Haragszom? Megsértődtem? Fáradt vagyok? Most ezt vegyem elutasításnak? Vagy csak siet?* – rengeteg konfliktus származik abból, hogy magunk és mások érzéseit helytelenül értelmezzük. Sok feszültség alapja, hogy feltételezünk egy érzést, vagy valamilyen viszonyulást, – „*Azt hittem, hogy haragszol rám.../Azt hittem, hogy megsértődöttél...*” – és annak alapján csupán védekezésképpen megengedünk magunknak egy beszólást, mire a másik visszaszól, mert nem érti miért kapta a sértést. Már kész is a konfliktus, mert helytelenül azonosítottuk egymás érzéseit, arcvonásait, viselkedését.

1. Azonosulás, empátia, együttérzés

Az első lépés: az azonosítás. A második: a másik ember érzésével együtt érezni, együtt rezdülni. Fejleszhető, de szintén csak élmények útján.

2. Moralitás

Annak a tapasztalata, hogy valami a hasznosságától függetlenül, érdek nélkül is jó. Pl. segíteni annak, aki biztosan nem tudja majd viszonzni, imádkozni az ellenségeinkért, áldozatot hozni, vagy akár csak megtisztelni az érkezőt a szép terítéssel, vagy egy alkalmat az ünneplő ruházattal. Haszonelvű társadalmunkban ez enyhén szólva fejlesztésre szoruló készségterület.

Mintát kell tehát adni, lehetőséget, hogy kipróbálja magát a gyermek és szinte észrevétlenül segíteni abban, hogy ezek a próbák sikeresek lehessenek, örömet jelentsenek. Ez rengeteg idő, annál mindenestre több, mintha elmagaráznánk neki, hogy „*gyerekek, a dolgokat meg kell osztani egymással, ez nagyon szép és fontos*”, hittanórán esetleg hozzá tesszük, hogy „*látjátok, Jézus is ezt tette*”. Ezt még egy óvodás is pár perc alatt megérti. Csakhogy nem következik belőle semmi.

3. Motiválhatóság

Mindenféle kedv, kíváncsiság, érdeklődés, így a munkakedv, játékkedv, sőt az életkedv is ide tartozik. Látszatra vannak nyitottabb, érdeklődőbb gyerekek, és olyanok, akik kevésbé motiváltak. A motiválás kérdésével kapcsolatban azt fontos kiemelni, hogy ez sem adottság, hanem készség, amely nevelhető, növelhető, mindenkiben meglévő hajlandóság. Ne felejtjük el, hogy EQ-készség, tehát nem belátásos úton, hanem tapasztalatok során fejlődik! Jószerevével úgy is fogalmazhatunk, hogy nincs kevésbé nyitott gyerek, hanem sok, sajnos „már csukott” gyerek van, akiben a nyiladozó kíváncsiságot bedugaszolták.

4. Játék, humor

Nagyon fontos, hogy fölismerjük, hogy ezt is és a humorérzékét is a gyakorlatban nagyon sokszor az adottságok kategóriájába soroljuk. Van, akinek van, és van, akinek nincs. A tény

ellenben az, hogy ez is készség, érdemes eszerint odafigyelni rá és megfelelő mennyiségű és minőségű tréning-lehetőséget biztosítani a fejlődéséhez, ha kreatív, oldott, rugalmas felnőtteket szeretnénk nevelni.

5. Nyitottság

Kilépés a zárt én világából. Az áhítat, a transzcendencia is ide sorolható. Készség annak a felismerésére, hogy valaki áll fölöttem, mellettem, akihez szabad akarattal kötődhetek. Ez többek között a kötődésképeségnek is egyik lényeges alkotóeleme, ami szintén komoly válságban van korunkban. Jelentősen befolyásolja ezt pozitív irányban pl. az a tapasztalat, ha a gyermek a közös élmények során átéli, látja a nevelőjét, hogy az nyitott lélekkel viszonyul a környezetéhez, szívesen alakít ki „önkéntes függő” viszonyt házastársával, vagy barátaival, vagy továbblépve, hitében szívesen ismeri el az önmaga fölött álló isteni hatalmat, és mindez örömmel tölti el őt.

6. Kapcsolatteremtés

Tudok-e nyitni, kezdeményezni? A szülők hatása ebben is döntő. Látnak-e gyermekeink ép, természetes kapcsolatteremtést, és -ápolást? A családok legtöbbször zárt, ügyintéző körben élnek. Pl. hányszor láthatják a gyerekek édesanyjukat a piacon, a postán, vagy egyéb helyeken, amint ismeretlenekkel kapcsolatba lép, megszólít valakit, vagy amikor őt szólítják meg? Az iskolában legfeljebb véletlenszerűen foglalkozik ezzel a kérdéssel valaki. Mikor, kivel fogják gyakorolni, hogy miből áll a kapcsolatteremtés, hogy ne magadról beszélj először fél órát, hanem kérdezz, nézz a szemébe stb. Sok munkahelyi tréning szól ma már erről, mentjük a menthetőt. Az a nehéz ebben, hogy felnőtt korra már sok-sok mintát magába szívott a személyiség, sok téves gyakorlatot kialakított. Mi volt a minta? A kapcsolatok hiánya – tehát az elszigetelt megoldások –, valamint az élményeket hordozó média világa. Jól megfigyelhetjük ezt egy spontán összeverődő társaság suta-agresszív kapcsolat felvételi technikáin, vagy a lazább, barátinak nem mondható közösségek tagjainál, akik mind arra várnak/vágynak, hogy majd velük valaki kapcsolatba lép. Mintha ez is egyfajta szolgáltatás, vagy természetes járandóság lenne, nem pedig egy fejlesztést igényelő készség!

7. Stressz- és konfliktuskezelés

Mi más is a mindennapi nevelési feladat, mint stressz- és konfliktuskezelés, szülő és gyermek részéről egyaránt! Itt szintén csak azt emeljük ki, hogy ez is az érzelmi intelligencia készségcsoportjai közé tartozik, tehát annak megfelelő gondozásban kell részesülnie.

8. A kritika kezelése

A kritika minden embert lényé legmélyén érinti, mert az elfogadottsága, vagy a kirekesztettsége forog kockán. Bárhogy is szépítjük, ez az első élményünk, ha bírálat ér minket.

Innen indulva kell és lehet megtanulni azt, hogy ne sértődéssel, sértéssel, agresszivitással válaszoljunk, sőt azt is, hogy hogyan lehet valóban építően és nem leépítően megfogalmazni véleményünket. Ez utóbbi már tudatos, kognitív munka, de a kritika *elfogadását* élményeken, katartikus megtapasztalásokon, jó mintákon keresztül tudjuk csak lassan, - és bizony nem könnyen – kiművelni, ellesni. (Szintén külön alkalmat szánunk erre a témára.)

9. Indulatkezelés

Olyan konfliktusok kezelése, amelyek belülről jönnek és nem kívülről (pl. harag, düh). Minden gyerek gyerekesen haragszik (odavágja, nem szól két napig, hiszti stb.). Meg lehet tanítani, hogy ezt kezelje, de nem belátással, magyarázattal, és főleg nem ordítással. Sok idő, gyakorlat és jó minták szükségesek hozzá. Rengeteg felnőtt háromévesként kezeli az indulatait. (Kiabál, másra zúdítja és mindenkit kioszt, vagy mindezt magába fojtva belebetegszik, vagy az éppen eléje kerülő családtagokon tölti ki haragját.) A haragkezelés sem csupán vérmérséklet, vagy személyiségtípus kérdése („*ami a szívemen, az a számon*” – felkiáltással, „*én már csak ilyen vagyok, mit lehet tenni?*”), hanem komoly nevelői lehetőség és munka, aminek gyümölcsei hosszú távon felbecsülhetetlen értékűek.

10. Vágyteljesítés késleltetése

Az indítékkal való dacolás képességét is fel kell növelni. 23 évesen nem kérhetjük senkin számon, ha nem tanítottuk meg rá. Az önfegyelemnek, az önkontrollnak, a várakozásnak óriási jelentősége van felnőtt korban is, az élet minden területén. Szinte minden fontos eseményhez, jellembeli tulajdonság kialakulásához köze van. (indulatkezelés, együttműködés, pontosság, iskolai tanulmányok, intellektuális teljesítmény, párválasztás, gyereknevelés, egészséges életmód, hitfejlődés stb.)

Az első lépéseket már kisgyermekkorban meg kell tenni. Apránként, teljesíthető mértékben. Sajnos a mai korszellem teljes mértékben igyekszik kiküszöbölni a várakozást. A fogyasztói piacon az lesz a befutó, aki a leggyorsabban teljesíti a vágyainkat. „*Azonnal! Most! Miért ne? Bármikor, amikor megkívánod! Éjjel-nappal!*”

Szinte nincsenek már életkorhoz, életszakaszokhoz köthető juttatások, lehetőségek, nem kell semmire várni, hogy „elérkezzen a nap”. Egy felmérés szerint a diákok olyan munkát szeretnének végezni, ami már az elején nagy haszonnal jár. Az „életmunka” mint fogalom, ugyancsak idegen számukra. Nem kell túl sokáig vizsgáldnunk, hogy megállapíthassuk, hogy ezt a nagyon fontos készséget tekintve óriási lépéshátránnyal indul a mai ember. Tipikus eset, amikor még szinte járni sem tud gyermekünk, de már biciklit hozott a nyuszi... Még mielőtt a vágy megszülethetett volna, már be is teljesült. Ebben az esetben tehát nem arról van szó, hogy bizonyos korlátokkal kiszűrjük a negatív tényezőket (hiszen a kerékpár remek dolog, sőt szükséges is), hanem, hogy életünk természetes részévé válik-e, hogy *adott esetben jó, és számunkra is elérhető dolgokról is le tudjunk mondani egy nagyobb jó kedvéért*. Ezt szolgálja jó esetben minden böjtölés, minden apróbb önfegyelmelési gyakorlat is, amelynek eredményeként, amikor tényleg le kell mondani valamiről, akkor azt nem

idegen, frusztráló helyzetként éljük meg, nem esünk depresszióba tőle, hanem „edzett harcusként” megküzdjük a csatát önmagunkkal és a körülményekkel.

Kiváló tanulási lehetőséget rejt a játék is. Játék közben sokféleképpen átélhetjük, hogy most várni kell, pl. mert nem én jövök, akármennyire szeretnék is. Ki kell várni, amíg hatost dobok, vagy a bújócskában, amíg megtalálnak, a körjátékban, hogy engem válasszanak, a csapatjátékban, hogy helyzetbe kerüljek stb. Amit játszva megtanulhat(na) minden gyermek, azt hiába magyarázza később bölcsen az apuka: „*fiam, tanuld meg, hogy vannak dolgok, amikre várni kell, amit nem kapsz meg rögtön...*”. Pedig de sokszor elmondjuk, és el is várjuk a gyerekeinktől, hogy amit egyszer elmagyaráztunk, az azután szépen, mindig úgy történjék is meg! A nagy egyéniségek imponáló önkontrollja sem a 40 napos böjttel kezdődött!

11. Egymásra figyelés

Jelentéktelen készségnek látszik, de nagyon sok minden múlik rajta. Nem azonos az érzelmek azonosításával és az empátiával. Azt jelenti: megtanulni, hogy benne van a világban a másik ember is, mégpedig úgy, hogy közben a saját egyéniségem is megmarad. Apró, egészen hétköznapi megnyilvánulásai ennek a képességnek szinte észrevétlenek maradnak. Pl. „*Arrébb ülök, hogy elférj.*”, „*Nem kapcsolom fel, hogy ne zavarjon.*”, „*Nem mondom azt, mert tudom, hogy fájna.*” Inkább a hiányuk szokott bennünket érzékenyen érinteni. „*Hogy nem veszi észre, hogy milyen zavaró a viselkedése? Hogy lehet ilyent kérni? Észrevehetnéd, hogy milyen fáradt vagyok már!*” (A kollégiumi együttlét ennek gyakorlására nagyon jó lehetőség.) Hajlamosak vagyunk azt hinni, hogy nem szükséges a gyakorlás, hiszen ha majd akarjuk, akkor úgyis oda tudunk majd figyelni egymásra. Aztán belép az ember egy házasságba és elhatározza, hogy majd természetesen figyelni fog élete párjára, de ha addig nem tanulta ezt meg, akkor nem számíthat nagy sikerekre! Vagyis akkor kezd el gyakorolni azt a készséget, amikor már alkalmazni kellene. Nem kis megterhelés ez egy induló családban! Sajnos, mint ahogyan egy készség sem, ez sem automatikus kifejlődésű, nem is kizárólagosan akarattfüggő, így nem fog menni egyik percről a másikra.

Rendkívül jó és kivételesen élvezetes tanulási szituáció e tekintetben (és az együttműködés területén is) a kamarazenélés, a kóruséneklés, a társastánc is. Úgy veszek részt a közös megszólalásban, hogy az egyéni, saját szólamomra, hangszínemre, dallamomra figyelek, de közben állandóan harmóniában maradok a többi muzsikussal. Szinte észre sem vesszük, és még a lélegzetünk is összehangolódik! Ennek professzionálisan magas foka a társas rögtönzésre épülő dzsessz.

12. Együttműködés

Nem ugyanaz, mint az egymásra figyelés. Első lépcső észlelni, hogy a másik mit érez és mit akar. A második lépcső, arra ráhangolódni, majd dönteni kell, hogy elindulok-e felé. Ezen a ponton jön létre az együttműködés. Talán már nem is szükséges részletezni, hogyan fejleszhető ez a készség! Játék, közös alkotás, zenélés, szerepjátékok, társasjáték, csapatverseny, (csapat)sport, közös munkálkodás, meglepetés szerzése valakinek, s mindezek mintaként való átélése.

13. Nonverbális közlések (testtartás, mimika, hangszín, tekintet stb.)

Érzelmi jelzéseink 90 %-át nem szavakban közöljük. Ezek a jelek mélyen árulkodnak az emberekről. A nonverbális jeleknek azonosaknak kell lenniük a kimondott gondolatokkal és a viselkedéssel, csak akkor lesz egyértelmű a közlés, hiteles a személyiség. Ezek is fejleszthetők (megfigyelés, színház, szituációs játékok, drámajáték, társasjátékok – activity stb.), legkésőbb állásinterjúra történő felkészítő felnőtt kurzusokon találkozunk ezzel a tartalommal. Az ilyen gyorstalpaló felvilágosító előadások hatásfoka sajnos legtöbbször csak egy ideig-óráig tartó máz kialakítására elegendő. („*A keresztbe tett karok elzárkózást jelentenek. Kézfogásod legyen határozott, de ne túl erős. Jó, ha az illető szemébe nézünk, de ne túl mereven tegyük ezt*” stb.)

14. Fantázia, kreativitás

A képzelőerő, az alkotó gondolkodás nem az ismeretek mennyiségétől függ első sorban – nyilván bizonyos mértékben az is szükséges hozzá –, hanem a *gazdag érzelmvilágtól*.

„*A beszűkült tudós mit csinál? Egymás mellé pakolgatja a megszerzett információteglákat, és nem jön rá, hogy ezeket egymás tetejére is lehet rakni. Akkor leszünk kreatívak, ha rájövünk, hogy ezekből építeni is lehet egy újabb dimenzióban, és a szükséges habarcs nem más, mint a gazdag belső világ.*” (Freund Tamás)

A JOBB AGYFÉLTEKE DOMINÁNS FUNKCIÓIRÓL

Az EQ készségeinek legfőbb aktiválója és így fejlesztője a jobb agyfélteke. Ezért a nevelésben és az oktatásban a jelenleginél sokkal nagyobb figyelmet kellene szentelnünk ezekre a tevékenységekre, hogy arányos legyen a személyiség fejlődése.

Tekintsük át nagy vonalakban (s ezért kicsit leegyszerűsítve), melyek ezek a speciális funkciók!

A **bal agyfélteke**: az ismeretek, a logikus elemzés, a tudatosság és a beszéd tartománya.

A **jobb agyfélteke** az *érzelmi háló mozgatója* nagyobb százalékban. Ez az ún. néma félteke, hiszen beszélni nem tud. Nagyon sok olyan hatás éri azonban az embert, amelyeket nem tudunk megfogalmazni, pedig feszítenek és mélyen érintenek bennünket. „*Annyira örülünk, hogy el sem tudjuk mondani, kimondhatatlan fájdalom ér, elállt a szavunk a csodálkozástól*” stb. Ezek a benyomások nem múlnak el, de nem is tudatosulnak, intenzíven dolgoznak bennünk. Az ilyen **kimondhatatlan élményeinket** tudjuk **kitáncolni, kiénekelni, kirajzolni** magunkból a jobb agyfélteke segítségével. Sok terápia alapul arra, hogy ezeket az érzelmeket kimondassa, tudatosítsa, kifejezésre juttassa. Azt hiszem, el sem tudjuk például képzelni, milyen mérhetetlen fájdalom, kétségbeesés és szomorúság lakik a „*válási árvákban*”. Ők is csak akkor tudják mindezt a lelkükből igazán kirajzolni, ha rajzoltak velük valaha, ha ismerik a jó érzést, amit a képi kifejezés jelent, és ezért szívesen nekilátnak. Csak akkor tudja kiénekelni bánatát, ha tud néhány éneket, amit már a krízishelyzete előtt hallott, és egyáltalán az eszköztárában benne van az éneklés, a dúdolgatás, a

dalolás. A minta itt is nagy jelentőséggel bír, és aligha tudjuk, mit veszít az ember ezeknek a kifejezőeszközöknek sajnálatos elkopásával.

Emeljünk ki néhány jobb agyféltekés dominanciát, amelyek a nevelést tekintve különösen is fontosak lesznek!

1. A zene élvezete (de nem az értelmezése), a kommunikatív muzikalitás

Az a muzsikálás, amivel valamit közlök magamból, magamról (pl. neked énekelek, együtt zenélünk, elmondok valamit egy zenével, imádkozom egy dallammal, felfakad vagy megszólal belőlem valami a zene által, amit egyszerű szóval nem tudnék elmondani). „*A zene az érzelmek gyorsírása.*” (Tolsztoj)

2. Impulzív, szubjektív látásmód, morális gondolkodás

Megtenni valamit, nem azért mert azt mondták, és mert mindenki így teszi, vagy mert hasznos, hanem mert én azt jónak találom, mert a lelkiismeretem így diktálja.

3. Divergens problémalátás

A problémák különböző oldalról való megközelítésének képessége. Ha az eltervezett mód nem lehetséges, nem jön zavarba, már keresi is a kerülőutat, az új lehetőséget. Ez a félteke segít egy receptet másféleképpen elkészíteni, ha pl. nincs meg hozzá minden alapanyag, de ugyanezt a képességet használjuk, amikor nem megyünk a Dunának, ha nem úgy sikerültek a dolgaink, mint azt gondoltuk, ha nem vettek föl, ha csődbe ment a munkahelyünk. A profik még azt is tudják mondani: „*minden rosszban van valami jó!*”

4. Humor

A humor tulajdonképpen nem más, mint állandó nézőpontváltás. A humor rendkívüli mértékben feltételezi és iskolázza a rugalmas gondolkodást. Ne csodálkozzunk, ha a komor, csak a teljesítményeket méricskélő, aránytalan mértékben a bal agyféltekére támaszkodó környezetünkből (a bal féltekének egyáltalán nincs humorérzéke!) merev gondolkodású, elfásult emberek kerülnek ki!

Sokat hallhatunk arról is, hogy a humor milyen gyógyítóan pozitív mentális hatással rendelkezik, mégis elhanyagolhatónak ítéljük a mindennapi gyakorlatban a szerepét. Jó lenne, ha tudatosan figyelnénk arra, hogy ne csak hasznos, hanem vidám időt is töltsünk gyermekeinkkel, hogy az iskoláink ne csak „erős”, hanem jó kedvű intézmények legyenek. A meséink közül ne hiányozzanak pl. a tréfás mesék, énekeljünk tréfás dalokat, használjuk ki a magyar nyelvben rejlő számtalan szójáték lehetőségét! Legyen helye kapcsolatainkban a kedves évődésnek, és ne tartsuk jópofának a cinikus, gúnyos „beszólásokat.

5. Képzelőerő és asszociáció

A túlságosan kidolgozott képek leépítik a képzelőerőt pl. túl részletesen megrajzolt képeskönyvek, rajzfilmek is. Hosszú távon ez azzal a következménnyel is jár, hogy az ilyen szellemi táplálékon növekedő személyiség felnőttként is mindig rá lesz szorulva, hogy megmondják neki, hogy mi a szép és a jó, ha „valaki” akar lenni, hogy nézzen ki, mit érezzen és mit tegyen... – ebből él a divat.

6. Kreativitás

A korábbiakban már érintettük, fontos, hogy itt is megemlítsük, hiszen a divergens problémalátással, az egyéni megoldásokkal és látásmóddal, a fantáziával, a meglepő asszociációkkal szoros kapcsolatban áll. A kreatív ember is pontosan azokkal az ismeretekkel rendelkezik, mint mindenki más, csak neki az jut arról eszébe, ami senki másnak nem.

7. Mögöttes tartalmak felfedezése

(Hangszín, hangsúly, kontextus, „sorok közötti” tartalom.) Sokszor messze nem az a fontos, hogy *mit* mondott valaki, hanem az, *ahogy* mondta!

8. Holisztikus gondolkodás

A dolgok egészben látása egyidejű, átfogó látásmód. Kentenich atya nevelési gyakorlatában az organikus, szervesen-egész gondolkodás – szemben a ma mindenütt elterjedt mechanikus logikával – központi szerepet kap.

9. Új, addig nem tapasztalt dolgokra való fogékonyság

Míg a bal félteke a jól bevált, megszokott megoldásokra figyel, a jobb (és csak a jobb!) fogékony az újdonságokra. Azonban ez a félteke van szoros kapcsolatban az érzelmi hálóval, amely viszont a döntéseinkben szinte észrevétlenül szerzi meg az elsőbbséget. Érdemes legalább eljátszani a gondolattal, vajon miért írja ki a jó kereskedő a sok éve forgalomban lévő mosóporára, hogy „új”?! Ő is és mi is tudjuk, hogy legföljebb a csomagolása új, a reklám valahogy mégis működik!

10. Lényegkiemelés

A többnyire a bal agyféltekére támaszkodó gondolkodás ezzel nehezen birkózik meg. Ötödik osztály körül ugyan el szokott hangzani: *húzd alá a lényegét!* – de ki segít megkeresni azt? A mindennapok történéseiben, az ezernyi információban, a saját életében. A jobb agyfélteke a fentiekben is összefoglalt több speciális tevékenységét is mozgósítani kellene a lényeglátás kialakításához. (A képzelőerő, a mögöttesek, a holisztikusság, a divergens

problémalátás, a szintetizálás, a kreativitás, az új dolgokra való fogékonyság, sőt még a humor, a nézőpontváltás is szükséges hozzá.)

Vajon meg fogja-e érteni, mit üzent Saint-Exupéry Kis Hercege neki híressé vált mondatával: „*ami igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan*”?

11. Szintetizálás

Ma különösen nagy kihívás a számtalan részlet között megtalálni az összefüggést, a kapcsolódást, egy egységes képpé formálni azokat. A bal félteke elemez, részekre bont. Az iskolarendszerünk túlnyomó arányban ezt a megközelítést használja. Kissé sarkítva ezt a képet látom magam előtt: „betonpályába” döngölt, egymástól szigorúan elkülönített tárgyak sokasága, 45 percenként minden folyamat elszakítva egymástól. Csöngetés. Másik óra, másik világ, másik tanár, és ezen belül is részletek-részletek, adatok gyors egymásutánban, a dolgozatig. Ezután minden kezdődik előlről. Másik óra, másik világ, másik tanár, részletek, részletek...

12.A pszichés energia újra töltődésének kiemelt területe mindkét agyfélteke számára

Amikor a fizikai energiáink elfogynak, jól tudjuk, hogy pihennünk kell, hogy újra visszaszerezzük erőnlétünket. Ugyanez természetesen előfordul a pszichés energiáinkkal is. A kimerülés tüneteit sajnos már nem csak felnőtteken, vagy vizsgaidőszakban járó egyetemistákon figyelhetjük meg! Hogyan pótoljuk ezeket az erőket? Alvás? Gyógyszerek? Alkohol? Drog? Sokan, sok mindennel kísérleteznek. Érdeemes azonban odafigyelni arra a belénk teremtett csodálatos lehetőségre, hogy a jobb agyfélteke aktivizálása által újratöltődhetünk! Biztosan tapasztaltuk már, hogy este úgy éreztük, hogy most már igazán semmihez nincs kedvünk, erőnk, legfeljebb beajulunk az ágyba, hátha holnap jobb lesz. De várt még ránk egy hónapokkal ezelőtt megbeszélte találkozás, vagy színházjegyünk volt stb. Kötelességtudatból valahogy elvánszorogtunk odáig, és mire eltelt az a néhány óra, azt vettük észre, mintha pihentebbek lennénk, mint előtte! Hogyan lehetséges ez? Úgy, hogy a jobb féltekés újratöltődés törvénye valóban működik! Mit is tettünk? Színek, arcok, vizuális információk, mögöttesek, talán zeneélvezet is volt, biztosan neveltünk is a beszélgetések során, új dolgokról hallhattunk, barátaink másképpen láttatták velünk a helyzetünket, ha színházban jártunk, a képzelőerő és az asszociációs képességünk ugyancsak megelevenedhetett stb. Ezt hívjuk aktív pihenésnek is. Ezzel az előnnyel jár a kirándulás is, vagy a koncert, a táncház, de egy egyszerű kávézás/sörözés a barátnővel, barátokkal is. Bizony nem mellékes dolog, hanem valósággal az egészséges élet feltétele, hogy jut-e ezekre a tevékenységekre rendszeresen időnk.

Nos, a fentiekben igen sok, talán magától értetődő tartalomról beszéltünk. Tulajdonképpen éppen ezért is van egy kicsit nehéz dolgunk, mert azt hisszük, hogy mindezekre nem kell külön figyelni, hiszen természetes életfolyamatokról van szó. „*Euro-atlanti kultúránkban az a probléma, hogy erőteljesen a bal féltekét használjuk csak. [...] Féloldalassá tették az*

oktatási rendszert. Hogy ez nálunk kialakulhatott – Talleyrand-t idézve –, több mint bűn, hiba.”(Hámori József)

Gyakran jut eszembe ezzel kapcsolatban egy kis történet:

Új lelkész kerül a faluba. Az első vasárnap nagyon megragadó prédikációt tart, úgy, hogy a hívek elhíresztelik a többieknek, hogy jöjjenek el, mert nagyon érdemes meghallgatni őt...

Jönnek is a következő vasárnap, és lám, a lelkész megint elmondja ugyanazt a beszédet. A hívívő emberünk még örül is egy kicsit, hiszen így mindenki hallhatta ezeket a nagyszerű gondolatokat. Következő vasárnap is érdeklődve várják, vajon mit mond nekik ez a kiváló ember?

Nagy meglepetésükre újra elmondja az előző vasárnapi beszédét, és ez még néhány héten át megismétlődik, mígnem egy atyafi veszi a bátorságot és megszólítja őt a sekrestyében:

Kedves Tiszteletes Úr! Látod, nagyon szeretünk téged, igazán nagyszerű, amiket mondasz, de áruld már el, miért mondasz el hétről-hétre ugyanazt? Erre a lelkész nagy csodálkozva ránéz és így szól: „Miért? Már csinálják?”

„Vizuális világ” – Konfirmáció és szemléltetés **SŐREG NORBERT**

BEVEZETÉS

Amikor felkérést kaptam e tanulmány elkészítésére, az első dolog, amit a szervezőkkel tisztáztunk, a rövid határidő volt. Ennek megfelelően arra törekedtem, hogy egy nem túl részletes, de átfogó értekezést írjak. Ezt most ahhoz hasonlóan szeretném megvalósítani, mint amikor valaki megpendít egy hűrt, vagy követ dob egy folyóba. Ezek rövid mozdulatok ugyan, de van utóhatásuk: a cselekvő ember keze talán már mozdulatlan, ám a megpendített húr még szól; vagy a kő, bár eltűnt a mélyben, hullámai még gyűrűznek a vízen. Szeretnék tehát „megpendíteni” valamit ezzel az írással, abban a hitben, hogy „*akinek van füle, hallja*” (vö. Mt 11,15; 13,9; 13,43; Jel 13,9).

E tanulmány fő témája a szemléltetés és a konfirmáció kapcsolata. Ennek helyes megértéséhez szükséges ismerünk egy újszövetségi tanítást, nem csupán, mint egy igeverset a Bibliából, hanem mint egyetemes érvényű, örök princípiumot: „*Hit által értjük meg, hogy a világokat Isten szava alkotta, úgyhogy a nem láthatókból állt elő a látható.*” (Zsid 11,3). Ez kulcsfontosságú gondolat ebben a témában. Ugyanis a látható világban, amelyben élünk, számos jelenség csak a mögötte álló „láthatatlan” ismeretében válik érthetővé. Rohanó világunkban azonban gyakran elfeledkezünk arról, hogy „a nem láthatókból állt elő a látható”. A konfirmációt és a hozzá kötődő szemléltetést azért is érdemes így megközelíteni, mert a konfirmáció gyakran emlegetett problémái is mélyebbek, eredetük számunkra sokszor már láthatatlan, de ettől függetlenül a megoldásuk továbbra is csak arról a mélyebb szintről lehetséges. Itt útmutatóul szolgál még egy újszövetségi igever: „*Az odafennvalókkal törődjétek, ne a földiekkel.*” (Kol 3,2). Ez azért lényeges, mert rádöbbenve a problémák tényleges kiterjedésére, ez az egyetlen ösvény, amelyen még elindulhatunk

a megoldás felé. Éppen ezért e munkámban kiemelt hangsúlyt kap a „láthatatlan”, ami a világ számára hol megfoghatatlan, hol letagadott, hol népszerűtlen, de következményei kézzelfoghatóan nyilvánvalóak körülöttünk.

A konfirmáció eredeti szándéka szerint egy *spirituális út*, melynek során Isten Szentlelke megerősíti a konfirmandusok hitét.¹ A gyakorlatban azonban a konfirmáció több helyütt inkább egy *tanítási és szocializációs folyamat*, melynek célja a konfirmandusok integrációja a gyülekezetbe, istentiszteletre és más közösségi alkalmakra.

Lehetne értekezni arról, hogy ezek hogyan viszonyulnak egymáshoz: a vallási szocializáció segíti elő a spirituális fejlődést, vagy a spirituális fejlődés eredményeképpen jön létre a vallási szocializáció? A tapasztalat legtöbbször azt mutatja, hogy ez függ a személyiségtől, azaz valakinél így, valakinél úgy alakulhat, de a kettő lehet egy időben zajló folyamat is, illetve ugyanannál a személynél is változhat, hogy melyik segíti jobban a másikat. Tény azonban, hogy *a valódi hitre jutást és lelki életet* – az egészséges spiritualitást – *nem lehet helyettesíteni külső mintákkal* (vö. Ézs 29,13; 58; Mt 9,13; 12,7; 15,8; 23,23; Mk 7,6). A konfirmációban az Istenhez vezetés az érdemi cél, amihez a vallási szocializáció megfelelő eszközként hasznos segítséget nyújthat. Életünkben elég gyakori hiba a cél és eszköz funkcióinak felcserélése egymással, amit természetesen itt sem tanácsos elkövetni. Sajnos a valóságban ez gyakran mégis így történik, aminek eredményeképpen a konfirmáció tényleges célja kimerül például abban, hogy a fiatal „lekonfirmáljon” vagy egyháztaggá legyen, és fel sem merül, hogy Krisztust követő emberré, keresztyénné váljon, akinek szívében szeretet, tisztelet és irgalmasság lakozik.

Ha ebben az összefüggésben az egyént egy fához hasonlítjuk, akkor spiritualitását tekinthetjük a mélyben rejlő gyökérnek, vallási szocializációját pedig a külvilágban látható lombnak. A tradicionális vagy történelmi egyházak legjellemzőbb hibája itt az, hogy változó intenzitással próbálják ugyan gondozni a lombot, de a gyökerek valódi tápellátására már nem fordítanak gondot, azaz nincs érdemben lelki élet, így a lomb elkerülhetetlenül pusztulásnak indul. Ezt jól érzékelteti a „megüresedett tradíció” kifejezés, mellyel gyakran jellemzik egyházaink tevékenységét, sajnos nem alaptalanul. E „leketlenség” a Biblia tanítása szerint alapvetően csak Lélek által gyógyítható, semmi mással (vö. Lk 11,13).

Útkeresésünkben a „lomb” felől indulok el: a tanulmány első részében célirányos áttekintést nyújtok napjaink meghatározó társadalmi háttéréről *„Társadalmi háttérünk, mint konfirmandusaink társadalmi háttere”* címmel. Ebben kitérek a társadalmi és vallási szocializáció egyes kérdéseire, veszélyeire ránk és konfirmandusainkra nézvést. Ezen a szinten láthatóvá válik sok olyan probléma, melyet ma sokan nem is tartanak annak. A második rész *„Spiritualitás és szemléltetés a konfirmációban”* címmel keresi a megoldást. Ebben leginkább a szemléltetésről lesz szó, melyről kiderül, hogy nemcsak hogy összekapcsolható például a konfirmációval, hanem valójában elválaszthatatlan attól, akárcsak a spiritualitás, így ezek egészen más kérdéseket vetnek fel, mint azt többen vélik napjainkban. Ez már a tulajdonképpeni „gyökérszint”.

1 Lásd például Szénási Sándor, *Megtaláltuk a Messiást* c. konfirmációi olvasókönyvét (1-2. kérd.), 11.

Témánk egészét képszerűen összefoglalja a fenti fa hasonlat továbbgondolása: egy fa nem élhet gyökér és lomb nélkül, ezekre egyaránt szüksége van; noha ő ezekkel magát azonosítja, nem ő növeszti lombját vagy gyökerét: növekedését Isten adja (Vö. 1Kor 3,6).

TÁRSADALMI HÁTTERÜNK MINT KONFIRMANDUSAINK TÁRSADALMI HÁTTERE

Régebbi nemzedékek számára természetes tapasztalat volt, hogy a szülők, a nagyszülők és a megelőző generációk egész sora valamilyen mértékben vallásos életet élt. Ez nem csupán azt jelentette, hogy a felmenők vasárnaponként elmentek a templomba, hanem inkább azt, hogy például hét közben is gyülekezeti alkalmakon vettek részt, több helyütt naponta áhítatra jártak, vagy az étkezések előtt imádkoztak. Hitük nemcsak vasárnap vagy ünnepnapok alkalmával „került elő”, hanem életük egészét áthatotta valamilyen mértékben. Korunkra a keresztyénség tömegeiben elvesztette ezt az élet-meghatározó szerepét, és szabadidős tevékenységgé, „hobbivá” alakult. Ezt a jelenséget egy heidelbergi valláspedagógus úgy írja le az 1990-es években, hogy az azelőtt maguktól értetődő, természetesen áthagyományozott erkölcsi és világnézeti normák érvényüket veszítették, és az egykori kulturális kontinuitás megtört.¹ Ennek következményeit szintén képszerű hasonlatokkal a legegyszerűbb érzékeltetni: ha például egy hegedűművész nem gyakorol, vagy egy sportoló nem edz egész évben, akkor egy adott versenyen vagy koncerten magától értetődően gyenge teljesítményt fog nyújtani egyik is, másik is. A profitorientált világban, melyben élünk, kézzel fogható módon természetessé vált az önzés. El lehet képzelni, hogy ha valaki élete mindennapjai során önzésben él, akkor például karácsonykor mennyire ünnepelheti tiszta szívvel a Megváltó születését, a „szeretet ünnepét”, vagy húsvétkor Krisztus feltámadását. Ha őszintén és odaadóan törekszik is „jól ünnepelni”, kísérlete olyan csupán, mint a gyakorlatlan művészé vagy edzetlen sportolóé: hamis és verejtékszagú. Az *élet egészét* átható hittel szemben az *alkalomszerű* istenfélelem a Biblia szerint nem kezdő vagy amatőr szintű próbálkozás, hanem hamisság, ugyanis Istennél nem lehet „kétfelé sántikálni” (Vö. 1Kir 18,21). Korunk trendjei azonban leginkább ilyen irányban hatnak.

A továbbiakban szeretnék megnevezni olyan konkrét hatásokat, melyek ily módon formálják a modern társadalmat, és rámutatni ezek következményeire a konfirmáció szempontjából. Ezek nyomon követésekor fontos látnunk, hogy globális kiterjedésű jelenségekről lévén szó, mi magunk sem maradunk érintetlenek ezektől a problémáktól.

A vallási és kulturális értékesítés következményei

Az egykor magától értetődő, nemzedékeken átívelő vallási – kulturális folyamatosság megszűnése nem csupán azt hozta magával, hogy bizonyos ünnepi és hétköznapi rítusok, rutinok kimaradtak az emberek életéből, hanem az ezek helyén keletkező üresség egyfajta lelki és erkölcsi „vákuumhatást” idézett elő a modern társadalomban. Ez meghatározó módon

¹ Norbert Scholl, 9.

olyan elemeket szippantott a régi értékek helyére, melyek azokkal ellentétes értékrendek („antinormák”) elterjedéséhez, és a profanizáció térhódításához vezettek. Ennek kezdeti viszonylag régre vezethetők vissza: az egykori értékrendek tömeghatása lényegében már a 19. század közepére megszűnt, végső nagy törésvonalaként pedig a két világháborút lehet megjelölni (David Riesmann).² Az értékvesztés folyamata azonban napjainkban is tovább zajlik, és egyre egyértelműbb, hogy sok jóra nem vezet.

Negatív értékrend („antinormák”)

A korábban preferált normák helyére valósággal beözönlöttek az eddigiekkel ellentétes értékrendek, melyek elfogadottá és természetessé váltak korunk embere számára. Erre számtalan példát lehetne felsorolni, de önmagában ezek egyike is érthetően modellezi az „antinormák” működését: míg a keresztyénségben alapvető jelentőségű például a hazugságtól való tartózkodás (lásd például Ef 4,25; 1Tim 4,1–2; Jel 22,15), addig ma már elfogadott, hogy politikusok, vezető személyiségek, vagy épp reklámok napi rendszerességgel valótlan információkat közölnek nemzetközi és országos médiumokban. Természetesnek tartjuk, hogy az igazsággal szemben elsőbbséget élvez például a profit- vagy a csoportérdek. Ebben a vonatkozásban tanulságosak például a „pártfegyelem”, az „optimális haszon”, a „mundér becsülete” vagy akár a „közegyházi érdek” kifejezések, melyek lényege, hogy nem csupán sok mindent „elbírnak” az érdekérvényesítés során, hanem ideológiai alapot szolgáltatva még büszkévé is teszik azokat, akik az éppen aktuális „szent” cél érdekében valójában hazudnak, és konkrétan Evangélium- és Tízparancsolat-ellenes bűnöket követnek el. E szemléletre jellemző, hogy azokat, akik nem vesznek részt a gáztettekben, nem becsületesnek tekinti, hanem ostobának vagy élehetetlennek bélyegzi, esetleg kikiáltja „magasztos” ügye ellenségének. Ennek jellemző bibliai példája a Jézus Krisztus perében elhangzó következő mondat: *„Jobb nektek, hogy egyetlen ember haljon meg a népért, sem hogy az egész nép elveszen”* (Jn 11,50).

Az antinormák kettős következménye az emberi gondolkodásban, hogy

- negatív erkölcsöt építettek be és tettek természetessé a világban,
- a negatív értékek melletti kiállásra, egyúttal a pozitív értékek elítélésére sarkallnak.

Az antinormák azért lehetnek népszerűek, mert a szabadság érzetét keltik az emberben. Csábítónak tűnhet például következmények nélkül hazudni vagy ölni. Ennek azonban ára van: a világ nem élhető többé zavartalanul. Mert ölhetek és győzhetek, de engem is megölhetnek, vagy hazudhatok, de engem is becsaphatnak. A létbizonytalanság pedig alapvetően felőrli az embert. Ez a játék mindaddig könnyű, amíg „pozícióban” vagyok. De minél több bűnt követ el valaki és minél több keserűséget okoz, annál több ellenséget is szerez, a „nyerőszeriá” pedig, tudvalevő, hogy sosem tart örökké. Ezért megfigyelhető, hogy például háborús bűnösök vagy pozíciójukkal visszaélő politikusok, miután „kitombolták” magukat, szeretnének újra „elvegyülni”: egyrészt, mert félnek a számonkéréstől,

2 » *A két világháború a felnőttek, az „apák” által okozott katasztrófa – a „gyermek” szemszögéből tekintve – végérvényesen bebizonyította az „atyi normák” értéktelenségét.* « Hézszer Gábor, 79–80.

másrészt, mert méltó emberi életet élni tényleg csak békében és létbiztonságban lehet. Sok diktátor, háborús bűnös és politikus élt már vissza ezzel, és el is kerülte büntetését, „megúsza szárazon”. A Biblia szerint azonban számukra rossz hír, hogy „*Enyém a bosszúállás, én megfizetek – így szól az Úr*” (Róm 12,19).

Profanizáció (valódi értékek méltatlan kihasználása)

A profanizáció azt jelenti, hogy valamilyen szent dolgot méltatlan célokra használnak fel. (Például az Ószövetségben egy pogány uralkodó az Úr házában szent edényeit saját tivornyájára viteti el: Dán 5.) A modern társadalom egyes közösségei az emberiség egyetemes értékeit nem továbbviszik, hanem öncélúan használják fel. Ennek jellemző kísérőjelensége a szinkretizmus, amely a legkülönbözőbb tanításokból a számára szimpatikus elemeket kiválogatva, azok eredeti indíttatásától eltérő „önálló” életet él.

Például a horogkeresztről a nyugati civilizációkban élők döntő többsége a 20. század közepe táján kiteljesedett németországi nemzeti szocializmusra asszociál, érthető okokból. Az már kevésbé köztudott, hogy a horogkereszt valójában egy prehisztorikus szimbólum, amely csaknem az egész világon ismert volt: Európa, India, Kelet-Ázsia, Afrika és az ősi amerikai kultúra területein.³ A szanszkrit „svasti” szó jelentésének ismeretében számunkra inkább csak keserű irónia, hogy e jelkép korai jelentése eredetileg az „*áldás*” és „*jószerelem*” volt.⁴ Bizonyára egyetlen jóérezésű ember sem gondolja úgy, hogy a háborút szenvedetteken számon lehetne kérni, hogy „leszűkített” perspektívákban gondolkodnak, ha a horogkeresztet meglátják. Nem lehet számon kérni rajtuk, hogy szerelem és áldás helyett számukra elsősorban szenvedést, félelmet és borzalmat jelent. A szvasztika ilyen módon történő „átértelmezése” kétségkívül sokkal inkább a náci eszmeáramlat számlájára írható. Ennek fényében számunkra is elgondolkodtató például, hogy az intézményes keresztyénség milyen „értelmezését” adta Krisztus keresztségének a keresztes hadjáratok, az ellenreformáció vagy pártállami kollaborációja során? Későbbről egy „kisebb dimenziójú” példát is említve a profanizációra: a heavy metal egyes irányzatai is szívesen használnak bibliai, okkult és sátánista neveket, szimbólumokat.⁵

A profanizáció lényege tehát a tiszteletlen, öncélú kisajátítás és visszaélés, mely rendszerint az eredeti értékek pazarlásával és méltatlan megbecstelenítésével jár együtt.

Tömegmédiумok és manipuláció

Korunk egyik meghatározó életmeggyőződése a szkepszis tamási gondolatának eszenciája: „Hiszem, ha látom” (vö. Jn 20,25). A fényképek és mozgófilmek feltűnésével megjelent az a máig élő gondolat is, hogy a fénykép vagy film „nem hazudik”, mivel nem csupán ábrázol valamit, hanem a valóság realiztikus leképezési formája. Ez azonban nem egészen igaz. Jóllehet, a valóság dokumentálására hivatott filmek vagy képek realiztikus információkat

3 NSB, Band II, 749

4 NSB, Band II, 749

5 Norbert Scholl, 139

jelenítenek meg, alapvetően a valóságnak csak egy *kiragadott részletét* ábrázolják. Az ilyen részletek megfelelő válogatása és „megkomponálása” után azonban ugyanabból az anyagból tetszőleges, akár ellentétes értelmű üzenetek is közvetíthetők. A realiztikus részletek a szemlélőben a *látás* érzetét keltik („a saját szememmel látom”), a valóságban azonban inkább *láttatás* történik.

Például egy tömegtüntetés alkalmával ugyanarról az eseményről többféle beszámoló is készíthető. Egy, a tüntetéssel szimpatizáló összeállítás mutathat egymás kezét fogó fiatal párt, szimpatikus vonású férfiakat és nőket, gyermekeket és időseket, miközben a riportter megértő hangon elmondja, miért vonultak utcára az emberek. Ilyen felvezetés után például a rendőri intézkedéseket a nézők kommentár nélkül is a karhatalom erőszakos fellépéseként értelmezhetik. Ugyanakkor egy a tüntetést ellenző összeállítás mutathat randalfrozókat, kiabáló tüntetőket, közeli felvételeken borostás arcokat, tetovált öklöket és sárga fogakat. Ezek után ugyanaz a rendőri intézkedés jogos igazságszolgáltatásnak tűnhet. A híradás világában a közeli és távoli képek, a látószög, a kameramozgás és egyéb képi elemek alkalmazását szakmai szempontok határozzák meg. A kereskedelmi és politikai érdekelttség alá eső tömegtájékoztató azonban az objektív tájékoztatással szemben sokszor köztudottan saját szempontjait részesíti előnyben. Ehhez kötődő tendencia a határok összemosása: reklámok, politikai szólások nemcsak önálló műsoridőben, hanem filmek, játékok integráns részeként is megjelennek. A tömegműveletről összességében megállapítható, hogy céljaik elérése érdekében sokszor manipulatívak.

Manipulatív az is, amikor a média például az emberi alapösztönökre hatást gyakorló tartalmakat, legjellemzőbb módon az erőszakot és a szexualitást jelenít meg. Ezekben az esetekben egy lejtőszerű hatás érvényesül: az ösztönalapú ingerforrások ábrázolása egyre szélsőségesebbé és durvábbá válik. Ez globális értékkegyesítésként áll előttünk, mely átjárja a modern kultúra egészét, így megjelenik filmekben, zenékben, képregényekben, könyvekben, számítógépes játékokban, stb., ezáltal széles rétegeket érint a társadalomban.

Látványosan távolinak és nem a tárgyhoz tartozónak tűnik a gyerekkori mesehallgatás gyakorlata, mégis érdemes megvizsgálnunk és párhuzamot vonni vele témánk szempontjából. Régebben a mesehallgatás során a gyermek fantáziája aktívan igénybe volt véve, és alapvetően a verbális információ vezette a képzeletét. Amikor például a farkas „bekapta a nagymamát”, a gyermek számára a nagymama attól a pillanattól a farkas hasában volt. A farkas nem „megette” áldozatát – aki egyébiránt a vadász közreműködésére később épen és sértetlenül elő is került –, hanem egyetlen mozdulattal mintegy „eltüntette”. A mese hallgatásakor a gyermek egyszerűen „átugrott” a negatív tartalmú rész felett, és továbbhaladt a történet fonalán. Az erőszakos tartalmú filmek, játékok éppen ezt az „átugrást” akadályozzák meg: ráerőltetik a fejlődésben levő gyermekekre, fiatalra a szándékosan magas ingerküszöb méretezett tartalmat. Ez a trauma azonban nem mindig marad következmények nélkül, és „visszatérhet” például rémálmok formájában, agresszív viselkedésben, devianciában, félelemben, vagy egyéb anomáliákban.

Az 1960-as években egy jeles amerikai gyermekgyógyász, Benjamin Spock megfigyelése szerint Amerikában egy átlagos fiatal 18 éves koráig minimálisan tizenhét évesen

brutális tévéműsort illetve agresszív történet látott.⁶ Ez témánk szempontjából több mint lényeges, mivel a gyermekkor rendkívül fontos szerepet játszik az etikai tájékozódás és értékrendek kialakításában. A fejlődésben levő személyiség már a korai szakaszban elkezd beépíteni, mit szabad és mit nem, mi a jó és mi a rossz – így konfirmandusaink is.

Agresszió a médiumokban és a valóságban

„1992-ben Centerwall megállapította, hogy az ötvenes évek szülöttei, akik az amerikai televíziós elterjedésével egyidősek, tíz és tizenöt éves koruk közt kétszer annyi gyilkosságot vagy enyhébb fiatalkori életellenes kísérletet követtek el, mint korábban a televíziótlan korosztály ebben az életkorban. Véleménye szerint a nyolcvanas évektől progresszív módon követhető „hidegvér” típusú okatlan agresszív események (Truman Capote: Hidegvérrel című regénye alapján használja a kifejezést, melyben egy család lemészárlása „csak úgy”, motiválatlan öléskényszerből történt), továbbá az indokolatlan, „oktalan” súlyosan erőszakos cselekmények döntően a média hatásának tulajdoníthatók. A média erre szocializál.”⁷

Napjainkban a tömegmédiumok, miközben gyakorlatilag korlátlan mennyiségben szolgáltatják a személyiségromboló információkat, észrevétlenül „áthárítják” a felelősséget a nagykorú nézőkre, hallgatókra. Olyan tartalmakat, amelyek megtekintését régebben felnőtt korhatárhoz kötötték, egyfajta hamis természetességet sugallva ma már napközben is levetítenek. A felelősség áthárításának legitim eszköze az, hogy a vitatható műsort megelőzi egy bejátszás, mely szerint „a következő műsor megtekintése nagykorú felügyelete mellett ajánlott”. A lelki fejlődés vonatkozásában ez olyasféléképpen értékelhető, mintha például egy 12 éves gyermek alkoholt fogyaszthatna vagy dohányozhatna, ha ezt nagykorú felügyelete mellett teszi.

Etikai vonatkozásban itt fontos tendencia, hogy a filmekben és a számítógépes játékokban a néző, illetve a játékos gyakran negatív szerepekkel azonosul. Léteznek például olyan játékok, amelyekben ártatlan járókelők elgázolása vagy rendőrök lemészárlása nélkül nem lehet az adott feladatot megoldani, és a különös kegyetlenkedésekért jutalompont is jár. Ezzel együtt a filmek és játékok egyre agresszívabb tartalmakat is közvetítenek. A kidolgozottság a realiztikus ábrázolásmód mellett egyre jobban naturális jelleget ölt: például a legyőzött ellenfelek már nem „eltűnnek” vagy elesnek, mint a régebbi filmekben vagy játékokban, hanem lángba borulnak, agonizálnak, vagy éppen szétfröccsenő fejjel a padlóra zuhannak. A készítők külön figyelmet fordítanak arra, hogy az ellenfelek és az áldozatok az őket elpusztító fegyvernek megfelelően válogatott haláltusákat produkáljanak különféle látvány- és hangeffektusok kíséretében. A filmekben, játékokban jellemző módon megjelent a vér ábrázolása, később pedig a csonkolásos sérüléseké is.

Mindezek hatása a gyermekek, fiatalok lelki fejlődésére nem elméleti kérdés, hanem valóságos probléma – ezt olyan esetek mutatják, mint például a Virginia Tech Massacre⁸

6 Bagdy Emőke, *Confessio*, 2001/2,
(http://www.reformatus.hu/confessio/cikk.php?cikk=2001/2/confessio_01_2.htm)

7 U.o.

8 <http://index.hu/politika/bulvar/csrksz0417/>

vagy a Columbine iskolai mészárlás⁹ tragédiája. A „Virginia Tech Massacre” néven elhíresült esetben 2007. április 16-án a Virginiai Műszaki Egyetemen egy hallgató lelőtt harminckét embert – diákokat és professzorokat –, majd önmagával is végzett, így vele együtt harminchárom áldozata lett ámokfutásának. 1999. április 20-án két diák a Columbine Gimnáziumban meggyilkolt tizenkét diákot, egy tanárt, majd szintén öngyilkosságot követett el. 1996-ban egy ámokfutó tizennégy hallgatóval végzett egy texasi egyetemen.¹⁰ Ilyen előzmények után kevésbé meglepő, hogy a Texas állambeli Sugar Land-ben a helyi tankerület rendszete házkutatást tartott egy tanulónál, aki középiskoláját modellezte le és annak virtuális folyosóin gyilkolt egy lövöldözős számítógépes játékban. A 17 éves tinédzser a rendkívül népszerű Counter-Strike játékhoz készítette el a Clements gimnázium térképét.¹¹ Az előző esetek mellett Európa több országa (pl. Finnország, Norvégia, Németország) is érintett hasonló iskolai fenyegetésekben és tragédiákban.

A megjelenített ösztönalapú ingerforrások kapcsán élénk vita folyik arról, hogy *ezek változtatják-e meg az embert, vagy csupán vonzzák az amúgy is adott hajlammal rendelkezőket, akik ezektől függetlenül is ilyenek volnának?* Mára bizonyítást nyert, hogy a virtuális és valóságos ingerforrások közötti összefüggés tényleg nem üres spekuláció.

„Egy friss tanulmány szerint igazak és korántsem alaptalanok azok a félelmek és vélemények, amelyek szerint a véres számítógépes és konzolos játékok valódi erőszak elkövetésére sarkallják az embereket.

Klaus Mathiak, az Aacheni Egyetem munkatársa önkéntes kísérleti személyekkel végzett tesztekkel, amelyek abból álltak, hogy miközben a tesztalányok véres számítógépes játékokkal játszottak, ő mágneses rezonancia (MR) készülékkel vizsgálta az illető személyek agytevékenységét. Tanulmányát egy torontói orvosi konferencián hozta nyilvánosságra, és eredményeit alátámasztották más, az erőszakos játékok rajongóinak nagyobb agresszióját igazoló kutatások is. [...] Mathiak összesen tizenhárom, 18 és 26 év közötti kísérleti személyt vizsgált meg, akik naponta rendszeresen 2 órán keresztül játszottak erőszakos játékokkal. A játékban a főhősnek egy bunkerrendszerbe kellett behatolnia, megölnie az ellenséget - vagyis a terroristákat - és kiszabadítania a túszokat. Mathiak később jelenetről jelenetre kielemezte az MR-készülékkel készített felvételeket és azt figyelte, hogy melyik jelenetnél melyik agyi régiók működése lett aktívabb. Az erőszakos jeleneteknél az agy úgynevezett kognitív (információ-feldolgozó) részei intenzívebben működtek, míg az érzelmekért felelős régiók működése lanyhult. A szakember kiemelte, hogy ez a folyamat mindig lejátszódik ilyen esetekben, függetlenül attól, hogy valaki erőszakos videojátékkal játszik-e éppen vagy a híradóban lát ilyen felvételeket, netán maga keveredik bele egy erőszakos ügybe a valódi életben; a minta mindhárom esetben megegyezik. Kollégája, Dr. Niels Birbaumer a Tübingen Egyetem kutatójának elmélete szerint az erőszakos játékok megerősíthetik ezeket az agyi kapcsolatokat, és amikor a személy hasonló valós helyzetbe kerül, nagyobb eséllyel reagál agresszíven az eseményre.”¹²

9 hu.wikipedia.org/wiki/Columbine_iskolai_mészárlás

10 <http://www.origo.hu/nagyvilag/20070416lovoldozes.html>

11 Barna József, http://itcafe.hu/hir/javitointezetbe_kuldték_egy_diakot_a_counter-strike_miatt.html

12 Berta Sándor, http://www.sg.hu/cikkek/37809/megis_agresszivve_tesznek_az_eroszakos_jatekok

Az informatikai és tömegmédiumokban megjelenített ingerforrások között az erőszak mellett a másik legmeghatározóbb jelenség a sexualitás. Itt is megfigyelhető, hogy az egyre szélsőséesebb tartalom és a növekvő ingerküszöb olyan kölcsönhatásba lépnek egymással, amely az érintettek életében a legtöbbször problémákhoz vezet. Pálhegyi Ferenc *Keresztjén házasság* című könyvében említést tesz például egy szexuálisan eltompult, potenciazavarokkal küszködő férfiről, akitől ezt a gondolatot idézi a szerző: „*Most már olyan nekem egy meztelen női test látványa, mint a kopasztott csirke a grillsütőben. Nincs rám semmi hatása.*” Ezt követően Pálhegyi rámutat arra, hogy a „pornográfiára rászokott szexnarkósok” egyre többet kívánnak, mert amit látnak, már nem elégíti ki őket. Végül arra figyelmeztet, hogy az 1990-es évek „kemény” pornófilmje immáron kéjgyilkossággal végződik, mivel a „szexnarkósokat” már csak ez elégíti ki.¹³ „*Az a szexuális pánik, amely előzőnli az emberiséget, nem szolgálja jól az érzelmi nevelést, sőt az élet elembertelenedéséhez vezet*”¹⁴ – írja Tapolyai Mihály ideggyógyász, gyermek-ideggyógyász 1958-ban.

Napjainkban a sexualitás tömegmédiumokban megjelenő értelmezése valóban túl lép az egészséges nemiség határain. Egyrészt, mert ha azt jeleníti is meg, az egészséges nemiséghez elengedhetetlen intimitást szükségszerűen kiiktatja a tömeges bemutatásra szánt depikcióval. Másrészt, a filmekben, játékokban, újságokban és egyebütt megjelenő sexualitás nem egyszer kimondottan patológikus jellegű (erőszakos, bestiális, pedofil, stb.). Ebben a folyamatban érintettek maguk az egyházak is: például a római katolicizmus pedofil botrányai vagy a protestantizmus hajlandósága az azonos neműek házasságának megáldására, az egyházi vezetők és alkalmazottak különféle „viselt dolgai”, mind egyértelmű jelét adják annak, hogy a konfesszionális nem nyújt biztos védelmet a világban tapasztalható hatásokkal szemben. Sőt több klerikus és egyházi személy „rosszabb a hitetlennél” (vö. 1Tim 5,8). Mindezek következménye azonban itt sem csak elméleti erkölcsi kérdés, hanem ugyancsak valós fenyegetésekkel járó probléma.

Az etológia (viselkedéstudomány) az embert alapvetően monogám fajnak tekinti. E következtetésre faji jellegzetességeinkből adódó felismerésként jut el. „*Monogám fajoknál a nőtények egyedül nem képesek ivadékaikat felnevelni. A hímek részéről nem elég a megtermékenyítő aktus, nekik is tevékenyen részt kell vállalniuk az ivadékgondozásban, fészeképitésben, esetleg a kicsinyek táplálásában, az ellátáshoz szükséges terület védelmében. A poligám fajoknál erre nincsen szükség, az anya a megtermékenyítés után önállóan is képes az utódok felnevelésére. Ezért a monogám fajok nőtényei a párválasztás során nemcsak arra törekednek, hogy párjuk a legerősebb, legéletképesebb legyen, hanem arra is, hogy lehetőleg hűséges maradjon, mert csupán ez biztosíthatja az utódaik felnevelését.*”¹⁵ Az etológia az emberi sexualitás fejlődésének útján megjelöli és külön kiemeli a hűséget, az intimitást, illetve a fent is említett monogámia erős tendenciáját, és rámutat arra, hogy „*e változások nélkül nem*

13 Pálhegyi Ferenc, 38.

14 Tapolyai Mihály, *Gyermekeink erkölcsi problémái*. In: Theologiai Szemle, 1958, 4–5. szám, 192.

15 Csányi Vilmos, 148.

*jöhetett volna létre a szorosan összetartó, minimális agresszióval működő embercsoport.*¹⁶ Ez azért lényeges, mert egy korai kulcsfontosságú szakaszban az emberi faj fennmaradásának „elsődleges feltétele a hím-hím agresszió csökkentése volt”¹⁷. Végül nem utolsó szempont, hogy a szexuális intimitás igénye egyúttal a komplex kultúrák kialakulásának is alapvető feltétele volt.¹⁸

Az tehát, hogy a szabados gondolkodású világ felszámolni törekszik maga körül az erkölcsi kategóriákat, valójában hosszú idő alatt kialakult, jól működő védekezési rendszer lebontását jelenti, melynek megszűnése az embert olyan szintre veti vissza, amelyen létezése ismét veszélybe kerül. A „nihilliberalizmus” nem a vágyott szabadságot, hanem a pusztulás rizikóját erősíti.¹⁹

Összegzés

A konfirmáció rendkívül komplex kultúrkincsből merít: több ezer év alatt keletkezett történetek, énekek, megharcolt, vérrel és mártírhálállal megpecsételt hitigazságok képezik alapját. Ennél fogva a konfirmáció olyan összetett bázisra épül, melynek feldolgozása minden korban meghaladja egy tizenéves fiatal intellektuális vagy emocionális képességeit. Természetes, hogy ő a zsolnárokból, dicséretekből, bibliai történetekből, kátékérdések-ből, egyháztörténeti és egyházismereti anyagokból csak saját szintjének megfelelően ért valamit, és a megértésen túl nehézséget jelent számára például a memorizálás feladata is. Egy olyan berendezkedésben, amelyben a hit napi rendszerességgel jelen van az emberek életében, és gyermekkortól kezdve adottak a vallásos nevelés és szocializáció feltételei, a konfirmáció nem váratlanul „szakad” a kamaszkorba érő fiatalokra, hanem megfelelő módon ráépül a korábbi hittan foglalkozások, hittanórák és természetes keresztyén életfolytatás addig lerakott alapjaira. A konfirmáció nyújtotta terhek ilyen körülmények között megerősítő kihívást, komplex személyiségépítő lelki–szellemi terhelést jelentenek, mely igen hasznos útravaló az életben.

A megelőző fejezetekből azonban egyértelműen kiderül, hogy a modern társadalomban ezek az alapok hiányoznak, és a konfirmációra érkező korosztály nemhogy ezek nélkül, hanem a tömegművelés értékromboló közvetítésétől „megfertőzve” érkezik. És ez csupán a kisebbik probléma. A nagyobb baj minden kétséget kizáróan az, hogy maga az egyház sem különül el egyértelműen a világi hatásoktól, hiszen egyházi vezetők és alkalmazottak is részesei a modern társadalom széles körben tapasztalható visszaéléseinek. A konfirmáció értékőrzése és -közvetítése tehát lényegében két tűz közé kerül. Ez a jelenség azonban nem ismeretlen a hit történetében. Volt, amikor a hit gyakorlatának tisztaságát kívülről a pogány kultusz, belülről pedig a nép, vagy maguk a papok veszélyeztették (például 1Sám 2,12–17; Ez 36,20k). Később a keresztyénség jó ideig a pogány

16 Csányi Vilmos, 150.

17 Csányi Vilmos, 148.

18 Csányi Vilmos, 150.

19 E tanulmány írásakor, 2010 júliusában a németországi Duisburgban tartott Love Parade „rövid mérlege” 19 halott és több mint 500 sebesült volt. A rendezvény hivatalosan zenés táncos utcai fesztivál, de nemzetközi online médiumok a „TOP 10 Sex Festivals” (legjobb szex fesztiválok) között tartják számon.

Róma és a vallásos zsidóság „harapófogójában” élt. Később a keleti ortodoxia is a török invázió és a nyugati egyház, vagy a reformáció is a római katolicizmus és a libertinizmus (a korabeli ateizmus) „ollójába” került. E helyzetekben a nehézségekbe jutó közösségek nem a maguk erejéből maradtak fenn, hanem mindig Isten kegyelméből. Ugyanakkor elnyomók előnyét sem biztosította örökké azok akkori hatalma. A legfontosabb kérdés valójában: „*Hogy állunk az Úr színe előtt?*” Ha rosszul, a legjobb pozíció sem segít rajtunk. De ha kapcsolatunk van vele, a legelveszettebb, „csontszáraz” helyzetben is lehet remény (Vö. Ez 37). A Biblia legsürgetőbb üzenete ezért mindig a megtérés (Pl. Zsolt 94,7–10; Ez 14,6; 18,30; Mt 3,2; 4,17; Mk 1,15; Csel 3,19; Zsid 3,15).

SPIRITUALITÁS ÉS SZEMLÉLTETÉS A KONFIRMÁCIÓBAN

Az élet egészét átható szemléltetés

A „szemléltetés” kifejezést hallva rendszerint az oktatásban alkalmazott szemléltetésre gondolunk, mint azon módszerek összességére, amelyek a tananyag jobb megértését és elsajátítását teszik lehetővé a diákok számára. A szemléltetés tényleges előfordulása azonban nem korlátozódik az osztálytermekre és a tanítási órákra, hanem számtalan helyen és a legkülönbözőbb élethelyzetekben megtapasztalható. Ha csupán mint kiragadott példákra: az egyiptomi fáraók piramisaira, a középkori egyház katedrálisaira, a legújabb kor multinacionális cégeinek városméretű épületkomplexumaira gondolunk, nem nehéz felismernünk, hogy ezek eredeti funkcióik mellett egyszersmind a szemléltetés eszközeként jelennek meg előttünk. Céljuk alapvetően adott személyek vagy csoportok jelenlétének minél hangsúlyosabb kiábrázolása az adott korban, egyes monumentális alkotásoknál hovatovább az „örökkévalóságban”. Ezek azt üzenik a mögöttük állók nevében, hogy szó szerint és átvitt értelemben egyaránt „*miénk itt a tér*”.

Az élet egészét ily módon átható szemléltetés jelentősége nem elméleti kérdés csupán. Ezt markánsan igazolják azok a történelmi helyzetek, amikor a hovartartozás szimbólumokban kiábrázolódó szemléltetése egyenesen élet és halál kérdésévé válik: például a Harmadik Birodalom idején a horogkereszt és a sárga csillag, vagy a középkori kereszties hadjáratok korában a kereszt és a félhold. Az ún. információs társadalomban a tömegműdiumok tájékoztató, szórakoztató és reklámtevékenysége szintén jól tükrözi, hogy a szemléltetés milyen mértékben járja át az emberi élet egészét. Mindezek fényében–árnyékában a szemléltetés jelenségének expanzív értelmezése távolról sem túlzás.

A szemléltetésnek sajátos működési elve és törvényszerűségei vannak, ezek egy részéről már volt szó (lásd Tömegműdiumok és manipuláció fejezet). Ennek további mechanizmusairól és kihatásáról olvasható a következőkben néhány gondolat.

A szemléltetés eszközei és csatornái

A szemléltetés eszközei kapcsán az emberek többsége leginkább a vizuális illusztráció kellékeire gondol. Ezt sugallják például az angol „visual aid” (szemléltető eszköz) vagy a német „anschaulich” (szemléletes) kifejezések, és a magyar nyelvben alapvetően erre utal maga

a „szemléltetés” szó is. Bár a vizualitás valóban meghatározó, tévedés volna kizárólagos jelentőséget tulajdonítani neki a szemléltetésben. Erről sokat elárul a kifejezés latin megfelelője, a komplexebb jelentéstartalmú „demonstratio” szó, mely a mi nyelvünkben is jól ismert fogalom. A szemléltetés demonstrációként való értelmezésének irányába mutat az a tapasztalat is, hogy az információs pszichológiai tanuláselmélet szoros összefüggést mutat ki az érzékelési csatornák száma és az adott információ bevéődésének gyorsasága, illetve tartóssága között: minél több érzékszervünk vesz részt az információk feldolgozásában, a szemléltetés annál hatékonyabb.²⁰ Ha nem csupán érzékeljük – akár több csatornán keresztül –, hanem tevékenyen reprodukáljuk is a szemléltetés anyagát, például gyakorlás vagy kreatív feldolgozás útján, az még mélyebben rögzül bennünk.²¹ Ilyenkor több idegpályánk „dolgozik az élményen”, és minél jobban részt veszünk annak befogadásában, az annál jobban eléri célját bennünk – ezért fontos például a célcsoport megfelelő mértékű bevonása is a szemléltetés során. Vannak azonban esetek, amikor a passzív befogadás nem azonos a pusztá érzékeléssel, azaz mégsem olyan „passzív”: előfordul ugyanis, hogy a látzólagos külső tétlenség ellenére a szükséges idegpályák valójában aktívak, és az élmény belső feldolgozása nagyon is eredményes. Erre mondják, hogy az illető „fejben nagyon ott van”. Ennek az ellentéte is lehetséges: a tevékeny reprodukció és az ingercsatornák komplexitása is hiábavalónak bizonyulhat, ha valaki valamilyen okból belülről elhatárolódik, és nincs ott „fejben” vagy nem vesz részt „szívvel-lélekkel”. Ez azért lényeges, mert gyakran látni a hétköznapi életben, hogy lelkészek, óvónők vagy hitoktatók „jó megtanulták a leckét” a szóban, látványban, mozgásban is megnyilvánuló összetett szemléltetésről, valamint a motivációról és figyelemfelkeltésről, de a célcsoport bevonása végül nem jelent többet a gyerekek „gyötrésénél”. Mert ha az óra vagy foglalkozás elején történik is egy motiváló célú bevezetés, annak „kipipálása” után már nem mindig figyelik, hogy a célcsoport tagjai mennyire képesek lépést tartani a szemléltetéssel, tényleges kapcsolatot teremteni annak tárgyával. A helyes szemléltetésben az inger-komplexitás és a tevékeny reprodukció mellett ugyanennyire lényeges tehát a kommunikáció a célcsoporttal, ami érdemben csak a csoport sajátosságainak megismerése, és visszajelzéseire való odafigyelés útján lehetséges.

Látvány (vizualitás)

A vizualitás a szemléltetés talán legpregnansabb alapparadigmája. A látvány sokszor „magáért beszél” és „többet mond minden szónál”, amint hétköznapi beszédfordulataink is kifejezik. A vizualitás legfontosabb tulajdonsága, hogy *komplex befolyást* képes gyakorolni a személyiségre. Csak példaképpen:

- Egyedülálló módon hat az ember értelmére, erre épül oktatásban betöltött szerepe is: kulcsfontosságú a megértés, felfogás, és rögzítés folyamatában.
- Képes hatni az érzelmekre: például megindító esemény láttán az emberek elkomorodnak vagy könnybe lábad a szemük, de egy burleszk filmen vagy egy csetlő-botló bohócon önfeláldozóan nevetnek.

20 Anonym, *Szemléltetés* (prezentáció), 3.

21 Fodorné Nagy Sarolta, 199.

- Hatással van az ösztönvilágra: például az éhség állapotában egy ételnek akár csak a képmása láttán is „összefut az ember szájában a nyál”, vagy a társadalmi érintkezés területén az emberek gyakran tetőtől–talpig „végigmérik” egymást. A vizualitás erős, vonzó kulcsingereket hordozhat,²² melyek magukra vonják a figyelmet.

A komplex befolyás kapcsán a vizualitás másik lényeges jellemvonása az *intenzitás*, azaz a fenti hatásokat rövid idő alatt és nagy mélységben előidézhetheti. Például egyetlen pillanat alatt megértet valamit az elmével, érzelmet kelt, felcsigázza az ember érdeklődését stb. Előfordulhat, hogy a vizuális inger időtartama csak egyetlen pillanat, de hatása akár egy életen át is tarthat („sosem felejttem el, milyen szép volt...”). A vizualitás az érzékeinkkel észlelt valóság és az absztrakt – bal agyféltekéhez kötődő – logikai funkciók közti kapcsolat összekötő eleme,²³ így személyiségre gyakorolt hatása kiemelten effektív.

Hangzás (auditás)

A vizualitás mellett a szemléltetés másik legfontosabb paradigmája a hangok világa. Akár beszédéről, zenéről, természetes vagy szintetikus hangokról van szó, az auditás impresszív karakterénél fogva szintén paradigmaértékű jelenség a szemléltetésben. Az auditásnak, mint szemléltetési paradigmának ugyancsak lényeges sajátossága a *komplex és intenzív befolyás* az ember értelmi-, érzelmi- és ösztönvilágára.

1. A szóbeliség (verbalitás)

A szóbeliség bizonyos vonatkozásban rehabilitációra szorul a modern közösségi berendezkedésekben. A mai kultúrákban, különösen a hivatali szférában általánosan elterjedt felfogás, hogy a szóbeliség az írásbeliségnek csupán gyenge alternatívája. A fejlett társadalmak üzleti és jogi bürokráciája leginkább azt sugallja, hogy „a szó elszáll, az írás megmarad”. Valójában az írásbeliség, mint megbízható eszköz, csak viszonylag későn került használatba az emberiség történetében. A mai ember számára már hihetetlen, hogy valamikor a szóbeliség volt a történelem, a kultúra és a tudomány élő archívuma. Korszerű kutatások azonban találtak olyan népcsoportokat, amelyek komplex kultúrkinccset, nagy terjedelmű költészetet, prózát, történelmi és vallási hagyományokat tudtak megőrizni és továbbhagyományozni rendkívül pontosan, minden írásbeliség nélkül, csak szóban.²⁴ Az Evangéliumokban ugyancsak sokatmondó, hogy amikor Jézus igazán fontos dologról, például Isten országáról tanított, akkor történeteket és példázatokat mondott.²⁵ A verbalitás jelentősége természetesen napjainkban sem elhanyagolható: a kommunikáció első számú eszköze maradt a magánéletben, a hivatali ügyintézésben, oktatásban és számos

22 Csányi Vilmos, 150.

23 Bagdy Emőke, *Confessio*, 2001/2,

(http://www.reformatus.hu/confessio/cikk.php?cikk=2001/2/confessio_01_2.htm)

24 *Keresztény Bibliái Lexikon, II. kötet*. 550.

25 Walter Sennhauser, 20.

szférában. Elválaszthatatlan részét képezi a nevelésnek, a vallásnak, a tudományos életnek, és a kapcsolattartás megannyi formájának.

A verbalitásnak a szemléltetés vonatkozásában betöltött alapvető szerepe a *személyesség*, ami által a célszemély *érintetté* válik. Ezt az élet legkülönbözőbb szinterein magunk is érzékelhetjük. A személyesség és érintettség skálája igen széles lehet, terjedhet például a lesújtóan bántó szavaktól a megnyugtató jó szóig, a zaklatástól a bátorításig, vagy a közömbösségtől az intimitásig. Itt is igaz a szemléltetési paradigmákra jellemző erős intenzitás, azaz egyetlen szó is hirtelen reakciókat válthat ki, illetve egy adott verbális közlés hatása élete végéig is elkísérheti az embert („ma is fáj, hogy akkor ezt mondta...”).

2. Zeneiség (muzikalitás) és egyéb hangélmények

A muzikalitás nem csupán egyfajta többlet vagy érdekesség az emberi kultúrákban, hanem a gondolkodás, személyiségfejlődés, spiritualitás, közösségépítés és több létfontosságú civilizációs komponens alapvető eleme. Konfuciusz szerint (Kung Fu Ce, Kr. e. 551–479)²⁶ a „jó államférfi” képzéséhez művészeti képzés szükséges, amihez ő a tánc, költészet és rajz mellett megjelöli a zenét is. (Konfuciusz „államférfi” fogalma mai szóhasználattal tulajdonképpen „értelmiségit” jelent.)

Modern kutatások egyértelmű összefüggéseket mutattak ki a zenetanulás és az agy fejlődése között. Amikor például valaki kottából játszik, olyan komplex agyi aktivitás zajlik elméjében, amelyet más elfoglaltság ehhez fogható mértékben nemigen idéz elő. A hangszeres kottajáték esetében a vizuálisan észlelt zenei szimbólumok motorikus tevékenységgé történő translációja játszódik le az agyban, a folyamat egyidejű auditív ellenőrzésével.²⁷ Kissé elnagyolt, de a valóságot kifejező hasonlattal élve, ahogyan a mozgás építő hatást gyakorol az izmokra és az állóképességre, a zenei tevékenység is intenzív módon fejleszti az agyműködést. Ez az agyi struktúrák tényleges megváltozását jelenti, melyet konkrétan kimutattak például zenetanulásban részesülő gyermekek és hétköznapi társaik között, sőt zenei pályán levőknél is, a gyakorló és nem gyakorló muzikusok között.²⁸ A zene fejleszti a memóriát, koncentrációt, komplex képességeket.

Lev Tolsztoj (1828–1910)²⁹ az „érzelmek gyorsításának” tartotta a zenét. A zenének a szemléltetésben betöltött szerepe is az érzelmekkel áll összefüggésben. A zene rendkívül effektív az *érzelmek kifejezésében*, ugyanakkor alkalmas *érzelmek kiváltására, előidézésére* is. A nem kimondottan zenei hangok többnyire a realiztikus hatás fokozásának kellékei, például színpadon, filmekben, vagy számítógépes játékokban. A hangok, hanghatások ugyancsak alkalmasak kedélyállapot kifejezésére és módosítására. Például a lassú zenei számok alatt lüktető lágy dobkíséret tudat alatt a csecsemőkorban hallott anyai szívdobbanás élményét idézi, ezért nyugtató hatású. De az ijedséget kiváltó hirtelen hangro-

26 NSB, Band II, 984, „Konfuciusz”.

27 Christian Gaser, Gottfried Schlaug, *Brain Structures Differ between Musicians and Non-Musicians*. The Journal of Neuroscience, October 8, 2003

28 Krista L. Hyde, Jason Lerch, Andrea Norton, Marie Forgeard, Ellen Winner, Alan C. Evans, Gottfried Schlaug, *Musical Training Shapes Structural Brain Development*. The Journal of Neuroscience, March 11, 2009

29 NSB, Band III, 1835, „Tolsztoj, 3”

baj, vagy adrenalin szintet fokozó dobpergés is ugyanebben a hatásmezőben működik, természetesen más előjellel. A zenei és hangeffektusokkal az érzelmi állapot befolyásolása révén a célszemélyek *viszonyulása, reakciója* is előre tervezetten módosító.

Írásbeliség

Az írás, mint szemléltetési paradigma látszólag a vizualitás része, alapjelenségét tekintve azonban önálló paradigmaként viselkedik. Szemléltetés vonatkozásában betöltött alapvető szerepe a *tekintély*. Ez a célcsoport részéről előzetesen bizonyos mértékű tanultságot, intelligenciát, és elkötelezettséget feltételez. Ha ezek adottak, az írás tömeges méretekben, és a többi paradigmához hasonlóan, nagy intenzitással képes kifejteni hatását. Az írásnál lényeges szempont, hogy maradandó, azaz kérdéses helyzetekben vissza lehet hozzá térni, így jó lehetőséget ad az ellenőrzésre. (Jellegzetes bibliai példa Jósias király kultuszreformja az Ószövetségben: 2Kir 22–23.)

Jóllehet, az írás történetében az agyagtábláktól a pergamenen keresztül a nyomtatott könyveken át az elektronikus sajtó és a lelkigondozói e-mailek megjelenéséig roppant hosszú technikai fejlődés történt, és ezek eltérésein túl komoly műfaji különbségeket is találunk, ezek folytonos közös vonásaként mindvégig egyöntetűen megmaradt az írásbeliség. Ezen a módon az írás nagyon régről eredő fonalként végighúzódik évezredekben és kultúrákon, aminek komoly kötőereje van: adott korban, sőt korokon átívelve embercsoportokat képes tömöríteni vallásokba, eszmeáramlatokba, irányzatokba.

Az írásbeliség hatalma széles skálán nyomon követhető az emberiség történelmében, mind a személyes szférában (például egy jól megírt könyvet „nem lehet letenni”), mind a bürokráciában. Utóbbi különösen mutatja az írás paradigmájának súlyát, hiszen tudvalevő, hogy például végzések, határozatok, jelentések, döntően meghatározhatják egy ember, egy közösség, sőt egész népek sorsát.

Spiritualitás és impresszió

A „spiritualitás és impresszió” valójában nem egy negyedik paradigma a vizualitás, auditás és írásbeliség után, hanem azok létfontosságú, ugyanakkor csak *lehetséges* „kísérőparadigmája”. Egy archaikus kifejezés, melyet korábbi nemzedékek használtak, úgy fejezi ki ennek lényegét, hogy egy ihletett műre vagy értékes emberre azt mondták a régiek: „van benne spiritusz”. Ennek megléte esetén a szemléltetés is mintegy életre kel, megelevenedik a célcsoport számára. E többlet, avagy ennek a hiánya nemcsak a szemléltetés tevékenységében, hanem életünk egészében megnyilvánul: a vallásban, a művészetben, a kultúrában, az emberi kapcsolatokban. Ez különbözteti meg például a hitet a fanatizmustól, az értéket a giccstől, a mesterművet a talán „becsületes”, de semmitmondó iparos munkától, a szeretetet és őszinte tiszteletet a hűvös vagy langyos „korrektségtől”.

A spiritualitás és az impresszió nemcsak összetartozhatnak, hanem külön is válhatnak egymástól. Tudvalevő, hogy léteznek „hatásvadász”, álimpreszív próbálkozások, melyekben nincs valódi érték, csak üres hatáskeltés. A régiek az ilyen hamis csillogást a „talmi” jelzővel illették. Ugyanakkor ennek az ellenkezője is igaz: van, hogy egy személyiség vagy

egy alkotás nagyon mély értéket hordoz, mégsem vonzó vagy figyelemfelkeltő a világ számára. Ennek jellemző bibliai példáját láthatjuk Ézsaiás próféta leírásában az Úr szenvedő szolgájáról: „*Nem volt neki szép alakja, amiben gyönyörködhattünk volna, sem olyan külseje, amiért kedvelhettük volna. Megvetett volt, és emberektől elhagyatott, fájdalomnak férfit, betegség ismerője. Eltakartuk arcunkat előle, megvetett volt, nem törődünk vele.*” (Ézs 53,2-3) Ézsaiás Krisztusról szóló leírása az embervilág időtlen jellemzéseként egyúttal a mindenkor élőkről, így rólunk is szól.

Korunk kulturális hanyatlásában tanúi lehetünk annak a folyamatnak, hogy a tömeg-médiák által továbbított szemléltetés következtében az értékrendek globálisan átrendeződnek. Egykor megbecsült, valódi értékek sikkadnak el és tűnnek el nyom nélkül, ugyanakkor olyan áramlatok, melyek valójában minden szakmai, etikai és egyéb alapot nélkülöznek, csupán egy jól átgondolt vagy kellően agresszív médiahadjáratnak köszönhetően tekintélyes rajongótáborra tesznek szert. A „talmi csillogás” e hamis világában a kisebb vagy nagyobb sztárok hirtelen felemelkedését egy idő után a rajongók elfordulása követi, a tömegmédiák által népszerűsített soron következő hírességjelöltek felé. Az egymást váltó celebritások állandó dömpingje része egy nagyobb folyamatnak, mely összességében akadályozza a szilárd értékrendek kialakulását. Miközben ez számottevő üzleti nyereséggel jár, más perspektívákból egyértelműen kárát látja a modern közösség. Egyrészt, mert leértékelődik a hűség: ha valaki elkötelezi magát például egy trend számára, ragaszkodását a következő hullám már idejétmúltnak tekintheti, ami a modern kultúrában lehet egyszerűen csak „ciki”, de szélesebb skálán a beilleszkedés vagy a „fejlődéssel” való lépéstartás akadályává válhat. Másrészt, ha valaki kritika nélkül követi a trendek sokszor kaotikus változását, fennáll a veszélye annak, hogy nem talál olyan stabil életplatformot, amelyen személyisége biztonsággal épülhet, így nem tudja kialakítani saját értékrendjét sem. Meghatározó értékrend nélkül azonban a személyiség identitásválságba jut, és az egyén pszichés értelemben otthontalanná válik. Míg régebbi nemzedékek számára a lelki zavarokat főleg a rossz lelkiismeret okozta (például a szülőkkel szemben), addig ma sokkal inkább ez a fajta teljes lelkiismereti tanácstalanság: az izolálódás, az elidegenedés, a gyökértelesség, a kapcsolatteremtésre való képtelenség.³⁰ Nem véletlen, hogy a modern társadalmakban nagyon elterjedt a depresszió, a neurózis számos fajtája, és több helyütt megjelenik a szuicídium, az öngyilkosság is. Az igaz belső értékek iránti igény és ezek harmóniája a külvilággal nem fellengzős elvárás, hanem olyan alapszükséglet, amely elengedhetetlen az ember testi és lelki „egész”-ségéhez. Ezt semmilyen „talmi holmi” nem pótolhatja.

Az emberi vallás és kultúra világában léteznek olyan egyetemes értékeket hordozó személyiségek és műveik, melyek korszakokon átívelve is gyógyírt és felüdülés nyújtanak azoknak, aki „elfáradtak e világ zaján”. A legértékesebb, „fentről ihletett” alkotásokban a spiritualitás és impresszió igen gyakran egyszerre van jelen. Erre sok példa közül csak egyet szeretnék említeni, mintegy paradigmaképpen bemutatva ezek működését is. Például Johann Sebastian Bach muzsikáján van, aki „remekül szórakozik”, ugyanakkor van, akinek Bach műveinek hallgatása Isten közelségének élményét nyújtó, spirituális

30 Hézsér Gábor, 80

megtapasztalás, azaz ha különböző szinteken is, de Bach zenéjére alapvetően „mindenki vevő”. Aki pedig nem, létezésének egy szintjén valahol tényleg szegényebbé válik. Az elsikkadó értékek világának igazi kárvallottjai ugyanis nem az érvényesüléstől eső értékes művek vagy emberek, hanem azok, akik ha az egész világot megnyerik is maguknak – jól lehet, többnyire inkább nem –, lelkükben végül kárt vallanak (vö. Mt 16,26; Mk 8,36).

A spiritualitás a szemléltetési paradigmák mindegyikében olyan, mint az emberi testben a szív: vagy dobog, vagy nem. Ennek megfelelően annak „környezeti struktúrája” is vagy élő, vagy halott. A spiritualitás nem látható, ahogyan az élő szív sem az, de léte vagy hiánya meghatározó jelentőségű, és egyértelműen nyilvánvaló.

A szemléltetés mint szükségszerű kísérőjelenség

A szemléltetést rendszerint tudatos és aktív tevékenységként értelmezzük. A jól kivitelezett szemléltető eszközök, átgondolt illusztrációk és az emberi érzékelés több csatornáját jól kihasználó demonstrációk tapasztalata ezt az elgondolást erősíti bennünk. A szemléltetésnek azonban létezik egy olyan aspektusa is, melyben a tudatos kontroll csak másodlagos jelentőségű. „Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket elutasít, engem utasít el” – mondja Jézus Krisztus a tanítványainak. (Lk 10,16) Az idézett igevers témánk szempontjából arra a fontos jelenségre világít rá, hogy a Mester *követőinek* szavai, tettei bizonyos esetekben *magát a Mestert* reprezentálják a nyilvánosság előtt. Ha a tanítványok valamilyen súlyos hibát követnek el, azzal nem csupán önmagukra hoznak szégyent, hanem elsősorban Urukra és az ő ügyére. Az Ószövetségben erre markáns példa Hofni és Fineás papok tevékenysége, akik miatt „*megutálták az emberek az Úrnak szóló áldozatot*” – 1Sám 2,12-17, vö. még Róm 2,24). Ebben az összefüggésben a vallások, felekezetek életében a szemléltetés nem csupán tudatosan véghezvitt tevékenység vagy feladat, amit meg kellene valósítaniuk alkalmuk és közszerepléseik során, hanem *szüségyszerű kísérőjelenség*, elháríthatatlan járulékos tulajdonság, mint például környezetünkben az illatok vagy szagok kiáradása. A szemléltetés alapvetően kommunikatív megnyilvánulás (vö. az előző alfejezet bevezető szakasza), a kommunikáció pedig az ember egzisztenciájának lényeges eleme, azaz „az ember nem tud nem kommunikálni” (Watzlawick).³¹ Tekintetünk, tartásunk, gesztusaink árulkodnak rólunk, mielőtt egy szót is szólnánk. Az ember nemcsak beszéd által fejezi ki magát, hanem teljes léte által (Rombach).³² Tágabb összefüggésben tehát az egyének, közösségek pusztán léte is szemléltetés, ami elválaszthatatlanul összekötődik szolgálatukkal. Mivel a szemléltetés törekvésüktől függetlenül is eleve adott, nem az a kérdés, hogy van-e vagy sem, hanem hogy milyen az?

Ilyen módon sajátos szemléltető hatása van például az elnyújtott, vontatott gyülekezeti éneklésnek, az unalmas vagy magával ragadó igehirdetésnek, az élő vagy sablonos fohászkodásnak. Ezek többnyire expresszív hatások, amelyek azon túl, hogy jellemeznek egy csoportot, az általuk képviselt értékeket is fémjelzik a kívülállók számára.

31 Hézszer Gábor, 81.

32 Hézszer Gábor, 81.

Istenkép a szemléltetésben

Keresztyén közösségekben a szemléltetés egyik létfontosságú kérdése annak tisztázása, hogy a tagok *életfolytatása* mennyire áll összhangban a közösség által képviselt *hitvallás* direktíváival? A hétköznapi életben köztudottan visszatetsző, ha valaki „bort iszik, de vizet prédikál”. Ugyanakkor a modern társadalomban természetessé vált például a politikai vagy gazdasági szerepekkel való azonosulás, azaz elfogadott, hogy valami „nem erkölcsös, de jogszerű”, sőt bizonyos körökben ez egyenesen elvárt hozzáállás. Vonatkozó bibliai helyek tanúsága szerint súlyos következményekkel jár, ha ez a kettő távol szakad egymástól. (Lásd például Ézs 29,13kk, Mt 15,8, Róm 2,17-29.) A hitvallás és életfolytatás eltávolodása többszörös kudarcra fenyeget az érintettek életében:

- becsapják/megbotránkoztatják embertársaikat, rossz példájukkal bűnre csábítanak;
- elárulják az igaz értékeket, így maguk hazudtolják meg azok érvényét a világban;
- mindezekért teljesen jogosan magukra vonhatják Isten ítéletét.

A keresztyén közösségekben tanúsított ilyesféle magatartás rossz szemléltetésként további következményekkel is jár. A spiritualitásukban megüresedő egyházszerkezeti struktúrák komplex értelemben „lelketlenné” válnak: kiszolgáltatott embertársaikkal szemben részvétlenek, az érdekeltségi körükbe esők felé „előzékenyek”, ugyanakkor Istennel szemben közömbösek a Lélek ajándéka iránt. Jellemző, hogy a külvilág felé folyamatosan igyekeznek fenntartani egy szépített, vonzó imázst. Ha sikerül is a külvilág szemében jó képet kialakítani a közösségről, az nem eredményes szemléltetés, hanem csak körmönfont vagy közönséges hazugság, „kirakatvallás”, képmutatás. Az istenkép közvetítésében ily módon alkalmazott szemléltetés sötét és veszélyes játék, melynek valódi súlyával rendszerint nincsenek tisztában azok, akik azt űzik (vö. Mt 23,27–28; Lk 20,47; Jel 3,1).

A tapasztalatok egy része ugyanakkor azt mutatja, hogy az ilyen hamis szemléltetés is lehet effektív az evangélium továbbadásában. Az ilyen tevékenységet kifejtő egyének vagy csoportok bizonyos értelemben olyanok, mint a közlekedési táblák: egy lépést sem tesznek a helyes úton, de az adott pillanatban jó helyen állnak és jó irányba mutatnak. Erről így ír az Újszövetségben Pál apostol: „*Mert miről is van szó? Egyedül arról, hogy bármelyik módon, akár színlelésből, akár meggyőződésből: Krisztust hirdetik, és én ennek örülök.*” (Fil 1,18) A Szentírás további vonatkozó helyei azonban nem ilyen „nagyvonalúak” az inautenticitással szemben, személy szerint még a fentiek alapján elnézőnek gondolható Pálnál sem. Erre nézve egyértelmű útmutatást adnak a botránkozásról és megbotránkoztatásról szóló tanítások (például Mt 13,41; 18,7; Lk 17,1; ApCsel 24,6; Róm 16,17; 1Kor 8,9; 10,32), valamint egyes ítéletes próféciai az ige jogosulatlan hirdetőivel szemben (például Jer 14,14-15; 23,32; 29,31–32, stb.)

Ugyanakkor az őszinteség és hitelesség sem tekinthető döntő érvényű, végső szempontnak a szemléltetésben. Léteznek ugyanis olyan egyének és csoportok, akiknek a hitvallása távol áll minden pozitív egyetemes értékrendtől, összeegyeztethetetlen az étellel, ezáltal elfogadhatatlan. Ebben a kontextusban nincs jelentősége, hogy vallási, politikai vagy egyéb társadalmi keretstruktúráról van-e szó: például a sátánizmus, nemzeti szocializmus, Ku-Klux-Klan, Apartheid és más hasonló közösségek esetében egyértelmű, hogy

hiába őszinte, autentikus és hiteles e csoportok szemléltetése, és hiába esik egybe életfolytatásuk tanításukkal, életellenes értékeik, negatív normáik eleve determinálják őket.

A szemléltetésben közvetített istenkép lényegében nem más, mint egy adott közösség vagy egyén – evangéliumi kifejezéssel élve – „*lélekben és igazságban*” gyökerező életvitele (vö. Jn 4,23-24), másképpen, összhangja az egyetemes etikai direktívákkal. Utóbbi alatt olyan egyetemes értékekre és tapasztalatokra kell gondolnunk, amelyek az egész emberiség kincsei, melyeket nem lehet „kisajátítania” egyik közösségnek sem. Amiképpen senki sem tehet védjegyet például a gravitáció természeti törvényére, ugyanúgy léteznek olyan etikai törvények is, amelyek egyetemesek, és nem lefoglalhatók. Például a keresztyénység egyik meghatározó tanítása, az Aranyszabály több más vallásban és tanítási rendszerben is megtalálható (vö. Melléklet, 1.), vagy az ellenség szeretetéről szóló tanítás ugyancsak számos helyen megjelenik, időben és térben az evangéliumoktól teljesen függetlenül (vö. Melléklet, 2.). Alapvetően elmondható, hogy a szeretet, tisztelet, a jó és gonosz princípiuma az emberiség egyetemes kincsei. E vonatkozásban „*megdöbbentő párhuzam*” fedezhető fel az egyébként oly különböző vallások etikai állásfoglalásában: „*Mindenütt történik utalás arra, hogy nem szabad hazudni, nem szabad lopni, és nem szabad gyilkolni. Erős hangsúlyt nyer a szülők tisztelete, valamint a házasságtörés tilalma. Ezek alapján elmondható, hogy a mózesi Tízparancsolat második köztáblája lényegében valamennyi vallás közös etikáját jeleníti meg.*”³³

A szemléltetésben az istenkép közvetítésének nem a létjogosultsága kérdés – lévén, hogy itt egy eleve adott jelenségről van szó –, hanem alapvetően annak *valódisága, minősége*. A szemléltetésben megjelenő istenkép helyességének két lényeges kritériuma van:

- az egyén, közösség *normáinak összhangja az egyetemes etikai direktívákkal,*
- az egyén, ill. közösség *életfolytatásának összhangja saját, egyetemes direktívákra épülő hitvallásával, normáival.*

Emberkép a szemléltetésben

Mivel a szemléltetés alapvetően összefügg a kommunikációval, a kommunikáció pedig elválaszthatatlan az embertől, a szemléltetésben elkerülhetetlenül felmerül az emberkép közvetítésének kérdése is. Amikor ugyanis kommunikálunk, nem csupán énközlés történik, hanem egyúttal a másik emberről alkotott képünk is közlésre kerül. Képeink különös sajátossága, hogy nemcsak megalkotjuk őket, hanem tudatosan vagy tudattalanul ragaszkodunk is hozzájuk.³⁴ Akkor keletkezik probléma, amikor a másíkról hamis képet alkotunk: a megítélés során ugyanis nem a tényleges személyt, hanem tévesen annak *bennünk kialakult képét* ítéljük meg, a megvalósuló interakcióban azonban ez az ítélet már nem a bennünk élő hibás képre hat vissza, hanem *magára az emberre* irányul. Így képalkotásunkkal hovatovább „*veszélyeztetjük embertársaink életét*”.³⁵ A kérdés tehát nem az, hogy szabad-e képet alkotnunk egymásról – lévén, hogy nem vagyunk képesek *nem alkotni* képet –, hanem hogy milyen képet alkotunk magunk és mások számára?

³³ Peter Antes, RGG⁴, 1601 („Ethik” II.)

³⁴ Jan Milič Lochman, 48

³⁵ Jan Milič Lochman, 48

Képalkotásunk személyiségünkől függően objektív és szubjektív szempontok alapján történik. Töredékes érzékelésünknel fogva azonban a legjobb szándékkal sem tudunk igaz képet kialakítani magunkról vagy egymásról. Mert ha a „színtiszta valósághoz” kívánunk is ragaszkodni, valójában annak csak általunk érzékelt észleléséhez ragaszkodhatunk. Ilyen módon képalkotásunkban tényleges objektivitás nem is létezik. „*Mert most tükrök által homályosan látunk*”, és ennek megfelelően „töredékes az ismeretünk” (vö. 1Kor 13, 12). Lényünk és szemlélődésünk töredékességét tanácsos mindenkor észben tartanunk, hogy hamis képeink ne ösztönözzenek minket téves ítéletre.

Töredékesség, igazság és hamisság a képalkotásban

Gondolatban állítsuk meg az Evangéliumok eseménysorát Jézus elfogatásakor a Gecsemáné kertben. A tanítványseregről elmondható igazság a megadott pillanatból körültekintve a következő:

- Júdás nemrég elárulta őt.
- Péter háromszor meg fogja tagadni, a többiek pedig épp elfutnak mellőle.
- Ha gondolatban egy kicsit visszább megyünk az eseménysorban: nem sokkal azelőtt elnyomta őket az álom, egy órát sem voltak képesek virrasztani Jézussal.
- Még visszább menve, az utolsó vacsoránál, Jézus asztalánál ülve a tanítványok arról vitatkoztak egymással, hogy melyikük a legnagyobb.
- Néhány nappal később pedig azt látjuk, hogy nem hitték el a Jézus feltámadásáról szóló első híradásokat, holott ő korábban háromszor is nyíltan szólt a bekövetkező eseményekről, emellett Jézus több csodáját személyesen láthatták. Mégsem hittek.

Egy „felelősségteljesen” gondolkodó, „lelkiismeretes” vezető bizonyára már régen gondoskodott volna egy ilyen alkalmatlan társaság mihamarabb történő leváltásáról. Jézus nem. Azért, mert ő nem leváltani jött őket, hanem *megváltani*.

Jézus nem az adott pillanat, de még csak nem is a szűkebb vagy tágabb temporális, illetve szituatív kontextus „igazságában” szemlélte tanítványait – amire mi gyakorta előszeretettel ráhagyatkozunk –, ugyanakkor nem volt sem közömbös, sem bűnpártoló. Jézus nem a láthatók szerint, hanem a szeretet igazságának mélységében, *valóságosan* ismerte az embereket. Ez a lélek mélyéig ható ismeret messze távol áll a mi töredékes érzékelésünkötől. Egy alkalommal az evangéliumokban két tanítvány, Jakab és János szeretetelt volna „igazságos” ítéletet gyakorolni olyan embereken, akik szeretetlenek voltak Mesterükkel szemben. „*De Jézus feléjük fordult, megdorgálta őket, és ezt mondta: Nem tudjátok, milyen lélek van bennetek.*” (Vö. Lk 9,55.)

Nem tudjuk, milyen lélek van bennünk. Pedig ez igen lényeges. „*Mert nem az a fontos, amit lát az ember. Az ember azt nézi, ami a szeme előtt van, de az Úr azt nézi, ami a szívben van.*” (1Sám 16,7) Addig, amíg csak a szemünkkel nézünk, nem is láthatunk jól.

A szeretet (agaph) az a képességünk, amely kiemeli az embert a töredékesség behatároltságából. Alapvetően mindenünk múlandó. De a szeretet „*soha el nem múlik*” (vö. 1Kor 13,8), „*megmarad*” és nem utolsó sorban „*a legnagyobb*” (vö. 1Kor 13,13). Nem is sejtjük, milyen nagy ajándék, hogy szerethetünk. A szeretet felette áll az időnek: a másikat

nem mostani, múlt- vagy jövőbeli állapotában, hanem lényének *teljes valóságában* látja. Ez számunkra nem természetes. Csak abban a tájékozódásban válik azzá, melyben az Újszövetség megfogalmazása szerint „*hitben járunk, nem látásban*” (2Kor 5,7).

Akár az istenkép, akár az emberkép szereteten kívül eső közvetítése zavart okoz, függetlenül attól, hogy ez a kép pozitív vagy negatív. A szereteten kívül minden kép hamis. A hamis kép lényege nem az, hogy eltér az általunk valóságként értelmezett realitástól, hanem, hogy az *igazság teljességétől* tér el. Az általunk valóságként felfogott realitás töredékes érzékelésünk következtében nem azonos a teljes igazsággal. A hamis képek veszélye pedig pontosan abban áll, hogy „valóságalapjuk” van.

Jézus számára például Péternél nem az a fő kérdés, hogy az kardot rántott, elfutott, háromszor megtagadta őt, hanem csak ez az egy: „*szeretsz-e engem?*” (Jn 21,15–17). Jézus számára a szeretet parancsolatától függ „*az egész törvény és a próféták*” (vö. Mt 22,40). A töredékes érzékelésen való felülemelkedés egyetlen útja, ha valóban szeretni tudunk. Ez természetesen nem a múltó emberi érzést jelenti, hanem a kifejezés keresztyén értelemben vett minőségét: „*Ha szeretjük egymást, Isten lakik bennünk, és az ő szeretete lett teljessé bennünk*” – írja János apostol (1Jn 4,12). A szeretetben alkotott kép az igazság teljes mélységéig láttat. Így például Jézus meglátta a sikkasztó Zákeusban, hogy „*ő is Ábrahám fia*” (Lk 19,9), Júdásban pedig meglátta az árulót. És meglátta Simonban a pünkösdkor prédikáló Pétert, vagy Tamásban a hitét megvalló hívőt. Mindenki benn meglátta a „reális tények” által elfedett, de bennük mélyen, valóságosan létező jót, ha az valóban bennük volt. Ami nekünk lehetetlen, Istennek lehetséges: Saulból lehet Pál. Egy református liturgiai szöveg szerint úgy kellene tekintenünk magunk és az embervilág életére, mint akikért Krisztus meghalt. És az Újszövetség szerint csakugyan „*nem a láthatókra nézünk, hanem a láthatatlanokra*” (vö. 2Kor 4,18). Ez nem keverendő össze a projekció jelenségével (amikor az ember valótlan jellemvonásokat vetít másokra), sem a szubjektív szimpátián vagy ellenszenv alapuló személyválogatással. A szeretet ugyanis elvonatkoztathatatlan az igazságtól, és alapvető jellemvonása, hogy „*nem örül a hamisságnak*”. (1Kor 13,6) Ha kell, megdorgál vagy szívére von, de az igazságtól nem hajlik el soha. Számunkra ez sem olyan magától értetődő. A töredékekben gondolkodó embervilágban például a dicsőség, szeretet és igazság összeilleszthetetlen darabok, egymással összeegyeztethetetlen fogalmak. Jézusban a dicsőség „*kegyelemmel és igazsággal telve*” jelent meg előttünk. (Vö. Jn 1,14)

A szemléltetésben közvetítésre kerülő isten- és emberkép az élet valamennyi társas interakciós területén megjelenik: nevelésben, párkapcsolatban, vallásban, politikában, szűkebb-tágabb közösségi relációkban, így természetesen a konfirmációban is. „Létjogsultsága” nem képezi vita tárgyát, mivel eleve adott jelenség. *Etikai minősége* a legfőbb kérdés. E minőség a szeretet vertikális és horizontális kiterjedése mentén jön létre:

- vertikális kiterjedése az élő kapcsolat Istennel, aki a *szeretet* (Vö. 1Ján 4,8.16.),
- horizontális kiterjedése pedig a szeretet felebarátra irányuló megnyilvánulása.

Ez lényegében nem más, mint a szeretet „nagy parancsolata”. (Mt 22,37–40)

A konfirmáció valamennyi krízisének is ez az egyetlen lehetséges megoldása: meg kell tanulnunk szeretni. Szeretni Istent és szeretni egymást. Csak sokkal kényelmesebbnek tartjuk felemlegetni a „szekularizált világ”, a „fogyasztói társadalom”, a „pártállam” vagy éppen a „liberalizmus” negatív tulajdonságait, mintha ezek bármit is változtathatnának Istenhez való viszonyunkon. A Biblia szerint senki és semmi nem választhat el minket Isten szeretetétől (vö. Rm 8,38–39). Ha ez mégis megtörténik, akkor nem a körülöttünk levő világot kell okolnunk, csak elgondolkodnunk, mit jelent például az első parancsolat.

BEFEJEZÉS

A befejezésben esetenként azt írja le az ember, ami idő közben kimaradt. Én is ezt teszem, de nem a felejtés okán, hanem mert az egyes fejezetekben valamennyi aspektus ismertetése túlságosan szerteágazóvá tette volna egy-egy téma kifejtését. Az utolsó gondolatok között is egy veszélyre szeretném felhívni a figyelmet.

Amikor például a filmekben vagy számítógépes játékokban megjelenő szemléltetés jelenségéről beszélünk, hajlamosak vagyunk arra, hogy ezek negatív hatásaiért a társadalomban felelősöket keressünk: „Ki tehet erről?!” A kérdés megválaszolása azonban több oldalról is körültekintést igényel, és tudvalevő, hogy nem a „bűnbakkeresés” oldja meg a problémát. Például attól függően, hogy milyen körülmények között, milyen motivációval, milyen csoportnak kerül bemutatásra, ugyanaz a film vagy számítógépes játék egyaránt lehet a pozitív vagy negatív szemléltetés eszköze is. Vannak esetek, amikor a felelősség például nem a készítőket terheli, hanem azokat, akik a szerzők alkotásával valamilyen célból (általában haszonszerzésből) visszaélnak. Az alkotás maga azonban nem „rossz”. Ha például szeretem a bort, mértékkel és örömmel fogyasztom, hálát adok érte Istennek, és nem botránkoztatom meg szeretteimet, abban nincs semmi kárhozatos (vö. 1Tim 4,4). Sőt, az Újszövetségben maga Pál apostol ajánlja fiatal munkatársának, hogy gyomorbántalmaira való tekintettel éljen egy kevés borral (1Tim 5,23). Ugyanakkor jól ismert jelenség az alkoholizmus problémája, aminek bizonyosan nem az a megoldása, hogy tiltsuk be a gyümölcsstermesztést vagy a borkultúrát. A különböző művészeti alkotások és számítógépes játékok sem csak negatív hatásúak lehetnek, hanem jótékony hatásúak is, amit hiba volna elvitatnunk. Például önismeret-fejlesztés, reakciók előzetes felmérése helyzetmodellezés segítségével, nyelvtanulás stb. Fenntartom, hogy sok ember jobban tenné, ha például a virtuális világban vezetné le indulatait, ahelyett, hogy elviselhetetlen magatartásával hús-vér embereket gyötör maga körül a valóságban, például beosztottakat vagy családtagokat. A művészi szintű expresszív alkotások művelik az intellektust, az érzélemlágyítást, sokszor gondolatokat ébresztenek, más perspektívából láttatnak dolgokat, összességében az egyént valós megoldáshoz segítik élethelyzeteiben.

Itt is a Szentírás egy princípiumértékű igeverse ad bölcs eligazítást: „*Minden dolgotok szeretetben menjen végbe!*” (1Kor 16,14)

MELLÉKLET I. AZ ARANYSZABÁLY EGYETEMESSÉGE

THE GOLDEN RULE

HINDUISM
This is the sum of duty: do not do to others what would cause pain if done to you
Mahabharata 5:1517

BUDDHISM
Treat not others in ways that you yourself would find hurtful
Udana-Varga 5:18

CONFUCIANISM
One word which sums up the basis of all good conduct... loving kindness. Do not do to others what you do not want done to yourself
Confucius, Analects 15:23

TAOISM
Regard your neighbour's gain as your own gain, and your neighbour's loss as your own loss
T'ai Shang Kan Ying P'ien, 213-218

SIKHISM
I am a stranger to no one; and no one is a stranger to me. Indeed, I am a friend to all
Guru Granth Sahib, pg. 1299

CHRISTIANITY
In everything, do to others as you would have them do to you; for this is the law and the prophets
Jesus, Matthew 7:12

UNITARIANISM
We affirm and promote respect for the interdependent web of all existence of which we are a part
Unitarian principle

NATIVE SPIRITUALITY
We are as much alive as we keep the earth alive
Chief Dan George

ZOROASTRIANISM
Do not do unto others whatever is injurious to yourself
Shayast-na-Shayast 13:29

JAINISM
One should treat all creatures in the world as one would like to be treated
Mahavira, Sutakritanga

JUDAISM
What is hateful to you, do not do to your neighbour. This is the whole Torah; all the rest is commentary
Hillel, Talmud, Shabbat 31a

ISLAM
Not one of you truly believes until you wish for others what you wish for yourself
The Prophet Muhammad, Hadith

BABA'I FAITH
Lay not on any soul a load that you would not wish to be laid upon you, and desire not for anyone the things you would not desire for yourself
Baha'u'llah, Cleanings

SCARBORO MISIONS
A Canadian Catholic Missionary Community
2048 Kingston Road Scarborough, ON M1M 1M4
Tel: (416) 291-7135 Fax: (416) 291-0820
Toll Free: 1-800-960-4810
Email: info@web.ca Web Site: www.web.net/~stms
Designed by Kelly Macdonald
All Rights Reserved • Post Millennium • 2000

„Aranyszabály” – a kölcsönös tisztelet tanításának megjelenése az emberiség különböző vallási irányzataiban

MELLÉKLET 2. A SZERETET ÉS A JÓSÁG EGYETEMESSÉGE³⁶

„Senkinek sem okoztam az életben szenvedést, fájdalmat.”
(Egyiptomi halottas könyv, Kr. e. 1500 körül)

„Ellenségeddel ne cselekedj gonoszul.
Ha valaki veled gonoszul cselekszik, viszonozd azt jóval.”
(Ékírásos cserép Assurbanipal könyvtárából, Kr. e. 650-ből)

„Ellenségeskedésre szeretettel válaszolj!”
(Lao Ce: Tao Te King, Kr. e. 550)

„Az én vezérem nem gyűlölet, hanem a szeretet.”
(Szophoklész: Antigoné, Kr. e. 440)

„Fiam, ha ellenséged gonosszággal közelít feléd, te közeledj felé jóval.”
(Bölcs Ahikár, Kr. e. 400 körül Ninivében)

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

- *Biblia – Istennek az Ó- és Újszövetségben adott kijelentése.* Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, BP., 1994
- *The Sword Project 1.5.6.* CrossWire Bible Society under the terms of the GNU GPL, 2002
- *Bible Works 6.0.* BibleWorks, 2003
- Gyökössy Endre, *A szeretet szimfóniája.* Szent Gellért Kiadó és Nyomda, é.n.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- Bagdy Emőke, Fogysztói mentalitás és média In: *Confessio* 2001/2.
- Christian Gaser, Gottfried Schlaug, *Brain Structures Differ between Musicians and Non-Musicians.* The Journal of Neuroscience, October 8, 2003.
- Csányi Vilmos, *Az emberi viselkedés.* Sanoma Budapest, 2007
- Dr. Fodorné Dr. Nagy Sarolta, *A katechézis kommunikációs problémái – theologiai doktori értekezés.* MRE Kálvin János Kiadója, Budapest, 1996.
- Hézszer Gábor, *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve.* Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 2002.
- Jan Milič Lochman, *A szabadság útjelzői – Etikai vázlatok a Tízparancsolathoz.* MRE Kálvin János Kiadója, Budapest, 1993.

³⁶ Az embertárs és/vagy ellenség szeretetéről szóló tanítás megjelenése Krisztus előtti korokból. Gyökössy Endre, 55. alapján.

- *KBL, Keresztyén Bibliai Lexikon*. MRE Kálvin János Kiadója, Budapest, 1995.
- Krista L. Hyde, Jason Lerch, Andrea Norton, Marie Forgeard, Ellen Winner, Alan C. Evans, Gottfried Schlaug, *Musical Training Shapes Structural Brain Development*. *The Journal of Neuroscience*, March 11, 2009.
- Norbert Sholl, RU 2000, *Welche Zukunft hat der Religionsunterricht?* Benziger Verlag AG Zürich, 1993.
- NSB, *NSB Universal-Lexikon Nachschlagewerk in drei Bänden*. Schweizer Verlagshaus AG, Zürich, 1965.
- Peter Antes, *Religion in der Geschichte und Gegenwart (RGG4)*, „Ethik“ II. J. C. B. Mohr Siebeck, Tübingen, 1999.
- Szénási Sándor, *Megtaláltuk a Messiást! Konfirmációi olvasókönyv*. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 1998.
- Tapolyai Mihály, *Gyermekeink erkölcsi problémái*. In: *Theologiai Szemle* (1958, 4-5. szám), Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa, 1958.
- Walter Sennhauser, *Kérlek, ne oktass!* MRE Kálvin János Kiadója, Budapest, 1999.

Közösségépítő/közösségteremtő játékok serdülőkorban **SZÁSZI ANDREA**

Csoportból közösséggé válni, a tömeget közösséggé tenni – ez minden jó vezető, koordinátor, és facilitátor óhaja. Igaz ez akkor is, ha nem nagy létszámú tömegről, hanem kevesebb emberből álló csoportról beszélünk. De mitől lesz közösség egy csoport? Hogyan válik közösséggé az addig talán idegenek, vagy egymást alig ismerők (esetleg nem kedvelők) társasága? Vannak-e eszközök, vannak-e módszerek, amelyek segítségével megkönnyíthető, segíthető a közösséggé válás folyamata? Lehet-e a játék mint alapvető módszer és eszköz lehetőség a közösséggé formálásban? Mely játékok lehetnek alkalmasak a közösségteremtésre egy adott korcsoport, a serdülőkből álló csoport számára? Jelen tanulmány e kérdéseket járja körül és ezzel kíván segítséget nyújtani az érdeklődő: pedagógus, fiatalokkal foglalkozó lelkész, hit- és erkölcsstan oktató, vallástanár, ifjúsági vezető, önkéntes számára a közösségteremtés/közösségépítés áldott és olykor erőt próbáló feladatában.

KÖZÖSSÉG ÉS/VAGY CSOPORT?

Az ember alapvetően társas lény, ami azt is mutatja, hogy az emberi kapcsolatoknak nagy jelentősége van az életünkben. Életünk folyamán különböző csoportokhoz tartozunk, melyek egy része adott a számunkra (pl. emberiség, család, nemzet, osztályközösség stb.), másokat mi választunk (pl. felekezet, társadalmi szervezetek, baráti társaság stb.). Mindezek olyan közösségek, ahol az egyének valamilyen módon kapcsolódnak egymáshoz.

Csoport és közösség. Olyan kifejezések, amelyeket sokféle értelemben használunk, de a közös gondolkodásmód kedvéért fontos tisztáznunk, hogy mit is értünk e két fogalom alatt. Pedagógiai nézőpontból (a történeti szempontú felfogás alapján) a közösség

a nagyobb egység, melyen belül közösségi formációként jelenik meg a csoport. Ilyen értelemben a csoporton belül előfeltétel egymás ismerete, a személyes kapcsolat – míg közösséget alkothat egy nemzet, vagy akár maga az emberiség is, ahol nem minden tag ismeri egymást személyesen.³⁷

A „közösség” pedagógiai fogalmának értékszempontú megközelítése alapján azonban a közösség és a csoport szavak használhatóak egymás szinonimájaként, ahol árnyalatnyi különbség abban jelenik meg, hogy csoport elsődleges kritériuma a személyes ismertség, míg a közösség „az emberek közötti együttműködés minőségileg legmagasabbrendű formája.”³⁸

Tanulmányomban az említett kifejezések használatakor ezt az értékszempontú megközelítést követem, hiszen célom éppen arra rámutatni, hogy a csoportból a formálódás, az összehangolódás, a jó és termékeny együttműködés kialakulása során válik közösség.

A KÖZÖSSÉGGÉ FORMÁLÓDÁS FOLYAMATA

Hogyan lesz a csoportból közösség? E kérdés vizsgálatában a szociálpszichológia egyik területe, a csoportlélektan nyújt számunkra segítséget. E szerint az egymással tartósan interakcióban lévő személyek csoportot alkotnak. Pedagógusként, lelkészként, ifjúsági vezetőként serdülőkkel formális (kívülről létrehozott, pl. osztály), és informális csoportokban (önkéntes alapon szerveződő, pl. ifjúsági csoport) is találkozhatunk. Méretilag ezek általában a kis- és nagycsoport kategóriájába tartoznak, a hozzájuk tartozó tagok számától függően.³⁹ A csoportdinamika szempontjából e létszámtól független azonban az a folyamat, mely a csoportalakulás során lezajlik. E formálódás során hangsúlyos a jól működő csoport kialakulása, melyet korábbi definícióink alapján közösségnek is nevezhetünk.⁴⁰ Csoportdinamikai kutatások alapján a hatékony közösségek jellemzői:

- közös célok és/vagy közös indítékok megléte,
- „mi” – tudat, azaz a csoporthoz tartozás érzése és a csoport önálló egységként értelmezése,
- együttes, kooperatív tevékenység,
- személyes kapcsolat és kölcsönös függés,
- a csoport strukturálódása,
- csoportszokások kialakulása (pl. becenevek, szófordulatok),
- csoportnorma kialakulása.⁴¹

Természetesen egy csoport létrejöttékor nem kizárólagos cél a hatékonyan együttműködő közösség létrejötte, azonban az általuk kitűzött cél elérésében, feladat végrehajtásában a közösséggé formálódás fontos tényező. Ez azonban általában nem rövid folyamat.

37 Gáspár László, „Közösség” szócikk. In: *Pedagógiai Lexikon II.* Szerk. Báthory Zoltán – Falus Iván, Keraban Könyvkiadó, Budapest, 1997. 312 – 313. Kozma Tamás, „Csoport” szócikk. In: *Pedagógiai Lexikon I.* Szerk. Báthory Zoltán – Falus Iván, Keraban Könyvkiadó, Budapest, 1997. 257 – 258.

38 Gáspár László, „Közösség” szócikk, i.m. 313.

39 N. Kollár Katalin, *A társas kapcsolatok, személyközi vonzalom és a csoportfolyamatok.* In: *Pszichológia pedagógusoknak.* Szerk. N. Kollár Katalin – Szabó Éva. Osiris Kiadó, Budapest, 2004. 283- 284.

40 Szécsényi István, *A közösség szerepe az egyén szocializációjában.* In: *Fejlesztő Pedagógia*, 2009/3. 53-64.

41 N. Kollár Katalin, i.m. 290.

Időre van szükség ahhoz, hogy a sokszor ismeretlenekből álló csoport összeszokjon, és kialakuljon az összetartozás érzése. Ugyancsak a csoportdinamika tapasztalatai azt mutatják, hogy a formálódás ideje alatt a következő fázisokkal találkozhat a csoport működését figyelemmel kísérő személy:

- alakulás (ismerkedés, kezdeti formálódás),
- viharzás (csoporton belüli szerepek, struktúra, hierarchia kialakulása),
- normaképzés (alapelvek, csoportszabályok, értékek, viselkedési stílus stb.)
- működés.

Ha határozott időre, illetve konkrét feladat elvégzésére jött létre a csoport, akkor a „megszűnés” szakasza és annak jellegzetességei is felfedezhetőek.¹ E folyamatot végignézve, a közösséggé válás végső határát a harmadik fázis (csoportnormák képzése) végére kell tennünk. A hatékony együttműködés alapja ugyanis egy olyan atmoszféra kialakítása, ahol a tagok közösségként tekintenek csoportjukra, partnerként és társként a másik csoporttagra, illetve ahol bizalmi és kooperatív légkör veszi körül a résztvevőket. Magasztos, idealisztikus, nai? Első pillantásra talán annak hangzik előbbi mondatom, de az együttműködést fontosnak tartó vezetők jól tudják, hogy mindezek kialakítására a hatékonyság érdekében szükség van. Közösséggé válás nélkül a csoport újra és újra visszazuhan egy korábbi fázisba, illetve korábbi szakaszok jellegzetes kérdéseire és problémaköreire képtelen túllépni. Természetesen egy új csoporttag érkezése, vagy valamilyen erőt próbáló kihívás akár a viharzás, akár a normaképzés szakaszára emlékeztető folyamatokat eleveníthet fel, de ezek általában nem válnak a hatékony együttműködés gátjává.

Közösségteremtés. Bár szokatlan a szóhasználat, én mégis szívesen használom a csoportta formálódással kapcsolatban ezt a kifejezést. Természetesen nem gondolom, hogy a csoport vezetője – legyen az pedagógus, lelkész, katechéta vagy ifjúsági vezető – képes közösséget teremteni önmagában, de hiszem és vallom, hogy Isten teremtő munkájának lehetünk szemtanúi akkor is, amikor egy talán ismeretlenekből álló társaságból közösség formálódik. Ebben része van a közösen átélt élményeknek, a játékok formáló, egymásra hangolódást elősegítő munkájának, illetve a csoport vezetője által végzett facilitatori tevékenységének is. Mégis: aki osztályfőnökként, konfirmandus csoport, hittancsoport vagy ifjúsági csoport vezetőjeként végigélte már, hogyan válik összetartó, egymást segítő (még évek múltán is odafigyelő) közösség az adott személyekből, az érzi, hogy mindez több pusztán emberi tevékenységnél. Az ember oldaláról természetesen türelmet, alázat, odafigyelést igényel – és innen megközelítve beszélhetünk közösségépítésről –, hívő keresztényként emellett megláthatjuk Isten áldását és cselekvését ebben a formálódásban.

KÖZÖSSÉG SZEREPE A SERDÜLŐK ÉLETÉBEN

A korábbiakban szó esett már a közösséggé válás folyamatáról, illetve magáról a közösségről. Amikor azonban csoportról, közösségről beszélünk, akkor egyúttal azokról a személyekről is szólunk, akik a közösségbe tartoznak. Ezeknek a személyeknek az életkorától,

¹ N. Kollár Katalin, i.m. 286.

tipikus és egyéni sajátosságaitól függően más-más megközelítési módokat lehet és érdemes választani, ha a vezető célja a közösséggé formálás. Jelen tanulmányomban egy konkrét korosztály, a serdülők csoporthoz való viszonyulását, illetve a közösség életükben betöltött szerepét vizsgálom.

Míg néhány évtizeddel ezelőtt a serdülőkort általában 14 – 18 éves kor közé tették, ez a korhatár mára kitágult és eltolódott. Pszichológusok vizsgálatai és kutatásai alapján a pubertás ma már 12 éves kor körül (egyénektől függően 11-13) kezdődik, és az identitás megtalálása későbbre, 19-20 éves korra tolódott.² Éppen ezért, ha ma serdülőkorról beszélünk, akkor a 12 és a 20 éves fiatalok egyaránt bele tartozhatnak ebbe a csoportba. Bár az életkori határok nagyon tágak, arról sem feledkezhetünk el, hogy maga a kamaszkor is több szakaszra osztható a pubertás kezdeti éveitől a késő tinédzser korig (korai ifjúkorig), ahol minden részidőszaknak megvannak a maga tipikus jellegzetességei, melyek közül csak a jelen témám számára fontos sajátosságokra térek ki.

A kamaszkor rendkívül viharos időszak a fiatal életében, melynek központi kríziseként az identitás keresése, megtalálása, formálódása (vagy éppen elvesztése) jelenik meg. „Ki vagyok én?” – teszi föl a kérdést a serdülő, miközben keresi önazonosságát, határait és lehetőségeit. A folyamat már 12 éves kor körül elindul, de igazán fontossá a középiskolás kor kezdetén (14-15 éves korban) válik. Az önazonosság keresése és megtalálása egyáltalán nem könnyű feladat. Ebben az életkorban abban nyilvánul meg, hogy a fiatal különböző szerepeket próbál ki, majd azokat igyekszik integrálni a saját személyiségébe.³ Ez az önazonosság keresés azonban nem egy légtüres térben zajlik. Amellett, hogy komoly belső feszültségeket él át a fiatal, miközben testi-lelki változásokon megy keresztül, a környezete is megpróbáltatások elé állítja. A testi változások miatt néha esetlenek, folyamatosan fedezik föl saját lehetőségeiket és határaikat, a közvetlen környezetnek nagy szerepe van az életükben.⁴ Bár már 9 éves kor körül megnövekszik a csoporttársak, barátok, kortárs csoport szerepe, ez a tinik között teljesedik ki igazán. Itt már nemcsak a kortársak a fontosak, hanem mindenki, akinek a véleménye valamilyen szempontból befolyásoló a számukra. Mivel nagyon odafigyelnek arra, hogy mit mondanak róluk a többiek, ezért egyre intenzívebbek lesznek a rokonszenvi és ellenszenvi kapcsolataik.⁵ Ugyanakkor az ifjak elfogadást keresnek. Egy olyan helyet, olyan csoportot, olyan közeget, ahol nem kívülálló lehetnek, hanem valóban taggá válhatnak. Teljes elfogadásra törekcszenek, miközben küzdenek azzal, hogy saját magukat megtalálják, és önmagukat egy általuk beépült, elfogadott értékrendszer alapján azonosítsák.⁶ Elfogadást keresnek, ugyanakkor ki is akarják fejteni önmagukat – minden lehetséges eszközzel (akár a fizikai megjelenésre, akár szóbeli megnyilvánulása is gondolhatunk). A csoport (egyénektől függő mértékben) fontos az életükben, és ha egy olyan csoportot találnak, ahová tartozónak érzik magukat, akkor a beilleszkedés kedvéért akár korábbi értékrendszerén, viselkedésén is képes változtatni.

2 Jeffrey Jensen Arnett, *Emerging Adulthood*. University Press, Oxford, 2004.

3 Erik H Erikson, *Identity, Youth and Crisis*. Northon & Company, New York, London, 1968. 90-130.

4 Forgács József, *A társas érintkezés pszichológiája*. Kairozsz Kiadó, Szentendre, 1998. 252.

5 Dr. Tóth László, *Pszichológia a tanításban*. Pedellus Tankönyvkiadó, Debrecen, 2003. 51-52.

6 Erik H. Erikson, i.m. 132.

Alapvetően jellemző a csoporttagságra, hogy ha egy közösség tagjaként azonosítjuk önmagunkat, akkor törekszünk arra, hogy fölvegyük a csoportra jellemző összes fontos tulajdonságot és viselkedésformát.⁷ Serdülőkorban ez még inkább koncentráltan jelenik meg, hiszen ebben az életkorban a legfontosabb az önszántukból választott csoportok szerepe, melyekkel szívesen azonosulnak és vállalják a közösséget. E csoportok életében, munkájában szívesen és tevékenyen vesznek részt mivel oda tartozónak, és éppen ezért eléggé motiváltak vallják magukat. Itt tehát elsősorban az érzés számít és kevésbé az a cél vagy a feladat, amire az a csoport létrejött. Ennek tipikus megjelenéseként láthatjuk azt, hogy a felnőttekből álló csoport esetében a tagok közösségnek tekintik magukat és általában motiváltak lehetnek akkor is, ha elsősorban a csoport célja/közös feladata irányában elkötelezettek, míg a kamaszok akkor érzik a csoportot saját közösségüknek, ha ott elfogadják őket és ők jól érzik ott magukat.

Szintén a serdülőkor jellemzője a szabályokhoz való kettős viszonyulás. Saját határaik megtalálásaként, valamint a függetlenségi és önállósági tendencia jeleként el akarnak határolódni a hagyományostól, a szülőktől és autoriter személyektől látottaktól. Saját közösségükben azonban ragaszkodnak a szabályokhoz, melyeket gyakran ők maguk alkotnak.⁸

Egyházunkban is adódnak lehetőségek e korosztállyal való együtt munkálkodásra, ahol az adott csoport vezetőjének feladata a közösséggé formálás segítése. Keresztyén pedagógusként ránk bízott serdülő csoportokkal találkozhatunk osztályfőnökként, esetleg egy táborban; lelkészként, katechétaként, illetve ifjúsági vezetőként e korosztályból álló csoportokkal kerülünk kapcsolatba a konfirmációs oktatás, 6-12. évfolyamos hit- és erkölcstan oktatás, illetve az ifjúsági alkalmak (órák, táborok stb.) alkalmával. Természetesen egy vezető sem tudja a közösség kialakulását sem kierőszakolni, sem önmagában megteremteni, de az imént vázolt lélektani sajátosságokat figyelembe véve ötleteket kaphatunk azokról a szempontokról, amelyekre a csoport vezetőjének fontos odafigyelnie a rá bízott csoport közösséggé formálódása érdekében. Mivel serdülőkorban óriási szerepe van az ún. odaadás szükségletének (a kamasz akar tartozni valahová), ezért ezt motivációként használva összetartó és hatékony közösség hozható létre csoportjukból.

Mit tehet ennek érdekében a pedagógus, lelkész, katechéta, ifjúsági vezető? Támpontként szolgálhatnak az alábbiak:

- Sokoldalú és intenzív bemutatkozási lehetőségek megteremtése elsősorban az alakulás és viharzás időszakában, ahol a fiatalok ki tudják fejezni önmagukat és ezzel lehetőségük nyílik az identitásuk megfogalmazására, kinyilvánítására, illetve megtapasztalhatják a többiek elfogadását.
- A csoporttagokat elfogadó, őszinte, nyílt és bizalomra épülő, de nem automatikusan alkalmazkodó és mindent eltűrő légkör elősegítése.
- Partneri kapcsolat kialakulásának elősegítése, ahol minden tag a saját képességeivel, értékeivel tud és akar hozzájárulni a közösség munkájához. Mint keresztyén közösség e partneri kapcsolat megélése révén megtapasztalhatjuk és közvetíthetjük a

7 Szabó Éva, *Személypercepció, attribúció és csoportok megítélése*. In: Pszichológia pedagógusoknak. Szerk. N. Kollár Katalin – Szabó Éva, Osiris Kiadó, Budapest, 2004. 357.

8 Dr. Kiss Tihámér, *A gyermek erkölcsi fejlődése*. Református Pedagógiai Intézet, Budapest, 2000. 123-125.

példázatok talentumának egyik tanulságát: mindenkinek van Istentől nyert talentuma, melyet használhat közösségének építésére.

- Az egyéni bevonódás, illetve a „mi”-tudat erősítése érdekében a csoporttagok hozzásegítése saját helyük, felelősségi területük, feladataik megtalálásához az adott közösségben.
- Közösségi tudat, illetve társas kapcsolatok fejlesztésének segítése, amely segíti a csoportkohéziót (csoport mellett való elköteleződést és összetartást).
- Közös alapelvek és normarendszer tisztázása tiszta és őszinte kommunikáció során, amelyet a csoport tagjai el tudnak fogadni és magukénak tudnak vallani.

Az elméleti végiggondolás után láthatjuk, hogy vezetőként célunk a közösséggé formálás segítése annak érdekében, hogy a ránk bízott serdülő csoport hatékonyan tudjon együtt munkálkodni. Ez azonban átvezet bennünket a gyakorlat területére, és egy újabb kérdéseket vet fel: hogyan is tegyük meg ezt? Hogyan tudunk a sokszínű, néha lázadó és lázongó – ugyanakkor bevonódásra, önidentitás megtalálására, elfogadásra vágyó – kamaszainkból valódi közösséget formálni? Van-e hatékony segítség, eszköz és módszer a kezünkben? Tanulmányom következő részei ezekre a kérdésekre adnak választ: a játékot – mint alapvető módszert – ajánlják az olvasó figyelmébe.

A JÁTÉK A KÖZÖSSÉGFEJLESZTÉS, KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS SZOLGÁLATÁBAN

Játszani jó, játszani élvezetes. Mind a gyermek, mind a felnőtt tudja ezt, és a reformpedagógia, valamint az alternatív iskolatípusok megjelenésével a pedagógia is egyre jobban ráirányította a játék módszertani, oktatásbeli fölhasználási lehetőségeire a figyelmet. Ennek eredményeként mára mindazok a nyitott és kreatív egyének, akik az oktatási-nevelési folyamat valamely területén részt vesznek, elfogadják, hogy a játék amellet, hogy élvezetet és örömet okoz, jól használható pedagógiailag, mert a jól megválasztott játéktevékenység korosztálytól függetlenül fejleszt és közelebb hozza az együtt játszókat.⁹ Mivel a kisgyermeknek elsődleges tevékenysége a játék, ezért gyermekközpontú oktatás fontos és hatékony eleme a játékok használata mind a tanórákon, mind a tanórán kívüli tevékenység során.¹⁰ A játékpedagógia révén az érdeklődők abban is segítséget kapnak, hogy a kisgyermekkor, illetve kisiskolás korosztályra mely játéktípus a jellemző.¹¹ A didaktika pedig fölfedezte, hogy az oktatás során a játékok jól használhatóak a motiválás illetve a munkáltatás fázisában is, ahol részcélként az aktivizálás, illetve a tanultak elsajátítása, belsővé válása jelenhet meg.¹² A tanítás-tanulás hatékonysága, valamint a szabadidő hasznos eltöltése érdekében akár irányított, akár önállóan szervezett formában előkerülhet tehát.¹³

9 Maár Tiborné, *A játék módszerének alkalmazása a tanítás során*. In: Iskolakultúra, 2009/1-2. 44 – 55.

10 Mérei Ferenc - Binet Ágnes, *Gyermeklélektan*. Medicina Kiadó, Budapest, 1997. Maszler Irén: *Játékpedagógia*. Comenius Bt. Pécs. 1996. 22-35.

11 Maszler Irén, uo. (A Maszler Irén által leírt, életkorokhoz kapcsolható játéktípusok a következők: kisgyermekkor – explorációs játék; óvodáskor – szimbolikus játék és szerepjáték; kisiskoláskortól – szabályjátékok.)

12 Báthory Zoltán, *Tanulók, iskolák, különbségek*. Okker Kiadó, Budapest, 1997. 201 – 202.

13 Bús Imre, „Játék az iskolában” szócikk. In: *Pedagógiai Lexikon II*. Szerk. Báthory Zoltán – Falus Iván, Keraban Könyvkiadó, Budapest, 1997. 136.

Hasonló felhasználási módokon jelenhetnek meg a játékok a hittanoktatásban, illetve a keresztyén pedagógiában az újszerű megközelítési módot kedvelő lelkészek, ifjúsági vezetők, katechéták révén is.

A játékok azonban nemcsak a pedagógia oldaláról tűnnek hatékony eszköznek. Ha arra a kérdésre keressük a választ, hogy mely tevékenységek, eszközök lehetnek hatékonyak és adnak segítséget egy csoport közösségé formálásban, akkor fölfedezhetjük, hogy napjainkban a játékok használata nemcsak az oktatás, hanem a közösségépítés (csapatépítés) módszertanában is megjelent. Ennek okát a játék sajátosságaiban találhatjuk, melyet a röviden így lehetne összefoglalni:

- örömforrás;
- feszültségoldó hatás (konfliktusok kezelésében, csökkentésében hasznos);
- aktivitásra, bevonódásra buzdítja a csoport tagjait;
- az együtt folytatott játék közös élményt ad, egymáshoz kapcsolja a csoport tagjait;
- személyiségformáló hatást gyakorol a játész személyre;
- növelheti a kreativitást, elősegítheti a szociális perspektívaváltást a szerepjátékok során a szerepekbe való beilleszkedés, szituációk átgondolása útján;
- bár önmagában a játék nem gyógyítja a lelki sebeket, de a jól megválasztott játék-helyzetek, érzelmek átélésének lehetőségei, illetve a konfliktusok képzeletbeli megoldásának esélyei, és szimbolikus cselekedetek révén gyógyító funkciót is elláthat.¹⁴

Már ez a rövid felsorolás is mutatja, hogy valóban van helye és lehetősége a játékok használatának a közösséggé válás segítése során. E fölismerésből kiindulva napjainkra kialakult a „coach” (csapatépítő tréner) foglalkozás, amelynek képviselői cégek, munkacsoportok számára szerveznek olyan játékokat (elsősorban kalandparkokba), amelyek még jobban összehangolják a csapat tagjait és a csoportból összetartó közösséget formálnak.¹⁵

Bár e rövid kis írás során nem kívánok sem a kalandparkokban élvezhető játékok, sem a coach feladatkör irányába elmenni, de szeretném fölhívni mind pedagógus, mind lelkész, katechéta és ifjúsági vezető kollegáim figyelmét arra, hogy mi hivatásunknál fogva ilyen csapatépítő tréner feladatot is ellátunk. Az is igaz, hogy a serdülőkorhoz speciális játéktípus nem kapcsolható (ekkorra már minden játéktípus ismert és használt az egyén számára), mégis a játékok személyiséget formáló hatása miatt érdemes megfontolni, hogy milyen céllal és milyen típusú játékok lehetnek segítségünkre a közösséggé formálás során. Mivel számtalan jó és hasznos játékgyűjtemény áll a rendelkezésünkre, a hatékonyság érdekében a megfelelő játék kiválasztása során a következő kérdéseket érdemes föltenni:

- Mit kívánunk elérni?
- Melyek a rendelkezésünkre álló feltételek? (időkeret, helyszín, csoportlétszám, csoport tipikus érdeklődése, jellemzői stb.)

14 Susanna Millar, *Játépszichológia*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973. 359 – 387. Luthart Andrea, *Játék és gyógyítás*. In: <http://landrea.hu/jatek.htm>. 2010. július 22.

15 Komócsin Laura, *Módszertani kézikönyv coachoknak és coachingszemléletű vezetőknek I.*, Manager Könyvkiadó, Budapest, 2009.

KÖZÖSSÉGÉPÍTŐ/KÖZÖSSÉGTEREMTŐ JÁTÉKOK FUNKCIÓJA ÉS LEHETŐSÉGEI A KÖZÖSSÉGGÉ VÁLÁS FOLYAMATÁBAN

A legelső kérdés, amellyel a közösségépítés során szembe kell néznünk, hogy mit is kívánunk elérni. Segíteni akarjuk-e a csoport tagjainak beilleszkedését, egymás megismerését, a „mi”-tudat kialakulását vagy erősítését, illetve rendezni kívánjuk a fölmerült konfliktusokat vagy éppen a közös érték- és normarendszer megfogalmazását, kialakulását tartjuk szem előtt. Természetesen a cél meghatározásához érdemes végiggondolnunk azt is, hogy a ránk bízott csoport a fejlődésnek éppen melyik fázisában tart, hiszen pl. az együttműködést csak alapvonalaiban tudjuk fejleszteni akkor, ha a csoporttagok még alig ismerik egymást, vagy éppen fölösleges névtanuló ill. ismerkedő játékok sokaságát hozni, ha már összeszokott csoportról van szó.

Ha a csoportvezető tisztában van azzal, hogy mi a célja, akkor érdemes a rendelkezésre álló eszközkészletből kiválasztania azt az alkalmas játékot, mely megfelel a korosztály tipikus és a csoport egyéni sajátosságainak, illetve tekintettel van a csoporttagok személyiségére, csoportban betöltött pozícióira.¹⁶

A játékválasztás során érdemes nem erőltetett, hanem az adott szituációba, közegbe illő, érdekes, figyelemfelkeltő és élményt adó játékot választani. Ezek mellett azonban, mégis mitől válik közösségépítővé egy játék? Egységes és mindenre kiterjedő kritériumrendszer meghatározása nem lehetséges, mégis néhány jellemvonást kiemelhetünk:

- segíti a csoport közösség tudatának kialakulását;
- megalapozza, illetve fejleszti a csoporttagok közötti bizalmat, elfogadást, nyílt és őszinte kommunikációt;
- elősegíti a csoport normarendszerének elfogadását, közös átgondolását;
- partneri kapcsolat megélésére bátorítja a csoport tagjait;
- összetartozásra, illetve annak megélésére (egymásra való odafigyelésre, stb.) bátorít.

Mindezek mellett azonban a közösségépítés sokrétű célrendszert foglalhat magában. Éppen ezért akár az óra/foglalkozás menetébe beillő néhány perces játék, akár egy több órás és komplett „közösségfejlesztő” szerepjáték a célnak megfelelően szolgálhatja a fejlődést. Ebből adódik közösségépítés rugalmassága, ami lehetőséget ad a csoport vezetője számára, hogy akár egy elsősorban nem közösségépítésre szánt, az adott órához/foglalkozáshoz illeszkedő játékot is a csoport fejlődését elősegítendő használjon.

Bár a teljes eszköz- és lehetőségskála felsorolása e rövid tanulmány keretein belül nem lehetséges, a csoportalakulás fázisait figyelembe véve az alábbiakban néhány támpontot kívánok adni a közösségépítő játék választásának fázisaihoz. A gyűjteményes kötetekben való keresés és könnyebb tájékozódás kedvéért néhány olyan tipikus fejezetcímet is felsorolok, ahol az adott szakasz céljaihoz alkalmazkodó ötlettárat tartalmaz.

16 Dr. Klaus Altermann, Dr. Christiane Richter, *Játékok az oktatásban, Hogyan tehetjük hatékonyabbá és értékesebbé a tanulást, 4. o.* In: Tanári létkérdések. Kézikönyv gyakorló pedagógusoknak, osztályfőnököknek 2. Raabe Kiadó, Budapest, 1995. február 4. 2.

Az alakulás fázisa

Ebben a fázisban az új csoport tagjai egymás megismerésével és saját bemutatkozásukkal vannak elsősorban elfoglalva.¹⁷ Ha teljesen ismeretlen személyek találkoznak először (pl. középiskolai első évfolyam tagjai), akkor akár kezdeti bizalmatlansággal is szembesülhetünk. Ha egymást ismerő személyek kerülnek egy új szituációba (pl. nyári tábor, hittanóra, konfirmációs óra, ifjúsági csoport stb.), akkor sem spórolhatjuk meg ezt a fázist, hiszen az új helyzet új csoportot is teremt. (Az osztály nem minden tagja vesz részt a hittanórán, ismeretlen fiatalok is eljöhetnek a táborba stb.).

A csoportnak e fejlődési fázisában olyan játékokat érdemes választani, melyek segítséget és lehetőséget adnak a csoport tagjainak minél sokoldalúbb és alaposabb bemutatkozására. Jól használhatóak itt a játékgyűjtemények ún. „ismerkedős játékok” ötletei, de a nevek és alapvető tulajdonságok begyakoroltatásán kívül tágíthatjuk is a kört. Egymás mélyebb megismerésének segítésére (és az elfogadás erősítésére) megkérhetjük csoport tagjait pl. arra, hogy készítsenek/hozzanak egy következő alkalomra valamilyen rájuk jellemző dolgot, illetve a saját képességeiknek megfelelően kapcsolódjanak be a közös feladatba/játékba. A szerepjátékok/szimbolikus játékok közül jól használhatóak azok a tevékenységek, ahol egy kiválasztott tárgy/képzeletbeli személy stb. alapján mutatják be magukat a csoporttagok.

Mivel a serdülők keresik önazonosságukat, illetve azokat a színtereket, ahol elfogadják őket, a kamaszok csoportjaiban különösen nagy szerepe van a bemutatkozási lehetőségeknek. Ha a csoport már a kezdet kezdetén nem nyeri el a bizalmukat és nem mutatkozik befogadó közösségnek, akkor könnyen lehetséges, hogy a tinédzser a következő alkalmon már nem kíván részt venni, illetve kötelező részvétel esetén komoly ellenállásra számíthatunk a részéről. Ugyanakkor a nem erőltetett, de érdekes és figyelemfelkeltő játékos bemutatkozás élményt ad a számára, amely a zárkózottságot vagy akár az ellenérzést is segíthet legyőzni.

Mindazok a játékok alkalmasak és hasznosak lehetnek e szakasz során, amelyek:

- sokoldalú, színes és élvezetes bemutatkozási lehetőséget adnak;
- megteremtik a bizalmat, az együttműködés és az elfogadás alapjait;
- megalapozzák, illetve erősítik a közösség – tudatot a csoportban.

A gyűjtemények „ismerkedési játékok”, „kapcsolatteremtő játékok” és a „bizalomjátékok” című fejezetei hasznos ötlettárként szolgálhatnak e fázis során.

Viharzás

A csoport fejlődésének ez a fázisa a szerepekért és pozíciókért vívott harc időszaka. Erőfelmérés, rivalizálás jelenik meg, mely nem mindig tudatos.¹⁸ Ennek ellenére mégis jelen van minden csoport életében, akár vitatkozások, akár az erő fitogtatása formájában. A csoport

17 B.W Tuckman, *Developmental Sequences in Small Groups*. Psychological Bulletin, June 1965. 384.

18 B. W. Tuckman, i.m. 384-399.

vezetőjének ebben a szakaszban nem mindig könnyű eldöntenie, hogy avatkozzon-e bele a rivalizálásba (egyes esetekben ez az egész csoport működésére rányomja a bélyegét, pl. szinte lehetetlen megtartani az órát a folyamatos vitatkozásoktól), vagy pedig bölcsen hagyja a csoporttagok közötti (néha látszat) rivalizálást rendeződni. A jól megválasztott játékoknak konfliktusoldó, illetve együttműködést segítő hatásuk lehet ebben a fázisban. Válogatási szempontok lehetnek ekkor a következők:

- csoportkohéziót erősítő gyakorlatok, játékok;
- szerepjátékok, ahol a kiosztott szerepek alapján a közös felelősséget gyakorolhatják a résztvevők;
- páros tevékenységet igénylő játékok, ahol lehetőség adódik akár „ellenfelek” közös tevékenységére is;
- olyan játéktevékenységek, ahol a csoport tagjainak egyéni képességei a játék számára hasznosíthatóan megjelennek;
- szituációs játékok, ahol több szempontú megközelítéssel a csoporttagok megérthetik és átláthatják mások nézőpontját is.

A viharzás időszakában a csoport vezetőjének segítséget jelenthetnek a gyűjteményes kötetek (internetes gyűjtemények) „*kooperációs készséget fejlesztő játékok*”, az ún. „*bemelegítő gyakorlatok*”, „*önismereti játékok*”, illetve „*csoportépítő játékok*” című fejezetei. A feszültségoldáshoz és a konfliktusok játékos rendezésére ajánlhatóak a „*ventillációs gyakorlatok*”, és a „*konfliktuskezelő játékok*” című fejezetek. Bár nem gyűjteményes kötetek, de mind a „*társasjátékok*”, mind a „*mozgásos játékok*” jól alkalmazhatóak e fázis során.

Normaképzés

Ebben a szakaszban alakul ki a csoportra jellemző közös érték- és normarendszer, viselkedési stílus. Tisztázódnak a csoportban elvárt szabályok is.¹⁹ Ekkorra a személyközi kapcsolatok szorosabbá válnak, és kialakul az összetartozás érzése. E szakasz végére hatékonyan együttműködni tudó és egymásra hangolódott közösséggé kell formálódnia a csoportnak, mivel e nélkül vég nélküli konfliktusok, alapveti tisztázások, viták stb. várna rá. A közösségfejlesztő játékok tekintetében tehát a csoport fejlődésének 4-5. fázisához nem szükséges külön játékokat kapcsolni. A *működés* szakaszához mind a csoporttagok szerepeinek, mind a normáknak meg kell lenniük – bár természetesen ezek nem mindig merevek és mozdíthatatlanok. Akár egy új csoporttag érkezése, valaki távozása, viharos konfliktust előidéző szituáció stb. eredményezheti, hogy a már kialakult közösség újra korábbi fázisok jellegzetességeit mutatja. Ekkor a már említett játéktípusok és kritériumok segítséget nyújthatnak a helyzet megfelelő rendezésében és a közösség megerősítésében, rendjének újbóli megszilárdításában.

Míg az első két fázis esetében könnyebben lehetett játéktípust kapcsolni a sajátosságokhoz, a normaképzés időszakában ez kevésbé jellemző. Itt ugyanis az őszinte, nyílt

19 N. Kollár Katalin, i.m. 287.

kommunikációnak van helye. A csoportnak közösen kell átbeszélnie, hogy melyek a csoport által elfogadható és nem tolerált normák, viselkedési stílusok, szabályrendszer. Ha mégis konkrétan a közösségteremtést/közösségépítést célul kitűző játékot keresünk, akkor a „megerősítés” lehet a kulcsszó. Mindazok a játékok jók és hasznosak, amelyek megerősítik és segítik:

- a közösségben kialakult bizalmi, őszinte, nyílt, befogadó és elfogadó légkört;
- a kooperációt és hatékony együttműködést;
- a tagok felelősség érzetének, belső kontroljának, önismeretének kialakulását, fejlődését;
- szociális megértés, empátia kialakulását és fejlődését.

Az *normaképzés* fázisában jól alkalmazhatóak a kérdőívek, rendszerezést segítő gyakorlatok, játékos feladatok, melyek a normák közös letisztázását segítik.

EXKURZUS: AZ IMÁDSÁG KÖZÖSSÉGÉPÍTŐ EREJE

A keresztyén közösségek jellemzője a spirituális tevékenységben való közös részvétel is. Az imádságban való részvétel gyakran kimerül az Úri ima közös elmondásában, pedig az imádságra nevelés és a közös imagyakorlat is lehet ennél sokszínűbb és élőbb. Emellett az imádságban való aktív részvétel közösségépítő, mely akár játékos formában is megjelenhet. Bár a téma túlnyúlik e kereteken, és az imádság nem lehet pusztán játék, mégis lehet aktív és játékos, így néhány gondolatban mégis szeretném felhívni a kamaszkori közös imádság közösséget formáló erejére. Annak ellenére igaz ez, hogy egyáltalán nem könnyű a tinédzsereket rávenni egy saját maguk által megfogalmazott ima elmondására rávenni, illetve kötetlenül imádkozni egy közösségben.

Ha a csoportfejlődési fázisokat nézzük, a *viharzás* fázisa tűnik elsőként alkalmasnak arra, hogy bevonjuk a fiataljainkat is a közös imádságba – míg korábban talán az ismeretlenség, talán az új szituáció miatt kevésbé nyílnak meg ilyen mélységben egymás előtt. A második szakaszban azonban az egymás elfogadásához, megértéséhez és a konfliktusok rendezéséhez is segítséget adhat pl. egy olyan másokért szóló közös ima, ahol imádság előtt mindenki kap egy gyertyát. A csoport vezetője elkezdi a saját szavaival megfogalmazott imádságot, melynek középpontjában a másokért (akár konkrét személyekért, akár bizonyos élethelyzetben lévőkért) szóló imádság áll. A csoport minden tagja hozzátesz egy mondatot, amiért/akiért ő imádkozik, majd egy előre megállapított közös helyre leteszi a gyertyáját. Végül mindegyik gyertya meggyújtásra kerül, majd közösen elhangzik a Miatyánk. Ugyanez a játékos imagyakorlat a hálaadásra is kiválóan alkalmazható. Míg a csoport tagjai kommunikálják a többiek felé azt, hogy ők miért mondanak köszönetet az Úrnak, illetve kiért/miért kérik Isten segítségét, megérezhetik, hogy mások is vannak hasonló helyzetben, mint ők. Bár ez csak egy rövid példája az imádság közösségteremtő erejének, mégis jól mutatja, hogy a keresztyén közösségek (ha jól megalapozottan és előkészítve alkalmazzák a játékos imagyakorlatokat) mennyei áldást és segítséget kaphatnak a közösséggé formálódásban.

ÖSSZEGZÉS

Bár ez a néhány oldal csak ízelítőként és figyelemfelkeltésként szolgálhat e sokrétű témát illetően, remélem mind a pedagógusok, mind a lelkészek, katechéták, ifjúsági vezetők találtak benne néhány hasznos gondolatot a közösség építés fontosságát, illetve annak kezünkben lévő lehetőségeit illetően.

A csoportlélektan sajátosságaiból kiindulva esett szó arról, hogy mitől lesz a csoportból közösség, illetve milyen fázisai vannak a közösséggé válás folyamatának. Olyan szakaszok ezek, amelyek életkortól, élethelyzettől függően valamilyen módon megjelennek a csoportok életében. Mégis ha a vezető maga is tenni akar a közösséggé válás érdekében, akkor ezeket a fázisokat nem hagyhatja figyelmen kívül. Sőt, a részben tudatos formálódás segítésére, a rá bízott csoport tipikus és egyedi sajátosságainak megfelelően alkalmas eszközöket is találhat. Minden korosztály esetében alkalmas és hatékony eszköz lehet a jól megválasztott, korosztályszerű játék. Mivel e munka elsősorban a serdülők csoportjait vette szemügyre, így a serdülő csoportok közösségi kapcsolatainak feltárása után a csoportfejlődés fázisai alapján elhangzott néhány javaslat az ott használható közösségépítő játékokra is.

Ha sikerült a figyelmet felkeltenem, akkor a csoportdinamika, ill. játékpedagógia szakirodalmán kívül ajánlom lapozgatásra a tematikus játékgyűjteményeket (pl. *Delfi örökösei*, *Önismereti játékok gyűjteménye* stb.), melyek akár alapötletet – akár konkrét átvételre alkalmas játékokat is tartalmaznak.

Gyülekezeti ludotéka – Társasjáték és közösségteremtés MIKLYA LUZSÁNYI MÓNICA – MIKLYA ZSOLT

Ha csak egy kicsit is figyelünk ifiseink szokásaira, rá kell jönnünk, mennyire fontos számukra a játék. Az esetek többségében ez negatív színezetet kap, hiszen a „Már megint a neten lógsz, gyerekem!” és az „Elszívja az agyad a számítógép!” típusú mondatok elég gyakoriak szinte minden családban manapság. Mert a szülő csak azt látja, hogy áldott csemetéje órákon keresztül nem csinál mást, mint a virtuális térben, virtuális szörnyeket öl. Jobb esetben várost, kastélyt épít, jobbágyokat és katonákat igazgat, vagy farmot gondoz, kecskét nevel és cukorrépat ültet – persze ezt is csak virtuálisan.

VIRTUÁLIS JÁTÉKOK

Az on-line játékok első periódusában valóban az „öljük meg – irtsuk ki” metódus érvényesült, de lassan egyre nagyobb teret hódítanak az úgy nevezett *Co-op Games* oldalak, amelyeken a közösségi játékok alaptípusai találhatók meg. A *co-op* (kooperatív on-line) játékoknál a játékosoknak valamilyen cél érdekében együtt kell működniük. Saját személyiségüket különböző karakterbe ültetik át, s e karakteren keresztül válnak a játékos csapat aktív tagjává. A szörnyölős játékoknál ez lehet harcos, varázsló, gyógyító karakter, a gazdasági játékoknál a kereskedelem és tőzsde szereplőinek bőrébe bújnak a játékosok,

a társadalomépítő játékokban a társadalmi hierarchia egyik közszereplőjévé válhatnak, és így tovább, minden játéknak megvan a saját karakterbázisa. A *co-op* játékokra általánosan jellemző, hogy a cél soha nem egyéni, hanem közösségi, s e cél érdekében minden tőlük telhetőt meg kell tenni. Nem egyszer előfordul az is, hogy a játékosnak a közösség előrehaladása érdekében saját érdekei ellen kell döntenie, s komoly áldozatot kell hoznia azért, akár még karakterét is fel kell áldoznia, hogy csapata előbbre jusson. Persze fennáll a klikkesedés, brancsosodás, a szubkultúrák, klánok kialakulásának veszélye, de ezt nem a virtuális tér okozza, valós életünkben is ez a közösségformálódás egyik legnagyobb kísértése és veszélye. A játék mint modellhelyzet csak megteremti ennek lehetőségét, a játékosok interakciói alapján dől el, milyen irányt vesz a dolog.

KONFIRMANDUSAINK, A BYTE-AGYÚ GYEREKEK

A fentiekből valószínűleg már kiderült, hogy a virtuális játékok nem feltétlenül elítélendőek, lehetnek építőek is. Az on-line társasjátékok világa valójában a mai kor gyermekeinek egyik önkifejező, kapcsolatépítő eszközévé vált, ahogyan a blogok, közösségi oldalak használata is.

Akár tetszik, akár nem, el kell fogadnunk, hogy mediatisztált világunkban gyermekeink életének szerves részét képezi a számítógép, kapcsolataik jó része az interneten keresztül működik, pontosabban: elválaszthatatlan az internettől. Boldizsár Ildikó népmesekutató használta először egy tanulmányában a *byte-agyú gyermek* kifejezést azokra a gyerekekre, akik saját személyiségük meghosszabbításaként élik meg a számítógépet, illetve a többi elektromos ketyerét. Az individuumburok ilyen típusú kitérülését az idősebb generáció is ismeri, hiszen számunkra is elképzelhetetlen, hogy kilépjünk az utcára az óránk, szemüvegünk, vagy újabban a határidőnaplóként is működő telefonunk nélkül.

A byte-agyú gyerekek kiválóan tájékozódnak a virtuális térben, sokszor jobban, mint a valós világban. Karakterválasztásában saját személyiségének kivetüléseit élheti végig, akár sarkítva is. Az akciókban gyors, határozott döntésekre van szükség, melynek következtében reakcióidejük erősen lerövidül, s olyan gyorsan pörög az agyuk, hogy amíg mi sokszor még csak a kérdést fogalmazzuk magunkban, addigra ők már válaszoltak is, sőt, azt is tudják, mit akarunk kérdezni a következő mondatunkkal.

A számítógépes játékokon felnőtt gyermek ismeretszerzése gyors, éppen ezért intellektuálisan igen érett, ám érzelmi intelligenciája sok esetben sekélyes, s képtelen az alapvető erkölcsi normák és szabályok megtartására. Infantilis módon énközpontú lehet, s bűnfogalma is relatívvá válhat (csak az a bűn, amit ellenem elkövetnek).

A *co-op* játékokban azonban ezek a negatívumok könnyebben kiegyenlítődnek, hiszen csak akkor kapcsolódhat be a gyerek a játékba, ha elfogadja a közösség szabályait, amikhez alkalmazkodnia kell. A közösség ugyanis azt várja el tőle, hogy saját karakteréből a legtöbbet hozza ki, úgy, hogy ezzel a csapat előrejutását is segítse.

TÁRSASJÁTÉK ÉS KÖZÖSSÉG

Az on-line játékok térhódításával párhuzamosan egyre inkább a fiatalok fókuszába kerültek a táblás társasjátékok is. Budapesten az utóbbi időben két bolt is indult, amelyek csak

és kizárólag társasjátékokat forgalmaznak, s mindkettőben működnek társasjátéklklubok, továbbá megalakult a Magyar Társasjátékosok Szövetsége is, mely országszerte több társasjáték klubot támogat. Ennek ellenére hazánkban a társasjáték-kultúra igen sekélyes. Az átlagember többnyire csak gyermeki szórakozásnak tekinti a társasozást, s eszébe sem jut, hogy komolyan vegye a társasjátékokon feltüntetett 9–99 évig feliratot. Pedig egy jó társasparti nemcsak intenzív agytorna, hanem aktív közösségi élményt is nyújt. Éppen ezért Európa nyugatabbik felén és az Egyesült Államokban igen népszerűek a sok esetben államilag finanszírozott társasjátéklklubok, a ludotékák, ahova nemcsak gyermekek és fiatalok, hanem felnőttek is járnak.

Én magam Franciaországban találkoztam a fogalommal először, ahol 1918 óta törvényi rendelet alapján minden iskolai és/vagy városi könyvtár mellett ludotékának is kell üzemelnie. A ludotékákban ugyanúgy gyűjtik a társasjátékokat, mint a bibliotékákban, könyvtárakban a könyveket, s ezek a játékok kölcsönözhetőek is. A játékok osztályozása több szempontú, így könnyen meg lehet találni a számunkra legmegfelelőbbet. Ha konkrét játékot keresünk, akkor a klasszikus katalógusrendszer működhet: név, kiadó, szerző szerint. Ám kereshetünk a játékosok életkora, a játékosok száma, illetve a játékelv alapján is (logikai játék, taktikai, stratégiai, hagyományos társasjátékok stb.). S aki biztosra akar menni, annak érdemes a díjazott játékok között kutakodnia, hiszen a szakértők minden évben több világversenyen is megméri az év társasjáték-termését.

Ám a ludotéka nemcsak egy játéklkerak, hanem jól működő közösségi tér, ahol társasozni jönnek össze a fiatalok és az idősebbek is. Az apró klubszobákban életkor és játéktípus szerint szerveződnek a csoportok. Vannak zárt játékközösségek, s nyitott csoportok is, ahová egy-egy játék erejéig becsatlakozhat az ember. A játék vezetését, ha szükséges, szakemberek irányítják, átsegítve a gyerekeket a kezdeti nehézségeken, amelyek adódhatnak egyrészt a játék megismeréséből, másrészt a gyerekcsoport összetételéből is. Fontos továbbá az állami garancia, konkrétan az, hogy a ludotékákban ellenőrzött helyen, megfelelő körülmények és keretek között jöhetnek össze játszani az érdeklődők, így ki van zárva mindenféle szélsőség, veszélyeztető tényező (nyerészkedés, szerencsejáték, pornográfia stb.). Ez biztosítékot jelent a szülőknek, hiszen a játéklklubokban kulturált körülmények között, szakemberek felügyelete mellett szórakozhatnak a fiatalok, ahová nyugodtan elengedhetik gyerekeiket, vagy őket elkísérve maguknak is találnak megfelelő játékcsoportot.

GYÜLEKEZETI LUDOTÉKA

Még Franciaországban merült fel bennem a gondolat, hogy miért is ne lehetne egy ilyen ludotéka a mi gyülekeztünkben is? Hiszen a társasjáték, azon túl, hogy különböző képességeket fejleszt, igen erős közösségteremtő erővel is bír. Ráadásul az ifisek nagyon szeretnek mindent, ami játék, ami megmozgatja az agyukat, a képzeletüket. S nem utolsósorban: egy társasjátékpártira könnyebben eljön az a szomszéd srác vagy osztálytárs is, aki egyébként semmilyen templomi rendezvényre be nem tenné a lábát.

A gyerek nyelve ugyanis a játék. A kiskamasz, a kétkedő tinédzser, de még a felnőtt ember is játék közben tud legfelszabadultabban nevetni, legkreatívabban gondolkodni. S

valamennyien játék közben tudunk legkönnyebben tanulni, hiszen észrevétlenül épülnek be olyan alapelvek, amelyek később életünk mozgatóivá válhatnak. A játék elsődleges feladata ugyanis a keresés, a világ rendjének modellszerű megidézése és beépítése. Ez okozza azt a primér játékörömet, amelyhez képest bármilyen készség fejlesztése alárendelt szempont, ami valójában elemi létöröm. Ez a játéköröm olyan gátakat szakíthat fel, olyan frusztrációktól szabadíthat meg, amire csak sok évi lelkigondozás képes. A játéktevékenységen keresztül a fiatalok szinte észrevétlenül ismerik meg önmagukat, egymást és a világot. Olyan kapcsolatok, kötődések alakulhatnak ki, amelyek azután a valós életben is működőképesek, hiszen az egy asztalnál, egy tábla körül ülők egy térben (gyülekezet, iskola, szakkör) mozognak minden nap. A szabálytartás következtében a játékban preferált alapkészségek szinte automatikusan kialakulnak, így észrevétlenül épülnek be a fiatalok gondolkodásmódjába, alakítják a világról alkotott képüket.

A fő kérdés számunkra természetesen az, melyek azok a játékok, amelyek a keresztyén értékek elmélyülését segítik, illetve azokkal összhangban állnak, és a közösségépítésben hasznosak lehetnek. Mert ha felkeressük a Gémklub vagy a Szellemlovas társasjátékboltokat, először talán visszahökölünk a polcokon sorakozó sok száz vagy ezer társasjátéktól, azok sokszor riasztó harcaiktól és fantáziavilágától.

TÁRSASJÁTÉKOK A GYÜLEKEZETBEN

A legbiztosabbak az úgynevezett keresztyén játékok. Csakhogy ifisekkel nem játszhatunk mindig memóriajátékot vagy bibliai kirakót. De még a bibliai ismereteket megmozgató, ma már klasszikusnak számító **Logosz** című játék is csak egyszerű, lineáris vonalú játék, amit kizárólag a dobókocka szerencseelvé működtet. Ahogy nőnek a gyerekeink, egyre bonyolultabb játékokra van szükségük ahhoz, hogy valóban élvezettel tudjanak játszani. Az alábbiakban néhány ifisek között jól bevált játékot ismertetünk.

Kezdjük talán a bibliaismereti játékokkal, amelyekből nincs túl sok a magyar keresztyén játékipiacon. Pedig a kvízzjátékok nemcsak népszerűek, hanem kézenfekvőek is a bibliai műveltséganyag aktiválására. A Titusz Hitéleti Alapítvány kártyajátékai azok, amelyek egyértelműen ide sorolhatók, vagy pl. a Parakletos Könyvesház által kiadott **Teremhet-e a szőlő fügét** című játék, amely kombinálja a klasszikus társasjáték, a kártyajáték és a szerepjátékok elemeit, így bővítve a befogadás lehetőségét, hogy több korosztály számára megismerhetővé tegye a Biblia növényeinek világát.

Szintén a Parakletos Könyvesház fejlesztése a következő három játék:

- A Biblia és a képzőművészet világát hozza közös nevezőre a **Színről színre** című újszövetségi kártyagaléria, amelynek kártyái 160 bibliai témájú képzőművészeti alkotás reprodukcióját tartalmazzák. A kártyákon szereplő ikonok segítségével a képek sorozatba rendezhetők a bibliai téma, művészeti kor, keletkezés helye és a művészeti technika szerint. A közösségi elem is hangsúlyt kap ennél a játéknál, hiszen nemcsak egyéni, hanem páros, közös galériát is létrehozhatnak a játékosok, sőt tárlatvezetést is rendezhetnek.
- Az **Úton útfélen** című útvonalépítő játék már a tábla megépítését is közös játéktevékenységgé teszi a labirintus- és dominójátékok elvei alapján. Majd változatos

útvonalakon indulhatnak a játékosok a Bibliából ismert tárgyak, élőlények megke-
resésére. A játék – főleg kiegészítő készletével együtt – kellően összetett és izgalmas
ahhoz, hogy a kisifisek figyelmét is fenntartsa, lekösse.

- Közösségépítő, kommunikációs, bibliaismereti játék a **Táluentumok**, amely egyfajta
bibliai activitynek is nevezhető. A játék során a Biblia kulcsszavait, kifejezéseit, majd
egy-egy rövidebb ígét kell átadni egymásnak rajzzal, testmozgással, körülírással.

A kommunikációs játékok irányába elmozdulva meg kell említenünk az egyik „rég
klasszikust”, az **Ungame** című játékot, amit jómagam nem is annyira játéknak, hanem
inkább olyan segédeszköznek tekintek, amely segít a kommunikáció moderálásában.
Egyfajta katalizátor, ami a kártyák segítségével olyan helyzeteket teremt, hogy a legvisz-
szahúzódebb gyerek is képes legyen megosztani gondolatait a többiekkel.

Gyülekezeti ludotékánkban nyilván nem csak biblikus tartalmú társasjátékok lehet-
nek, ám a hatalmas választékból érdemes körültekintően választanunk. A logikai és nyelvi
játékok mindig sikeresek, csak arra kell ügyelnünk, hogy inkább az egyszerű, könnyen
érthető játékokat ismerjük meg először, mint például a **Genial, Blocus, Trigon, Exago**,
vagy a **Betűtorony, Rumikub** és a különböző kvízjátékok. Stratégiai játékok közül is
igen sok van, amelyek megfelelhetnek ízlésvilágunknak. A gazdálkodós **Catan**-sorozat,
a várépítő **Carcassone**, vagy az **Adel**, ahol műkincseket kell összegyűjteni, méltán
pályázhat népszerűsége. A tematikus játékok közül érdemes azokat választani, amelyek
konkrétan kötődnek egy-egy korhoz, témához, személyhez, mint a **Róma**, az **Erdőgazda**
vagy a **Marco Polo**, mivel ezeknél a játékoknál kisebb eséllyel találkozunk negatív erőterű
fantázialényekkel.

A kooperatív táblás társasjátékok listája még elég szegényes, de már hazánkban is
kapható a **Pandemic**, illetve a kommunikáció alapú **Dixit**. Pedig kooperációra az élet
minden területén szükség van, így valóban stratégiai szerepe lenne az együttműködés
modelljeinek játékos kipróbálására, gyakorlására. Hiánypótló szerepet tölthet be tehát a
Parakletos Könyvesház gondozásában a közeljövőben megjelenő **Magvető** című gyüleke-
zetépítő stratégiai játék, amit ezért is bővebben szeretnék ismertetni.

A MAGVETŐ TÁRSASJÁTÉK

A keresztyén ember számára a gyülekezetbe való betagozódás, a gyülekezeti közösség épí-
tése és a misszió létfontosságú érték. A gyerekek egy része észrevétlenül belenő a gyüleke-
zetbe, s ismeri ugyan a missziói parancsot, de nem tudja pontosan, mit is jelent, hogyan
működik a hétköznapokban. A fiatalok nagyobb hányada viszont messze él az egyháztól,
s fogalma sincs arról, hogyan épül fel egy gyülekezet, mit jelent a gyülekezeti közösség.

A **Magvető** társasjáték mind az első, mind a második csoportba tartozó fiatalokat
aktívan képes bevonni egy olyan képzeletbeli gyülekezet építésébe, amelynek során a
magvető példázata nyomán megelevenedik a missziói parancs. Egy képzeletbeli tarto-
mányban megváltásra várnak a földek, hiszen a rossz föld nem hozhat termést. Ezen a
gazzal-tövissel, sziklával és útszéllel teli vidéken kell a misszionáriuspároknak szolgálni:
előbb gyülekezetet plántálni, majd felépíteni, erősíteni azt.

A misszionáriusoknak saját karakterük van, egyik számára az imádság a legfontosabb, a másik számára az igeolvasás, a harmadiknak áldott minden cselekedete stb. A gyülekezetépítés különböző szolgálatok (imaszolgalat, bibliakör, diakóniai szolgálat) beindításával lehetséges. Ám a földek megváltása, a gyülekezet megépítése emberi erőből nem lehetséges, csak ha a misszionáriusok cselekedeteit áldás kíséri. A gyülekezet munkáját különböző (nem várt) események is tarkítják, amelyek jót is, rosszat is jelenthetnek a számukra. Ahogy a való életben is: a világgazdasági válság, vagy egy-egy drogos banda megjelenése a városban negatívan hat a gyülekezetre, ám egy város-evangelizáció nem várt ébredést hozhat.

Isten munkásainak nem az a célja, hogy egymást legyőzzék, hanem hogy a szolgálatban egymást erősítsék. Ezért a játékelv úgy van kitalálva, hogy a játékosok óhatatlanul is keresik az egymáshoz vezető utakat, a közös szolgálatok lehetőségét. A misszionáriusok feladatuk elvégzése (gyülekezet plántálása, megépítése, templom felépítése) után új missziói állomást keresnek maguknak, hogy megváltást nyerjen az egész föld.

Mindez persze „csak” játék. Ám az már nem a játékelven múlik, hogy csak játék maradjon.

A zene az kell, *avagy* az énektanítás szempontjai

LAZÁDI ÁKOS

Az ének az imádság zenei hangon elmondott formája. Fontos eleme a hittanoktatásnak, mert imádkozni tanít, és segít akkor is, amikor nem tudunk imádságot mondani saját szavainkkal. Másrészt az emberi hang a legalkalmasabb eszköz Isten dicsőségének hirdetésére.

Kálvin szerint „*az éneklést úgy lehet a legkönnyebben megszerettetni a hívekkel, ha előbb a gyermekeket tanítjuk meg, később majd követni fogja őket az egész gyülekezet.*”¹ A gyermek- és ifjúsági énekekkel párhuzamosan tanítanunk kell a gyülekezeti énekeskönyv énekeit, mert ezek is kapcsolódási pontok lehetnek a gyülekezet közösségével.

„*Az énekek ébren tartják az észet, és meghúzódnak a szív legbelső zugáiban.*”²

Negatív értelemben: az egyháztörténelem egyik legveszedelmesebb tanítója azért lehetett Arius, mert nézeteit először himnuszformában, majd a még nagyobb sikert kínáló korabeli slágerek dallamával népszerűsítette. Ezek olyanok voltak, amelyeket szinte akarva-akaratlan megtanultak és magukkal vittek a hajóslegények is messze vidékekre.

Pozitív értelemben: énekszó által találta meg Isten Augustinust³, amikor a szomszéd kertből hangzó gyermekének visszatérő sora arra indította, hogy a Szentírást elővegye és olvassa.

Az ifjúsági- és gyermekmunka egyik fő oszlopa az éneklés, ezért felbecsülhetetlen az egyházzeneészek felelőssége. Felelőségünkben nem kerülhetjük el a kétféle nézőpont felvetését: *Zenénk milyen gyökerekből táplálkozik, és milyen irányba mutat?*

Az egyik szemlélet azt mondja, hogy van egy igen gazdag magyar zenei örökségünk, amiből bátran meríthetünk és táplálhatunk belőle másokat is. A népdalkincsünk, gyermekénekeink

1 Nagy Sándor Béla, *A református istentisztelet Kálvin felfogása szerint*. Debrecen, 1937. 80.

2 Dr. Fodorné Dr. Nagy Sarolta, *A katechézis kommunikációs problémái*. Kálvin Kiadó, Budapest, 1996. 106.

3 Dr. Fodorné Dr. Nagy Sarolta, i.m. 107.

sora szinte végtelen, mely a magyar lélekhez közel áll, és szinte a génjeinkben hordozzuk őket, ezekkel könnyedén megőrizhetjük magyar református identitásunkat is.

A *másik* szemlélet nyitott a különféle országok és kultúrák modern zenei nyelveze felé, ami idegen, és sokszor egyszerűbb is a sajátunknál.

Modern vagy régi, külföldi vagy magyar énekeket énekeljünk és tanítsunk ifjainknak és gyermekeinknek? Haladjunk a korrallal, és tanítsunk modern hangszerelésű keresztyén énekeket, amelyek csupán szövegében térnek el a világi zenéktől? Vagy valljuk, hogy ne folyjon be a világ vize az egyház hajójába, mert akkor az elsüllyed, tehát maradjunk meg a templomi veretes énekeinknél? Felvállalva, hogy sokan elmennek, mert nem tudnak mit kezdeni velük, főleg a hittanoktatásunk kapcsán betérő gyermekek és szülei, valamint az ifjak részéről?

Ezzel a kérdéssel kapcsolatban két Ige mutat számomra irányt:

„Mindent vizsgáljatok meg: a jót tartsátok meg, a gonosz minden fajtájától tartózkodjatok.” (1Thessz 5, 21-22) valamint „... aki tanítványává lett a mennyek országának, hasonló ahhoz a gazdához, aki újat és ót hoz elő éléskamrájából.” (Mt 13, 52) A válasz számomra nem a *vagy* szóban rejlik, hanem az *és* lehetőségében!

SZEMPONTOK

Az énekek *tanító* és *tanítható* jellegükben összegezhetőek:

- A **szöveg** akkor tanító, ha biblikus, és akkor tanítható, ha mindenki által érthető, ezért az érthetetlen kifejezéseket az énekben mindig meg kell magyarázni.
- A **dallam** akkor tanító, ha magasztos, és akkor tanítható, ha énekelhető, tehát igazodik a gyermekek hangterjedelméhez.

MIÉRT... - Kell énekelni?

a) Mert a Szentírás is erre biztat bennünket:

- „A Krisztus beszéde lakjék bennetek gazdagon úgy, hogy tanítátok egymást teljes bölcsességgel, és intétek egymást zsoltárokkal, dicséretekkel, lelki énekekkel. Hálaadással énekeljétek szívetekben az Istennek.” (Kol 3, 16)
- „Menjétek be kapuin hálaénekekkel, udvaraiba dicsérettel!” (Zsolt 100, 4)
- „Zengjétek Istennek, zengjétek... Mert az egész föld királya Isten, zengjétek neki éneket!” (Zsolt 47, 7-8)

b) Mert természetes része az ifjak és gyermekek életének.

c) Mert eszköz a bibliai igazságok megértéséhez:

- a zene az egész embert eléri – az elmét, a szívet és az értelmet;
- a zene által könnyebben megjegyzik a bibliai igazságokat;
- a zene lehetőséget ad a részvételre, a félénkebbeknek is a bekapcsolódásra.

d) Mert az Isten dicsőítésének egyik legfontosabb módja:

- „Énekeljétek és mondjátok dicséretet szívetekben az Úrnak, és adjátok hálát az Istennek, az Atyának mindenkor mindenért.” (Ef 5, 19-20)

MIT? – Az énekválasztás szempontjai¹

Az ének legyen:

- a) *Igei* – Szentírás szerint igaz: törekedjünk arra, hogy a szövege legyen biblikus.
- b) *Énekelhető* – mindenki számára egyaránt.
- c) *Egyszerű* – legyen érthető a nyelvezete a gyermekek számára.
- d) *Aktuális* – kapcsolódjon az óra/alkalom további részéhez.
- e) *Megfelelő* – korosztály-specifikus, tehát figyelembe kell venni a hallgatóság életkorát. A gyermekeket felfelé és ne lefelé húzza.
- f) *Élvezhető* – a gyermeknek jusson eszébe a hét folyamán, és dúdolgassa.

HOGYAN? - Új ének tanítása

- a) *Ismerni* – A hittanoktatónak kívülről kell ismernie mind a szöveget, mind a dallamot.
- b) *Bemutatni* – Fontos, hogy lelkesen és jelentőségteljesen tegyünk, akár szemléltető-eszköz használatával, vagy ha nincs idő az elkészítésére, akkor megfelelő koreografált mozdulatokkal segíthetjük a bemutatást.
- c) *Élénkelni* – Akik ismerik a dalt, a második bemutatásnál már segíthetnek, ha a koreografált mozdulatokat is, akkor kijöhetnek közösen bemutatni. Nem jó, ha mindjárt az első alkalommal a gyermekek tartják a szemléltetőeszközöket, hanem előbb tanulják meg az éneket mindnyájan, és csak azt követően segítsenek a legügyesebbek.
- d) *Magyarázni* – Az ismeretlen szavakat és kifejezéseket, valamint az énekekben lévő igazságot érdemes nyomatékosan felszínre hozni velük, hogy tudják, miről énekelnek.
- e) *Ismételni* – Legalább kétszer-háromszor, majd más versszakokkal is, hogy rögzüljön a dallam.
- f) *Játszani* – Ha már sikerült begyakorolni az éneket, előkerülhetnek a különféle hangszerek is, hogy élményé válhasson a tanulás.

¹ Baker Ágnes, *Új ének tanítása*.

MILYEN? – Az énekek típusa

- a) *Kezdő- és záró énekek* – egységet és közösséget teremtenek. Nehéz mindenkinek egyszerre megérkezni Isten jelenlétébe. Ezek az énekek segítenek mind az alkalom elején, mind a végén lecsendesíteni a szívet. Pl.: *Menjetek be kapuin; Szívem csendben az Úrra figyel; Uram, tehozzád futok.*
- b) *Koreografált énekek* – nagy kedvencek az alsós korosztályban. A hitigazságok könnyebb megértése és rögzítése mellett, a mozgás által segítünk a gyermekeknek a feloldódásban, és az önkifejezésben. Pl.: *Kicsiny kis fényemmel; Pillangó, ha lehetnél; Ó, mily csodás; Halleluja, áldd az Urat.*
- c) *Felelgetős énekek* – szintén nagy kedvencek a gyermekek körében, figyelmeztetni kell őket előre, hogy a szövegre is figyeljenek, ne csak a hangerőre! Pl.: *Jézus szívedbe lát; Az Úr van itt; Atyám, szent vagy; A mélyből hozzád.*
- d) *Bibliai énekek* – olyan énekek, amelyek tartalmazznak szövegükben egy-egy konkrét bibliai történetet. Segítenek megérteni a Szentírást, vagy az adott Aranymondás fontosságát. Pl.: *Kimegy a magvető; Homokra házadat; Mindig áldom hű Megváltóm.*
- e) *Bátorító énekek* – a keresztyén életéről szóló énekek, amelyek biztatják a megtért fiatalokat. Pl.: *Soha nem fél már a szívem; Fenn a mennyben az Úr; Ne aggodalmaskodjál.*
- f) *Missziós énekek* – olyan énekek, amelyek felhívják a figyelmet, valamint vonzóvá teszik a keresztyén igazságokat. Tartalmazzák a megváltás üzenetét, és döntésre hívnak. Pl.: *Még ma, még Jézus hív; Terád vár egy szép ország; Jézus visszajön*
- g) *Imádságos énekek* – általában csendes, személyes énekek, amelyek megteremtik az igazi Isten – tisztelet hangulatát, és hangsúlyozzák az imádság fontosságát. Pl.: *Kis telefonom van nekem; Szívem csendben az Úrra figyel; Mint szarvas.*
- h) *Ünnepekhez kapcsolódó énekek* – A karácsonyi-, húsvéti- és pünkösti ünnepkörhöz kapcsolódó dalok elősegítik a szív ünneplőbe öltözését. Pl.: *Mi most azért jöttünk; Újra itt a szép Karácsony; Gyermekként jött égi lény; Jót kívánunk ma neked.*
- i) *Étkezéshez kapcsolódó énekek* – Étkezések előtti és utáni énekek, melyek az imádság jelentőségére, és a mindennapi kenyérért való hálaadásra tanítanak. Pl.: *Áldd meg édes Istenünk; Jövel Jézus; Székely asztali áldás; Az ételért, az italért.*
- j) *Napszakhoz kapcsolódó énekek* – Táborok elején még nem – különösen az ébresztő esetében –, aztán egyre jobban megkedvelt énekek, melyek meglepően gyorsan kúsznak a gyermekek fülébe. Pl.: *A napfelkeltétől; Ébredj, bizonyágtévő Lélek; Éjjel, nappal angyal szeme vigyáz rám.*
- k) *Himnuszok* – Istent dicsőítő és magasztaló énekek. Az egész életünk akkor nyeri el értelmét, ha Istent dicsőíti. Sok hiábavaló beszédünk mellett a dicséretmondás az, ami megmarad, sőt kiteljesedik az örökkévalóságban. Pl.: *Atyám, én imádlak; Dicsérem neved, míg csak élek.*

Alsósok számára

Ha a zenekarral felkérést kapunk egy szolgálatra, akkor a következő szempontokat vesszük mindig figyelembe:

- Milyen az *alkalom jellege?* – lehet istentisztelet (kötöttebb) vagy gyermeknap (kötetlenebb).
- Mi a *központi mondanivalója?* – ehhez választjuk az énekrepertoárt is.
- Valamint, hogy várhatóan *hányan lesznek az alkalmon?* – az iges kártyák készítése miatt. Mindenki szeret ajándékot kapni, és ezáltal a központi igeverset is hazaviheti magával. Nagyon fontos, ha ajándékot készítünk, ne sajnáljuk az időt és a pénzt arra, hogy igényes és tartós legyen. Tehát figyeljünk a kivitelezésre!

A koreografált énekek népszerűsége miatt mindig van valaki, aki segíti a zenekart. Amíg mi zenélünk, addig ő közvetlenül a gyermekekkel szemben állva „elmutogatja” a szöveget. Fél sikernek számít egy jó **segítő**, aki úgy felveszi a személyes kontaktust a gyermekekkel, hogy egy „*hidat*” képez a zenekar és hallgatósága között.

A legnagyobb segítség ilyenkor, ha van egy ügyes gyermekcsapat, akik egyszerre énekelnek és mutogatják is az énekeket a hallgatóságnak.²

Az új éneket mindig alaposan megtanítjuk, és a végén, ráadásként újból elénekeljük, hogy tovább megmaradjon a fülekben és a szívekben.

² Napraforgók gyermekcsapat honlapja: www.napraforgok.ubre.hu

Szolgáltataink jó alkalmak arra, hogy a gyermekek önfeledten felszabadulhassanak, mozogjanak, és ha kell, még hangoskodhassanak is. Tanárként tudom, hogy folyamatosan arra tanítjuk őket, hogyan kell viselkedni és csendben maradni. Végre egy alkalom, amit élvezhetnek, és nem kell a felnőttek kénye-kedvének megfelelniük. Ezek az alkalmak természetesen irányítottak, és nem az ún. „azt teszem, amit akarok” idők. Szeretet által vezetett szabadság ez, és nem szabadosság. A palló keskeny a fegyvelmezésben, de járható, és a gyermekek-felnőttek által biztonságban élvezhető.

Felsősök számára

Főleg az éppen kedvenc ifjúsági énekeinkből válogatunk, attól függően, hogy mit hallgatunk, és mi él elevenen bennünk, valamint milyen ünnephez közeledünk. Az énekeket rövid bizonyságokkal, igeverssel vezetjük be, hogy a hallgatóság a személyes megérintettségünket átélhesse. Helyzeti előnyünket kihasználva (fiatalok vagyunk) jó bizonytságot

tenni olyanoknak, akik szintén korosztályunk tagjai, ismerve örömeiket és félelmeiket egyaránt. Szolgálatunkban célunk a „közönség” és a zenekar közti válaszfal ledöntése, és egy élő közösség egységének a megalapozása. Számtalanszor átéltük már, hogy azért mentünk, hogy adjunk, és úgy éreztünk meg, hogy kaptunk az Istentől a szolgálatban, a közösség által.³

Közösségi együttlétekkor sokszor a megszokott kedvencek hangzanak el, éppen ezért fontos, hogy kiegészítsük őket újakkal. Ha valahova hívják ifjúsági műsorunkat, akkor főleg új énekekkel megyünk, mert szeretnénk azokat otthagyni a szívekben és a fülekben. Gyakran használunk projektort, hogy mindenki jól láthassa és énekelhesse velünk az énekeket.

Koreografált énekek természetesen ide már nem valók, ami azonban nem jelenti azt, hogy néha nem éneklünk el közülük egyet-egyét, hogy megmozgassuk vele a hallgatóságot, illetve előhozzuk belőlük a gyermeki lelkiületet! Engednünk kell Jézus parancsának: *„Ha meg nem tértek és olyanok nem lesztek, mint a kisgyermekek, semmiképpen nem mentek be a mennyeknek országába.”* (Mt 18, 3)

Ugyanakkor az ifjak lelki tápláléka megilleti őket: más hangszerelésben, más dalokban, más mondanivalóban. Egyszer láttam olyat, hogy koreografált gyermekénekeket énekeltek kamaszok a kottájuk mögé bújva, teljesen cikinek érezve a szituációt. Nem volt egyáltalán jó illatú bizonyosság.

TAPASZTALATOK

Egyéni tapasztalatok

Az éneklést vezetőnek tanulnia és tudatosítani kell magában az alázatot. Csupán útjelző táblának kell lennie, mely Isten jelenlétére mutat, és nem óriásplakátnak, amely a saját maga tehetségével kérkedik. Hasonlóan ahhoz a számárhoz, amely a jeruzsálemi bevonulásakor Jézust vitte a hátán a tömeg éljenzése közben – aki csak azért volt ott, hogy szolgálatot teljesítsen az Úrnak.

Az éneklést vezetőnek mindig felkészültnek kell lennie, tehát időt és energiát kell szánnia a megfelelő énekek kiválasztására és összehangolására. A válogatásnál vegyük figyelembe a szöveg érthetőségét. Kerülendők az olyan énekek, melyeknek nincs mély mondanivalója, csupán szép dallama.

Az éneklést vezetőnek egyértelmű kommunikációs készséggel kell rendelkeznie, érthető hangon kell szólania, és tömören kell kifejeznie magát. Testbeszédével, öltözködésével, viselkedésével, modorával törekednie kell arra, hogy senkit ne botránkoztasson meg, illetve a hallgatóság figyelmét ne vonja el a lényegről.

Előfordulhat, hogy a hallgatóság vegyes korosztályú. Ebben az esetben is tudni kell, hogy ki a „célközönség” – kit akarunk elsősorban elérni – és annak megfelelően kell megszólalnunk. Koreografált gyermekénekek már kifejezetten „cikinek” számítanak a kamaszoknál, az ifjúsági énekek viszont érthetetlenek az alsósok számára.

3 Szövetség zenekar honlapja: www.szovetseg.ubre.hu

Az énektanulásnál mindig adjunk megfigyelési szempontokat.

Érdeemes személyes élményekkel felvezetni az énekeket, vagy lelki mondanivalójára felhívni a hallgatóság figyelmét. Ifjúsági órák hibája, amikor a megszokott „slágereket” már számok alapján énekeljük. Pl.: „Énekeljük a 112-est!” Ehelyett biztassuk az ifjakat, hogy kérjenek éneket, és indokolják is meg a választásukat.

Emeljük fel az éneket a „Kezdjünk bele, majd bekapcsolódnak a többiek!” szintről, és kérjük ki annak imádság minőségét. Sokszor megvannak az adott panelek a liturgiánkban. Egy ifjúsági éneket „kell” énekelni, amíg mindenki megérkezik, vagy abbahagyja a beszélgetést, majd kezdődhet az alkalom. Isten imádságnak adta az éneket, és nem hézagpótlásnak vagy „egy kis változatosságnak”!

Legyünk felkészülve a kiszámíthatatlanra! Bármennyire elterveztük az alkalom kimenetelét, előfordulhat, hogy nem úgy fog lezárulni, ahogyan elképzeltük. Pár éve történt, hogy értelmileg sérült felnőttek között szolgáltunk, és az első ifjúsági ének után annyira fellelkedtek, hogy különféle gyermek énekek címét kezdték hangosan kiabálni – szemben az általunk összeállított, és a vezetőkkel leegyeztetett ifjúsági énekrepertoárral. Mindig engednünk kell Istennek, hogy keresztülhúzza számításainkat.

Zenekari tapasztalatok

Legfontosabb, hogy kérjük Istent imádságban, hogy pótolja ki minden hiányosságunkat, fedezze el hibáinkat és áldja meg szolgálatunkat. Az a legjobb szolgálat, amikor azért megyünk, hogy adjuk, és úgy jövünk el, hogy kaptunk.

Ha lehet, a zenekar tagjai ne használjanak énekeskönyvet vagy éneklapokat, mert az nem segíti elő a szemkontaktust a hallgatósággal. Fontos, hogy a szolgálattelvőnek és a zenészeknek örömteli kisugárzásuk legyen. Szokták úgy definiálni, hogy előadó művészet, ha valaki kiáll és „szerepel”. Esetünkben nem másnak, mint magának Istennek szeretnénk énekelni. Mosolyunk legyen szívből fakadó, énekünk pedig lelkesítő. Kottát bújva nem tudunk lelkesíteni, szükséges tehát a hiteles szemkontaktus.

Mindig törekedni kell a hallgatóság bevonására: soha nem jó, ha a zenekar zenél, és a hallgatóság figyel. ***Közösség legyen és ne közönség!***

Ha valaki szóban felvezeti az éneket, arra a többiek mindig figyeljenek, ne minősüljön ez soha holt időnek. Egyrészt figyeljünk Isten szavára, másrészt hogyan kérjük a hallgatóság figyelmét, ha magunk sem ajándékozunk meg vele egymást.

Jó, ha mindig más-más vezeti fel az énekeket, hogy a kommentár soha ne váljon egysíkúvá és unalmassá, másrészt jó, ha magában foglalja a bizonyágtétel lehetőségét.

Ha tudjuk az énekek sorrendjét, akkor mindenképpen célszerű szolgálat előtt sorba rendezni őket, mert nincs kellemetlenebb érzés, amikor arra vár mindenki, hogy a zenészek megtalálják végre a megfelelő kottát. Ugyanez történhet akkor is, ha az írásvetítő fóliák, vagy projektornál az oldalak nincsenek jó sorrendbe helyezve.

Ami a külső megjelenést illeti, ha a csapat ruházata illik egymáshoz, az is segíthet kifejezni az egységet: legyen az egy egyszerű kendő, zenekari póló vagy egyéb kiegészítő.

Az időt mindig figyelni kell, főleg gyermekeknél, de az ifjagnál is: legyen a szolgálatnak határozottan eleje és vége is. Ne éljünk vissza senkinek az idejével, tehát fontos a pontos kezdés és zárás. Másrészt a gyermekeknél ügyeljünk mindig arra, hogy a figyelmük véges, és korosztálynként változó.

Nem szabad soha gyors énekkel befejezni egy szolgálatot, főleg alsósoknál nem, különösen, ha utána tervezünk még egyéb közösségi programot is. Célszerű tehát előbb az áhítatot megtartani, mert az éneklés és a sok ugrálás „felpörgeti” őket. Ha mégis következik utána valami, „ahol csendben kell lenniük”, akkor célszerű a szolgálat végére több lassú éneket választani, mellyel lecsendesíthetjük őket.

A zene mindig csak kíséret legyen, szolgálja a mondanivalót, de soha ne nyomja el azt. Tanuljunk meg úgy énekelni és zenélni, hogy a hangsúly mindig a szövegen maradjon.

Főleg istentiszteleti szolgálatoknál szokott előfordulni, hogy az éneklésünk után, következik a gyülekezet éneklése a fekete énekeskönyvből. Ha ifjúsági zenés istentisztelet van, akkor a zenekar énekei legyenek a liturgia részei, és ne egy különálló zenés műsorblokk. Ezzel az ifjúsági énekeket éppen az imádság erejüktől fosztjuk meg.

Fontos a sorrend: a zenészek legyenek Istenre, egymásra, és a közönségre hangolva!

Az énekek kivetítésekor a projektor használata nagy segítség. Érdekes olyan betűméretet választani, amely az utolsó padosorból is jól olvasható. Ügyeljünk a helység besötétítésére, valamint arra, hogy a vászon mindenki számára látható helyen legyen elhelyezve. Másrészt az is jó megoldás, ha kinyomtatott énekes lapokat készítünk, mert így jobban megmaradnak a dalok: hazavihetőek, és sokszorosíthatóak. Hátránya szolgálat alatt, hogy elvész a kontaktus, mert a lapot bújja mindenki.

Mindezek hiányában valójában pedig nem a hatékonyságunk vagy a professzionalizmusunk forog kockán, hanem a dicséret alapjai sérülhetnek. A legfőbb alapelv az, hogy a tőlünk telhető legjobbat szeretnénk Istennek adni, és ez magában kell, hogy foglalja a fenti gyakorlatias nézőpontok figyelembevételét is.

Fiatalok, egyház, dráma és néhány gondolat

Cs. SZABÓ SÁNDOR

„Az Ige testté lett, közöttünk lakott...” (János 1, 14). Egyes fordítások szerint lehetne akár „köztünk sátorozottnak” is írni ezt a mondatot, majd –néhány bakugrást téve a pusztában sátorozó ókori közösségektől a mai fesztiválokra (vagy akár egyházi ifjúsági találkozókra) együtt kempingező fiatalokig –, megérthetünk valamit a testté létel csodájából. Nem csak az áldozat, az ajándék csodája, hanem a megismerés és az azonosulás csodája is, a távoli Isten közel jött, annyira közel, amennyire egy emberhez közel lehet menni. Ez pedig nem csak az Ige jellemzője, hanem az Ige mai képviselőié, hirdetőié is kell, hogy legyen. Még ha ez nem is könnyű, semmikor nem volt az, de a sok egyéb nehézség mellett az egyre szélesebb generációs szakadékok korában ma különösen nem az. Az átlagos fiatal (ha létezik ilyen) és az átlagos egyház (ha létezik ilyen) képe mintha nem is lenne kompatibilis egymással, ami persze közhely és ebben leegyszerűsített formájában nem is igaz, de mégis túl élő és elterjedt ahhoz, hogy figyelmen kívül hagyhatnánk.

Rövid írásomban szeretnék néhány példát mutatni arra, hogy a dramatikus módszereket használó hittan hogyan segíthet abban, hogy a mai fiatal korosztályok (beleértve a fiatal felnőtteket is) és a hagyományokat őrző egyház közti kulturális és kommunikációs szakadékot áthidalhassuk. Mindenekelőtt azonban nem árt letisztázni a fogalmakat, amiket használok, már csak azért is, mert mind a „dramatikus”, mind a „hittan” olyan szavak, amik sokszor csak csikorogva fedik le az általuk jelezni kívánt tevékenységet („a hitet nem lehet tanítani” stb.; a drámapedagógia meghatározásánál is hasonló problémák figyelhetőek meg). Az egyszerűség kedvéért használom a „dramatikus hittan” kifejezést, „hittan” alatt értve gyakorlatilag minden olyan tevékenységet, ami a testté lett Ige hirdetését, tanítását, megélésének segítségét, gyakorlását célozza meg, „dramatikus” alatt értve minden olyan oktatási formát, ami túllép az „aktív oktató – passzív befogadó” hagyományosnak gondolt képén, tehát ahol az oktatási folyamat minden résztvevője valamilyen szinten cselekvővé válik. (Mint ahogy a „dráma” is cselekvő embereket ábrázol.)

A DRAMATIKUS HIT TAN HAGYOMÁNYA

Bár a drámapedagógiát sokszor a reformpedagógiák közé sorolják, lényegét tekintve az egyik legősibb oktatási forma a cselekvés, műveltetés által való tanítás. Protestáns környezetben, a Sola Scriptura alapelvét szem előtt tartva talán legmegfelelőbb ennek illusztrálására egy bibliai gyakorlat, amiben dióhéjban benne van minden, amire a dramatikus hittan használható, amire képes.

„Így ünnepeljétek meg ezt az Úr ünnepét minden esztendőben hét napon át. Örök rendelkezés legyen ez nemzedékről nemzedékre. A hetedik hónapban ünnepeljétek ezt. Sátorokban lakjatok hét napig, sátorokban lakjék Izraelben minden bennszülött. Hadd tudják meg nemzedékeitek, hogy sátorokban adtam lakást Izrael fiainak, amikor kihoztam őket Egyiptomból. Én, az Úr, vagyok a ti Istenetek!” (3Mózes 23, 41-43)

A sátrak ünnepének rövid leírásában jól látható mind a pedagógiai cél, mind a módszertan – az pedig, hogy több ezer évvel az írásba foglalása után is élő hagyomány tudott maradni, talán a hatékonyságáról is elmond valamit. Pedagógiai cél: átadni az Egyiptomból való szabadulás ismeretanyagát, ugyanakkor ezt közösségi élménnyé tenni („hadd tudják meg nemzedékeitek”), a módszertan pedig a cselekedve oktatás, a szó szoros értelemben vett kivonulás, építkezés, együtt sátorozás, ami élővé, belsővé teszi a közben (vagy már előtte) átadott ismeretanyagot. Ráadásul mindez évente megismétlődve, a résztvevők fokozatosan új szerepekbe lépve eleinte csak a porban lábatlankodó kiskölykök, később az építésben segítő nagyobbak, végül felnőttként az elsajátított hagyomány továbbadói. A „száraz” tudásanyaghoz megannyi egyéb élmény társul: az összegyűjtött ágak érintése, a kisebb sebek, amit a tüskék okozhatnak, a mező illata, a felnöttek hangja, a tűző nap ereje, az elkészült sátor jóleső látványa, éjszaka a csillagos ég, a hajnal hidegsége – a legkorszerűbb multimédiás oktatóanyag sem tudja a tizedét sem nyújtani ennek. (Talán még a digitális tábla sem.) Ugyanakkor láthatjuk azt is, hogy ez az ünnep egyszerre közösségi élmény, egyszerre vidám és egyszerre szent is. Van olyan egyházi ünnepünk, ami ezt a hármat egyszerre tudja adni az ünneplők számára? Az ünneplő fiatalok számára is?

A dramatikus hittan tehát sem elméleti, sem gyakorlati szempontból nem mond ellent a Szentírásnak, bár természetesen a fenti mellé még számos másik példát fel lehetne sorolni mind a Bibliából, mind az egyháztörténetből.

A DRAMATIKUS HIT TAN INTERAKTIVITÁSA

Az „interaktív” napjaink egyik divatszava, bármit jobban el lehet adni akkor, ha van benne valami „interaktív”, kezdve a 299 forintos DVD interaktív menüjétől az interaktív nyelvi tréningekig. Pedig igazából semmi különleges nincs benne, egyszerűen csak annyit jelent, hogy két (vagy több) aktív fél vesz részt a tevékenységben, senki sincs akarata ellenére passzivitásra kárhuztatva. Jobban belegondolva ez egy teljesen természetes emberi igény: az egészséges ember nehezen viseli a passzivitást, még a mai világban is, ahol mindent készen raknak elé az ételtől kezdve a szórakozásig.

Az interaktivitásra való igény csak akkor lesz problémás, ha szembekerül a hagyományos egyházi gyakorlattal, ahol a hívő (résztvevő) nagyon kicsi mozgásteret kap. Nem csak az istentiszteleti szertartásról van szó, hanem sokszor azokról az alkalmakról is, amit annak ellenére akarnak egyfajta liturgikus keretek közé szorítani, hogy a liturgiát egyáltalán nem azokra az alkalmakra találták ki. (Érdekes módon a történelmi egyházak között a katolikus misén van sokkal több – szertartásos – interaktív rész, a protestáns istentiszteleten a gyülekezeti tag gyakorlatilag csak a felállás-leülési és az éneklés, esetleg csendesperc vagy úrvacsora során tesz valamit a befogadásán kívül.) A bibliaórák, ifjúsági órák, hittanórák kihelyezett istentiszteletté tétele sok esetben azt mutatja, hogy a tartalom szentsége helyett a forma szentsége került előtérbe – a „kikonfirmáló” fiatalok, a kiüresedő templomok pedig arról tanúskodnak, hogy mivel jár az, ha nem tartjuk tiszteletben az ember interaktivitásra való jogos igényét. *„Legyetek az Igének cselekvői, ne csupán hallgatói, hogy be ne csapjátok magatokat”* (Jakab 1, 22). A cselekvővé váláshoz a pusztá felszólítás kevés, a forgalomba sem engednek ki senkit csupán az elméleti KRESZ-oktatás után (főleg nem úgy, hogy ki sem kérdezik tőle).

A dramatikus hittan természetéből adódóan interaktív műfaj, nem is lehet más. (Még azon személy számára se, aki inkább kihúzódik a terem szélére is inkább figyel – feltéve, hogy figyel –, mert akaratlanul is elhelyezi magát a látott helyzetekben, sokkal inkább, mintha csak egy passzív tömeg részeként hallgatná ugyanazt.) Ha egy bibliai történetet játszunk el, érzelmek ébrednek, mélyebb átélés történik, a megszemélyesített szereplők reakció a mi reakcióink is – sokszor arra is ráébredhetünk, hogy mennyire természetesk, emberiek ezek a reakciók. Ha egy etikai vagy hitbeli problémát járunk körbe különféle dramatikus eszközökkel, szintén aktívan veszünk benne részt, biztonságos, szabályozott és a szerep által megfelelően elszigetelt módon próbálhatjuk ki magunkat bizonyos helyzetekben, ezzel is segítve a későbbi „éles” próbatételeket. Hogyan dolgozzuk fel a csalódást, bűnbánatot, megbocsátást? A kudarcot vagy a sikert? A kísértést? A tanítások, prédikációk elengedhetetlen alapozása mellé így jön az a réteg, ahol az Ige cselekvőivé válhatunk, a papírizú, sokszor távolinak vagy megvalósíthatatlannak tetsző igazságok beépülhetnek a személyiségünkbe. Nem-hívő résztvevők ráébredhetnek arra, hogy az Ige közékük is eljött lakozni. (Annak idején a megtérésem egyik komoly akadálya az volt, hogy bár ismertem a keresztyén tanításokat, megtanultam a hittant, a bibliai történeteket, mégis úgy gondoltam, hogy ez az egész csak bizonyos fajta embereknek való, nem olyanoknak, mint én, távoli, idegen volt a számomra.)

A DRAMATIKUS HITTAN SZEMÉLYKÖZPONTÚSÁGA

A bűneset óta az ember alapvetően önző lényé vált és leginkább önmaga érdekli. Jól nyomon követhető ez a reklámokban, de a sikeres filmek, dalok témájában is: olyan dolgokról szólnak, amikben a potenciális fogyasztó magára ismer, azonosulni tud, ami megérinti. Kiemelten igaz ez a fiatalokra, akik alakulófélben lévő személyiségüket, státuszukat a mások által nyújtott tükörben, visszajelzések által építik, értékelik – sokszor hamis visszajelzéseket, elvárásokat követve, a jelenben szorongva vetve el a jövő súlyosabb konfliktusainak magjait.

Első pillantásra keresztyén szemmel elvetendőnek tűnik ez a fajta emberi személy-központúság, hiszen a hitoktatás, az igehirdetés során nem az emberek, hanem Isten személyével foglalkozunk. Reformátusként azonban eszünkbe juthat az a kálvini gondolat, hogy önmagunk megismerése nem választható el Isten megismerésétől. Isten üzenete a legritkább esetben érkezett közvetlenül, annál többször emberi személyeken, emberi példákön keresztül. Ábrahám, Izsák és Jákob Istenét Ábrahám, Izsák és Jákob életén, tettein (botlásain, győzelmein) keresztül lehetett megismerni, ez pedig azt is jelenti, hogy az emberek személyével és Isten személyével lehet egyszerre foglalkozni – sőt, szinte lehetetlen úgy megismerni Istent, hogy figyelmen kívül hagyjuk azokat az embereket, akiknek hatással volt az életére. Itt kerül újra képbe a dramatikus hittan is, ami ugyanúgy cselekvő embereket (személyeken, személyiségeken) szűri keresztül az átadni kívánt tudásanyagot, ahogy az Ige is emberi személyiségeken át érkezett, érkezik hozzánk – a tisztaságát megőrizve.

Félreértés ne essék, a dramatikus hittan nem a résztvevők személyiségevel foglalkozik, ez egy külön, alapos felkészültséget kívánó szakma és a pszichodráma területe. A dramatikus hittan során mindig ott kell hogy legyen egy védőréteg a téma és a résztvevő belső világa között, ez a védőréteg a szerep – legyen az egy bibliai alak szerepe, vagy egy tanítási dráma során akár közösen megalkotott szereplő. A lényeg az, hogy nem *velem történik*, de *velem is történhetne*. Ez a szerep-védelem olyan, mint az anyaméh: a hasznos dolgokat átengedi, a károsakat távol tartja. Az ember persze ösztönösen távol tartja magát azoktól, amiket kockázatosnak ítél, sokszor ezért „hálnak be” a beszélgetős bibliaórák érdekesebb témái, nincs ott semmi a résztvevők és a tárgyalt igazság között, így pedig megnyílni nagyon nehéz, nagyon magas fokú intimitás követel, cserébe sok kockázattal, sérülési lehetőséggel jár. Ezért vagy kínos hallgatás, vagy semmitmondó, kegyes, az elvárt válaszokat lefedő konzervválaszok jönnek, ez pedig minden, csak nem beszélgetés.

„Hogyan jelennek meg a nyelv bűnei az életedben?” Képzeld el, hogy ezt a kérdést egy felnőtt bibliaórán teszik fel nekünk, körülöttünk gyülekezeti tagok, presbiterek, soku-
kat csak látásból ismerjük. Tudunk őszintén válaszolni? Tudunk később kellemes emlékként visszagondolni rá? Pedig bibliai téma, sőt, nagyon is fontos téma – talán olyan téma, amiben páran fejlődésre, megszentelődésre szorulunk. Kényes, kellemetlen volta miatt viszont inkább kerüljük. Számos hasonlót lehetne még felsorolni. Ha viszont egy szerepet teszünk magunk és a téma közé, máris minden könnyebbé válik. Találjunk ki valakit, legyen a monogramja X.Y., legyen mondjuk keresztyén, templomba járó, mérnökember, vagy sofőr, vagy eladó, akár véletlenszerűen is összeállíthatjuk a szereplőnket. Majd vegyük végig egy napját és fedezzük fel, hogyan jelennek, jelenhetnek meg a nyelv bűnei az életében. Nyilván lesz sok nevetés, ironikus helyzet – nem baj, a nevetés még nem jelent komolytalanságot, sőt. Nyilván saját tapasztalatok, megélések szivárognak majd át X.Y. napjába – de azok mégis X.Y. dolgai lesznek, és ha nevetnek rajta, akkor nem rajtunk nevetnek, ha elítélik, nem minket ítélnek el, de ha sikerül valami tanulságot leszűrni, vagy bűnre ráismerni, akkor az mégis minket épít.

Így fókuszálhatunk Istenre az emberen keresztül és így használhatjuk a szerepet a személyiségek megismerésében, építésében.

A DRAMATIKUS HITTAN ÜTEME

Egyre jobban gyorsuló világban élünk, ráadásul minél fiatalabb egy generáció, annál gyorsabb számára a világ. Az idősebbek számára a fiatalabbak sokszor reménytelenül butának tűnnek, pedig sok esetben inkább arról van szó, hogy a tudni érdemes információk jellege átalakul, átalakult. Az internet, a villámgyors keresőprogramok korában egyre kevesebb értelme van sok lexikális adat bemagolásának, hiszen bármi elérhető pár kattintással. Sokszor a digitálisan írástudatlan oktató áll szemben a hagyományos értelemben olvasó embernek nem nevezhető diákkal, az ellentétek pedig feloldhatatlannak tűnnek – valószínűleg csak az egyik fél kihalásával szűnnek meg végleg.

Az információk hihetetlen bősége az érzékésük egyre nagyobb ütemével párosul. Az interneten egy pár óras beszámoló már archívnek számít, egy klipben vagy reklámban egy pár másodperces vágás unalmasan vontatottnak tűnik.

Saját magamon is tapasztalom: legyen szó a legérdekesebb írásról is az interneten, nem tudom végigolvasni anélkül, hogy időnként át ne ugornék egy másik oldalra, majd onnan vissza a szöveghez. Igazából nem tudom megmondani, miért, sokszor csak utólag veszem észre azt, hogy váltottam – talán sok milliárd emberrel együtt már belém is oda van kódolva az, hogy egyre gyorsabb váltásokra van szükség az unalom elkerüléséhez. Nem tudom, hogy ez jó dolog-e vagy sem, de az biztosnak tűnik, hogy tenni nem sokat tudunk ellene. A legrosszabb lehetőség az, ha nem veszünk róla tudomást. Tetszik vagy nem tetszik, a hitoktatásban részt vevő, az egyház vonzáskörébe kerülő fiatalok is egy olyan világ gyermekei, ahol már kevesebb, mint egy másodperc jut egy filmelőzetes vagy reklámszpot vágóképére. Mindezt tegyük össze egy olyan ígérdegetéssel vagy tanórával, bibliaórával, ahol harminc-nyolcvan-hatvan percig gyakorlatilag ugyanaz történik – nem lesz túl nehéz elkésztető következtetésre jutni.

Az egyre gyorsabb váltások igénye hagyományos formák esetén könnyen oda vezet, hogy mindenbe csak belekapunk, és semminek nem tudunk a mélyére ásni. Ha a tanár eszköztárában csak a tanári narráció van, akkor nem sok mindent tud felhasználni a váltáshoz. A lényeg az, hogy változzon valami: téma, átadási forma, vagy akár a tanár pozíciója. Sokszor tapasztaltam, hogy nagyobb figyelmet kapok akkor, ha a tábla előtt járkálva mondom ugyanazt, mint a katedra mögött ülve. Ezek apró dolgok, de lényegesek, bár igazából csak csökkentik a távot, ami a lehetőségeink és a gyorsuló világ által keltett (nem egészen emberi) igények között feszül. Ha az órán egy élmény-/információforrás van (a tanár), fizikailag lehetetlen számára olyan gyors ütemet felvenni, ami versenyképes mindazokkal a dolgokkal, amik szintén a tanulók (befogadók) érdeklődésére pályáznak.

Az egyik megoldás az lehet, ha a foglalkozás során információt/élményt biztosító források számát növeljük, ez több aktív résztvevőt feltételez – vagyis máris a dramatikus hittan felségterületén járunk. Ezek a források természetesen nem lesznek egyenértékűek, ugyanolyan fontosságúak; a végső kútfő továbbra is a tanár, a foglalkozás vezetője. Ám pusztán azzal, hogy az alkalom menete valamivel szabadabb (pl. nem kell csendben, lehetőleg mozdulatlanul ülni végig), hogy szerepeket veszünk fel (vagy szerepeket

felvevőket nézünk), hogy megmozdulunk, forrásokat kezelünk (tárgyak, képek, szövegek, hang- és videorészletek), forrásokat alkotunk (rajz, térkép, hang, mozdulat, gesztus, grimasz), jeleneteket váltunk, érzelmeket keltünk és élünk át, feszültséget tapasztalunk, elérhetjük azt, hogy annyi lehetőség lesz a váltásigény kielégítésére, amiből mindenki tud magának megfelelő számút szerezni. Akinek lassabb az igénye, az figyelhet, akinek gyorsabb, az visszatérhet a nemrég kapott tárgyhoz, amivel majd kezdenie kell valamit, vagy válthat a szereplők között, kire figyel éppen (még akkor is, ha szerepben van), s mindezt megteheti úgy, hogy nem zavarja a foglalkozás menetét, sőt, része marad annak.

A dramatikus hittan alkalmas tehát arra, hogy a mai fiatalok (vagy már nem is annyira fiatalok) felgyorsult ütemigényéhez közelítő alkalmakat biztosítson, gyakorlatilag ugyanarra az igényre reagálva, amit sokszor mindenféle technikai eszközzel (multimédiás tananyag, stb.) próbálnak betölteni. Természetesen minden jóval nagyobb igénybevételt jelent az alkalom tartója számára, de ez a plusz befektetés megtérülhet a pozitív visszajelzések, érzelmi bevonódás oldaláról.

Divatirányzatok, kihívások és veszélyek a mai fiatalok közösségeiben

ORSOLICS ZOLTÁN ZÉNÓ

Mindenki számára, aki emberekkel foglalkozik egyértelmű, hogy minden időszaknak, történelmi kornak megvan a maga kihívása, nehézsége. Az egyén boldogulása attól függ tehát, hogy milyen megküzdő technikái vannak, alkalmasak-e krízishelyzetek kezelésére és az egyén képes-e fejlődni ezen technikák elsajátításában és használatában.

A fiatalok esetében az jelenti a problémát, hogy a helyzet-/veszélyfelismerő képesség még nem elég jó, a megküzdő technikák még nem kialakultak, és krízisben pedig nem biztos, hogy jól reagálnak, képesek segítséget kérni. A felnőttek, szülők, nevelők azzal állhatnak a fiatalok mellé, hogy a tájékoztatáson túl, teszt-helyzetekhez segítik őket, ahol erejüket (megküzdő kapacitásukat) tét nélkül tehetik próbára, majd a helyzetelemzés fázisában önismerethez és valós önértékeléshez segítik őket. A jelenkori fiatalság helyzetét a pillanatnyi divatirányzatok váltakozása, sokszínűsége és ezek a stabil (kríziskezelésre is alkalmas), bevált értékrend elleni haladása is nehezíti. Ezért a társadalmi kihívásokban jártas és jól felkészült szakemberekre van szükség, akik a maguk tapasztalatán, az értékek megfelelő megítélésén túl, elkötelezettek és elhívottak az emberekért végzett szolgálatra. Szükség van, tehát a szolgáltatók felkészítésére és támogatására, hogy a jelenkor zavaros irányzatai között biztos segítő kezét tudjanak nyújtani a fiataloknak. Ebben segítene ez a gyűjtemény természetesen nem a teljesség igényével.

DIVATIRÁNYZATOK¹ ÉS VESZÉLYEIK

Punk	A punk stílushoz legközelebb a szipuzás (csavarlazító, benzin szívása) áll. Olcsó és veszélyes drog, hallucinációt okoz. A punkok gyakran az utcán, városok nagyobb főterein gyülekeznek, és nem ritkán koldulnak is, és a befolyt összegből rendszerint alkoholt vagy drogot vásárolnak. Ez az életérzés a kevésbé összetartó család gyermekeit elcsábíthatja otthonról, kiszolgáltatva a látszólagos gondtalan, felelősségtelen életnek.
Rocker	A rockerekre jellemző a túlzott alkoholfogyasztás, leginkább a sör, amit nyilvános helyen, parkokban is fogyasztanak. A családtól leválni próbáló tinédzser ebben a körben hamar a verseny- és kómaivászat közepén találhatja magát.
Deszkás	A laza, hanyag stílusra ráillik a marihuána fogyasztása, a piercing viselése is, amit leginkább az arcon helyeznek el. A deszkások gyakran BMX-es bandákkal barátkoznak, összeköti őket a zenei stílus (rap, sub bass) és a testmozgás akrobatikus alapja.
Rapper	A rapperekre jellemző a túlzottan bő szabású nadrágok, láncok viselése, a marihuána és hasis szívása, ami a gátlásokat oldja és ellazít.
Goa	Ruházatukban is a természet-közeliséget, a színes és természetes ruházatot részesítik előnyben. A szabadban létrejött partyk gyakran társulnak nudista bulikkal és partydrogok fogyasztásával.
Emo	Az érzelmes, néha depresszióra hajlamos tagokhoz leginkább a heroin fogyasztása kapcsolódik. A labilis személyiségűek ebben az állapotukra öngyilkosságot is megkísérelhetnek.
Techno	Magyarországon szinte a techno zenével egyidejűleg jelentek meg a party-drogok, amfetaminok, amelyeket szórakozóhelyeken használnak leginkább (speed, ecstasy stb.). A techno zenei világa, üteme (monotonitása) szorosan kapcsolódik a gyorsítókhoz, ezt a fajta zenét nagyon nehéz józanul élvezni.
Rave	Ennek a stílusnak a veszélye a bulizásban rejlik. Több napos bulikat csak szerekkal (Kati, Gina, Zsuzsi-metanfetamin) lehet végigszórakozni, ami kiszáradáshoz, szívkárosodáshoz vezet, ami a szervezet túlterhelését, kizsákmányolását jelenti.
Skinhead	Ezen társaságra inkább az alkoholfogyasztás a jellemző. Leginkább a fiúk veszélyeztetettek ebben, sőt hamar összeütközésbe kerülnek a törvénnyel, ami külön csoportokhoz sodorhatja őket.

¹ Az egyes irányzatok történetéről bővebb információ található az interneten például a wikipedia.hu oldalon.

DESIGNER DROGOK

Mefedron	Stimuláns, az amfetaminhoz hasonló intenzív hatása van. Por alakban kapható, jelenleg legális szernek minősül.
BZP	Stimuláns, az amfetaminhoz hasonló hatású. Tabletta formában fordul elő. Illegális.
Gina	Ismert randi-drog. Pszichoaktív szer, kis mennyiségben eufórikus tudatállapotot, túladagolva eszméletvesztést okoz. Jelenleg legális.
Nexus	Pszichedelikum. Kis mennyiségben afrodisziákumként, nagy mennyiségben hallucinációkat okoz. Illegális.
Oripavin	A mák egyik alkaloidja. A heroin egyik alternatívájaként használják. Illegális.
Spice	Fő összetevője a THC. Hasonló hatása van, mint a cannabisnak. Illegális szer.
MDPV	Stimuláns. A metamfetaminhoz hasonló hatásokkal. Jelenleg legális szer.
Dove	Hatása hasonló az ecstasyhoz. Tabletta formában kapható. Legális szer.

A FÜGGŐSÉG KIALAKULÁSA

Manapság egyre veszélyesebb az élet, és ennek kihívásaival a kamaszoknak (és természetesen szüleiknek is) számolniuk kell. A szórakozás mai módja néha meglepő a szülők számára, de be kell látnunk, hogy a „mi időnkben” is voltak szélsőségek. A felbátorodás, a jobb közérzet elérése, a gátlások oldása, valamilyen boldogság elérése mindig része volt a szórakozásnak. Ennek elérésére a fiatalok különböző utakat választanak.

A kamasz, egy a kortársai által erősen befolyásolt kapcsolatrendszerben válik valakivé. Ennek a közösségnek a prioritásai, szabályai felszabadíthatják vagy megnyomoríthatják egy – amúgy is testi-lelki – változásban levő gyermek életét. Ebben a korban valamilyen kortárs közösséghez tartozni kell. A csoport elvárásainak meg kell felelni, és akkor a jutalom, a barátság nem marad el.

Egyformák vagyunk, mi összetartozunk, külsőnk és viselkedésünk ezt egyértelműen mutatja – látszódik a fiatalok csapatán, amikor észrevehetően hangosan végigvonulnak öten-hatan az utcán. A ruházat az, amit a szülők könnyebben elviselnek, de a viselkedés néha elég szélsőséges. Hangoskodás, kiabálás (lányoknál sikoltozás), veszekedés, vérig sértődés, bátorság- és erőpróbáktól (mászás, deszkázás, ugrálás) a zenerajongás, stílusválasztáson át, terjedhetnek a kóma ivászat, tetoválás, piercing, drogmámor és rendőrségi előállításig. A kevésbé bizonytalan személyiségű gyermek (akit otthon felkészítenek a kihívásokra a működő, elfogadó szeretetkapcsolaton keresztül és megerősítik a jó döntésekben) felismeri a határokat és képes kilépni a rossz irányú folyamatból, akár a kortárs

kapcsolat veszélyeztetésével. A bizonytalan személyiségű (gyenge morálú háttérből származó, erőtlen példaképű, tájékozatlan, könnyen befolyásolható) gyermek gyakran eszköztelenül sodródik a veszélyes helyzetekbe. A drogozás érdekes, de ezért rendkívül veszélyes módon illeszkedik ebbe a képbe. A kortárs közösség elfogadási prioritásai ebben a kérdésben erőteljesen keverednek a korszellemmel. Egy olyan időszakban, amikor a média hirdeti és a piacgazdaság tálcán kínálja a megvásárolható „mindent”, az egyén kielégülése céljából, bármilyen gátlatalanságot elkövethet, hogy a határtalan szabadság, a pénz, és az olcsó élvezetek hamis világába jusson. Ha egy fiatal úgy érzi, hogy az érvényesüléshez csak a külsőségek kellene, akkor a drog is lehet először csak egy eszköz a beilleszkedésre a csoportba. Ez a kipróbálás általában 15 éves kor körül alkohollal, cigarettával és egyre többeknél a droggal (füves cigi) megtörténik. (Ez a kipróbálás a mai szülők idejében is megtörtént csak talán a drog még nem volt ennyire tényező.)

A következő igen fontos kérdés az, hogy a kipróbálásból lesz-e rendszeres fogyasztás illetve függőség. Sokan ezt nem tartják valós veszélynek, mások ugyanakkor egy kipróbálás után is „drogosnak” tartják gyermeküket. Akik a kamaszokkal kapcsolatban vannak, azoknak el kell gondolkodni azon, hogy milyen okai lehetnek, ha egy fiatal a kipróbálás után rendszeres drogfogyasztó lesz. A barátokhoz a kapocs nagyon erős lehet akkor is, amikor már nem kipróbálásról, hanem folyamatos „lazulásról”, boldogság-keresésről van szó. *„Miért így kell egy fiatalnak a boldogságot keresni?”* – kérdezhetnénk. A válasz egyszerű: mert máshol nem találja. Nem sikeres a tanulmányaiban, a sportban, mások nem barátkoznak vele, a másik nem tagjai meg se látják. Ezek olyan komoly sérelmek, amelyekre gyógyír kell. Ha ezt nem kapja meg a fiatal a megfelelő helyen, öngyógyításba fog kezdeni. A drog – sajnos – erre kiválóan alkalmas. Elhallgattatja a kritikus hangokat, alkotói erőt kölcsönöz, eltompítja a testi-lelki fájdalmakat, és egy – mindenkinek a maga által – megálmodott tökéletes világba repít.

MEGFELELŐ NEVELÉS KAMASZKORBAN

Megítélésem szerint legjobban az autoritativ nevelési stílus szolgálja a gyerekek pozitív fejlődését. Az autoritativ egy keveréket jelent értékiszteletből és a szülőktől – akiknek a gyermekeik felé elvárások is kell támasztani – kapott érzelmi támogatásból. Fontos a gyermekeknek önállóságot biztosítani, de a határokat is meghúzni. Ennek a nevelési stílusnak, azonban már kora gyermekkorban meg kell kezdődnie ahhoz, hogy eredményre vezessen, nem elég a kamaszkor kezdetén alkalmazni. Mivel egy pozitív érzelmi kapcsolatot éveken keresztül kell felépíteni, a legjobb alapja is annak, hogy a gyermekek problémáikkal és félelmeikkel a kamaszkorban a szüleikhez forduljanak. Az eddigi gyermekközpontú életformák a kamaszkorban már nem alkalmazhatóak. Új egyensúlyokat kell találni, és ez nem megy súrlódás nélkül. A kamaszkor idején a szülők befolyása gyermekeikre nagymértékben csökken, különösen, ha olyan téma kerül szóba, mint a hajviselet, az öltözet vagy a zene. Ebben az elbizonytalanító életszakaszban a kamaszok szeretnének a szüleiktől elhatárolódni, de a barátaik elfogadását bármi áron megszerzik, és hozzájuk akarnak hasonlítani. Ennek elérésére rendeznek például bátorságpróbákat vagy leisszák magukat együtt, vagy „lógnak” az iskolából. Legtöbbször azonban ez csak átmeneti viselkedés.

Tanulmányok bizonyítják, hogy komoly témáknál (továbbtanulás vagy szakmaválasztás) a fiatalok jobban bíznak szüleik tanácsában, mint barátaikéban. Amennyiben az alapkapcsolat a gyermekkel rendben van, a szülői befolyás ezen a területen minden krízist túlél. Nem meglepő, hogy a kortársak kipróbálják a drogok nyújtotta izgalmat, eleget téve a fiatalkori veszélykeresésnek és kíváncsiságnak. A fiatalok nagy hányada a kortársa jelenlétében próbálja ki életében először valamelyik drogot.

Manapság a fiatalok körében a marihuána (fű, füves cigaretta) a legnépszerűbb drog, majd ezt követik a különböző party-drogok és egyre inkább teret hódítanak a viselkedési addikciók is, azaz a monitor- vagy internetfüggőség. Különösen az on-line szerepjátékok kötöznék fiatalokat órákra a képernyők elé. De az egy figyelmeztető jel, ha eközben másfelé már nem is érdeklődik a fiatal. Mindenekelőtt a fiúknak vannak problémái, játékszenvedélyüket ésszerű határok között tartani. A szakértők ilyenkor már játékkülfüggőségről beszélnek, még akkor is, ha még nincs hivatalos diagnózis. Egy iskolai kutatás eredményei szerint kb. 10%-a a gyerekeknek és a fiatalkorúaknak veszélyeztetettnek számít. Addiktológusok éppúgy, mint az egyetemi kutatók közül többen is az on-line szerepjátékokat (pl. „World of Warcraft”) tartják a legveszélyesebbeknek. Ezen játékok sok időt követelnek, mert a játékosok a követelményeket csak együtt tudják teljesíteni, és ezért a harcostársaikat nehezen képesek otthagyni a bajban. Ezek a fiatalok rosszabbul aludtak és gyakrabban elhanyagolták a barátaikat, a tanulmányaikat és az egészségüket. Azt azért nehéz megállapítani, hogy vajon egy fiatal függésveszélyben van-e. Az a tény, hogy ő a szülei szerint sokat játszik a gépen, még semmi esetre sem elegendő egy diagnózishoz. De az, vészjelnek számít, ha egy gyerek már semmi más iránt nem érdeklődik.

MEGELŐZÉS CSALÁDBAN ÉS INTÉZMÉNYBEN

A mai szórakozásnak lassan elengedhetetlen részét képezi a drogok kipróbálása, amelylyel – akárcsak korábban az alkohol esetében – a jobb közérzet elérése, a gátlások oldása és a boldogságérzet kiváltása a cél. Mégis más mechanizmusok, más érzések és másfajta függőségi viszony alakulhat ki drogok által. Ezt kevesen tartják valós veszélynek. Érthető, ha gyermekünket próbáljuk megóvni, megkímélni ezektől az élményektől, féltve és megriadva a drogok következményeitől. A drogfüggőség kialakulása egy hosszabb folyamat „eredménye” lehet. Ezen időszak hetekig vagy hónapokig eltarthat, amikor már mindennapossá válik a szerfogyasztás, kialakul a függőség. A drogfüggőség, természeténél fogva nehezen kezelhető és megérthető betegség. Egy olyan több-kevesebb sikerrel megmagyarázható kényszeres cselekmény-sorozat, ami komoly fejtörést okoz a hazai és nemzetközi addiktológiai szakmának.

Bár sokan, sokféleképpen magyarázzák a szenvedélybetegséget, abban talán többségünkben egyetértenek, hogy a szenvedélybetegség több tényezőtől áll, és csak holisztikusan, azaz az ember egészét, így minden szegmensét figyelembe véve érdemes és kell kezelni. Ebben a holisztikus emberképben kihagyhatatlanul jelen van az ember spirituális lényé is. Fontos tény, hogy az összes szerkipróbáló fiatal közül csak kevesen válnak függővé. Tehát, a közhiedelemmel ellentétben a kipróbálók általában nem lépnek tovább, nem válnak függővé. Ez megnyugtató lehet, azonban azon családok esetében, ahol függővé válik a

gyermek, komoly fejtörést és problémát okoz a családban ennek kezelése és megértése. Azon fiataloknál, ahol a droghasználat eluralkodik és függőség alakul ki, a háttérben általában komolyabb problémák figyelhetők meg. Különösen veszélyeztetettek a „csonka” családok, ahol az egyik szülő hiányzik. Azon fiatalok, ahol a kortársak már fogyasztanak vagy fogyasztottak valamilyen drogot, kellőképpen veszélyben vannak. A gyermekkori traumák vagy krízisek okozta feldolgozatlan élmények is alapot adhatnak a devianciák, különös tekintettel a drogfüggőség kialakulására. Végül pedig a fiatal személyisége is hozzájárul ahhoz, hogy függővé válik-e valamely szertől vagy sem. Az eredmények előre nem mutathatóak ki, ezért a megelőzés rendkívül fontos a fiatalok körében. A drogfüggők kezelésére kiépült hálózat és szolgáltatások állnak rendelkezésre. A terápiás közösségekben több olyan történetet hallani, ahol a hit, a közösség ereje, a meditáció vagy az elmélyülés nagymértékben segített a szenvedélybetegek felépülésében.

AZ OKOK

A szenvedélybetegségek – így a drogfüggőség – kialakulásának is komoly lelki okai vannak, ezért a felépüléshez vezető út is csak a lelki, spirituális kezeléson keresztül vezethet. Ahhoz, hogy a lelki szükségleteinkkel tisztában legyünk a kezelést mindenképpen önmagunk megismerésén kell kezdenünk. Ezen keresztül a lelki szükségleteinket is megismerhetjük, és nem kell többé a rossz érzéseinket és élményeinket „elnyomni” drogokkal, alkohollal vagy más pótszerekkel. A testi egészséghez hozzátartozik az egészséges táplálkozás, testtartás, életritmus (pl. kellő mennyiségű és minőségű alvás), tartózkodás az izgató- és nyugtatószerektől, drogoktól, az elegendő szabadlevegőn tartózkodás és rendszeres, minél több izmot megmozgató mozgás, sportolás. A tisztálkodás, a különböző gyógyszerek hatásának ismerete, az élet tisztelete, elsősegélynyújtás, beteggondozói alapismeretek, a másik ember figyelésének, segítségének készsége, orvosi segítség igénybevételének, illetve mentő hívásának ismerete, a levegő és a víz tisztaságának védelme. Ezek természetes feltétele az a lelki egészség, amelyet Isten ajándékának tekintünk, és amelynek segítségével a fent nevezettek megvalósulhatnak.

A református neveléshez természetesen hozzátartozik a személyes példaadás, szakszerű ismeretközlés, gyakoroltatás, tapasztalat és élményszerzés. Ezen a módon a pedagógus lelki egészsége alapvetően hozzájárul a diákság egészségéhez, és így kölcsönhatás alakul ki. A mindenkori pedagógusok támogatásához szükséges tehát a tanár-diák kommunikációt fejlesztő, bizalmat erősítő, problémát megoldó készségek elmélyítése. Az iskola egészségnevelési feladatát csak a szülői házzal és a társadalommal együtt tudja maradéktalanul végrehajtani. Eredményessége nagymértékben függ a diákok magával hozott adottságaitól és az őt érő egyéb hatásoktól, valamint a lehetőségektől. Ez a tény azonban nem csökkenti a felelősségünket, csupán arra figyelmeztet, hogy minden egyes fiatal számára biztosítanunk kell a számára bejárható optimális utat. Ehhez nyújt segítséget az iskoláknak egy megfelelő erkölcsi alapokon nyugvó, egyházi kereteken belül működő egészségtudat fejlesztő szolgálat igénybevétele.¹ A kulcs az iskolai prevenció-s-egészségfejlesztő programoknál – ahogyan a családban is – a személyesség, az egymással töltött minőségi idő.

Virtuális vagy valóság?! (Avagy az internet nyújtotta lehetőségek az ifimunkában) SZONTÁGH SZABOLCS

Az internet mindennapos használatával, szinte már természetes voltával megváltoztak a fiatalok kapcsolattartási szokásai. Míg korábban a világháló nyújtotta lehetőségeket elsősorban információk felkutatására használták, addig ma az egymással való beszélgetés, levelezés is kiemelkedő szerephez jut. Megfigyelhetjük környezetünkben, hogy a szórakozóhelyek, bevásárlóközpontok, (gyors)éttermek nyújtotta ingyenes wlan-, wifi-elérhetőségek, az egyre több szolgáltató vagy a mobilhálózatok által kínált kedvező internet előfizetések segítségével az internetezés lassan „leelözi” a még a mobiltelefon használatát is. Tudvalevő, hogy az innovációkra leginkább a fiatal generációk fogékonyak; ezek a technikai változások pedig nem hagyják érintetlenül a fiatalok egymással, egymáshoz való viszonyulását sem. Az, hogy ki miért él az internetes kapcsolattartás lehetőségeivel, teljesen eltér például lakóhely szerint, azaz városban és vidéken. Nem lehet egyértelműen megmondani, hogy hol mi a pontos motiváció, csak irányelveket lehet felmutatni.

Városban a fiataloknak sokkal természetesebben használják a világhálót, hiszen széles skálán mozognak a hozzáférési lehetőségek. Ez azért fontos, mert azzal, hogy nem kell erőfeszítést tenni, hogy könnyedén hozzáférnek, könnyebben is próbálják ki vagy használják. A fővárosban a barátoknak, ismerősöknek viszonylag nagy távolságokat kell áthidalniuk egy kis faluhoz képest, ezért az utazással eltöltött időt – néha órákat – technikai

¹ Bővebben erről: http://refpedi.hu/portal/e107_files/downloads/iskolai_egeszsseg.pdf.

eszközökkel kényelmesen ki lehet váltani. Komoly szerepet játszik még, hogy a legtöbb fiatal otthonában természetes az internet jelenléte, és így maga a használata is az.

Vidéken annyiban más a helyzet, hogy ha megnézzük a fiatalok korosztályos bontását, akkor a kistelepülésen élő fiatalok a falujuktól nagy valószínűséggel elszakadnak 14-16 éves korukban, mert helyben nem megoldható a továbbtanulásuk. Tehát vidéken kisebb számban jelenik meg az ilyen módon való érintkezés. Ha megjelenik, akkor az inkább különlegesnek, mint megszokottnak számít. A tapasztalatok ugyanakkor azt mutatják, hogy akkor, amikor a fiatal elköltözik otthonról, maguknak a szülőknek lesz fontos, hogy a világhálón keresztül tudják tartani a kapcsolatot a gyermekükkel.

AZ INTERNETES TELEFON

Az internetes kapcsolattartás nagyon különleges és összetett hatást gyakorol az azt használókra. Ami elsődlegesen kézzelfogható jelekben kirajzolódik az az, hogy úgy alakít ki két ember kapcsolatot, hogy nincs jelen a másik fél. Talán első hallásra ez nem is tűnik világháló-specifikusnak, hiszen telefonáláskor sincs jelen a másik, de az internet használata során az illető nagy valószínűséggel a szobájában a saját megszokott helyén, világában marad. A telefon kevésbé köti helyhez az embert, mint az internet, így nem is szeparálja el annyira a használóját a külvilágtól. Egy szóval az internetes világ elválasztja az embert attól a világtól, amelyben él és áttemeli a virtualitásba: egyszerre korlátozza mozgásterét és hiteti el, hogy mindent el tud érni a világban a használója, és ehhez nem is kell felállnia. A másik jellegzetessége pedig, hogy mivel a legtöbb esetben az internet költsége a fix előfizetéstől függ, ezért – a telefonnal ellentétben – nem számít, hogy mennyit használja valaki, hiszen nem lesz többletköltsége. Emiatt a beszélgetések könnyen parttalanná válhatnak.

A felhasználók beszélgetés közben webkamerán is láthatják a másikat (erre például a Skype biztosít lehetőséget), ami azt az érzést kelti, hogy a másik is jelen van. Azonban ez nem igaz, semmilyen technika nem helyettesítheti a szemtől szembeni, személyes beszélgetést. Az ilyen „találkozás” a felhasználóban azt az érzetet kelti, hogy a másik valóban jelen van.

Ugyancsak elsősorban az internetes világra jellemző, hogy egyidőben több személyes találkozóhoz hasonló beszélgetést tudunk lebonyolítani, akár egy baráti társaság összejövetelét is megélhetjük a csoportos beszélgetéssel (igaz a mobiltelefon is alkalmas ún. konferenciabeszélgetések lebonyolítására, de sokkal korlátozottabb formában). Így nem csak az intimebb, egy emberes, hanem az oldottabb, nagyobb társaságra jellemző hangulattal is gazdagodhat a felhasználó.

Az ilyen jellegű felhasználásnak a gyakorlatban észlelhető káros hatása ugyancsak többértű. Az előbbieken felsorolt élmények miatt a fiatalban csökkentheti a személyes találkozás iránti vágyat. Ezen felül, mivel nem mozdul ki, és nem mozog emberek között, nehezebben találja meg a helyes viselkedési módot és viszonyulást a másik emberhez a mindennapi valós élethelyzetekben. *A virtuális beszélgetés lehetővé teszi, hogy a partnerek ne csak egymásra figyeljenek, hanem mással is foglalkozhassanak.* Mit is jelent ez a mással is foglalkozás? Egyszerűen azt, hogy miközben a másikkal beszélget, közben párhuzamosan más honlapot is használhat. Nézeget, keres, játszik más felületen stb. Ennek következtében

nem koncentrálnak teljesen arra, amit a másik mond. Megosztja a figyelmét, és emiatt felületes hallgatóvá vagy átadóvá válik. Ennek következményei itt nem érnek véget, hiszen, ha ezt megszokja, akkor elveszíti a másik emberre való teljes odafigyelés képességét, aminek szélsőséges esetekben súlyos következményei lehetnek.

Ha nem figyelünk a másikra, akkor nem is vehetjük észre azt, hogy pontosan mit is akar velünk közölni. Sok esetben így elmaradhat a másikon való segítség. Ilyen szempontból többszörösen hátrányos helyzetbe kerül az, aki csupán a világhálón keresztül tartja a kapcsolatot. Mert, egyrészt megosztott lesz a figyelme azáltal, hogy mással is tud foglalkozni aközben, hogy a másikkal beszél. Másrészt pedig azzal, hogy nincs jelen a másik, a testbeszéd üzenetei is tompulnak illetve a webkamera által közvetítettekre szűkülnek. Így aztán könnyen szembesülhetünk azzal, hogy úgy érezzük, nem értenek meg, vagy nem figyelnek ránk eléggé. Ami szomorú, hogy ez ebben a felállásban igaz is. Még tovább görgetve ezt a fonalat egy idő után talán annak ellenére is magányosnak érezhetjük magunkat, hogy sok mindenkivel tartjuk a kapcsolatot.

A CHAT

A szóbeli beszélgetés mellett az internetes érintkezés másik formája a chatelés, ami ugyancsak jelentősen formálhatja az ember személyiségét. Az online lét leginkább egy állandó készenlétet jelent arra, hogy bármikor kaphatóak legyünk egy jó kis beszélgetésre. Számos levelező rendszer van (pl. Gmail, Yahoo), ami automatikusan jelzi a másik fél számára, hogy elérhetőek vagyunk, és ez máris megnyitja a kaput egy potenciális csevegésre. Ez a párbeszédforma is nagyon sajátos jegyeket hordoz magán. Sok hasonlóságot mutat az előző felhasználási móddal, de mégis élesen elkülöníthető attól. Ami lényegében más az az, hogy nem szóban, hanem írásban történik a „beszélgetés”. Ennek sajátos hatásai vannak. Egyrészt a szóbeli beszélgetéshez hasonlóan ez is egy aktív írásos kommunikáció. Az ember ebben a formában a szóbeli beszélgetéshez leginkább hasonlító hatást akkor érheti el, ha nagyon gyorsan közöl valamit vagy reagál valamire. Ez teljes mértékben kizárja a szépen megszerkesztett mondatok megjelenítését. Minél gyorsabban akarunk valakivel közölni valamit, annál pontatlanabb lesz a leírt szöveg. Megfigyelhető, hogy azok, akik sokat chatelnek, romlik a beszédképességük és a helyesírásuk is. Azért, mert nem egész mondatokban gondolkodnak, és azt is leginkább rövidítve írják le. Így egy sajátos nyelvezet és jelrendszer alakult ki azok között, akik ezzel a módszerrel tartják a kapcsolatot. Ennek a formának „köszönhetően” egyszerűsödik, egyúttal átalakul az anyanyelvünk. Ez egy modern nyelvújításnak is felfogható, sajnos negatív módon. A chatben ugyancsak igaz a megosztott figyelem, hiszen közben tud mással is foglalkozni az ember. Sőt, azzal, hogy nem látja a másikat, még az a kis esély is elúszik, hogy a testbeszédből üzenetet kapjon a másik embertől, amit nagyon gyengén a webkamera talán még biztosítani tud.

VIRTUÁLIS KÖZÖSSÉG

A harmadik forma az internetes kapcsolattartásban a különböző közösségi (Facebook, Twitter, Iwiw, Myvip) oldalak használata. Ez a felhasználás szintén párbeszédként

értelmezhető a másik emberrel, csak a beszédétől és a chattól eltérő formában. Ezeken az oldalakon az ember magáról beszél, magát mutatja be. Elmeséli képekben azokat az eseményeket, amelyek vele történtek, számára fontosak. Legyenek azok akár jók, akár rosszak, igaz a jókat szívesebben mutatjuk meg. Felfogató egy diavetítésnek is, egy életrajzi dokumentumfilmnek, amit a technika sajátos módon jelenít meg.

Ezeken az oldalakon megfigyelhető egyfajta versengés is, például abban, hogy ki kit ismer, hol járt és kivel, mennyi barátja, ismerőse van, illetve milyen emberekkel kerülhetne kapcsolatba az ismerősei révén. Ezeknek a közösségi oldalaknak amellet, hogy valóban segíthet megtalálni rég elveszített embereket, esetleg összehozni rég szétvált társaságokat, sok káros hatása is lehet. Ugyanis olyan képet tudunk akarva-akaratlanul kialakítani magunkról, ami nem állja meg a helyét a valóságban. Sokkal inkább olyan kép, amilyenek szeretnénk látni az életünket, láttatni magunkat. Legtöbb esetben csak azt osztjuk meg, ami irigylésre méltó az életünkből. Leginkább azt domborítjuk ki, hogy hány száz – talán ezer – barát és ismerős hálójában vagyok. Azonban az élet ennél sokkal változatosabb és sokszor komorabb is. Érdeemes egyszer kipróbálni, hogy valóban el tudsz-e jutni egy államfőhöz, esetleg egy aktuális sztárhoz 2-3 „lépcsőn” keresztül. Hiszen ilyenekre vagyunk büszkék ezzel is emelve saját fényünket! *Vagy a több ezer barát közül, hányan sietnek hozzád, ha bajba kerülsz.* Egyszóval jó tisztán látni, hogy az a kép, amit talán másokkal el tudunk hitetni, megállja-e a helyét, ha én magam teszem próbára. Egyszóval, nem hamisítjuk-e meg saját magunk életének a képét. A legveszélyesebb az, ha felcserélem az életemet a közösségi oldalon kialakított, de a valósággal nem azonos képpel.

A GÉP FOGSÁGÁBAN

Arról is érdemes néhány szót szólni, hogy azzal, hogy az interneten keresztül tartjuk különböző formákban a kapcsolatot másokkal, vagy üzenünk magunkról másoknak, nagyon nagy az esélye annak, hogy akarva-akaratlanul odakössük magunkat a géphez. Hiszen a sok forma, amit használhatunk, kifogyhatatlanul ajánl egy jobbat, másabbat: egy újabb módot kapcsolattartásra vagy egy stratégiai közösségi játékot, fórumot, ami korlátlan mennyiségben képes az időnket felemészteni. *Fiatalok napi rendszerességgel 4-5 órát vagy akár többet is eltölthetnek a számítógép előtt,* és ez nem a tanulási idő. Tehát résen kell lenni, hogy a virtuális valóság ne hogy úrrá legyen az életünk felett, és ahelyett, hogy a technika szolgálna minket, mi szolgáljuk a technikát azzal, hogy nem tudunk szabadon élni tőle.

Mindentől függetlenül azonban az internetes világnak számos áldása is van. A fiatalokat ezen a felületen keresztül ugyanolyan intenzitással el lehet érni, mint telefonon vagy személyes módon. Az internet adta lehetőségekkel élni kell. Természetesen látni kell a buktatókat, veszélyes pontokat ahhoz, hogy a világháló ne átokként, hanem áldásként jelenjen meg az ifimunkában.

A következőkben egy rövid útmutatót szeretnék adni ifjvezetőknek, melyben a veszélyeket és a lehetőségeket mutatom be.

A fentebbieket figyelembe véve tapasztalataim szerint az első fontos szabály, hogy *soha ne engedjük, hogy a személyes találkozás háttérbe szoruljon*, mondván, hogy úgyis beszéltünk interneten, vagy chateltünk, esetleg láttam az üzenő falát egy ifisemnek és tudom, hogy mi van veled. A személyes találkozás nem váltható ki semmivel. A közösséget (ificsapat) se engedjük, hogy a virtualitásban való találkozás meglelégedéssel töltse el, hogy ma szinte találkoztam az egész ificsoporttal, és ehhez nem is kellett kilépnem a szobámból.

Figyeljünk arra, hogy a fiatalok tisztán lássák, hogy *egy kapcsolat, barátság természetes közege a személyes találkozás, beszélgetés*. Sajnos ezen a ponton figyelhető meg a legtöbb csalódás. A fiatal azt hiszi, hogy nagyon sok barátja van, egy erős baráti háló része, és amikor krízisbe kerül az élete, még sincs, aki tudna neki segíteni, mert ahhoz túlságosan is felületes az ismeretség. Erre különösen kell figyelni egy ifjvezetőnek.

Fontos, hogy *ne váljon elsődleges kommunikációs forrássá az internet*. Tehát az a mondat, hogy: „Én pedig megírtam...” ne legyen fontosabb a „Megbeszéltem veled...” kifejezésnél. A világhálón való párbeszéd azért könnyebb a személyes találkozásoknál (különösen igaz ez konfliktusokra), mert ott leírom, amit gondolok, és nincs ott a másik, hogy azonnal reagáljon. Valamint mivel nem látom a másikat, nem tapasztalom a viselkedését, ezért lehet, hogy helytelenül is ítélek meg egy helyzetet. Egy érzést pontosan leírni sokkal nehezebb, mint a valóságban kifejezni, megélni. Persze, pontosan ez az, aminek a jelentőségét tompítja az internetes világ. Gyengül a képességünk a helyes személyes kapcsolat kialakítására és fenntartására.

Ugyanakkor számos olyan előnye van az internetnek, amelyeket „kötelezően” ki kell használni, ha ifjvezető vagy! Látnod kell azt, hogy az ifiseid milyen sokat vannak rajta a világhálón, tehát *ahol ők vannak, neked is jelen kell lenned*. Nem szabad őket zaklatni, de rájuk kell köszönni, megkérdezni, hogy vannak, mit csinálnak éppen stb. Nagy előnyt lehet kovácsolni abból, hogy valóban nem vagytok korlátozva anyagilag az internetes párbeszéd során. Azonban, ha úgy látod, akkor egy nehezebb, összetett kérdésben a személyes találkozás felé tereld a beszélgetés kimenetelét. Nagyon jó lehetőség egy ificsoportnak egy közös profil kialakítása információk megosztására, vélemények begyűjtésére. Ötletelésre is kiváló, hogy aztán egy kérdés megbeszélésénél, már csak a kidolgozásra kelljen koncentrálni. Nagyon fontos, hogy tartalmas információt küldjünk nekik. Ne alakuljon ki bennük az, hogy amikor megkapják a leveled, akkor automatikusan törlik, hiszen megszokták, hogy nem érdemes elolvasni, ha te írsz. Az alkalmak gördülékeny megszervezésére is alkalmas, egy esetleges közös alkalom időpontjának a megbeszélésére. Oda kell figyelni, hogy a gyors kapcsolattartás lehetősége miatt gyorsan változhat a vélemény is egyes kérdésekben: „Elmegyek/nem megyek el/lehet, hogy mégis elmegyek...” szituációkra gondolok. Ezeket következetesen le kell építeni, hogy tanulják meg, mit jelent az elköteleződés amellet, amit vállal egy fiatal. Ami a legfontosabb, hogy *neked elérhetőnek kell lenned, ne legyen bonyolult téged megtalálni*. Tapasztalatom szerint a fiatalok is gyakran rád köszönnék a világhálón ha látják, hogy ott vagy.

Tehát a virtualitás igen is valóság. Egy új élet és mozgástér a fiataljaid számára. Olyan, mint az úszás, ahhoz, hogy biztonsággal tudj mozogni a vízben, meg kell tanulnod úszni. Ahhoz, hogy az internetet előnyként használd az ifiközösség építésében, meg kell tanulnod kiismerni ezt a területet. Ha elég időt fordítasz rá, és ki mered kérni az ifiseid segítségét, akkor nem marad el a siker. Az ifiseiddel nem csak heti egyszer vagy kétszer találkozhatasz, hanem napról napra láthatod a mozgásukat, bánatukat és örömeiket egyaránt, és tudsz segíteni rajtuk, vagy együtt örülni velük. Így a közös munka a lelki épülés érdekében könnyebb lehet a számodra, mert több oldalról is megismerheted azokat, akiket Isten egy időre rád bízott.

Levél Violetának¹

BÖLCSFÖLDI ANDRÁS

Violetta!

Köszönöm, hogy leveleddel felkerestél, melyben tanácsot kérsz abban, hogy a most induló ifi szervezéséhez írjak néhány gondolatot. Főleg arról írtál, hogy noha emlékezted óta jártál ifire, most mégis félsz elkezdni egy ifiben szolgálni. Megértelek. Én is félttem. De az az öröm, amit utána éreztem, amikor mégis elkezdtem, eloszlatta az összes bizonytalanságomat. Nos, engem a teológusok lelki életének szervezése eléggé lefoglal, de szívesen gyűjtöm össze mégis gondolataimat, remélem segít. Nem miattad, inkább magam miatt szedtem pontokba a lényeges dolgokat. Majd jelezz, hogy mi, hogyan alakult. Aztán hajrá!

Harmadéves teológus koromban az egyik végzős hallgató kért meg arra, hogy folytassam azt az ifit, amit ő vezetett. Már nem emlékszem, hogy miket mérlegeltem akkor, de igent mondtam neki, s ekkor kezdődött az a máig tartó folyamat, ami az ifjúsági munkával összekapcsol.

Folyamat. Jó tudni, s neked is tudnod az ifjúsági munkával kapcsolatban, hogy egy folyamatba állunk bele. Nem velünk kezdődött minden, s remélhetőleg nem is velünk fejeződik be (ha igen akkor baj van). Folyamatban vagyunk, ami egyszer elkezdődött, s velünk folytatódik. S te is csupán egy kis alkotóelem lehetsz egy nagyobb láncban, de nélkülözhetetlen láncszem.

Úgy kezdődik, hogy az embernek elkezd valami sajogni a szíve körül. S ez a bizsergés nem valami kezdődő szívinfarktusnak, valami rossznak a jele, hanem annak, hogy valakinek elkezd égni a szíve az ifjúsági munka iránt. Persze ezt is lehet végezni kötelességből, azért mert eljött a péntek, be kell menni; teológus vagyok, biztos nekem is van ilyen feladatom. Vagy hatodévesként beküldenek a bibliaórára, esetleg segédlelkészként rábízák az ifi vezetését. Az első a motiváció. Mi motivál engem az ifjúsági munka végzésére? Valaki kényszerít erre? Maga a situáció kényszerít? A hiány? Isten indít? Belülről jön vagy

1 Megjelent Téka teológiai diákújság, 2006. december.

kívülről? Nem tudom, minek lehetne ezt nevezni, egyfajta elhívásnak, megbizonyosodásnak, megerősítésnek.

Amikor a zuglói ifiben elkezdtem a munkát, akkor nagyon tapasztalatlan voltam. Szinte mindenben: nem tudtam gitározni, nem tudtam, hogyan kell egy ifjúsági munkatervet készíteni, egy hétvégét megszervezni stb. Az jó volt, hogy mivel ez egy működő ifi volt, ezért sokat tanultam tőlük. Például szokás volt egy karácsonyi színdarab színre vitele, ezért közösen előadtunk egyet, amit én vittem, s akkor tapasztaltam meg, hogy nagyobb teret lehet engedni a fiataloknak, mint gondoltam. Nem mindent nekem kell csinálni, hiszen a fiatalok nagyon kreatívak. Az ott átélt dolgok, hibák, megoldások, megoldatlanságok is bekerültek a tapasztalatok tárházába.

Másrészt oda járt Dobos Károly bácsi is, aki már akkor nyolcvan év fölött volt, s amikor talákoztunk, megfogta a könyököm, magához húzott és azt kérdezte: „Mozgatjátok az ifjúságot?” Annyi mindent kérdezhetett volna: milyenek a fiatalok, mit veszünk, milyen terveink vannak, milyen koncepciónk van, miből dolgozunk, de ő csak annyit kérdezett: „Mozgatjátok az ifjúságot?” És akkor kezdtem összerakni a képet. Károly bácsi tíz éven keresztül volt országos ifjúsági lelkész, részt vett ifjúsági mozgalmakban, a KIE-ben, SDG alapító volt. Sok mindenben keresztülment, volt fasori lelkész, volt a kitelepítettek lelkipásztora, mindenféle funkcióban, de az ifjúsági munka iránti szeretete és elkötelezettsége töretlen maradt. Friss volt mindig. És ez lelkileg is így volt.

Azt jó tudni, hogy az ifjúsági munka nem csupán helyi, gyülekezeti, hanem nagyobb szervezeti egységbe ágyazódik be, az egyházmegye, egyházkerület, az egész egyház közösségébe (Csillagpont). Jó, hogy ez által az egész egyház ügyét szolgálhatjuk.

Nem mindenki alkalmas egyből erre a munkára. Valami hiányzik. De az ifjúsági munka tanulható. Írtam, hogy én sem tudtam sokat. Ezért is jó, ha már a sok teológiai kötelezettség mellett is szánsz időt bekapcsolódni egy ifjúsági közösség életébe. De nagyon elkötelezettnek kell lenni. Kitartónak. Lelkesnek. Lázasnak. Ez nem csak egy többi szolgálat közül. Mindennél fontosabb. Ez a jövőnk.

Nem tudlak és nem is akarlak rábeszélni, hogy elvállald, s azt sem tudom eldönteni, hogy alkalmas vagy-e erre a szolgálatra. De tudom, hogy ki áll melletted és mögötted.

Hogy könnyen megjegyezhető legyen, most 10 fogalmat írok le, melyek meghatározóak az ifjúsági munkában. Örülök, ha hiányérzet támad benned, s még néhány ponttal meg tudod toldani a felsorolást. Egészítsd ki nyugodtan, lehet, hogy neked még több dolog is fontos lesz.

1. **Motiváció.** Mi motivál téged arra, hogy ifjúsági munkát végezz? Hagyomány? Mások példája? Jézus szava? Az, hogy mások is végzik? Ez nem olyan, mint más szolgálatok. Azért, mert itt leginkább a jövőnkéről van szó. Arról, hogy lesz-e egyház 50 év múlva is. Persze úgy gondoljuk, hogy lesz, hiszen nem a mi kezünkben van mindez. Tudom én is. De milyen lesz? Kikből fog állni? Rajtunk is múlik. Azon, hogy kik járnak most ifire. Akikkel lehet, hogy most gyötrődünk, szenvedünk, s az eljövendő időszak meghatározó emberei lesznek, akár gyülekezeti, akár egyházi szinten.

2. Szeretet. „Szerelmesnek kell lenni” (megszeretés).

„Ha megszeretlek, kopogtatás nélkül bejöhetsz hozzám, de gondold jól meg, bántana, ha azután sokáig elkerülnél.”

(József Attila: Kopogtatás nélkül)

Ebben a versben különös összefüggésben szerepel a szeretet szó. megszeretni. Benne van, hogy nem rögtön megy, hanem van egy fázis, amikor még nem szeretek, de már azon az úton vagyok. És nagyon fontos szeretni a fiatalokat, és jól szeretni. Ehhez az is kell, hogy bevalljuk: nem szeretünk mindenkit (valljuk bel!), s nem egyformán szeretünk mindenkit (nem baj). Csak legyünk tudatában. Még azt is megkockáztatnám, hogy a szeretet is képesség, képesnek kell lenni szeretni. Jézustól tanuljuk ezt is. Vagy lelki ajándék. Amikor oda jutok: „ez képtelenség” – ott kezdődik a szeretet. (*„Ha szeretni már nincs mit bennem, akkor nagyon kell, hogy szeress engem.”* LGT) Azokat a fiatalokat, akiket nehezebb szeretni: aki csendes, nem szólal meg, nem tudok vele beszélgetni. Legyen a szeretetünk természetes, és legyenek külső jelei (kisebb ajándékok, ígék, egy simogatás, vigasztaló szó, bátorító tekintet).

3. Frissesség. Ez alatt értem, hogy kövessük figyelemmel a fiatalok gondolkodását, életvitelét, stílusát, divatirányzatait. Ehhez időnként bele kell nézni a filmjeikbe, belelapozni újságaikba, mindabba a világba, amiben ők élnek. Ez manapság nehéz, mert tényleg gyorsan változik a világ. Már olyat is hallottam, hogy mai egyetemisták sem értik az eggyel lejjebb járó nemzedéket, mondjuk a középiskolásokat, pedig csak 3-4 év van köztük. Szüntelen frissíteni kell, mint a számítógép programjait, mert hónapok alatt is elavulttá válhatnak. Ez nem azt jelenti, hogy magát a bibliai üzenetet kellene felülhaladni. Vagy ahogyan sok helyen, nálunk nyugatabbra teszik: kihagyják vagy idézetekkel helyettesítik a Bibliát. Az alapok nem veszíthetők el.
4. Példakép. Vannak olyan lelkészek, akik nagyon mereven vezetik a bibliaórákat, hagyományosan, áhítat-szerűen, és mégis működik. Áldás legyen munkájukon. De aki most indul, az ne olyan legyen, mint egy meglett lelkész. A fiatalok számára a példa ragadós. Különösen a középiskolás korban akaratlanul is ellesik a mintákat. Az azonos neműek példáját talán jobban. Egy lelkész hogyan viselkedik focizás közben? Mennyire házias egy lelkész? Mennyire igényes a tisztaságra egy teológus? Mennyire kreatív valaki? Mennyire kellelten, lusta? Sok olyan idő van, amikor úgy vagyunk együtt, amikor látszólag nem történik semmi. Pedig akkor figyelnek igazán.
5. Alaposság. Egy-egy ifióra minősége egyenesen arányos a ráfordított készülési idővel. Ez annak ellenére igaz, hogy néha egészen spontán beszélgetésekből, az élet adta témákból készülés nélkül is kijöhet valami jó. De ez csak akkor, ha én szívósan készülök, s nem azért, mert arra játszom, vagy azt mondom, ez nekem

már kapásból is megy. Nem megy. Alaposan fel kell készülni, különösen az igei üzenetre. Egyéb mondanivalók könnyen jöhetnek, de az üzenet ugyanolyan fontos, mintha istentiszteletet tartanánk egy nagy gyülekezet előtt. Meg kell harcolni. Azért is, mert néha annyi üzenet van, hogy nincs egy nagy. Pedig az mindig legyen!

6. Kedvesség. Mint említettem, a fiatalok, különösen ifjabb korban, de szinte mindig, példákat is látnak. Hogyan rendeznek el a vezetők egy konfliktust, hogyan oldódik meg egy probléma, mit válaszol és hogyan valaki egy provokáló kérdésre. S itt nagy szerepe van annak, hogy az ember kedves legyen. Hogy érezzék a fiatalok, hogy szeretem őket. Legyenek ennek apró jelei. Hogy nem dorongolok le egy más véleményt. Hogy figyelmes vagyok, ha valaki mond valamit, azt megjegyzem, s esetleg később visszautalok rá. Hogy mindenkit meghallgatok. Hogy a szeretetem nemcsak valahol mélyen bennem van, hanem azt ki is mondom és ki is mutatom.
7. Türelem. A mai nemzedékhez és hozzánk is nagy türelem kell. A türelmet itt a kitartásra is értem. Ha valami nem sikerül, természetes, hogy elkeseredünk. Hogyan kezeljük ezt? Feladjuk, avagy kitartunk céljaink mellett? A Szentírás jogosan írja, s ide is illik, hogy mi nem a meghátrálás emberei vagyunk (hanem a hitéi, hogy életet nyerjünk). A megtorpanás, az elbizonytalanodás természetes dolog, de legyünk motiváltak, s inkább szent haraggá katalizáljuk az elkeseredést. Sok szent ügy táncolt már a kés élén. Elég lett volna egy szó, egy összehúzott szemöldök, egy meg nem nyíló száj, hogy föladjak valamit és mégsem tettem. És jó született belőle.
8. Hitelesség. Kevés dolog van ma, amire az emberek jobban áhítoznának, mint a hitelesség, hiteles emberek. A hiteles, keresztyén élet példáját semmi nem pótolja. S ez érvényes kell legyen a magánéletemre, a párkapcsolatomra, a barátságaimra. Fontos a bibliai szemléletmód is, hogy a Szentírás üzenetét, szellemét bele tudjam építeni a beszélgetéseimbe. Emellett kulcsfogalom a megismerhetőség és az őszinteség is. Nem kell nyitott könyvvé tenni az életemet, de mesélhetek magamról, és engedhetek betekintést másoknak is életem eseményeibe. Még a hibáimat sem kell elrejtennem.
9. Személyesség. Az előzőhöz szorosan kapcsolódik a közvetlen kapcsolattartás a fiatalokkal. Ennek több szintje lehet. Nemcsak gyülekezeti, hanem egyéb alkalmon is együtt lehetünk. S erre jócskán nyújtanak lehetőséget a kirándulások, hétvégek, nyári táborok és túrák. Nagyon jók szoktak lenni a házi alkalmak, amikor egy család életébe is bepillantást nyerhetnek a fiatalok. Azok a jeles napok, amikor ünnep van, vagy valakinek egyéni életének fontos pontja; jelenlétünkkel, ajándékunkkal kifejhetjük személyes kötődésünket is. Jelentős szerepe lehet a humornak is, gyakran jól alkalmazható egy-egy konfliktushelyzet feloldásaként is. Néha a megbocsátás ilyesmiken is múlik.

10. **Bátorság.** Ez elszántságot is jelent. El vagyok szánva arra, hogy mindenem keresz-
tülvigyem a tervemet. Időnként nagy bátorságra van szükség. Abban, hogyan
szólítom meg a fiatalokat. Mennyire merem képviselni az evangéliumi álláspontot
akkor, amikor a mai világ nem erről szól? Amikor az ósdinak, ódivatúnak, poros-
nak tűnik. Bátorság kell egy-egy nehezebb beszélgetéshez, hívogatáshoz, látoga-
táshoz is. A bátorság ahhoz is kell, hogy az ember ne kedvetlenedjen el egy-egy
kudarccal vagy rosszul sikerült alkalom után, hanem bátran merjen új vizekre evezni.
Mert Krisztus is, és az ige is sokszor bátorít bennünket.

Sok példakép van előttünk, akik komolyan vették az ifjúsági munkát, s részben mi
is az ő örököseik vagyunk. Szabó Aladár missziós lelkületű lelkész olyan szépen és mára
is aktuálisan fogalmazta meg teológiai székkfogalójában: *„Arra igyekszem, hogy öntudatos
vizsgálódás után fel tudják ismerni tanítványaim a régi jót, de egyúttal minden új eszközt is
készek legyenek megragadni az igazság megvalósítására.”* Belmissziói törekvéseinek lény-
ge: az elfelejtett Evangélium ébresztő hirdetése és a keresztyén szeretet gyakorlása. Ha ez
motivál engem is, téged is, akkor elmozdulhat valami.

Azt írtam, hogy szívügyem az ifjúsági munka. Talán az eddigiekből is kiderült, hogy
miért. De ahol nincs élő közösség, ott az ifjúsági munka fellendítése lenne a cél. Mindig
a vállalásból, a bátor lépésekből lesz új élet. Örülök, hogy te is ebbe a munkába állsz be.

Az Úr áldjon meg Téged, s ne feledd: egy valaki már biztosan imádkozik a te ifi óráidért!

Üdvözlettel

Bölcsföldi András, spirituális

E számunk szerzői

BÖLCSFÖLDI ANDRÁS

Református lelkész vagyok, a budapesti teológiánk spirituális. Elég rég óta foglalkoztat az
a gondolat, hogyan is érhetjük el a fiatalokat, hogyan integrálhatjuk őket az egyházba, s
hogyan segíthetünk nekik, hogy megismerjék Isten csodálatos világát, Jézus Krisztus szemé-
lyét. Személyes ifis tapasztalataim, saját bibliaköreim, konfirmandusoktól felnőtt iffig tartó
tapasztalataim során megértettem, hogy mennyit lehet tanulni ezen a területen. Ahogy
Kecskeméti ifjúsági lelkész koromban mondtuk: „még kísérletezgetünk egy darabig”.

Cs. SZABÓ SÁNDOR

Vallástanár szakon végeztem a KGRE Hittudományi Karán, majd egy vidéki reformá-
tus gimnáziumban kezdtem el dolgozni, ahol az évek során mind a tizenkét évfolyamon

tanítottam hittant. Közben egy művészeti iskola drámatagozatán tanítottam és az Apor Vilmos Katolikus Főiskolán, illetve a Kaposvári Egyetem Művészeti Karán drámapedagógiai végzettséget szereztem, amit később pedagógus szakvizsgára egészítettem ki. Ami többet számít, az az, hogy vallásanári munkám során nagyon sokszor vettem hasznát a drámás módszereknek, és mindez megerősített engem abban, hogy hittant tanítani jó, drámázní jó, a kettőt együtt művelni pedig főleg jó.

DR. THEOL. HÉZSER GÁBOR

Dr. theol. Hézsér Gábor, ny. lelkész, pasztorálpszichológus, családterapeuta. Korábban a Betheli (Németország) Teológia Lelkigondozó Intézetének docense, jelenleg a Babes-Bolyai Egyetem (Kolozsvár) mesteri- és doktori iskolájában a pasztorálpszichológia vendégprofesszora.

KEREKES SZABOLCS

Mérnök matematikus szakon végeztem 1980-ban a BME-n. Utána mérnökként dolgoztam, majd saját szoftver cégem lett. Közben bibliaiskolákat végeztem, többek között a BEE tananyagát. 1976-tól részt vettem rendszeresen az akkoriban induló Református ifjúsági táborokban, evangélizációkban. 1978-tól kezdve kamasz mozgássérültek között vezettem egy kibontakozó munkát. Sokan megtértek, beépültek gyülekezetekbe, nyári táborokat szerveztünk. Később egy tinédzser csoportot kaptam a gyülekezetben, gyerek- és tini táborokat kezdtem szervezni. 1995-től a Barnabás Csoport alapítványánál dolgozom, lelkész és presbiter csoportoknak tartunk különböző tanfolyamokat és személyes mentorálással segítünk lelkészeket. 2001-től a REMA alapítvány felkért egy féléves tini-vezető képzés megalkotására, amit azóta rendszeresen tanítok. 2006-ban jelent meg Dr. Kovács György-
el közös könyvünk, a Gyülekezetek alapítása Magyarországon. 2007-ben jelent meg a Mátrix beszélgetések című könyvem. Ez egyfajta szeretetközösség-evangélizációról szól posztmodern emberek között. Idén jelent meg a Mátrix közösség című könyvem. Nyaranta általában 4 tábort vezetek, vagy előadóként

LAZSÁDI ÁKOS

A zene már gyermekkorom óta meghatározta életemet. Amióta az eszemet tudom, énekeltem templomi ünnepeken, különféle énekkarokban. A kötelező alap, a 6 évnyi zongora után, autodidakta úton, megtanultam alapszinten gitározni, amit gimnáziumi első zenekarunkban kitűnően kamatoztathattam. Az Újpest - Belsővárosi Református gyülekezetbe kerülve, csak észre kellett venni, hogy rengetegen vannak hozzám hasonlók: akik szeretik az Urat, szeretnek énekelni, és különféle hangszereken játszani. Csak össze kellett fognunk, és nevet kellett választanunk, így született meg a Szövetség zenekar.

MIKLYA LUZSÁNYI MÓNICA – MIKLYA ZSOLT

Éppen huszonöt éve, a Debreceni Tanítóképző Főiskolán ismerkedtünk meg s kezdtünk el beszélgetni, majd szinte azonnal „ötletelni”. Azóta se csinálunk mást, mint beszélgetünk: egymással, tanítványainkkal, gyerekeinkkel, Istennel. Verseinkkel, regényeinkkel, meséinkkel, hitoktatói segédanyagainkkal, játékaikkal. Azóta sem teszünk mást, mint „ötletelünk”, s ötleteinket immár nemcsak egy csoport vagy egy iskola közössége kamatoztatja, hanem szerte az országban, s az ország határain túl is, sokan.

ORSOLICS ZOLTÁN ZÉNÓ

Orsolics Zoltán Zénónak hívnak 34 éves, nős vagyok, három gyermekem van. Végzettségem szociális munkás. Főállásban a Kallódó Ifjúságot Mentő Misszió, Drogrterápiás Otthonában, dolgozom. E mellett a KamaszSzerviz.hu internetes oldal vezetője vagyok. A kamaszkorom enyhén szólva „zűrös” volt. A kábítószer fogságába estem, ahonnan Isten segítségével tudtam megszabadulni hat év szenvedés után. A tapasztalataimat, tudásomat és hitemet is próbálom átadni a fiataloknak. Tíz éve végzem a deviáns vagy függőségtől szenvedő fiatalokkal és családjaikkal a munkát. Munkám hivatásként értelmezem, melyet próbálok Istennek tetszően végezni. Mivel elsősorban önmagammal dolgozom, ezért az önismeret, a készségfejlesztés és a továbbképzések éppúgy szakmai identitásom részét képezik, mint az ezt körülvevő kreatív eszköztáram. E mellett hiszem, hogy a segítő kapcsolatban, maga a kapcsolat, ami gyógyító hatású lehet.

SŐREG NORBERT

Három apró faluban szolgálok lelkipásztorként a Nagykunságban. Azelőtt tanársegéd voltam, valamint beosztott lelkész és óvodai hitoktató Szegeden. Azt megelőzően ifjúsági lelkész Mátészalkán, korábban missziói lelkész a Békési egyházmegyében, még korábban ösztöndíjas hallgató Svájcban, a Berni Egyetem Teológiai Fakultásán. Előtte teológus voltam Debrecenben, még előtte pedig Mátészalkán a Gépészeti Szakközépiskolába jártam. Ugyanitt jártam általános iskolába, óvodába és bölcsődébe is. 1974-ben születtem. A doktori iskolán jelenleg disszertációt írok „Lelkigondozás a cybertérben – lehetőségek és veszélyek keresztyén perspektívából” címmel. A doktori évek alatt a próféta-ság, a szemléltetés, a csoportdinamika, az inszomnia és a cyber-etika különböző témakörökben végeztem kutatásokat.

SZÁSZI ANDREA

„Mint lelkész és vallástanár igyekszem hitem, tudásom az elméleti és gyakorlati katechézis szolgálatába állítani. Az elmúlt 10 év során az óvodástól az egyetemistákig minden korosztályt tanítottam már a gyülekezeti és az iskolai hitoktatás keretein belül is. A gyakorlat

mellett azonban a szakmai háttértudás elmélyítése is rendkívül fontos a számomra, melyet a DRHE Doktori Iskolájának doktorjelöltjeként törekszem elmélyíteni és 2007 óta a Református Pedagógiai Intézet katechetikai szakértőjeként kamatoztatni.

SZONTÁGH SZABOLCS

A KRE-HTK elvégzése után a Budai gyülekezetben kezdtem meg lelkeszi szolgálatomat. Az itt feltáruló lehetőségeket valamint a belső lelki vágyamat sikerült párosítani és rövid időn belül ifjúsági lelkesz státuszban találtam magam. Munkám szerves részét a konfirmációs korosztálytól elkezdve az ifjúsági csoportok (ifik) szervezése, alkalmak megtartása, koordinálása teszi ki. Természetesen ez csak a jéghegy csúcsa, hiszen nagy igény van a személyes beszélgetésekre, lelki útmutatásra. Ezen felül a Budapest-Déli egyházmegye ifjúsági referenseként valamint a Mobilitás Fiatalok Lendületben (Filep) program értékelő bizottságának tagjaként tevékenykedem.

UZSALYNÉ PÉCSI RITA, PHD

Az oktatás szinte minden szintjén dolgoztam; óvodát, iskolát alapítottam és vezettem; egyetemen általános módszertant oktattam leendő tanároknak; tankönyvet, taneszközöket írtunk édesapámmal; neveléstudományból, (művészetpedagógiából) doktoráltam. Amatőr egyházi kórus karnagya is vagyok, a pécsi Bazilikában minden vasárnap reggel éneklünk.

Jelenleg a felnőttképzésben, a Reménység Magjai Alapítványban dolgozom pedagógiai vezetőként, hitéleti képzéssel foglalkozom, közelebbről azzal, hogyan tanítsunk-neveljünk úgy, hogy ne csupán ismereteket, hanem életet alakító tudást és tapasztalatot adjunk át.

Legkeményebb iskola a családom, ahol 4 gyereket nevelünk. Itt ugyanis nem lehet mellébeszélni, ez nem tanterem, vagy előadóterem, hanem maga az Élet.”A nevelés az élet szolgálata” - ezt vallom, ennek módjait kutatom, keresem feleségként az önnevelésben, anyaként, tanárként és pedagógiai kutatóként is.

Mindezt leghitelesebben és legelevenebben a Schönstatt nevelési mozgalom alapítójánál, Kentenich atyánál találtam meg. 15 éve tartozunk a Schönstatt katolikus családmozgalomhoz.

Közlési feltételek a Magyar Református Nevelésben

A Magyar Református Nevelést negyedévente közel 80 oldal terjedelemben jelentetjük meg, a korábbi évek gyakorlatát követve tematikus számokban egy-egy átfogóbb témát járunk körül, tanulmányok írására igyekszünk olyan szerzőket felkérni, akik amellet, hogy a maguk szakterületén kiváló szakemberek egyszersmind a keresztyén szellemiséget is fontosnak tartják. A tematikus tanulmánygyűjtemény mellett minden lapszámban helyet adunk a református nevelés aktuális kérdéseinek, keressük és várjuk intézményeink híradásait belső életükről, innovációikról. Természetesen szívesen veszünk minden olyan cikket, mely a keresztyén neveléshez kapcsolódik, ezeket folyamatosan publikáljuk Múltidéző, Pedagógus identitás, Pedagógiai műhely, Jó gyakorlat és Aktuális rovatainkban.

Szeretnénk, ha a Magyar Református Nevelés az elmúlt évek hagyományaihoz méltóan továbbra is az egyik legfontosabb tájékozási pontja lenne azoknak, akik a református oktatás-nevelés történetével és aktuális kérdésével közelebbről is szeretnének megismerkedni.

A PUBLIKÁCIÓK FORMAI KÖVETELMÉNYEI

- A kéziratot doc vagy rtf kiterjesztésű fájlban kérjük eljuttatni a szerkesztőségbe.
- A cikk elé kérjük feltüntetni a tanulmány címét, a szerző(k) nevét, munkahelyének pontos megnevezését, e-mail címét és levelezési címét.
- Szövegtest: 12-es betűméret, Times New Roman, minimális szövegformázással.
- Lábjegyzetek:
 - Könyv esetén:
 - Boldizsár Ildikó: *Mesepoétika. Írások mesékről, gyerekekről, könyvekről.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004. 13-14.
 - Gyűjteményben, periodikában megjelent tanulmány esetén:
 - Lovász Andrea: *A mesélő ember.* In: *Közelítések a meséhez.* Szerk: Bálint Péter, Didakt, Debrecen, 2003. 33.
 - Internetes hivatkozás esetén:
 - Bódis Zoltán: *Mese és szakralitás.* <http://www.jamk.hu/ujforras/040214.htm>. 2007. 09.11.
- Irodalomjegyzék a szerzők ábécérendjében készüljön a lábjegyzetnél megadott szempontok szerint.
- A képeket nagy felbontásban mellékelve kérjük, a szövegben csupán jelölve legyen a képfájl nevével (pld. pedagogus.jpg helye).

KÖVETKEZŐ SZÁMAINK TARTALMÁBÓL:

2010/2 Új trendek az oktatásirányításban – négy év mérlege
2010/3 Tehetség
2010/4 Jó gyakorlatok – reformpedagógia

ELŐFIZETÉS 2010-re

Lapunk 2010-ben is 4 számban jelenik meg. Reményeink szerint a lap könyvesbolti és egyházi iratterjesztési forgalomban is hamarosan beszerezhető lesz.

Lapunk 2010-es számai megrendelhetőek az alábbi rendelőlapon.

MEGRENDELŐLAP

Megrendelem a Magyar Református Nevelés című pedagógiai szaklap 2010. évi alábbi számait:

2010/1	505 Ft/pld példány
2010/2	505 Ft/pld példány
2010/3	505 Ft/pld példány
2010/4	505 Ft/pld példány

2010-es teljes évfolyam előfizetése 2020 Ft előfizetés

A számlát átutalással – csekken való befizetéssel egyenlítem ki. (Kérjük aláhúzni).

Megrendelő neve:

Szállítási cím:.....

Számlakérő neve:

Számlakérő címe:.....

Cégszerű aláírás:

TARTALOM

KEREKES SZABOLCS

A tinédzsermunka közösségépítés nem pedig alkalmak 3. oldal

DR. HÉZSER GÁBOR

**A pubertáskor jellemzői és a konfirmáció lehetőségei
(Elméleti és gyakorlati pasztorálpszichológiai szempontok)** 7. oldal

UZSALYNÉ DR. PÉCSI RITA

Mit tehet és tegyen egy nevelő, ha valóban formálni akarja a személyiséget?
39. oldal

SŐREG NORBERT

„Vizuális világ” – Konfirmáció és szemléltetés 52. oldal

SZÁSZI ANDREA

Közösségépítő/közösségteremtő játékok serdülőkorban 76. oldal

MIKLYA LUZSÁNYI MÓNIKA – MIKLYA ZSOLT

Gyülekezeti ludotéka – Társasjáték és közösségteremtés 87. oldal

LAZSÁDI ÁKOS

A zene az kell, avagy az énektanítás szempontjai 92. oldal

CS. SZABÓ SÁNDOR

Fiatalok, egyház, dráma és néhány gondolat 102. oldal

ORSOLICS ZOLTÁN ZÉNÓ

Divatirányzatok, kihívások és veszélyek a mai fiatalok közösségeiben
107. oldal

SZONTÁGH SZABOLCS

Virtuális vagy valóság?!
(Avagy az internet nyújtotta lehetőségek az ifimunkában) 113. oldal

BÖLCSFÖLDI ANDRÁS

Levél Violetának
117. oldal

Ár: 505 Ft

9 771585 756033